

ASPEKTE TË RËNDËSISHME NGA E DREJTA PENALE

Afrim Shala

Republika e Kosovës
Republika Kosova/Republic of Kosovo
Akademia e Drejtësisë / Akademija Pravde / Academy of Justice

ASPEKTE TË RËNDËSISHME NGA E DREJTA PENALE

Afrim Shala

Prishtinë, 2025

Botimi dhe printimi i tekstit “Aspekte të rëndësishme nga e drejta penale” është mundësuar nga Akademia e Drejtësisë.

© AD 2025, Të gjitha të drejtat e rezervuara

Përmbajtja e këtij materiali nuk mund të rishtypet, shumëzohet ose përcjellët në çfarëdo forme tjetër elektronike, mekanike, të fotokopjohet ose regjistrohet pa miratimin me shkrim të Akademisë së Drejtësisë (AD).

MOHIMI I PËREGJEGJËSISË

Pikëpamjet e autorit nuk pasqyrojnë medoemos pikëpamjet e Akademisë së Drejtësisë.

Tabela e përmbajtjes

PARATHËNIE.....	11
KAPITULLI I - SHQYRTIME TË PËRGJITHSHME TË SË DREJTËS PENALE	15
1. Nocioni, lënda dhe funksioni i së drejtës penale.....	15
2. Marrëdhënia e së drejtës penale me degët tjera të drejtësisë	19
3. Ndarja e së drejtës penale	21
3.1. E drejta penale materiale, procedurale dhe ekzekutive	21
3.2. E drejta penale e përgjithshme dhe e posaçme	22
3.3. E drejta penale kombëtare dhe e drejta penale ndërkombëtare.....	22
3.4. E drejta penale e rregullt dhe e drejta penale e jashtëzakonshme	22
3.5. Pjesa e përgjithshme dhe e posaçme e së drejtës penale	23
4. Burimet e së drejtës penale	26
5. Veprimi i legjislacionit penal	37
5.1. Shqyrtime të përgjithshme	37
5.2. Veprimi i ligjit penal në kohë	38
5.3 Veprimi i ligjit penal në territor	41
6. Parimi i ligjshmërisë në të drejtën penale	47
6.1. Shqyrtime të përgjithshme.....	47
6.2. Parimi i ligjshmërisë dhe jurisprudenca e GjEDNJ-së.....	52
KAPITULLI II -NOCIONI, ELEMENTET, OBJEKTI DHE SUBJEKTI I VEPRËS	59
PENALE	59
1. Nocioni i veprës penale	59
2. Elementet e veprës penale	61
3. Objekti i veprës penale	68
4. Subjekti i veprës penale.....	68
KAPITULLI III-VEPRIMI, KAUZALITETI, LAJTHIMI, SI DHE VENDI DHE	75
KOHA E KRYERJES SË VEPRËS PENALE	75
1. VEPRIMI.....	75

1.1. Shqyrtime të përgjithshme.....	75
1.2. Veprat penale të kryera me veprim.....	76
1.3. Veprat penale të kryera me mosveprim	76
2. KAUZALITETI	78
2.1. Nocioni i kauzalitetit	78
2.2. Kauzaliteti te veprat penale me mosveprim	79
3. LAJTHIMI	80
3.1. Lajthimi faktik.....	80
3.2. Lajthimi juridik	83
4. VENDI DHE KOHA E KRYERJES SË VEPRËS PENALE	85
4.1 Shqyrtime të përgjithshme	85
4.2. Vendi i kryerjes së veprës penale.....	85
4.3. Koha e kryerjes së veprës penale.....	87
KAPITULLI IV - KUNDËRLIGJSHMËRIA DHE SHKAQET TË CILAT E PËRJASHTOJNË KUNDËRLIGJSHMËRINË.....	91
I. KUNDËRLIGJSHMËRIA	91
1. Nocioni dhe rëndësia e kundërligjshmërisë	91
2. Rrezikshmëria shoqërore e veprës penale	92
2.1. Shqyrtime të përgjithshme.....	92
2.2. Shkallëzimi i rrezikshmërisë shoqërore të veprës penale	93
2.3. Rrezikshmëria e përgjithshme dhe e posaçme	94
3. Raporti ndërmjet kundërligjshmërisë dhe rrezikshmërisë.....	95
II. SHKAQET TË CILAT E PËRJASHTOJNË KUNDËRLIGJSHMËRINË	96
1. Shqyrtime të përgjithshme.....	96
2. Shkaqet të cilat e përjashtojnë kundërligjshmërinë sipas pjesës së përgjithshme të Kodit Penal të Republikës së Kosovës.....	97
2.1. Mbrojtja e nevojshme.....	97
2.2. Nevoja ekstreme	105

RAST NGA PRAKTIKA GJYQËSORE LIDHUR ME NEVOJËN EKSTREME 111

2.3. <i>Dhuna ose kanosja</i>	112
2.4. <i>Vepra e rëndësisë së vogël</i>	115
2.5 <i>Vepra e kryer nën shtrëngim</i>	117
2.6 <i>Urdhrat nga lart</i>	117
3. Shkaqet të cilat e përjashtojnë kundërligjshmërinë sipas pjesës së posaçme të Kodit Penal të Republikës së Kosovës	118
4. Shkaqet e përjashtimit të kundërligjshmërisë të cilat nuk janë të parashikuara në Kodin Penal të Republikës së Kosovës	120
KAPITULLI V - PËRGJEGJËSIA PENALE	123
I. NOCIONI DHE ELEMENTET E PËRGJEGJËSISË PENALE	123
1. <i>Shqyrtime të përgjithshme</i>	123
2. <i>Nocioni dhe elementet e përgjegjshmërisë penale</i>	124
3. <i>Nocioni i papërgjegjshmërisë penale dhe shkaqet të cilat e bëjnë një person të papërgjegjshëm</i>	126
4. <i>Përgjegjshmëria esencialisht e zvogëluar</i>	129
II. F A J I	132
1. <i>Nocioni dhe rëndësia e fajit në të drejtën penale</i>	132
2. <i>Dashja</i>	133
2.1. <i>Dashja direkte</i>	134
2.2. <i>Dashja eventuale</i>	135
2.3. <i>Përgjegjësia dhe ndëshkimi për veprat e kryera me dashje direkte dhe eventuale</i>	136
3. Pakujdesia	137
3.1. <i>Pakujdesia e vetëdijshme</i>	137
3.2. <i>Pakujdesia e pavetëdijshme</i>	139
3.3. <i>Dallimi i pakujdesisë së pavetëdijshme nga rasti</i>	140
3.4. <i>Përgjegjësia për veprat penale të kryera nga pakujdesia</i>	141

III. VEPRAT PENALE TË CILËSUARA APO TË KUALIFIKUARA.....	142
1. Nocioni dhe llojet e veprave penale të cilësuar apo të kualifikuara	142
2. Veprat penale të cilësuar apo të kualifikuara me pasojë më të rëndë.....	142
3. Veprat penale të cilësuar apo të kualifikuara me rrethana të posaçme.....	143
KAPITULLI VI- FAZAT E KRYERJES SË VEPRËS PENALE	149
1. Shqyrtime të përgjithshme.....	149
2. Lindja e mendimit dhe vendimi për të kryer vepër penale.....	149
3. Veprimet përgatitore	150
4. Tentativa e veprës penale	152
4.1. Shqyrtime të përgjithshme.....	152
4.2. Ndëshkimi i tentativës sipas KPRK.....	153
4.3. Tentativa e plotë dhe e metë.....	154
4.4. Tentativa e cilësuar	155
4.5. Veprat penale të cilat nuk është e mundur tentativa	155
4.6. Tentativa e papërshtatshme	156
5. Heqja dorë vullnetare nga kryerja e veprës penale	158
KAPITULLI VII - BASHKIMI I VEPRAVE PENALE DHE BASHKËPUNIMI NË TË DREJTËN PENALE	163
I. BASHKIMI I VEPRAVE PENALE	163
1. Nocioni dhe llojet e bashkimit të veprave penale	163
1.1. Bashkimi ideal i veprave penale	163
1.2. Bashkimi real i veprave penale.....	164
2. Bashkimi fiktiv i veprave penale	164
2.1. Bashkimi fiktiv ideal i veprave penale	165
2.2. Bashkimi fiktiv real i veprave penale.....	166
II. BASHKËPUNIMI.....	168
1. Nocioni, kushtet dhe format e bashkëpunimit në të drejtën penale	168
2. Bashkëkryerja	170

3. Shtytja	171
4. Ndihma	174
DISA RASTE NGA PRAKTIKA GJYQËSORE NË REPUBLIKËN E KOSOVËS E NDIHMËS NË KRYERJEN E VEPRËS PENALE	177
5. Bashkimi kriminal	178
6. Marrëveshja për të kryer vepër penale	180
7. Shqyrtime përfundimtare lidhur me bashkëpunimin	180
KAPITULLI VIII - SANKSIONET PENALE	185
1. Nocioni dhe funksioni i sanksioneve penale	185
2. Sanksionet penale dhe masat tjera sipas të drejtës penale të Republikës së Kosovës	186
3. Masat dhe dënimet ndaj të miturve	188
4. Dënimet dhe sanksionet tjera penale ndaj personave juridik	193
4.1. Dënimi me gjobë.....	194
4.2. Pushimi i personit juridik.....	194
4.3. Dënimi me kusht.....	195
4.4. Masat e sigurisë	195
5. DËNIMET	197
5.1. Shqyrtime të përgjithshme	197
5.2. Karakteristikat themelore të dënimit.....	199
5.3. Llojet e dënimeve.....	200
5.4 Qëllimi i dënimit.....	202
6. Dënimet kryesore	202
6.1 Dënimi me burgim të përjetshëm.....	202
6.2. Dënimi me burgim	205
6.3. Dënimi me gjobë.....	207
7. Dënimet alternative	209
7.1. Shqyrtime të përgjithshme	209

7.2. Dënimi me kusht.....	209
7.3. Forma themelore e dënimit me kusht.....	211
7.4. Dënimi me kusht me urdhër për trajtim të detyrueshëm rehabilitues	214
7.5. Dënimi me kusht me urdhër për mbikëqyrje nga shërbimi sprovues.....	215
7.6. Dënimi me urdhër për punë në dobi të përgjithshme	217
7.7. Gjysmëliria.....	219
8. Dënimet plotësuese.....	220
8.1. Shqyrtime të përgjithshme	220
8.2. Sistemi i dënimeve plotësuese	221
9. Vërejtja gjyqësore	230
10. Masat e trajtimit të detyrueshëm	232
10.1. Shqyrtime të përgjithshme	232
10.2. Trajtimi i detyrueshëm psikiatrik me ndalim në institucionin e kujdesit shëndetësor.....	233
10.3. Trajtimi i detyrueshëm psikiatrik në liri	235
10.4. Trajtimi me anë të rehabilitimit të detyrueshëm i personave të varur nga droga ose alkooli	236
KAPITULLI IX - MATJA E DËNIMIT DHE PARASHKRIMI.....	241
I. MATJA E DËNIMIT	241
1. Shqyrtime të përgjithshme.....	241
2. Individualizimi i dënimit	245
3. Rrethanat rënduese dhe lehtësuese	245
4. Zbutja e dënimit.....	248
5. Lirimi nga dënimi	251
6. Recidivi	253
7. Matja e dënimit për bashkim të veprave penale.....	254
8. Llogaritja e paraburgimit dhe e dënimit të mëparshëm	256
II. PARASHKRIMI	257

1. Shqyrtime të përgjithshme.....	257
2. Parashkrimi i ndjekjes penale	258
3. Parashkrimi i ekzekutimit të dënimit	262
4. Parashkrimi i ekzekutimit të dënimeve plotësuese dhe masave të trajtimit të detyrueshëm	263
KAPITULLI X - LIRIMI ME KUSHT, PASOJAT JURIDIKE TË DËNIMIT, REHABILITIMI DHE ZBULIMI I TË DHËNAVE NGA DOSJA PENALE	267
1. Lirimi me kusht.....	267
1.1. Shqyrtime të përgjithshme	267
1.2. Paneli për lirim me kusht	267
1.3. Inicimi dhe rrjedha e procedurës së liritimit me kusht.....	268
1.4. Kushtet që duhet plotësuar për lirim me kusht të personit të dënuar	269
1.5. Revokimi i liritimit me kusht	271
1.6. Dallimi i liritimit me kusht nga disa institute tjera të drejtësisë.....	272
2. Pasojat juridike të dënimit.....	274
3. Rehabilitimi	277
4. Zbulimi i të dhënave nga dosja penale	280
KAPITULLI XI - AMNISTIA DHE FALJA	284
1. Shqyrtime të përgjithshme lidhur me amnistinë dhe faljen	284
2. Amnistia.....	284
3. Falja	287
SHTOJCË - DOMETHËNIA E SHPREHJEVE NË KODIN PENAL TË REPUBLIKËS SË KOSOVËS	291
Bibliografia	297

PARATHËNIE

Duke qenë se tani Kodi Penal i Republikës së Kosovës, ka pësuar ndryshime të theksuara, atëherë është parë e nevojshme që zyrtarëve ligjor dhe bashkëpunëtorëve profesional të gjitha gjykatave dhe prokurorive, por pse jo edhe zyrtarëve të Agjencisë për Ndihmë Juridike Falas, mbrojtësve të viktimave nga Zyra për Mbrojtjen e Viktimave, si dhe gjyqtarëve dhe prokurorëve, t’ju ofrohet një tekst apo publikim, në të cilin do të analizohen dhe komentohen, përveç tjerash, edhe të gjitha këto aspekte të ndryshimeve ligjore, të cilat ndërlidhen edhe me dënimet plotësuese për veprat penale: “Dhunimi” dhe “Dhuna në familje”, me qëllim të trajtimit sa më profesional të rasteve nga praktika gjyqësore dhe respektimin e standardave të të drejtave të njeriut.

Në këtë tekst, i cili është emërtuar “Aspekte të rëndësishme nga e drejta penale” trajtohen disa nga çështjet më të rëndësishme të pjesës së përgjithshme të së drejtës penale.

Me disa përjashtime të caktuara, struktura dhe radhitja e kapitujve, është bazuar në strukturën dhe rend-radhitjen e dispozitave të caktuara ligjore nga pjesa e përgjithshme e Kodit Penal të Republikës së Kosovës.

Përndryshe, shumë institute të së drejtës penale janë elaboruara dhe trajtuar, duke e pasur në konsideratë edhe praktikën gjyqësore në vendin tonë dhe jurisprudencën e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut.

Përveç kësaj, trajtimi i çështjeve të caktuara nga pjesa e përgjithshme e së drejtës penale është bërë duke u bazuar edhe në literaturën bashkëkohore të vendit dhe të huaj nga lëmi i së drejtës penale, literaturë kjo e cila është e përshkruar në pjesën e fundit të këtij teksti (Bibliografia).

Teksti “Aspekte të rëndësishme nga e drejta penale” u dedikohet zyrtarëve të lartcekur, por edhe juristëve të diplomuar dhe avokatëve, si dhe zyrtarëve të tjerë, të cilët trajtojnë raste nga fusha e drejtësisë penale.

Duke u prezantuar këtë tekst para lexuesve të gjerë, autori mirëpret të gjitha vërejtjet dhe sugjerimet, që do të ndihmonin plotësimin dhe begatimin e mëtejme të këtij teksti, i cili në të ardhmen do të botohet duke i trajtuar në mënyrë më të hollësishme dispozitat e pjesës së përgjithshme të së drejtës penale, si degë e sistemit pozitiv të së drejtës.

Mars, 2025

Autori
Afrim Shala

KAPITULLI I

SHQYRTIME TË PËRGJITHSHME TË SË

DREJTËS PENALE

KAPITULLI I - SHQYRTIME TË PËRGJITHSHME TË SË DREJTËS PENALE

1. Nocioni, lënda dhe funksioni i së drejtës penale

a) Nocioni i së drejtës penale - Me termin “e drejtë penale” nënkuptojmë një **degë të sistemit pozitiv të së drejtës** (aspekti ligjor) dhe **një degë të shkencave juridike** (aspekti shkencor).

Si degë e sistemit pozitiv të së drejtës, e drejta penale është tërësi e dispozitave ligjore me të cilat përcaktohen se cilat sjellje apo veprime konsiderohen vepra penale dhe çfarë lloje të sanksioneve penale apo masave tjera do të mund t’iu shqiptohen kryesve të veprave penale. Të drejtën penale nga aspekti ligjor e përbën Kodi Penal i Republikës së Kosovës¹ dhe ligjet tjera penale.

E drejta penale si degë e shkencave juridike apo siç quhet ndryshe “shkenca e së drejtës penale”, është disiplinë shkencore e cila merret me studimin e së drejtës penale si degë e sistemit pozitiv të së drejtës. Pra, e drejta penale nga aspekti shkencor merret me studimin e të drejtës penale nga aspekti ligjor. E drejta penale si degë e shkencave juridike (“shkenca e së drejtës penale”) përfshin tërësinë e studimeve dhe hulumtimeve të së drejtës penale, ku në radhë të parë shkencën e së drejtës penale e përbëjnë komentaret e kodit penal, librat, punimet monografike dhe punimet e tjera të autorëve, artikujt e ndryshëm që i referohen të drejtës penale² etj.

b) Lënda e së drejtës penale - Lëndë e së drejtës penale është **vepra penale, kryesi i veprës penale dhe sanksionet penale**.³

Përveç sanksioneve penale, si lëndë e së drejtës penale konsiderohen edhe masat e trajtimit të detyrueshëm, masat dhe dënimet të cilat zbatohen ndaj të miturve, si dhe dënimet dhe sanksionet tjera penale ndaj personave juridik.

Kurse, vepra penale është një sjellje apo veprim (mosveprim) që manifestohet në botën e jashtme dhe që është e parashikuar me ligj si vepër penale.

¹ Kodi Nr.06/L-074 Penal i Republikës së Kosovës, datë 23.11.2018 (në tekstin e mëtejshëm: KPRK).

² SHALA, AFRIM, *Pjesa e posaçme e së drejtës penale me raste nga praktika gjyqësore*, Gjilan, 2010, f. 21.

³ SALIHU, ISMET, *E drejta penale*, Pjesa e përgjithshme, Prishtinë, 2015, f. 27.

Vepra penale është një veprim apo sjellje e caktuar e cila dëmton apo rrezikon vlerat elementare të njeriut, shoqërisë dhe sistemit juridik të një shteti, si dhe të bashkësisë ndërkombëtare në përgjithësi.

Në nenin 1, paragrafi 1 të KPRK-së është parashikuar se “veprat penale parashihen vetëm për ato sjellje me të cilat cenohen apo dëmtohen në atë masë liritë dhe të drejtat e njeriut si dhe të drejtat tjera dhe vlerat shoqërore të garantuara dhe të mbrojtura me Kushtetutën e Republikës së Kosovës dhe me të drejtën ndërkombëtare, mbrojtja e të cilave nuk do të mund të realizohej pa sanksione penale të shtetit ligjor”.

Ndërsa, personi i cili e kryen veprën penale quhet kryes i veprës penale. Përveç atyre që ndërmarrin drejtpërdrejt veprimin e kryerjes së veprës penale, si kryes i veprës penale, sipas KPRK-së, konsiderohet edhe: personi i cili thelbësisht ka kontribuar në ndonjë mënyrë tjetër në kryerjen e veprës penale⁴, shtytësi⁵, ndihmësi⁶, pjesëmarrësit në bashkimin kriminal⁷, si dhe personat që janë marrë vesh për kryerjen e veprës penale⁸.

Mjetet me të cilat e drejta penale e ushtron mbrojtjen juridike nga veprat penale janë sanksionet penale. Përndryshe, sanksionet penale janë masa të dhunshme penalo-juridike të cilat i shqipton gjykata në procedurën e përcaktuar me ligj ndaj kryesit të veprës penale, me qëllim të mbrojtjes së shoqërisë dhe individit nga kriminaliteti, ndërsa, konsistojnë në marrjen ose kufizimin e lirive dhe të drejtave të caktuara apo në tërheqjen e vërejtjes kryesit se do t’i merren apo kufizohen liritë apo të drejtat nëse sërish kryen vepër penale⁹.

Sanksionet penale, sipas nenit 4, paragrafi 1 të KPRK-së, janë:

1.	Dënimet kryesore
2.	Dënimet alternative

⁴ Neni 31 i KPRK-së.

⁵ Neni 32 i KPRK-së.

⁶ Neni 33 i KPRK-së.

⁷ Neni 34 i KPRK-së.

⁸ Neni 35 i KPRK-së.

⁹ SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 28.

3.	Dënimet plotësuese
4.	Vërejtja gjyqësore

Ndaj kryesisht i cili nuk është penalisht përgjegjës, ka aftësi esencialisht të zvogëluar mendore ose është i varur nga droga apo alkooli shqiptohen masat e trajtimit të detyrueshëm.

Sipas nenit 4, paragrafi 2 të KPRK-së, masat e trajtimit të detyrueshëm, janë:

1.	Trajtimi i detyrueshëm psikiatrik me ndalim në institucionin e kujdesit shëndetësor
2.	Trajtimi i detyrueshëm psikiatrik në liri
3.	Trajtimi me rehabilitim të detyrueshëm të personave të varur nga droga apo alkooli

Masat dhe dënimet e zbatueshme ndaj të miturve janë të parashikuara në nenin 12 të Kodit të Drejtësisë për të Mitur¹⁰, kurse dënimet dhe sanksionet e tjera penale juridike që mund të shqiptohen ndaj personave juridik janë të parashikuara në nenet 8-13 të Ligjit për Përgjegjësinë e Personave Juridik për Vepra Penale¹¹.

c) Funkcioni i së drejtës penale - Funkcioni i së drejtës penale, në radhë të parë, është mbrojtja e shoqërisë nga kriminaliteti, kurse kriminaliteti nënkupton tërësinë e veprave penale që kryhen në një vend, brenda një periudhe të caktuar kohore. Kriminaliteti është një dukuri e dëmshme për shoqërinë në përgjithësi dhe qytetarin në veçanti. Me anë të kriminalitetit dëmtohet apo rrezikohet siguria e vendit, vlerat më vitale të njeriut, siç janë: jeta e njeriut, integriteti trupor, pasuria, liria e lëvizjes, integriteti seksual, liritë dhe të drejtat e njeriut, si dhe një varg vlerash tjera individuale, kombëtare dhe ndërkombëtare.

¹⁰ Kodi Nr.06/L-006 i Drejtësisë Për të Mitur, datë 17.09.2018 (Në tekstin e mëtejshëm KDM).

¹¹ Ligji Nr.04/L-030 për Përgjegjësinë e Personave Juridik për Vepra Penale, datë 31.08.2011.

Funksionin e mbrojtjes së shoqërisë nga kriminaliteti, e drejta penale e realizon duke parashikuar se cilat vepra konsiderohen vepra penale dhe duke parashikuar sanksione penale, si dhe masa tjera ndaj kryesve të veprave penale. Kurse, sanksionet penale dhe masat tjera, ndaj kryesve të veprave penale shqiptohen duke e respektuar procedurën penale të përcaktuar me dispozitat ligjore të Kodit të Procedurës Penale¹² dhe duke u bazuar në parimin që “Asnjë person i pafajshëm nuk do të dënohet, ndërsa dënimi ose sanksioni tjetër penal mund t’i shqiptohet vetëm personit i cili ka kryer vepër penale sipas kushteve të parapara me KPRK dhe me ligjet tjera të Kosovës, në bazë të të cilave janë paraparë veprat penale sipas procedurës së zbatuar në mënyrë të drejtë dhe të ligjshme para gjykatës kompetente”.¹³

Përndryshe, duhet theksuar se funksioni mbrojtës i të drejtës penale është **fragmentar** dhe **subsidiar**.

Është fragmentar, pasi që me këtë degë të drejtësisë mbrohen vetëm ato vlera që konsiderohen më të rëndësishme dhe me elementare për shoqërinë dhe individin, ndërsa disa vlera tjera me interes, mbrohen me degët tjera të drejtësisë, siç janë: me të drejtën civile, administrative, familjare, detyrimeve, trashëgimore, etj. dhe me normat morale të shoqërisë.

Kurse, funksioni mbrojtës i të drejtës penale është subsidiar, pasi që vjen në shprehje vetëm në rastet kur vlerat e lartpërmendura nuk mund të mbrohen me mjete apo mënyra të tjera, duke qenë se është parim themelor i të drejtës penale që sanksionet penale të aplikohen vetëm në ato raste, kur në ndonjë mënyrë apo me ndonjë mjet tjetër nuk mund të mbrohen në masë të mjaftueshme këto vlera.

Karakter i fragmentar dhe subsidiar i të drejtës penale është parashikuar që në nenin 1 të KPRK-së (“Bazat dhe kufijtë e sanksioneve penale”). Kështu, në këtë dispozitë ligjore është parashikuar se “Veprat penale dhe sanksionet penale parashihen vetëm për ato sjellje me të cilat cenohen apo dëmtohen në atë masë liritë dhe të drejtat e njeriut, si dhe të drejtat tjera dhe vlerat shoqërore të garantuara dhe të mbrojtura me Kushtetutën e Republikës së Kosovës dhe me të drejtën ndërkombëtare, mbrojtja e të cilave nuk do të mund të realizohej pa sanksione penale të shtetit ligjor (paragrafi 1). Parashikimi i veprave penale, si dhe llojet e masave

¹² Kodi nr.08/L-032 i Procedurës Penale, datë 14.07.2022 (në vijim: KPP).

¹³ Neni 1, paragrafi 2 i KPP-së.

dhe lartësia e sanksioneve penale për kryesit e veprave penale bazohen në domosdoshmërinë e sanksionit penalo-juridik dhe proporcionalitetit të shkallës dhe natyrës së rrezikshmërisë për liritë dhe të drejtat e njeriut dhe të vlerave shoqërore (paragrafi 2)”.

2. Marrëdhënia e së drejtës penale me degët tjera të drejtësisë

E drejta penale, si degë e sistemit pozitiv të së drejtës ka raporte apo marrëdhënie të caktuara edhe me degët tjera të së drejtës. Këto raporte apo marrëdhënie janë më të ngushta me ato degë të së drejtës, të cilat në ndonjë mënyrë parashohin delikte dhe sanksione të caktuara.

a) E drejta penale dhe e drejta kushtetuese - E drejta penale ka raporte shumë të ngushta dhe të veçanta me të drejtën kushtetuese. Kushtetuta është akti më i lartë juridik i një shteti, në të cilën gjenden parimet kryesore të tërë legjislacionit. Të gjitha ligjet, pra edhe ligjet penale, duhet të jenë në harmoni me kushtetutën. Nëse një çështje e caktuar është rregulluar në një mënyrë të caktuar me kushtetutë, atëherë, ligjet në përgjithësi dhe ligjet penale në veçanti, nuk mund që atë çështje ta rregullojnë në kundërshtim me kushtetutën. Kështu, p.sh. me nenin 25, paragrafi 2 të Kushtetutës së Republikës së Kosovës¹⁴, është parashikuar se “dënimi me vdekje është i ndaluar”. Duke u bazuar në atë që u tha më lart, KPRK nuk mund që si sanksion penal për ndonjë vepër penale të parashohë dënimin me vdekje, ngase një gjë e tillë do të ishte në kundërshtim me Kushtetutën e Republikës së Kosovës.

Përveç kësaj, raporti i të drejtës penale me të drejtën kushtetuese, shihet edhe nga fakti se në kushtetutë gjendet edhe një numër i konsiderueshëm i dispozitave të karakterit juridiko-penal, siç janë: parimi i legalitetit dhe proporcionalitetit në rastet penale¹⁵, ndalimi i gjykitimit dy herë për të njëjtën vepër penale¹⁶, ndalimi i parashikimit, shqiptimit dhe ekzekutimit të dënimit me vdekje¹⁷ etj.

b) E drejta penale dhe e drejta e procedurës penale - E drejta penale ka lidhje të ngushta edhe me të drejtën e procedurës penale. Qëllimi i përbashkët i të

¹⁴ Kushtetuta e Republikës së Kosovës, ka hyrë në fuqi më 15.06.2008.

¹⁵ Neni 33 i Kushtetutës së Republikës së Kosovës.

¹⁶ Neni 34 i Kushtetutës së Republikës së Kosovës.

¹⁷ Neni 25 i Kushtetutës së Republikës së Kosovës.

drejtës penale dhe të drejtës së procedurës penale është mbrojtja e shoqërisë nga kriminaliteti. Normat e së drejtës së procedurës penale shërbejnë si mjet për aplikimin e normave të së drejtës penale. Me normat e së drejtës penale përcaktohet se cilat sjellje përbëjnë vepra penale dhe sanksionet penale për këto vepra penale, kurse me normat e së drejtës së procedurës penale rregullohet procedura penale në të cilën duhet të konstatohet nëse personi i akuzuar është fajtor për kryerjen e veprës së caktuar penale dhe çfarë lloji të sanksionit penal do të shqiptohet ndaj të akuzuarit. Këto dy degë të së drejtës nuk do të mund që të zbatohen në praktikë si të vetme, ngase e drejta penale dhe e drejta e procedurës penale i shërbejnë njëra tjetrës. E drejta penale do të ishte vetëm e drejtë e shkruar në letër dhe si e tillë nuk do të mund të zbatohet po të mos ekzistonte e drejta e procedurës penale, e cila rregullon procedurën penale përmes së cilës zbatohet vet e drejta penale materiale¹⁸. Në anën tjetër, edhe e drejta e procedurës penale është e lidhur ngushtë me të drejtën penale materiale, sepse nëpërmjet procedurës penale, të cilën ajo konkretisht e rregullon, realizohen normat e të drejtës penale materiale. E drejta e procedurës penale do të ishte lëndë e pa objekt, sikur mos të ekzistonte e drejta penale, sepse po të mos ekzistonte e drejta penale e cila përcakton veprat penale dhe sanksionet penale, nuk do të kishte fare nevojë për fillim dhe zbatim të procedurës penale.¹⁹

c) E drejta penale dhe e drejta civile - Marrëdhënia e së drejtës penale me të drejtën civile manifestohet me faktin se e drejta penale i mbron një varg të marrëdhënieve apo çështjeve nga lëmi i së drejtës civile. Kështu, në disa kapituj të posaçëm të KPRK-së, janë parashikuar disa vepra penale të cilat janë të drejtuara kundër pasurisë dhe çështjeve tjera pronësore. Lidhja në mes të këtyre dy degëve të drejtësisë shihet edhe në faktin se në procedurën penale, përveç veprës penale, përgjegjësisë penale dhe sanksioneve penale, mund të zgjidhet edhe kërkesa pasurore juridike e palës së dëmtuar. Këto raste, kur në procedurën penale krahas veprës penale, përgjegjësisë penale dhe sanksioneve penale, zgjidhet edhe kërkesa pasurore juridike e të dëmtuarit, në teorinë e së drejtës penale quhen **procedurë e adhezionit**.²⁰

¹⁸ SAHITI, EJUP, *E drejta e procedurës penale*, Prishtinë, 2005, f. 20; SAHITI, EJUP- MURATI, REXHEP: *E drejta e procedurës penale*, Prishtinë, 2016, f. 41-42.

¹⁹ *Idem*, f. 42.

²⁰ SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 35.

d) E drejta penale dhe degët tjera të së drejtës - E drejta penale, si degë e sistemit pozitiv të së drejtës, përveç degëve të lartcekura të drejtësisë, ka raporte edhe me disa degë tjera të drejtësisë, siç janë: e drejta administrative, e drejta e punës, e drejta familjare, e drejta e mjedisit, e drejta ekonomike, e drejta ndërkombëtare etj.

3. Ndarja e së drejtës penale

E drejta penale, në kuptimin e gjerë, mund të ndahet në disa pjesë të saj të brendshme, të cilat formojnë sisteme të ngushta të normave penale juridike.

3.1. E drejta penale materiale, procedurale dhe ekzekutive

E drejta penale në kuptimin e gjerë, përbëhet nga e drejta penale materiale, e drejta penale procedurale (formale) dhe nga e drejta penale ekzekutive.

E drejta penale materiale apo siç quhet ndryshe e drejta penale në kuptimin e ngushtë përfshin tërësinë e dispozitave ligjore me anë të të cilave përcaktohen veprat penale, kushtet për përgjegjësi penale dhe sanksionet penale, si dhe masat tjera që do të zbatohen ndaj kryesve të veprave penale.

Dispozitat e së drejtës penale materiale gjenden në KPRK dhe në disa ligje tjera penale. Zakonisht kur përdoret termi “e drejta penale”, atëherë mendohet në të drejtën penale materiale.

E drejta penale procedurale (e drejta e procedurës penale) përfshin tërësinë e dispozitave ligjore me anë të të cilave rregullohet procedura penale pranë gjykatave dhe organeve tjera shtetërore. Dispozitat e të drejtës penale procedurale gjenden në Kodin e Procedurës Penale dhe në disa ligje tjera të posaçme.

Kurse, e drejta penale ekzekutive apo siç quhet ndryshe e drejta e ekzekutimit të sanksioneve penale përfshin tërësinë e dispozitave ligjore me anë të

të cilave rregullohet procedura e ekzekutimit të sanksioneve penale. Dispozita të kësaj natyre, gjenden në Ligjin mbi Ekzekutimin e Sanksioneve Penale.²¹

3.2. E drejta penale e përgjithshme dhe e posaçme

E drejta penale e përgjithshme është ajo e drejtë që aplikohet për të gjithë qytetarët e një shteti. Ndërsa, e drejta penale e posaçme është ajo e drejtë e cila aplikohet vetëm për një grup të qytetarëve që gjenden në marrëdhënie të caktuara apo që i përkasin grupit të caktuar të shoqërisë. Si e drejtë penale e posaçme mund të konsiderohet e drejta penale ushtarake,²² e drejta penale për të mitur, e drejta penale ndaj personave me çrregullime mendore, e drejta penale ndaj personave juridik etj.

3.3. E drejta penale kombëtare dhe e drejta penale ndërkombëtare

E drejtë penale kombëtare konsiderohen të gjitha dispozitat juridike penale që aplikohen brenda territorit të një shteti dhe që janë nxjerrë nga organet kompetente të atij shteti.

E drejtë penale ndërkombëtare konsiderohen të gjitha dispozitat juridike penale që u dedikohen marrëdhënieve ndërkombëtare të karakterit juridiko-penal.

3.4. E drejta penale e rregullt dhe e drejta penale e jashtëzakonshme

E drejta penale e rregullt nënkupton tërësinë e dispozitave juridike penale që aplikohen në kushtet normale dhe të rregullta të jetës shoqërore (gjatë kohës së paqes).

²¹Ligji Nr.08/L-132 për Ekzekutimin e Sanksioneve Penale është miratuar nga Kuvendi i Republikës së Kosovës, më 14.07.2022, ndërsa është shpallur me Dekretin e Presidentes së Republikës së Kosovës, datë 01.08.2022 (Në tekstin e mëtejshëm LESP).

²² Në Republikën e Shqipërisë, e drejta penale ushtarake dhe veprat penale ushtarake janë të rregulluara dhe të parashikuara me Kodin Penal Ushtarak. Kodi Penal Ushtarak i Republikës së Shqipërisë, është miratuar nga Kuvendi i Republikës së Shqipërisë, me ligjin nr.8003, datë 28.08.1995 dhe ka hyrë në fuqi më 15.11.1995.

E drejta penale e jashtëzakonshme nënkupton tërësinë e dispozitave juridike që aplikohen në kushtet dhe rrethanat e jashtëzakonshme, si p.sh. gjatë kohës së luftës ose gjatë kohës së rrezikut të drejtpërdrejtë nga lufta.

3.5. Pjesa e përgjithshme dhe e posaçme e së drejtës penale

E drejta penale, si degë e sistemit pozitiv të së drejtës dhe si degë e shkencave juridike, ndahet në dy pjesë : në pjesën e përgjithshme dhe në pjesën e posaçme. Kjo ndarje e së drejtës penale në dy pjesë, në pjesën e përgjithshme dhe në pjesën e posaçme, është prezent në të gjitha shtetet bashkëkohore. Të gjitha kodet penale të shteteve bashkëkohore ndahen në dy pjesë, në pjesën e përgjithshme dhe në pjesën e posaçme.²³

Pjesa e përgjithshme e së drejtës penale përmban rregulla që janë të karakterit të përgjithshëm dhe që mund të aplikohen për të gjitha veprat penale, kurse, pjesa e posaçme e së drejtës penale përmban rregulla që aplikohen vetëm për veprat e caktuara penale.

Edhe KPRK, sikundër edhe kodet penale të shteteve tjera ndahet në dy pjesë: në pjesën e përgjithshme dhe në pjesën e posaçme.

Në pjesën e përgjithshme të KPRK-së gjenden dispozita që janë të karakterit të përgjithshëm, që përbëjnë dispozita të përgjithshme dhe parimore, të cilat u referohen veprave penale në përgjithësi, përgjegjësisë penale dhe sanksioneve penale. Po ashtu, në pjesën e përgjithshme gjenden dispozita që kanë të bëjnë mbrojtjen e nevojshme, nevojën ekstreme, tentativën, bashkëpunimin në kryerjen e veprës penale, parashkrimin, etj.

Ndërsa, në pjesën e posaçme të KPRK-së gjenden dispozitat me të cilat përcaktohen veprat penale të veçanta dhe sanksionet penale për ato vepra penale. Dispozitat e pjesës së posaçme të së drejtës sonë penale, si degë e sistemit pozitiv të

²³ Në historinë e së drejtës penale, ndarja e ligjit penal, përkatësisht e kodit penal në dy pjesë, në pjesën e përgjithshme dhe në pjesën e posaçme, për herë të parë ka gjetur shprehje në Kodin Penal të Francës, të vitit 1791, i cili u nxorr pas ngadhënjimit të Revolucionit borgjez francez. Ndarja e Kodit Penal të Francës në dy pjesë, në pjesën e përgjithshme dhe në pjesën e posaçme, u përvetësua nga të gjitha kodet dhe ligjet penale të Evropës dhe të mbarë botës. ADEMI, BURIM-SHALA, AFRIM-MEHMETI, AVNI, *Modulet e trajnimit bazik për bashkëpunëtorët profesional (Penale-materiale dhe procedurale)*, Prishtinë, 2021, f. 116.

së drejtës gjenden në pjesën e posaçme të KPRK-së. Mirëpo, duhet theksuar se me gjithë faktin se KPRK pretendon t'i parashoh të gjitha veprat penale të mundshme, për shkak të ndërlikueshmërisë dhe dinamikës së zhvillimit shoqëror, është e pamundur që në një kod të parashihen të gjitha veprat penale. Andaj, si edhe në shtetet tjera, edhe në Republikën e Kosovës, një numër i vogël i veprave penale janë të parapara me ligje tjera të posaçme. Në Republikën e Kosovës, si ligje tjera të posaçme me anë të të cilave parashihen vepra penale janë: Ligji për Plotësimin dhe Ndryshimin e Kodit Penal të Republikës së Kosovës;²⁴ Ligji për Ndalimin e Bashkimit në Konflikte të Armatosura Jashtë Territorit të Vendit;²⁵ Ligji për Parandalimin e Pastrimit të Parave dhe Luftimin e Financimit të Terrorizimit;²⁶ etj. Në disa shtete bashkëkohore, veprat penale ushtarake janë të parashikuara me ligje penale të posaçme përkatësisht me ligje (kode) penale ushtarake. Kështu në Republikën e Shqipërisë veprat penale ushtarake janë të parashikuara me Kodin Penal Ushtarak. Andaj edhe veprat penale ushtarake të cilat janë të parashikuara në ligje penale ushtarake konsiderohen pjesë e posaçme e së drejtës penale, si degë e sistemit pozitiv të së drejtës.

Edhe shkenca e së drejtës penale në Republikën e Kosovës, sikundër edhe në shtetet tjera, ndahet në dy pjesë: në pjesën e përgjithshme dhe në pjesën e posaçme.

Pjesa e përgjithshme e shkencës së të drejtës penale e studion parimisht pjesën e përgjithshme të KPRK-së, kurse pjesa e posaçme e shkencës së të drejtës penale, e studion pjesën e posaçme të KPRK-së dhe dispozitat e ligjeve tjera penale, me të cilat parashihen vepra penale.

Lëndë e pjesës së posaçme të së drejtës penale, si degë e së drejtës penale pozitive, është të përcaktojë se cilat vepra dhe sjellje do të konsiderohen vepra penale dhe çfarë lloji dhe mase të dënimit do të mund shqiptohet ndaj kryesve të tyre. Ndërsa, lëndë e shkencës së pjesës së posaçme të së drejtës penale është që t'i analizojë dhe t'i shpjegojë elementet e çdo veprë penale, pa marr parasysh se a gjendet në pjesën e posaçme të KPRK-së apo në ligje tjera të posaçme. Përveç kësaj,

²⁴ Ligji Nr.08/L-188 për Plotësimin dhe Ndryshimin e Kodit Penal të Republikës së Kosovës, datë 26.10.2023.

²⁵ Ligji Nr.05/L-002 për Ndalimin e Bashkimit në Konflikte të Armatosura Jashtë Territorit të Vendit, datë 12.03.2015.

²⁶ Ligji Nr.05/L-096 për Parandalimin e Pastrimit të Parave dhe Luftimin e Financimit të Terrorizimit, datë 25.05.2016.

lëndë e shkencës së pjesës së posaçme të së drejtës penale është edhe studimi i aplikimit përkatësisht zbatimit konkret të dispozitave të kësaj pjese në praktikën gjyqësore të gjykatave në Republikën e Kosovës. Gjithashtu, lëndë e shkencës së të drejtës penale është edhe identifikimi i zbrazëtirave eventuale juridike dhe dhënia e propozimeve për parashikimin e masave dhe institucioneve të reja, me qëllim të luftimit dhe parandalimit sa më të suksesshëm të kriminalitetit. Duke u bazuar në këto që u thanë më lart, shkenca e pjesës së posaçme të së drejtës penale, duhet ta studiojë të drejtën penale **“de lege lata”** (ashtu çfarë është) dhe **“de lege ferenda”** (ashtu çfarë duhet të jetë).

Pjesa e përgjithshme dhe ajo e posaçme e së drejtës penale, për nga përmbajtja dhe zbatimi i saj është e pandarë, ngase në aspektin juridik-teknik edhe lënda është sistem integral unik. Kjo shihet nga fakti se dispozitat e pjesës së përgjithshme dhe të pjesës së posaçme të kësaj lënde, plotësohen ndërmjet tyre. Vetëm me aplikimin e njëkohshëm të dispozitave të pjesës së përgjithshme dhe të pjesës së posaçme mund të konstatohet nëse një person ka kryer vepër penale dhe ndaj tij të shqiptohet sanksioni penal. Dispozitat e pjesës së përgjithshme paraqesin bazë për përcaktimin e veprave penale të veçanta.

Dispozitat e pjesës së përgjithshme më së shpeshti kanë për qëllim përcaktimin e përmbajtjes së dispozitave të pjesës së posaçme, duke i plotësuar dhe duke ua dhënë kuptimin e qartë. Kështu p.sh. dispozita me të cilën parashihet se vepra penale mund të kryhet edhe me mosveprim, në fakt paraqet zgjerimin e mënyrave me të cilat mund të kryhet vepra penale; dispozitat që i referohen bashkëpunimit e zgjerojnë rrethin e kryesve të çdo vepre penale me ç’rast me dispozita të pjesës së përgjithshme, konsiderohet bashkëpunëtor edhe kryesi i drejtpërdrejtë; dispozitat me të cilat janë paraparë sanksionet penale mundësojnë që krahas dënimit, i cili rregullisht është paraparë për çdo vepër penale, të shqiptohen edhe sanksione tjera penale, masa të trajtimit të detyrueshëm, apo dënim më i butë se ai që është i paraparë për atë vepër penale.

Pjesa e përgjithshme dhe e posaçme e së drejtës penale janë dy pjesë të një tërësie integrale dhe organike. Dispozitat e pjesës së përgjithshme dhe të posaçme të së drejtës penale midis tyre janë komplementare dhe të varura. Këto dispozita të këtyre dy pjesëve ndërlidhen dhe plotësohen. Kështu, përderisa dispozitat e pjesës së përgjithshme janë të karakterit interpretues dhe zbatohen në mënyrë indirekte, siç është p.sh. neni 1 paragrafi 2 i KPRK-së, sipas së cilës “askujt nuk mund t’i

shqiptohet sanksioni penal ose masa e trajtimit të detyrueshëm për një vepër nëse para kryerjes së veprës ligji nuk e përcakton veprën si vepër penale...”, me dispozitat e pjesës së posaçme përcaktohet në mënyrë të saktë, precize, përmbajtja dhe forma e veprës penale dhe sanksioni penal i cili do të shqiptohet ndaj kryesit. Nga kjo rezulton qartë se me dispozitat e pjesës së posaçme, në fakt konkretizohen dispozitat e pjesës së përgjithshme dhe me këtë mundësohet zbatimi i tyre ndaj kryesve të veprave penale.

Andaj, pjesa e posaçme e së drejtës penale paraqet një lloj konkretizimi i pjesës së përgjithshme të së drejtës penale. Pjesa e posaçme e së drejtës penale presupozon njohjen e pjesës së përgjithshme. Njohja e pjesës së përgjithshme është themelore dhe e domosdoshme që të mund të kuptohet materia e pjesës së posaçme. Meqë parimet, institutet dhe çështjet e tjera janë të rregulluara në pjesën e përgjithshme, ato nuk rregullohen në pjesën e posaçme, por vetëm aplikohen në rastet konkrete.

Me rastin e aplikimit në praktikë të dispozitave të kodit penal, detyrë kryesore është kualifikimi i veprave penale. Individualizimi i dënimit presupozon individualizimin paraprak të veprës penale dhe kryesit. Kjo do të ishte e pamundur të bëhet pa njohjen paraprake të elementeve të posaçme të veprave penale të cilat janë të përcaktuara në kodin penal. Së këndejmi, vetëm njohja e pjesës së përgjithshme nuk është e mjaftueshme të rastet konkrete në praktikë, nëse paraprakisht nuk studiohen veprat penale nga legjislacioni penal pozitiv.

Parimi themelor i së drejtës penale i cili konsiston në maksimën **“nullum crimen, nulla poena sine lege”**, mund të aplikohet në mënyrë adekuate dhe konkrete vetëm me kualifikimin e drejtë të veprës penale. Pikërisht pjesa e posaçme e së drejtës penale ka për qëllim që me anë të analizës së veprave penale veç e veç, studimin e elementeve të tyre, të mundësojë aplikimin e kodit penal, konform parimit të legalitetit apo ligjshmërisë.²⁷

4. Burimet e së drejtës penale

Burimet e së drejtës penale, si edhe të çdo dege të së drejtës, ndahen në burime materiale dhe në burime formale.

²⁷ SALIHU, ISMET, *E drejta penale*, Pjesa e posaçme, Prishtinë, 2015, f. 18-19.

Burime materiale të së drejtës penale konsiderohen marrëdhëniet shoqërore, ekonomike, si dhe të mirat dhe vlerat, që një shoqëri i kultivon, zhvillon dhe i mbron.

Burime formale të së drejtës penale janë tërësia e dispozitave juridike penale që aplikohen në Republikën e Kosovës. Si burime formale të së drejtës penale në Republikën e Kosovës, konsiderohen : Kodi Penal i Republikës së Kosovës; Ligji për Plotësimin dhe Ndryshimin e Kodit Penal të Republikës së Kosovës;²⁸ Kodi i Drejtësisë për të Mitur; Kushtetuta e Republikës së Kosovës; Ligji për Përgjegjësinë e Personave Juridik për Vepra Penale; Ligji për Ndalimin e Bashkimit në Konflikte të Armatosura Jashtë Territorit të Vendit;²⁹ Ligji për Parandalimin e Pastrimit të Parave dhe Luftimin e Financimit të Terrorizimit;³⁰ Konventat dhe deklaratat e ndryshme ndërkombëtare etj.

a) Kodi Penal i Republikës së Kosovës - Kodi Penal i Republikës së Kosovës konsiderohet burimi kryesor dhe themelor i së drejtës penale. KPRK ka gjithsej 34 kapituj me 434 nene dhe ndahet në dy pjesë : në pjesën e përgjithshme dhe në pjesën e posaçme.

Pjesën e përgjithshme të KPRK-së e përbëjnë kapitujt I-XIII (nenet 1-113), ndërsa pjesën e posaçme të KPRK-së e përbëjnë kapitujt XIV-XXXIII (nenet 114-429). Ndërsa, dispozitat kalimtare dhe përfundimtare gjenden në kapitullin XXXIV (nenet 431-434).

Pjesa e përgjithshme e KPRK-së përbëhet nga tërësia e dispozitave ligjore që janë të karakterit të përgjithshëm dhe parimor, të cilat u referohen veprave penale në përgjithësi, kushteve për përgjegjësi penale dhe sanksioneve penale.

Po ashtu, në pjesën e përgjithshme të KPRK-së gjenden dispozita që kanë të bëjnë me mbrojtjen e nevojshme, nevojën ekstreme, format e fajit (dashja dhe pakujdesia), fazat e kryerjes së veprës penale, bashkëpunimin në kryerjen e veprës penale, parashkrimin etj.

²⁸ Ligji Nr.08/L-188 për Plotësimin dhe Ndryshimin e Kodit Penal të Republikës së Kosovës, datë 26.10.2023.

²⁹ Ligji Nr.05/L-002 për Ndalimin e Bashkimit në Konflikte të Armatosura Jashtë Territorit të Vendit, datë 12.03.2015.

³⁰ Ligji Nr.05/L-096 për Parandalimin e Pastrimit të Parave dhe Luftimin e Financimit të Terrorizimit, datë 25.05.2016.

Kurse, në pjesën e posaçme të KPRK-së gjenden dispozita me anë të të cilave përcaktohen veprat penale të veçanta dhe sanksionet penale për çdo vepër penale të veçantë.

Në kodet penale të shteteve bashkëkohore sistemi i pjesës së posaçme është i ndërtuar duke marrë për bazë objektin mbrojtës grupor. Objekt mbrojtës grupor në fakt janë kapitujt e veprave penale të parapara në pjesën e posaçme të kodit penal dhe këtë kriter të sistemimit të pjesës së posaçme e ka përvetësuar edhe KPRK-ja.

31

Pjesa e posaçme e së drejtës penale përbëhet prej këtyre kapitujve:

- **Kapitulli XIV:** Veprat penale kundër rendit kushtetues dhe sigurisë së Republikës së Kosovës;
- **Kapitulli XV:** Veprat penale kundër njerëzimit dhe vlerave të mbrojtura me të drejtën ndërkombëtare;
- **Kapitulli XVI:** Veprat penale kundër jetës dhe trupit;
- **Kapitulli XVII:** Veprat penale kundër lirive dhe të drejtave të njeriut;
- **Kapitulli XVIII:** Veprat penale kundër të drejtave të votimit;
- **Kapitulli XIX:** Veprat penale kundër të drejtave në marrëdhëniet e punës;
- **Kapitulli XX:** Veprat penale kundër integritetit seksual;
- **Kapitulli XXI:** Veprat penale me bazë gjinore,³² kundër martesës dhe familjes;
- **Kapitulli XXII:** Veprat penale kundër shëndetit publik;
- **Kapitulli XXIII:** Veprat penale të narkotikëve;

³¹ Në pjesën e posaçme të Kodit Penal të Republikës së Shqipërisë, veprat penale janë të sistemuara në 11 kapituj apo krerë me këtë radhitje : Kreu I, Krimet kundër njerëzimit; Kreu II, Veprat penale kundër personit; Kreu III, Veprat penale kundër pasurisë dhe në sferën ekonomike; Kreu IV, Veprat penale kundër mjedisit; Kreu V, Krimet kundër pavarësisë dhe rendit kushtetues; Kreu VI, Krimet që cenojnë marrëdhëniet me shtetet tjera; Kreu VII, Aktet terroriste; Kreu VIII, Krimet kundër autoritetit të shtetit; Kreu IX, Veprat penale kundër drejtësisë; Kreu X, Veprat penale që prekin zgjedhjet e lira dhe sistemin demokratik të zgjedhjeve dhe Kreu XI, Veprat penale të kryera nga bandat e armatosura dhe organizata kriminale. Më gjerësisht shih: ELEZI, ISMET, *E drejta penale*, Pjesa e posaçme, Tiranë, 2002. Kodi penal i Republikës së Shqipërisë, është miratuar me Ligjin nr.7895, dats 27.01.1995 dhe është në fuqi që nga 01.06.1995.

³² Me nenin 12 të Ligjit Nr.08/L-188 për Plotësimin dhe Ndryshimin e Kodit Penal të Republikës së Kosovës, datë 26.10.2023, është ndryshuar emërtimi i Kapitullit XXI të KPRK-së, si vijon: “VEPRAT PENALE ME BAZË GJINORE, KUNDËR MARTESËS DHE KUNDËR FAMILJES”.

- **Kapitulli XXIV:** Krimi i organizuar;
- **Kapitulli XXIV/A:** Krimet kibernetike³³;
- **Kapitulli XXV:** Veprat penale kundër ekonomisë;
- **Kapitulli XXVI:** Veprat penale kundër pasurisë;
- **Kapitulli XXVII:** Veprat penale kundër mjedisit, kafshëve, bimëve dhe objekteve kulturore;
- **Kapitulli XXVIII:** Veprat penale kundër sigurisë së përgjithshme të njerëzve dhe të pasurisë;
- **Kapitulli XXIX:** Veprat penale të armëve;
- **Kapitulli XXX:** Veprat penale kundër sigurisë së trafikut publik;
- **Kapitulli XXXI:** Veprat penale kundër administrimit të drejtësisë dhe administratës publike;
- **Kapitulli XXXII :** Veprat penale kundër rendit publik dhe
- **Kapitulli XXXIII :** Korrupsioni zyrtar dhe veprat penale kundër detyrës zyrtare.

Siç është cekur më parë, pjesa e posaçme e së drejtës penale, si degë e sistemit pozitiv të së drejtës, përfshinë normat juridike me anë të të cilave përcaktohen se cilat sjellje apo veprime përbëjnë vepra penale dhe sanksionet penale që mund t’iu shqiptohen kryesve të tyre.

Përndryshe, karakteristikë e normave juridike të pjesës së posaçme të së drejtës penale, si degë e sistemit pozitiv të së drejtës, është se parimisht çdonjëra prej tyre përbëhet nga dy pjesë:

³³ Sipas nenit 14 të Ligjit Nr.08/L-188 për Plotësimin dhe Ndryshimin e Kodit Penal të Republikës së Kosovës, datë 26.10.2023, pas nenit 277 të KPRK-së, është shtuar një kapitull i ri, si në vijon: KAPITULLI XXIV/A KRIMET KIBERNETIKE. Në këtë Kapitull janë parashikuar këto vepra penale: Shpërndarja kompjuterike e materialeve pro gjenocidit ose krimeve kundër njerëzimit (Neni 277/A); Kanosja me motive racizmi dhe ksenofobie nëpërmjet sistemit kompjuterik (Neni 277/B); Shpërndarja e materialeve raciste ose ksenofobie nëpërmjet sistemit kompjuterik (Neni 277/ C); Hyrja e paautorizuar kompjuterike (Neni 277/D); Përgjimi i paligjshëm i të dhënave kompjuterike (Neni 277/E); Pengimi i funksionimit të sistemeve kompjuterike dhe të informacionit (Neni 277/F); Keqpërdorimi i pajisjeve dhe programeve kompjuterike (Neni 277/G); Vjedhja e identitetit dhe kredencialeve (Neni 277/H); Materialet me përmbajtje të shfrytëzimit dhe keqpërdorimit seksual të fëmijëve (Neni 277/I); Falsifikimi kompjuterik (Neni 277/J) dhe Mashtrimi Kompjuterik (Neni 277/K).

1.	DISPOZITIVI
2.	DËNIMI

Përveç kësaj, në pjesën e posaçme të së drejtës penale, përkatësisht në pjesën e posaçme të KPRK-së gjenden edhe **“dispozita me të cilat shpjegohet domethënia e shprehjeve që janë përdorur në dispozitat përkatëse të kësaj pjese”**, siç janë p.sh. neni 128 i KPRK-së me anë të të cilit përkufizohet terrorizmi, si dhe veprimet tjera që kanë të bëjnë me terrorizmin; neni 225 i KPRK-së, me anë të të cilit përcaktohet domethënia e shprehjeve që kanë lidhje me veprat penale kundër integritetit seksual, etj.

Pastaj, në pjesën e posaçme të së drejtës penale, gjenden edhe **“dispozita të natyrës permissive”**, përkatësisht dispozita të cilat në rastet e caktuara e përjashtojnë kundërligjshmërinë, p.sh. te vepra penale e pjesëmarrjes në rrahje, neni 187, paragrafi 3 të KPRK-së, thuhet se “Personi nuk është penalisht përgjegjës sipas paragrafit 1 i këtij neni nëse ka marrë pjesë në rrahje pa fajin e tij ose thjesht për të mbrojtur veten apo për t’i ndarë pjesëmarrësit e tjerë në rrahje”, etj.

Në pjesën e posaçme të KPRK-së, gjenden edhe **“dispozita të karakterit kriminalo-politik”**, ngase kryesisht stimulohen që të heqin dorë nga përfundimi i veprës penale të cilën e kanë filluar që ta kryejnë apo të ndihmojnë organet shtetërore në zbulimin e veprave penale përkatësisht krimit të organizuar. Kështu, p.sh. te krimi i organizuar, nga neni 277, paragrafi 5 të KPRK-së, është parashikuar se “Gjykata mund të zbusë dënimin e anëtarit të grupit kriminal të organizuar i cili, para se grupi kriminal i organizuar të ketë kryer veprën penale, raporton në polici ose prokurori, ekzistimin, formacionin dhe jep informata për grupin kriminal të organizuar në detaje të mjaftueshme për të mundësuar arrestimin apo ndjekjen e grupit të tillë”. Ose te vepra penale deklarimi i rremë nën betim nga neni 383 paragrafi 3 të KPRK-së është parashikuar se “Nëse kryesi i veprës penale nga paragrafi 1 i këtij neni vullnetarisht e tërheq deklaratën e tij para fundit të dëshmisë së tij, gjykata mund ta zbusë dënimin”.

1) DISPOZITIVI - Dispozitivi është ajo pjesë e normës juridike të pjesës së posaçme të së drejtës penale, me anë të së cilës përcaktohen elementet e veprës penale konkrete. Në dispozitiv përshkruhen tiparet e të ashtuquajturës “figurë të

veprës penale”. Në këtë mënyrë, në dispozitiv përcaktohet se në çka konsiston veprimi i kryerjes së veprës penale, objekti i veprimit, mënyra e kryerjes së veprës penale, kush mund të jetë kryes, pasoja e veprës penale, mjeti i kryerjes, koha, vendi, qëllimi, etj. P.sh. në nenin 229, paragrafi 1 të KPRK-së, thuhet “Kushdo që e prek personin tjetër me qëllim seksual ose e cyt personin tjetër të prekë kryesin ose personin e tretë me qëllim seksual pa pëlqimin e personit të tillë dënohet me gjobë ose me burgim deri në një vit”. Dispozitiv i kësaj norme juridike është kjo fjali “Kushdo që e prek personin tjetër me qëllim seksual ose e cyt personin tjetër të prekë kryesin ose personin e tretë me qëllim seksual pa pëlqimin e personit të tillë”, kurse pjesa tjetër e kësaj norme juridike është dënimi. Nga ky dispozitiv shihet se kush mund të jetë kryes i kësaj vepre penale, në çka konsiston veprimi i kryerjes, qëllimi, etj.

Varësisht nga mënyra e përcaktimit të elementeve të veprës penale, njihen disa lloje të dispozitivave të normave juridike të pjesës së posaçme të së drejtës penale dhe atë:

a) Dispozitivi i thjeshtë - Në teorinë e së drejtës penale ndryshe quhet edhe si dispozitiv i rëndomtë. Me dispozitiv të thjeshtë nuk përcaktohen tiparet e hollësishme të vepës penale, por përshkrimi i veprës bëhet vetëm duke e përcaktuar emërtimin e veprës. Te ky lloj i dispozitivit, përcaktimi i veprës penale bëhet vetëm duke e përsëritur titullin e asaj vepre penale.

b) Dispozitivi përshkrues - Është ai lloj i dispozitivit me anë të të cilit caktohen tiparet e veprës penale, përkatësisht bëhet përshkrimi i tyre. Dispozitivi përshkrues përfshinë të gjitha elementet objektive dhe subjektive të veprës penale. P.sh. vepra penale e grabitjes, nga neni 317 i KPRK-së, është përshkruar në këtë mënyrë: “Kushdo që me përdorim të forcës apo kanosjes serioze për të sulmuar jetën apo trupin e personit tjetër, e përvetëson pasurinë e luajtshme të personit të tillë me qëllim që t’i sjellë vetes apo personit tjetër dobi pasurore të kundërligjshme”. Në këtë dispozitiv janë përshkruar të gjitha elementet objektive dhe subjektive të kësaj vepre penale, personi që mund të kryej këtë vepër, mënyra e kryerjes, qëllimi, etj.

c) Dispozitivi referues - Dispozitivi referues është ai lloj i dispozitivit i cili nuk përmban elementet përbërëse të figurës së veprës penale, por referon në një dispozitë tjetër penale. Kjo bëhet me qëllim që mos të ketë përsëritje në ligj. P.sh.

për veprën penale të vjedhjes së rëndë, nga neni 315 i KPRK-së, përdoret nocioni i vjedhjes, nga neni 313 i KPRK-së.

d) Dispozitivi udhëzues - Ky lloj dispozitivi ndryshe quhet edhe si dispozitiv i bardhë apo dispozitiv blanket. Me dispozitiv udhëzues kuptojmë atë dispozitiv i cili lidhur me tiparet e veprës penale të caktuar, udhëzon aplikimin e një ligji tjetër apo i referohet një ligji tjetër, për të sqaruar përmbajtjen e tij. P.sh. neni 178 i KPRK-së me të cilën parashihet vepra penale e ndërprerjes së palejuar të shtatzënisë, i referohet ligjit mbi ndërprerjen e shtatzënisë; neni 249 i KPRK-së, me të cilën parashihet vepra penale e përhapjes së sëmundjeve ngjitëse, i referohet ligjeve dhe dispozitave tjera me të cilat përcakohet se cilat sëmundje konsiderohen ngjitëse dhe si mund të përhapen; pastaj neni 218 i KPRK-së me të cilën parashihet vepra penale e cenimit të drejtave nga marrëdhëniet e punës, i referohet ligjit apo kontratët kolektive mbi punësimin, etj.

e) Dispozitivi i përbërë - Me anë të këtij lloji të dispozitivit përcaktohen figurat e të ashtuquajturave “vepra penale të përbëra”. Dispozitive të përbëra konsiderohen veprat të cilat kryhen me ndërmarrjen e dy apo më shumë veprimeve, mandej vepra penale e cila konsiderohet se kryhet me ndërmarrjen e njërit prej llojeve të veprimeve të caktuara apo veprimi i kryerjes që është caktuar në mënyrë alternative. P.sh. vepra penale cenimi i paprekshmërisë së banesave dhe objekteve, nga neni 197 i KPRK-së, e cila konsiderohet që është kryer kur personi hyn apo nuk largohet nga banesa ose në objektin e mbyllur etj. Dispozitiv i përbërë i figurës së veprës penale konsiderohet edhe rasti kur veprën penale të caktuar mund ta kryejnë persona të ndryshëm. P.sh. veprën penale deklarimet e rrejshme, nga neni 384 i KPRK-së, mund ta kryej pala, dëshmitari, eksperti, përkthyesi apo interpreti, etj. Gjithashtu, dispozitiv i përbërë i veprës penale janë edhe dispozitivet të cilat e parashohin kryerjen e veprës penale në mënyrë alternative ndaj objekteve të caktuara. P.sh. vepra penale cenimi i fshehtësisë së korrespondencës dhe i bazave të të dhënave kompjuterike, nga neni 199 i KPRK-së, e cila mund të kryhet me rastin e hapjes në mënyrë të paautorizuar të letrës, telegramit, faksimilit apo të ndonjë dokumenti tjetër të mbyllur.

2) DËNIMI - Për çdo vepër penale në pjesën e posaçme të KPRK-së, janë parashikuar edhe llojet e dënimeve të cilat mund t’ju shqiptohen kryesve të veprave penale. Në bazë të zgjidhjeve të pranishme në KPRK, në teorinë e së drejtës penale njihen disa mënyra për të paraparë dënimet për vepra penale, e këto janë:

a) Parashikimi i një apo më shumë llojeve të dënimeve. Është e mundur që për një vepër penale të parashihet një ose më shumë lloje të dënimeve. Kështu p.sh. për veprën penale të falsifikimit të parasë, nga neni 296 paragrafi 1 të KPRK-së është parashikuar vetëm një lloj i dënimit dhe atë dënimi me burgim prej një deri në dhjetë vjet. Ndërsa, për veprën penale privimi i kundërligjshëm nga liria, nga neni 193 i KPRK-së janë parashikuar dy lloje të dënimit dhe atë dënimi me gjobë apo dënimi me burgim deri tre vjet. Në rastet e tilla dënimet janë të parapara në mënyrë alternative. Në këto raste dënimet e parapara në mënyrë alternative janë të barabarta dhe gjykata është e autorizuar ta shqiptoj njëren apo tjetrin lloj të dënimit. Nëse për një vepër penale parashihet se kryesi i saj do të dënohet me burgim dhe me gjobë, atëherë në rastet e tilla është fjala për mundësinë e shqiptimit të dy llojeve të dënimeve në mënyrë kumulative. Sipas KPRK-së, zakonisht mundësia e shqiptimit të dy llojeve të dënimeve në mënyrë kumulative është paraparë për rastet e veprave penale të cilat kryhen me qëllim të fitimit të dobisë pasurore. Rast i tillë i parashikimit të mundësisë së shqiptimit të dënimit me gjobë dhe me burgim në mënyrë kumulative është p.sh. vepra penale blerja, posedimi, shpërndarja dhe shitja e paautorizuar e narkotikëve të rrezikshëm dhe e substancave psikotropike, nga neni 267, paragrafi 1 i KPRK-së, për të cilën është parashikuar në mënyrë kumulative dënimi me gjobë dhe me burgim prej dy deri në tetë vjet.

b) Dënimet e parapara në mënyrë absolute dhe relative. Dënimet e përcaktuara në mënyrë absolute janë ato lloje të dënimeve me burgim apo me gjobë të cilat janë të përcaktuara në mënyrë të saktë për veprën penale të caktuar dhe në rastet e tilla gjykata nuk mund të shqiptojë masë më të vogël apo me të lartë të dënimit. Në mënyrë absolute është i paraparë dënimi me vdekje, në ato kode penale të cilat e njohin këtë lloj të dënimit. Dënimet e parapara në mënyrë absolute e pamundësojnë individualizimin e dënimit dhe si të tilla janë të rralla në legjislacionet penale bashkëkohore. Dënimet e përcaktuara në mënyrë relative janë dënimet me kohëzgjatje kohore (siç është dënimi me burgim) apo në shumë të caktuar të hollash (siç është dënimi me gjobë), të cilat ligji ua përcakton minimumin e përgjithshëm dhe maksimumin e përgjithshëm, si dhe minimumin e posaçëm dhe maksimumin e posaçëm. Kështu p.sh. në KPRK minimumi i përgjithshëm i dënimit me burgim është 30 ditë, ndërsa maksimumi i përgjithshëm i dënimit me burgim është 25 vjet, përkatësisht 35 vjet. Minimumi i përgjithshëm i dënimit me gjobë është 100 euro, kurse maksimumi i përgjithshëm i dënimit me gjobë është 25.000 euro, kurse për

vepra penale lidhur me terrorizimin, trafikimin me njerëz, krim të organizuar ose vepra penale të kryera me qëllim të përfitimit të dobisë pasurore, maksimumi i dënimit me gjobë është 500.000 euro. Të paraparët në mënyrë relative të dënimeve për veprat penale të caktuara është i mundur në 4 mënyra të ndryshme, duke i kombinuar minimumet dhe maksimumet e përgjithshme dhe të posaçme. Në legjislacionin penal kjo bëhet në këto mënyra vijuese:

1) Duke paraparë vetëm llojin e caktuar të dënimit, pa e caktuar minimumin dhe maksimumin e posaçëm. Në këto raste aplikohet minimumi dhe maksimumi i përgjithshëm. Kështu p.sh. për veprën penale kanosja, në mënyrë alternative me dënimin me burgim është parashikuar dënimi me gjobë (neni 181 i KPRK-së). Meqenëse për këtë vepër penale nuk është parashikuar minimumi dhe maksimumi i posaçëm i dënimit me gjobë, atëherë aplikohet minimumi dhe maksimumi i përgjithshëm i dënimit me gjobë, kështu që kryesit të saj mund t'i shqiptohet dënim me gjobë prej 100 euro (minimumi i përgjithshëm) deri në 25.000 euro.

2) Duke e paraparë llojin e caktuar të dënimit dhe vetëm minimumin e posaçëm. Në këto raste aplikohet maksimumi i përgjithshëm i atij lloji të dënimit. P.sh. për veprën penale të vrasjes, nga neni 172 i KPRK-së, është parashikuar dënimi me burgim prej së paku 5 viteve. Për këtë vepër penale është caktuar lloji i dënimit (dënim me burgim) dhe vetëm minimumi i posaçëm i atij lloji të dënimit (së paku 5 vjet burgim). Ose për veprën penale të dhunimit (me pasojë vdekjen e viktimës), nga neni 227 paragrafi 5 të KPRK-së është parashikuar dënimi me burgim prej së paku 10 vjetëve ose me burgim të përjetshëm. Në këto raste, meqenëse nuk është caktuar maksimumi i posaçëm, atëherë aplikohet maksimumi i përgjithshëm i dënimit me burgim dhe kryesve të veprave të tilla penale mund t'ju shqiptohet dënimi me burgim deri në 25 vjet burgim.

3) Duke e paraparë llojin e caktuar të dënimit dhe vetëm maksimumin e posaçëm. Në këto raste kur për ndonjë vepër penale konkrete është caktuar vetëm maksimumi i posaçëm i dënimit, por nuk është caktuar minimumi i posaçëm, atëherë aplikohet minimumi i përgjithshëm i atij lloji të dënimit. P.sh. për veprën penale mosdhënia e ndihmës, nga neni 188 paragrafi 1 të KPRK-së, është parashikuar mundësia e shqiptimit të dënimit me burgim deri një vit. Ose, për veprën penale të vjedhjes, nga neni 313 paragrafi 1 të KPRK-së, është parashikuar në mënyrë alternative me dënimin me gjobë edhe mundësia e shqiptimit të dënimit me burgim

128 deri në tri vjet. Në këto raste, meqenëse nuk është caktuar minimumi i posaçëm i dënimit me burgim, atëherë aplikohet minimumi i përgjithshëm i dënimit me burgim dhe kryesve të veprave të tilla penale mund t'ju shqiptohet dënimi me burgim prej së paku 30 ditëve.

4) Duke e parashikuar llojin e caktuar të dënimit dhe minimumin, si dhe maksimumin e posaçëm të atij lloji të dënimit. Për shumicën dërmuese të veprave penale, në KPRK është parashikuar minimumi dhe maksimumi i posaçëm i llojit të caktuar të dënimit. Kështu, p.sh. për veprën penale të lëndimit të rëndë trupor, nga neni 186 paragrafi 1 të KPRK-së, është parashikuar dënimi me burgim prej 6 muaj deri në 5 vjet. Në këtë rast, minimumi i posaçëm është 6 muaj burgim, kurse maksimumi i posaçëm është 5 vjet.

b) Kushtetuta e Republikës së Kosovës - Si në çdo shtet tjetër në botën bashkëkohore, edhe në Kosovë, Kushtetuta konsiderohet burim i së drejtës penale, madje në disa raste edhe burim i drejtpërdrejt i së drejtës penale. Kështu, neni 33 i Kushtetutës së Republikës së Kosovës konsiderohet dispozitë e karakterit juridiko-penal, pasi që të është parashikuar parimi i legalitetit apo ligjshmërisë; parimi i proporcionalitetit në rastet penale dhe zbatimi i ligjit penal më të favorshëm. Në këtë mënyrë sipas kësaj dispozite kushtetuese, “Askush nuk mund të akuzohet ose të dënohet për asnjë vepër e cila, në momentin e kryerjes, nuk ka qenë e përcaktuar me ligj si vepër penale, me përjashtim të veprave të cilat, në kohën e kryerjes së tyre, sipas së drejtës ndërkombëtare, përbënin gjenocid, krime lufte ose krime kundër njerëzimit. Dënimi i shqiptuar për një vepër penale nuk mund të jetë më i ashpër sesa ka qenë i përcaktuar me ligj në kohën e kryerjes së veprës. Ashpërsia e dënimit nuk mund të jetë në disproporcion me veprën penale. Dënimet përcaktohen në bazë të ligjit që ka qenë në fuqi në kohën e kryerjes së veprës penale, me përjashtim të veprave për të cilat ligji i mëvonshëm i aplikueshëm është më i favorshëm për kryesin e veprës”.

c) E drejta penale ndërkombëtare - E drejta penale ndërkombëtare mund të konsiderohet burim i së drejtës penale, nëse një gjë e tillë është parashikuar me ligj. Me Kushtetutën e Republikës së Kosovës është parashikuar se një numër i caktuar i akteve juridike ndërkombëtare do të aplikohen në mënyrë të drejtpërdrejt

në Kosovë, krahas kësaj Kushtetute.³⁴ Andaj, dispozitat penalë – juridike të këtyre akteve juridike ndërkombëtare konsiderohen edhe pjesë përbërëse e legjislacionit penal në Republikën e Kosovës.

d) Ligjet tjera - Në pjesën e posaçme të KPRK-së, gjenden edhe dispozita të atilla ligjore me anë të të cilave lidhur me tiparet e veprës penale të caktuar, udhëzohet aplikimi i një ligji tjetër apo i referohen një ligji tjetër, për të sqaruar përmbajtjen e tij. P.sh. neni 178 i KPRK-së, me të cilin parashihet vepra penale e ndërprerjes së palejuar të shtatzënësisë, i referohet Ligjit mbi ndërprerjen e shtatzënësisë³⁵; neni 249 i KPRK-së, me të cilin parashihet vepra penale e përhapjes së sëmundjeve ngjitëse, i referohet ligjeve dhe dispozitave tjera me të cilat përcaktohet se cilat sëmundje konsiderohen ngjitëse dhe si mund të përhapen³⁶; neni 218 i KPRK-së, me të cilin parashihet vepra penale e cenimit të të drejtave në marrëdhëniet e punës, i referohet ligjit³⁷ apo kontratës kolektive etj. Në të gjitha këto raste, këto ligje mund të konsiderohen burim i së drejtës penale.

e) Burimet tjera të së drejtës penale - Sipas rregullit, gjykatat e çdo shteti e zbatojnë ekskluzivisht të drejtën penale të atij shteti. Mirëpo, në disa raste ligjet e shteteve tjera apo e drejta e huaj penale mund të paraqitet si burim indirekt i të drejtës penale dhe vetëm kur një gjë e tillë është parashikuar në mënyrë shprehimore në ligj. Kështu, p.sh. në nenin 108, paragrafi 4 të KPRK-së, është parashikuar se legjislacioni penal i Republikës së Kosovës zbatohet ndaj çdo shtetasi të Republikës së Kosovës që kryen vepër penale jashtë territorit të Republikës së Kosovës dhe nëse kjo vepër po ashtu është e dënueshme në vendin ku është kryer. Andaj, në këtë rast, për tu zbatuar ligjet penale të Republikës së Kosovës ndaj një personi i cili është shtetas i Republikës së Kosovës, për një vepër penale të kryer jashtë territorit të

³⁴ Në nenin 22 të Kushtetutës së Republikës së Kosovës është parashikuar se të drejtat dhe liritë e njeriut të garantuara me marrëveshjet dhe instrumentet ndërkombëtare në vijim, garantohen me këtë Kushtetutë, zbatohen drejtpërdrejtë në Republikën e Kosovës dhe kanë prioritet, në rast konflikti, ndaj dispozitave e ligjeve dhe akteve të tjera të institucioneve publike: Deklarata Universale për të Drejtat e Njeriut; Konventa Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave dhe Lirive Themelore të Njeriut dhe Protokollet e saj; Konventa Ndërkombëtare për të Drejtat Civile e Politike dhe Protokollet e saj; Konventa Kornizë e Këshillit të Evropës për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare; Konventa për Eliminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit Racor; Konventa për Eliminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Gruas; Konventa për të Drejtat e Fëmijës dhe Konventa kundër Torturës dhe Trajtimeve e Ndëshkimeve të tjera Mizore, Jonjerëzore dhe Poshtëruese.

³⁵ Ligji Nr.03/L-110 Për Ndërprerjen e Shtatzënësisë, datë 06.11.2008.

³⁶ Ligji Nr.02/L-109 Për Parandalimin dhe Luftimin e Sëmundjeve Ngjitëse, datë 10.05.2007.

³⁷ Ligji Nr.03/L-212 i Punës, datë 01.11.2010.

Republikës së Kosovës, duhet që kjo vepër të jetë e parashikuar me ligjin penal të atij shteti si vepër penale. Pra, në këto raste, e drejta e huaj penale duhet të merret parasysh, përkatësisht konsiderohet burim i së drejtës penale.

Si rregull, **e drejta zakonore, praktika gjyqësore dhe shkenca e së drejtës penale**, nuk konsiderohen si burime të drejtpërdrejta të së drejtës penale. Mirëpo, nga kjo rregull bëhet përjashtim në rastet kur bëhet fjalë për të drejtat e njeriut dhe liritë themelore të garantuara me Kushtetutën e Republikës së Kosovës. Kështu, në nenin 53 të Kushtetutës së Republikës së Kosovës, është parashikuar se të drejtat e njeriut dhe liritë themelore të garantuara me këtë Kushtetutë, interpretohen në harmoni me vendimet gjyqësore të Gjykatës Evropiane për të Drejtat e Njeriut³⁸. Andaj, duke u bazuar në këtë dispozitë kushtetuese, mund të konkludojmë se vendimet gjyqësore të Gjykatës Evropiane për të Drejtat e Njeriut, konsiderohen burime të së drejtës penale në Republikën e Kosovës, nëse bëhet fjalë për interpretimin e të drejtave të njeriut dhe lirive themelore të garantuara me Kushtetutën e Republikës së Kosovës.

5. Veprimi i legjislacionit penal

5.1. Shqyrtime të përgjithshme

Veprimi i legjislacionit penal do të thotë se është në fuqi dhe se gjykatat, si dhe organet tjera shtetërore janë të detyruara ta zbatojnë atë në rastet konkrete. Çdo ligj penal vepron në kohë të caktuar, në territor të caktuar dhe ndaj personave të caktuar. Andaj, duke e marrë për bazë këtë, njihen tri lloje të veprimit të ligjeve penale:

1.	Veprimi i ligjit penal në kohë
2.	Veprimi i ligjit penal në territor
3.	Veprimi i ligjit penal ndaj personave të caktuar

³⁸ Më gjerësisht lidhur me vendimet e Gjykatës Evropiane për të Drejtat e Njeriut (në vijim: GjEDNj), shih : www.echr.coe.int

5.2. Veprimi i ligjit penal në kohë

Të gjitha ligjet, në përgjithësi dhe ligjet penale në veçanti, veprojnë në kohë të caktuar dhe një gjë e tillë konsiderohet parim themelor i së drejtës penale. Ligjet (penale) fillojnë të veprojnë prej momentit të hyrjes në fuqi dhe zbatohen derisa të pushojnë së vepruari. Zakonisht ligji penal hyn në fuqi pesëmbëdhjetë ditë pas shpalljes në Gazetën Zyrtare të Republikës së Kosovës³⁹. Një gjë e tillë është parashikuar edhe në nenin 80, paragrafi 6 të Kushtetutës së Republikës së Kosovës, në të cilën është përcaktuar se “Ligji hyn në fuqi pesëmbëdhjetë (15) ditë pas publikimit në Gazetën Zyrtare të Republikës së Kosovës, përveç nëse, me vetë ligjin nuk përcaktohet ndryshe”. Mirëpo, meqë me ligjet penale rregullohen çështje shumë të rëndësishme dhe delikate, koha prej nxjerrjes dhe hyrjes në fuqi të tyre, zakonisht është më e gjatë. Në këtë mënyrë është vepruar edhe me kodet penale të mëparshme në Kosovë, kështu p.sh. Kodi i mëparshëm Penal i Republikës së Kosovës, ishte miratuar më 20.04.2012, ndërsa kishte hyrë në fuqi më 01.01.2013. Ndërsa, Kodi Penal aktual i Republikës së Kosovës është miratuar më 23.11.2018, në gazetën zyrtare është publikuar më 14.01.2019, kurse në fuqi ka hyrë më 14.04.2019.⁴⁰

Përfundimisht, ligji penal, sikurse edhe ligjet e tjera, për shkaqe posaçërisht të arsyeshme, mund të hyjë në fuqi brenda një afatit më të shkurtër se pesëmbëdhjetë ditë, nga dita e shpalljes, ose po atë ditë kur është shpallur.

Përndryshe, koha prej shpalljes së ligjit në Gazetën Zyrtare të Republikës së Kosovës e deri në hyrjen në fuqi, quhet “*vacatio legis*”. Kjo kohë lihet me qëllim që me normat e ligjit penal të njihen ata të cilëve u referohet, si dhe ata që duhet ta zbatojnë atë. Kjo ka rëndësi të posaçme për legjislacionin penal, ngase shkelja e këtyre dispozitave ka për pasojë shqiptimin e sanksioneve penale.

Ligji penal vepron përderisa të shfuqizohet me ligjin e ri, përkatësisht ai vepron deri në ditën kur hyn në fuqi ligji i ri, i cili shprehimisht ose në mënyrë të heshtur e shfuqizon atë të mëparshmin.

³⁹ Çështjet që kanë të bëjnë me Gazetën Zyrtare të Republikës së Kosovës janë rregulluar me Ligjin Nr.03/L-190 për Gazetën Zyrtare të Republikës së Kosovës. Ligji është miratuar më 04.06.2010, ndërsa është shpallur nga Presidenti i Republikës së Kosovës, me dekreten Nr.DL-023-2010, të datës 28.06.2010.

⁴⁰ Në nenin 434 të KPRK, është parashikuar se “Kodi Penal i Republikës së Kosovës hyn në fuqi tre (3) muaj pas publikimit në Gazetën Zyrtare të Republikës së Kosovës”.

Shprehimisht, ligji penal shfuqizohet në rastet kur ligji i ri parashikon një dispozitë të posaçme, me të cilën e shfuqizon atë të mëparshmin ose në rastet kur ligji i ri përmban një klauzolë të përgjithshme, me të cilën parashikohet se pushojnë së vepruari të gjitha dispozitat që janë në kundërshtim me të.

KPRK i ka shfuqizuar në mënyrë shprehimore të gjitha ligjet penale të mëparshme, të cilat i mbulojnë çështjet e trajtuara me këtë Kod. Kështu, në nenin 433 të KPRK-së, është parashikuar se “me hyrjen në fuqi të këtij Kodi, shfuqizohen Kodi nr.04/L-082 Penal i Republikës së Kosovës i ndryshuar dhe plotësuar me Ligjin nr.04/L-129, si dhe Ligjin nr. 04/L-273”.

Kurse, në mënyrë të heshtur ligji penal shfuqizohet, atëherë kur ligji penal i ri nuk përmban dispozitë për shfuqizimin e ligjit të mëparshëm, mirëpo, çështjet e njëjta i rregullon në mënyrë të njëjtë apo të ndryshme.

Përcaktimi i veprimit të ligjit penal në kohë ka rëndësi të madhe në të drejtën penale, ngase prej kësaj varet se cili ligj penal do të zbatohet ndaj kryesit të veprës penale. Kjo çështje ka rëndësi të posaçme në rastet kur vepra penale është kryer në kohën kur ka qenë në fuqi një ligj penal, kurse kryesi gjykohet në kohën kur ligji i mëparshëm ka pushuar së vepruari, përkatësisht kur në vend të tij ka hyrë në fuqi ligji i ri penal. Në rastet e tilla, shtrohet pyetja se sipas cilit ligj penal duhet të gjykohet kryesi i veprës penale: sipas ligjit penal që ka qenë në fuqi në kohën e kryerjes së veprës penale apo sipas ligjit penal të mëvonshëm?

KPRK, ngjashëm si edhe kodet tjera penale bashkëkohore, e ka rregulluar në mënyrë shprehimore çështjen e veprimit të ligjit penal në kohë. Kështu, në nenin 3, paragrafi 1 të KPRK-së është parashikuar se: “Ndaj kryesit zbatohet ligji që ka qenë në fuqi në kohën e kryerjes së veprës penale”. Duhet theksuar se një zgjidhje e tillë është në harmoni edhe me parimin e ligjshmërisë, i cili shprehet përmes sintagmës **“Nullum crimen, nulla poena sine lege”** (“Nuk ka vepër penale, nuk ka dënim të paparashikuar me ligj”).

Siç shihet, me dispozitat e KPRK-së, është përvetësuar parimi i ndalimit të veprimit prapaveprues të ligjit penal. Mirëpo, përjashtimisht, po me këto dispozita të KPRK-së, është lejuar mundësia e veprimit prapaveprues të ligjit penal, vetëm në rastet kur ligji që është nxjerrë pas kryerjes së veprës penale është më i butë apo më i favorshëm për kryesin. Kjo mundësi është parashikuar në nenin 3, paragrafi 2 të KPRK-së, në të cilin është parashikuar se “Në rast se ligji në fuqi ndryshon para

shqiptimit të vendimit të formës së prerë, atëherë ndaj kryesit zbatohet ligji që është më i favorshëm”.

Një standard i tillë i zbatimit të ligjit më të favorshëm, i akceptuar me dispozitat ligjore të KPRK-së, buron edhe nga dispozitat kushtetuese. Kështu, në nenin 33, paragrafi 4 të Kushtetutës së Republikës së Kosovës është parashikuar zbatimi i ligjit penal më të favorshëm. Sipas kësaj dispozite kushtetuese “Dënimet përcaktohen në bazë të ligjit që ka qenë në fuqi në kohën e kryerjes së veprës penale, me përjashtim të veprave për të cilat ligji i mëvonshëm i aplikueshëm është më i favorshëm për kryesin e veprës”.

Lidhur me mundësinë e zbatimit të ligjit më të favorshëm ndaj kryesit të veprës penale, në nenin 3, paragrafi 3 të KPRK-së, është përvetësuar një koncept edhe më i avancuar, që tani njihet në kodet penale të shteteve bashkëkohore. Në këtë dispozitë ligjore është parashikuar se: “Nëse ligji i ri nuk e inkriminon veprën, por kryesi i veprës penale është dënuar me aktgjykim të formës së prerë në pajtim me ligjin e mëparshëm, sanksioni penal nuk fillon të ekzekutohet ose ndërpritet në rast se ka filluar”.

Nga parimi se në rast të ndryshimit të ligjit, ndaj kryesit të veprës penale do të zbatohet ligji më i favorshëm, KPRK e parashikon një përjashtim në paragrafin 4 të nenit 3. Sipas kësaj dispozite ligjore: “Një ligj, i cili shprehimisht ka qenë në fuqi vetëm për një kohë të caktuar, zbatohet për ato vepra penale që janë kryer gjatë kohës kur ky ligj ka qenë në fuqi edhe në rastin kur nuk vazhdon të jetë në fuqi. Kjo nuk zbatohet nëse vetë ligji shprehimisht parashikon ndryshe”. Kjo dispozitë ligjore është parashikuar për rastet e situatave dhe rrethanave të jashtëzakonshme, siç janë, p.sh. rreziku i luftës, koha e luftës, koha e ndonjë epidemie apo katastrofe natyrore, për të cilat rrethana mund të nxirren ligje të posaçme, në të cilat parashikohen veprat penale. Në këto raste, edhe pas pushimit të këtyre rrethanave, personat do të dënohen për veprat penale të kryera në këto situata, ndonëse ligji ka pushuar së vepruari.

Shtrohet pyetja se cili ligj është më i butë apo më i favorshëm për kryesin: ligji penal që ka qenë në fuqi në kohën e kryerjes së veprës penale apo ligji penal që është nxjerrë më vonë? Kjo çështje mund të zgjidhet duke krahasuar pozitën e kryesit të veprës penale konkrete sipas ligjit që ka qenë në fuqi në kohën e kryerjes së veprës penale me ligjin që është në fuqi në momentin (kohën) e gjyqimit⁴¹.

⁴¹ SALIHU, ISMET, *E drejta penale*, Pjesa e përgjithshme, f. 158.

Gjithashtu, duhet theksuar se në raste të tilla gjykata është e detyruar që ta zbatojë ligjin penal më të butë apo më të favorshëm për kryesin e veprës penale. Kjo nuk i është lënë në diskrecion gjykatës që të vendosë sipas bindjes së saj se a do ta zbatojë ligjin më të butë apo jo.

Një ligj konsiderohet më i butë, nëse veprën konkrete nuk e parashikon si vepër penale; nëse parashikon rrethana të reja për përjashtimin e kundërligjshmërisë; nëse parashikon një lloj më të butë të dënimit; mundësi më të mëdha të zbutjes apo lirimit nga dënimi; mundësi të shqiptimit të dënimit me kusht ose të një lloji tjetër të dënimit alternativ etj. Po ashtu, një ligj konsiderohet më i butë, nëse nuk parashikon mundësinë e shqiptimit të dënimit plotësues; nëse parashikon afat më të shkurtër të parashkrimit etj⁴².

Duhet theksuar se zbatimi i ligjit më të butë duhet të vihet në zbatim në të gjitha instancat e gjyqimit, përdërisa aktgjykimi të marrë formë të prerë. Mirëpo, siç theksuam më sipër, sipas paragrafit 3 të nenit 2 të KPRK-së, nëse ligji i cili është nxjerrë ndërkohë, pasi kryesi i veprës penale është dënuar me aktgjykim përfundimtar, dënimi nuk fillon të ekzekutohet dhe nëse ka filluar të ekzekutohet, ekzekutimi i dënimit ndërpritet.

5.3 Veprimi i ligjit penal në territor

5.3.1. Shqyrtime të përgjithshme

Ligjet penale të një shteti, sikundër edhe ligjet në përgjithësi, zakonisht veprojnë në territorin e shtetit në të cilin janë nxjerrë. Së këndejmi, KPRK, ligjet e tjera penale dhe normat penalo-juridike në përgjithësi, veprojnë dhe zbatohen në territorin e Republikës së Kosovës. Sipas nenit 113, nën-paragrafi 28. të KPRK-së, me territor të Republikës së Kosovës nënkuptohet “sipërfaqja tokësore dhe sipërfaqja ujore brenda kufijve dhe vijës kufitare, si dhe hapësira ajrore mbi Kosovë”.

Parimi se ligji penal zbatohet në territorin e vendit është manifestim i sovranitetit të çdo shteti, parim ky që në lëmin penalo-juridik emërtohet si pushtet represiv i shtetit. Termi “pushtet represiv i një shteti” do të thotë që ai shtet të

⁴² *Idem.* f. 159.

përcaktojnë me ligj se cilat vepra konsiderohen vepra penale dhe për to të parashikojë sanksione penale dhe masa tjera.

Çështjet të cilat shtrohen dhe rregullohen në kuadrin e institucionit të veprimit të legjislacionit penal në territor më tepër kanë të bëjnë me elementet ndërkombëtare. Këtu kryesisht është fjala për veprimin (zbatimin) e ligjeve penale të Republikës së Kosovës ndaj shtetasve të huaj, që kryejnë vepra penale në territorin e Republikës së Kosovës apo jashtë kufijve të Republikës së Kosovës, por të cilët, në ndonjë mënyrë, gjenden në vendin tonë, si dhe të personave që kryejnë vepra penale, me të cilat dëmtojnë të mirat juridike të shtetasve tanë apo të shtetit të huaj. Siç shihet këtu, në fakt, është fjala kryesisht për çështjet që bëjnë pjesë në fushën e së drejtës penale ndërkombëtare.

Me qëllim që të evitohen konfliktet e mundshme se cili shtet është kompetent të gjykojë kryesin e caktuar të veprës penale, me dispozitat penale-juridike të KPRK-së është rregulluar veprimi i legjislacionit penal në territor. Me këto dispozita në masën më të madhe është rregulluar veprimi i legjislacionit penal të Republikës së Kosovës ndaj kryesve të veprave penale, me elemente ndërkombëtare.

Me dispozitat penale-juridike të parashikuara në nenin 107 deri nenin 110 të KPRK-së, janë miratuar pesë (5) parime, të cilat njëherësh zbatohen edhe në shumicën e të drejtave penale të shteteve të tjera bashkëkohore dhe këto janë:

1.	Parimi territorial
2.	Parimi real
3.	Parimi i personalitetit aktiv
4.	Parimi i personalitetit pasiv
5.	Parimi universal

5.3.2. Veprimi i legjislacionit penal sipas parimit territorial

Parimi territorial i veprimit të legjislacionit penal të Republikës së Kosovës në territor, sikundër edhe në të drejtat penale të shteteve të tjera, është parim themelor, kurse, parimet e tjera janë të natyrës plotësuese.⁴³

Ky parim është themelor, ngase për shkak të tipareve dhe shtrirjes së tij, më së shpeshti zbatohet në praktikë. Sipas këtij parimi, legjislacioni penal i një vendi zbatohet ndaj të gjithë personave që kryejnë vepra penale në territorin e tij, pa marrë parasysh se a janë shtetas të tij, shtetas të huaj apo persona pa shtetësi.

Parimi territorial i veprimit të legjislacionit penal, është parashikuar në paragrafin 1 të nenit 107 të KPRK-së, në të cilin është parashikuar se legjislacioni penal i Republikës së Kosovës zbatohet për secilin person i cili kryen vepër penale tërësisht ose pjesërisht në territorin e Republikës së Kosovës.

Veprimi i legjislacionit penal sipas parimit territorial rezulton nga sovraniteti i çdo shteti që në territorin e vet të ushtrojë pushtetin represiv dhe juridiksionin (që gjykatat e vendit ta gjykojnë dhe t'i shqiptojnë dënimin kryesit të veprës penale).

Në nenin 107, paragrafi 2 të KPRK-së, është parashikuar se legjislacioni penal i Republikës së Kosovës zbatohet ndaj secilit person i cili kryen vepër penale në çfarëdo mjeti të transportit ajror ose ujor i cili është i regjistruar në Republikën e Kosovës, pavarësisht nga vendi ku ndodhet mjeti i transportit ajror ose ujor në kohën kur kryhet vepra penale.

5.3.3. Veprimi i legjislacionit penal të Republikës së Kosovës për veprat penale që kryhen jashtë territorit të Republikës së Kosovës

Të mirat juridike të Republikës së Kosovës apo të qytetarëve të saj mund të cenohen edhe me vepra penale që kryhen në shtete të tjera. Në këtë drejtim, dispozitat e legjislacionit penal të Republikës së Kosovës parashikojnë mundësinë e zbatimit të tyre edhe ndaj personave që kryejnë vepra penale jashtë territorit të Republikës së Kosovës.

⁴³ SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 162.

Në të drejtën penale janë përvetësuar disa parime në bazë të të cilave, legjislacioni penal i Republikës së Kosovës mund të zbatohet edhe në rastet kur veprat penale kryhen jashtë territorit të Republikës së Kosovës. Parime të tilla janë: parimi real, parimi i personalitetit aktiv, parimi i personalitetit pasiv dhe parimi universal.

Parimi real - Sipas parimit real apo siç quhet ndryshe “parimi mbrojtës”, legjislacioni penal i Republikës së Kosovës zbatohet edhe në rastet kur veprat penale kryhen jashtë territorit të Republikës së Kosovës, por me të cilat dëmtohen apo rrezikohen të mirat juridike të vendit tonë apo të qytetarëve tanë.

Parimi real apo mbrojtës është parashikuar në nenin 108 të KPRK-së. Sipas paragrafit 1 të këtij neni,⁴⁴ legjislacioni penal i Republikës së Kosovës zbatohet ndaj çdo personi i cili kryen veprat penale në vijim jashtë territorit të Republikës së Kosovës:

1. Veprat penale të parapara në nenet 142-147, 151-154, 158, 159, 160-163, 165, 167-169, 232, 234, 239, 267-274, 287, 288, 296-298, 324 dhe 325 të këtij Kodi dhe

2. Veprat penale, të cilat në bazë të marrëveshjes ndërkombëtare e cila e detyron Republikën e Kosovës, duhet të ndiqen edhe pse janë kryer jashtë vendit.

Gjithashtu, zbatimi i parimit real ose mbrojtës të legjislacionit penal të Kosovës është parashikuar edhe për disa vepra penale shumë të rënda, me të cilat rrezikohet siguria e Republikës së Kosovës ose e popullit të saj. Lidhur me këtë, në paragrafin 3 të nenit 108 të KPRK-së është parashikuar se legjislacioni penal i Republikës së Kosovës zbatohet ndaj cilitdo person që kryen vepër penale nga nenet 129-139 të këtij Kodi jashtë territorit të Republikës së Kosovës, ku vepra e tillë paraqet tërësisht ose pjesërisht rrezik për sigurinë e Republikës së Kosovës ose popullsinë e saj. Këto vepra penale janë: kryerja e veprës terroriste (neni 129); ndihma në kryerjen e terrorizimit (neni 130); lehtësimi dhe financimi në kryerjen e terrorizimit (neni 131); rekrutimi për terrorizëm (neni 132); trajnimi për terrorizëm (neni 133); shtytja për kryerjen e veprave terroriste (neni 134); fshehja ose moslajmërimi i terroristëve apo grupeve terroriste (neni 135); organizimi dhe

⁴⁴ Neni 108, paragrafi 1 i KPRK-së është ndryshuar me nenin 6 të Ligjit Nr.08/L-188 për Plotësimin dhe Ndryshimin e Kodit Penal të Republikës së Kosovës, datë 26.10.2023.

pjesëmarrja në grup terrorist (neni 136); udhëtimi për qëllime të terrorizimit (neni 137); përgatitja e veprave terroriste ose veprave penale kundër rendit kushtetues dhe sigurisë së Republikës së Kosovës (neni 138) dhe parëndësia e kryerjes së veprës terroriste dhe lidhja me veprat terroriste (neni 139).

Parimi i personalitetit aktiv - Sipas parimit të personalitetit aktiv apo siç quhet ndryshe “parimit nacional”, legjislacioni penal i Republikës së Kosovës zbatohet në rastet kur shtetasit e Republikës së Kosovës kryejnë vepra penale jashtë territorit të Republikës së Kosovës. Ky parim është parashikuar në paragrafin 4 të nenit 108 të KPRK-së, sipas së cilit legjislacioni penal i Republikës së Kosovës zbatohet ndaj çdo shtetasi të Republikës së Kosovës që kryen vepër penale jashtë territorit të Republikës së Kosovës dhe nëse kjo vepër po ashtu është e dënueshme në vendin ku është kryer.

Parimi i personalitetit aktiv zbatohet edhe në rastet kur personi, pas kryerjes së veprës penale, bëhet banor i Republikës së Kosovës⁴⁵.

Për t’u zbatuar parimi i personalitetit aktiv, duhet që kryesi të haset në territorin e Republikës së Kosovës ose të ekstradohet nga shteti tjetër.

Parimi i personalitetit aktiv është subsidiar, ngase legjislacioni penal i Republikës së Kosovës, do të zbatohet ndaj kryesve vetëm nëse në vendin ku e kanë kryer veprën penale nuk është ushtruar mbrojtja e duhur juridike-penale. Kështu, në nenin 110, paragrafi 2 të KPRK-së, është parashikuar se procedura penale nuk do të fillohet nëse:

1. Kryesi në tërësi e ka mbajtur dënimin e shqiptuar në një juridiksion tjetër;
2. Kryesi në një juridiksion tjetër është liruar me aktgjykim të plotfuqishëm apo është liruar nga dënimi ose dënimi është parashkruar dhe
3. Procedura penale për veprën penale të kryer në një juridiksion tjetër mund të fillohet vetëm sipas kërkesës së të dëmtuarit dhe një kërkesë e tillë nuk është paraqitur.

Nga kjo rezulton se parimi i personalitetit aktiv e respekton parimin “**ne bis in idem**”, ngase në rastet kur shtetasi i Republikës së Kosovës në vendin ku e ka

⁴⁵Neni 108, paragrafi 5 i KPRK-së.

kryer veprën penale është ndëshkuar apo kur i është falur ose i është parashkuar dënimi etj. atëherë ndaj tij nuk do të fillohet procedura penale për këtë vepër penale.

Parimi i personalitetit pasiv - Sipas parimit të personalitetit pasiv, legjislacioni penal i Republikës së Kosovës zbatohet edhe ndaj të huajve, të cilët jashtë territorit të Republikës së Kosovës kryejnë vepra penale kundër shtetasit tonë ose kundër vendit tonë. Parimi i personalitetit pasiv është parashikuar në nenin 109 të KPRK-së, në të cilin është parashikuar se legjislacioni penal i Republikës së Kosovës zbatohet ndaj cilitdo person të huaj nëse:

1. Personi i tillë ka kryer vepër penale jashtë territorit të Republikës së Kosovës kundër shtetasit të Republikës së Kosovës, madje edhe atëherë kur vepra e tillë penale nuk është cekur në nenin 108 të këtij Kodi;

2. Kjo vepër penale është po ashtu e dënueshme në vendin ku është kryer dhe

3. Kryesi është gjendur në territorin e Republikës së Kosovës ose është transferuar në Republikën e Kosovës.

Ky parim quhet parim i personalitetit pasiv, ngase në aspektin kriminal, shtetasit tanë ose Republika e Kosovës janë subjekt pasivë të veprës penale, përkatësisht janë viktimë të veprës penale. Me anë të këtij parimi, shtetasit tanë dhe Republika e Kosovës mbrohen nga veprat penale që kryhen jashtë vendit nga shtetasit e huaj.

Parimi universal - Sipas parimit universal, legjislacioni penal i Republikës së Kosovës zbatohet edhe ndaj të huajit që kryen vepër penale jashtë territorit të Republikës së Kosovës ndaj shtetit të huaj ose personit të huaj. Që të mund të zbatohet ky parim, duhet që shtetasi i huaj të haset në territorin e Republikës së Kosovës ose ekstradohet nga shteti tjetër.

Parimi universal zbatohet kur bëhet fjalë për vepra të rënda penale, të cilat i kryejnë të huajt jashtë territorit të Republikës së Kosovës. Ky parim është parashikuar në paragrafin 1. të nenit 108 të KPRK dhe koïncidon me parimin real apo mbrojtës. Arsyeshmëria e këtij parimi qëndron në faktin se është detyrim ndërkombëtar i çdo shteti që ta luftojë kriminalitetin, pa marrë parasysh se ku kryhet dhe e mira e kujt është dëmtuar.

Ky parim njëherësh është manifestim i solidaritetit ndërkombëtar në luftë kundër kriminalitetit.

Parimi i juridiksionit përfaqësues - Parimi i juridiksionit përfaqësues është parashikuar në nenin 110, paragrafi 4 të KPRK-së. Sipas kësaj dispozite ligjore, në rastet e parapara në nenin 107, ndjekja penale për një të huaj mund t'i transferohet juridiksionit të huaj sipas kushteve të reciprocitetit. Pra, esenca e këtij parimi, qëndron në atë se shteti jonë ia transferon shtetit të huaj ndjekjen penale ndaj shtetasit të huaj, i cili ka kryer vepër penale në territorin e shtetit tonë. Ky parim aplikohet vetëm në kushte të reciprocitetit në mes të shtetit tonë dhe shtetit tjetër.

6. Parimi i ligjshmërisë në të drejtën penale

6.1. Shqyrtime të përgjithshme

Parimi i ligjshmërisë konsiderohet njëri nga parimet kryesore në të drejtën penale dhe ky parim garanton se asnjë person nuk do të mund të dënohet për një vepër e cila nuk ka qenë e parashikuar me ligj penal si vepër penale, si dhe askujt nuk mund t'i shqiptohet një sanksion apo masë tjetër, e cila nuk ka qenë e parashikuar me ligj në kohën e kryerjes së veprës penale.

Përndryshe, parimi i ligjshmërisë në të drejtën penale është i njohur me sintagmën latine **“Nullum crimen, nulla poena sine lege”**, që në përkthim të drejtpërdrejt në gjuhën shqipe do të thotë **“Nuk ka vepër penale dhe nuk ka dënim që nuk është i parashikuar me ligj”**.

Për shkak të rëndësisë së madhe që ka, ky parim është parashikuar që në nenin 2 të KPRK-së. Sipas paragrafit 1 të këtij neni **“Veprat penale, sanksionet penale dhe masat e trajtimit të detyrueshëm përcaktohen vetëm me ligj”**, kurse sipas paragrafit 2 të këtij neni **“Askujt nuk mund t'i shqiptohet sanksioni penal ose masa e trajtimit të detyrueshëm për një vepër nëse para kryerjes së saj nuk është përcaktuar me ligj si vepër penale dhe nuk është paraparë sanksioni penal ose masa e trajtimit të detyrueshëm për atë vepër”**. Gjithashtu, përkufizimi i një vepre penale duhet të përcaktohet në mënyrë të saktë dhe nuk lejohet interpretimi sipas analogjisë. Në rast paqartësie, përkufizimi i veprës penale interpretohet në favor të personit ndaj të cilit zhvillohet procedura penale (paragrafi 3).

Për shkak të rëndësisë shumë të madhe për mbrojtjen e lirive dhe të drejtave të njeriut dhe për funksionimin e shtetit ligjor, në veçanti në fushën e së drejtës

penale, parimi i ligjshmërisë është paraparë edhe në nenin 33 të Kushtetutës së Republikës së Kosovës. Në këtë dispozitë kushtetuese, në të cilin ky parim është emërtuar si **“Parimi i legalitetit”** është parashikuar se “Askush nuk mund të akuzohet ose të dënohet për asnjë vepër e cila, në momentin e kryerjes, nuk ka qenë e përcaktuar me ligj si vepër penale, me përjashtim të veprave të cilat, në kohën e kryerjes së tyre, sipas së drejtës ndërkombëtare, përbënin gjenocid, krime lufte ose krime kundër njerëzimit”.

Duke u bazuar në nenin 33(1) të Kushtetutës së Republikës së Kosovës, nga parimi i ligjshmërisë bëjnë përjashtim vetëm veprat, të cilat në kohën e kryerjes së tyre, sipas së drejtës ndërkombëtare, përbënin gjenocid, krime lufte ose krime kundër njerëzimit, pavarësisht faktit që këto vepra, mund edhe të mos jetë të parashikuara si të tilla në ligjin penal.

Parimi i ligjshmërisë tani është paraparë në të gjitha kodet penale të shteteve bashkëkohore, si dhe një mori dokumentesh juridike ndërkombëtare. Neni 7 i Konventës Evropiane për të Drejtat dhe Liritë e Njeriut⁴⁶ emërtohet **“Nuk ka dënim pa ligj”** dhe në të është parashikuar se “Askush nuk mund të dënohet për një veprim ose një mosveprim që, në momentin kur është kryer, nuk përbënte vepër penale sipas të drejtës së brendshme ose ndërkombëtare. Po ashtu, nuk mund të jepet një dënim më i rëndë se ai që ishte i zbatueshëm në momentin kur është kryer vepra penale. Ky nen nuk do të ndikojë mbi gjykimin dhe dënimin e një personi për një veprim ose mosveprim, i cili, në momentin kur është kryer, quhej vepër penale sipas parimeve të përgjithshme të së drejtës, të njohura nga kombet e qytetëruara”. Kurse në nenin 11, paragrafi 2 të Deklaratës Universale për të Drejtat e Njeriut⁴⁷ është parashikuar se “Asnjëri nuk duhet të dënohet për veprime ose mosveprime të cilat nuk përbëjnë një vepër penale, sipas ligjeve kombëtare dhe ndërkombëtare, në kohën kur janë kryer. Gjithashtu, nuk mund të vendoset një dënim më i rëndë nga ai që ka qenë zbatuar në kohën kur është kryer vepra penale”.

⁴⁶ Konventën Evropiane për të Drejtat e Njeriut (në vijim: KEDNJ) mund ta gjeni duke klikuar në këtë link: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=73773>

⁴⁷ Deklarata e Përgjithshme për të Drejtat e Njeriut, është miratuar nga Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara, më 10.12.1948.

Përveç këtyre, edhe në Statutin e Romës për Gjykatën Penale Ndërkombëtare⁴⁸ janë përcaktuar disa aspekte të rëndësishme të parimit të ligjshmërisë. Kështu, në nenin 22 të Statutit, i cili është emërtuar si “*Nullum crimen sine lege*” është parashikuar se “Një person nuk do të jetë përgjegjës penalisht sipas këtij Statuti, përveç nëse sjellja në fjalë paraqet, në kohën kur ndodh, krim brenda jurisdiksionit të Gjykatës. Definimi i krimit do të bëhet në mënyrë të qartë dhe nuk duhet të jetë i zgjeruar me analogji. Në rast të dykuptimësisë, definimi duhet të interpretohet në dobi të personit që merret në pyetje, ndiqet apo dënohet. Ky nen nuk duhet të ndikojë në karakterizimin e cilësdo sjellje si penale sipas së drejtës ndërkombëtare, pavarësisht nga ky Statut”, kurse, në nenin 23 të Statutit, i cili është emërtuar si “*Nulla poena sine lege*” është parashikuar se “Personi i ndëshkuar nga Gjykata mund të dënohet vetëm në pajtim me këtë Statut”. Ndërsa, në nenin 24 të Statutit, i cili është emërtuar si “*Joretroaktiviteti ratione personae*” është parashikuar se “Asnjë person nuk do të jetë përgjegjës sipas këtij Statuti për sjelljen para hyrjes në fuqi të këtij Statuti. Në rast të ndryshimeve në ligjin në fuqi për atë rast, para vendimit përfundimtar, do të zbatohet ligji më i favorshëm për personin që merret në pyetje, ndiqet apo dënohet”.⁴⁹

Vështruar nga aspektin historik, duhet theksuar se penalisti i njohur gjerman Anselm Fojerbah, në fillim të shekullit XIX, ishte personi i parë që e formuloi parimin e ligjshmërisë me sintagmën e njohur latine “**Nullum crimen, nulla poena sine lege**”, kurse në kontinentin e Evropës, ky parim për herë të parë u parashikua në Kodin Penal të Francës të vitit 1791, i cili u miratua menjëherë pas ngadhënjimit të Revolucionit Francez.

⁴⁸ Statuti i Romës për Gjykatën Penale Ndërkombëtare është miratuar nga Konferenca Diplomatike e të Plotëfuqishmëve në Kombet e Bashkuara për themelimin e Gjykatës Ndërkombëtare Penale më 17.07.1998, ndërsa ka hyrë fuqi më 01.07.2002.

⁴⁹ Duhet përmendur se edhe në nenin 15 të Paktit Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike është parashikuar se “Askush nuk duhet të dënohet për veprime ose mosveprime të cilat nuk kanë qenë vepra penale sipas të drejtës kombëtare ose ndërkombëtare në kohën kur janë kryer. Po ashtu nuk duhet të jepet një dënim më i rëndë se ai që mund të zbatohet në kohën kur është kryer vepra penale. Në qoftë se më vonë, pas kryerjes së veprës, ligji parashikon një dënim më të lehtë, keqbërësi duhet të përfitojë nga kjo. Asgjë në këtë nen nuk duhet interpretuar asisoj sikur është kundër gjykimit, ose ndëshkimit të çdo personi për veprime ose mosveprime të cilat, në kohën kur janë kryer, janë cilësuar si vepra penale sipas parimeve të përgjithshme të së drejtës të njohura nga bashkësia ndërkombëtare”.

Parimi i ligjshmërisë në të drejtën penale është në funksion të mbrojtjes së lirive dhe të drejtave të njeriut dhe sigurisë juridike të tyre, pasi që e drejta penale nuk është vetëm sistem i normave me të cilat parashihen veprat penale dhe sanksionet penale, por kjo degë e drejtësisë, në të njëjtat norma duhet të ndërtoj mekanizma për mbrojtjen e lirive dhe të drejtave të njeriut nga arbitrariteti i bartësve të funksioneve të shtetit.

Parimi i ligjshmërisë në të drejtën penale ngërthen në vete disa komponentë, por më kryesore janë:

1. Nuk ka vepër penale të paparashikuar me ligj (“Nullum crimen sine lege”), që nënkupton se të gjitha veprat penale duhet të parashihen me ligj si të tilla dhe se asnjë person nuk mund të dënohet për një veprim ose mosveprim i cili nuk ka qenë i përcaktuar me ligj si vepër penale.

2. Nuk ka dënim apo ndonjë masë tjetër të paparashikuar me ligj (“Nullum poena sine lege”), që nënkupton se asnjë personi nuk mund t’i shqiptohet dënimi apo masa e cilat nuk ka qenë e parashikuar me ligj si e tillë.

3. Përkufizimi i një veprë penale duhet të përcaktohet në mënyrë të qartë dhe të saktë, kështu që nuk mund të ketë vepër penale e cila nuk është përkufizuar duke i marrë për bazë këto aspekte (“Nulla poena sine lege certa”). Ky komponent i parimit të ligjshmërisë do të cenohej nëse formulimet në ligje penale janë të gjera, të pacaktuara, konfuzive dhe të paqarta. Në këtë aspekt, formulimet e paqarta dhe shumë abstrakte të normave në ligjin penal, në të cilat nuk mund të konstatohet saktësisht se cilat janë elementet e figurës së veprës penale konkrete, janë në kundërshtim të drejtpërdrejtë me parimin e ligjshmërisë.

4. Nuk lejohet interpretimi sipas analogjisë, ndërsa në rast paqartësie, përkufizimi i veprës penale interpretohet në favor të personit ndaj të cilit zhvillohet procedura penale. Analogjia në të drejtën penale shprehet në rastin kur një vepër që nuk është paraparë me ligj si vepër penale, konsiderohet si e tillë në bazë të ngjashmërisë me veprën penale. Analogjia si mënyrë e krijimit apo sajimit të veprave të reja penale është e ndaluar në të drejtën penale, ngase është në kundërshtim me parimin e ligjshmërisë. Së këndejmi, sado që të jetë ndonjë sjellje e njeriut e rrezikshme, e dëmshme apo jomorale për shoqërinë, ajo nuk mund të konsiderohet si vepër penale, nëse me ligj nuk është e paraparë si e tillë. Pra, analogjia është e ndaluar në të drejtën penale sepse është në kundërshtim me

funkcionin themelor të parimit *“Nullum crimen, nulla poena sine lege”*⁵⁰. Analogjia është e ndaluar në të drejtën penale, nëse sipas normës së caktuar penale-juridike bëhet supsumimi i veprës apo rastit, i cili nuk është i paraparë me ligj dhe po qe se duhet të tejkalohet apo zgjerohet vëllimi i normës nëse dëshirohet që edhe ai rast të përfshihet në normën e caktuar. Pra, në rastet kur tejkalohet kufiri i kuptimit të normës që është përcaktuar edhe me anë të interpretimit, atëherë shprehet analogjia e ndaluar. Ky lloj i analogjisë është në kundërshtim me tekstin e ligjit, edhe pse ekziston një ngjashmëri midis veprës që nuk mund të përfshihet me ligj dhe veprës së inkriminuar. Me anë të analogjisë gjithashtu nuk mund të zgjerohen as elementet e kualifikuara të veprave penale dhe as që mund të sajohen sanksione të reja penale, siç nuk mund të bëhet as ashpërsimi i dënimeve.

Në anën tjetër, analogjia në të drejtën penale konsiderohet se është e lejuar po qe se është në favor të të pandehurit (**“Analogia in bonam partem”**) dhe nëse interpretimi i tillë nuk është në kundërshtim me normat dhe parimet e tjera penale-juridike. Në këtë aspekt, analogjia është e lejuar në rastet kur është fjala për bazat apo rrethanat e përjashtimit të veprës penale dhe ndëshkimshmërisë, ngase kjo fushë në masë të madhe nuk është e rregulluar me ligj. Mandej, analogjia është e lejuar edhe në rastet kur ekzistojnë rrethanat për zbutjen e dënimit, si dhe në përgjithësi në rastet kur ekzistojnë rrethanat kur kryesi i veprës penale vëhet në pozitë më të favorshme. Këtu në fakt është fjala për të ashtuquajturën **“Analogia in bonam partem”**, që mbështetet në parimin **“In dubio pro reo”** (në rast të dyshimit në favor të të pandehurit).⁵¹ Analogjinë si mënyrë të interpretimit në favor të kryesit të veprës penale, siç u theksuar edhe më lart, KPRK e parasheh në mënyrë decitive në fjalinë e dytë të paragrafit 3 të nenit 1, ku thuhet: “Në rast paqartësie, përkufizimi i veprës penale interpretohet në favor të personit i cili hetohet, akuzohet ose shpallet fajtor.”

Përveç këtyre rasteve që u theksuan më lart, analogjia në të drejtën penale lejohet edhe në rastet kur edhe vetë ligji në mënyrë shprehimore udhëzon aplikimin e saj edhe për situatat që janë të ngjashme me ato që janë të përcaktuara në figurën e veprës penale. Kjo veçmas shprehet në dispozitat e ligjit penal, në të cilat figura e

⁵⁰ SALIHU, ISMET-ZHITJA, HILMI-HASANI, FEJZULLAH, *Kodi Penal i Republikës së Kosovës*, Komentar, Botimi I, 2014, f. 11-12.

⁵¹ Edhe në nenin 3, paragrafi 2 të KPP-së është përcaktuar parimi **“In Dubio Pro Reo”**, në të cilën dispozitë ligjore është parashikuar se “Mëdyshjet lidhur me ekzistimin e fakteve të rëndësishme për çështjen ose për zbatimin e ndonjë dispozite të ligjit penal interpretohen në favor të të pandehurit dhe të drejtave të tij sipas këtij Kodi dhe sipas Kushtetutës së Republikës së Kosovës”.

veprës penale përcaktohet me të ashtuquajturat **“klauzola gjenerale”**.⁵² Rast i tillë është p.sh. dispozita e paragrafit 1 të nenit 253 të KPRK-së në të cilën është parashikuar vepra penale “Punësimi i personave të infektuar me sëmundje ngjitëse”, në të cilën dispozitë ligjore është parashikuar se “Kushdo që në kundërshtim me ligjet e shëndetësisë, në spital, në maternitet të spitalit, në shkollë, në restorant apo në punëtori ose në organizatë biznesi apo në ndonjë vend të ngjashëm pune ku përpunohen artikujt ushqimorë apo ku kryhen shërbime higjienike, e punëson apo e mban në punë personin për të cilin e di se lëngon nga sëmundja ngjitëse dhe me këtë shkakton përhapjen e sëmundjes ngjitëse...”. Formulimi i tillë i figurës së kësaj vepre penale edhe me fjalët, **“apo në ndonjë vend të ngjashëm pune”**, bën të mundshme që të konsiderohet se është kryer kjo vepër penale në të gjitha rastet e mundshme të përhapjes së sëmundjes ngjitëse. Mirëpo, edhe në rastet kur ligji shërbehet me “klauzola gjenerale”, sipas të cilave mundësohet interpretimi analogjik, kjo nuk do të thotë se si vepra penale mund të konsiderohen veprat që nuk përkojnë apo nuk i përgjigjen figurës së veprës penale që i referohen. Formulimet e veprave penale me “klauzola gjenerale”, në disa raste janë të domosdoshme për shkak të ndërlikueshmërisë shumë të madhe të disa veprave penale. Përkatësisht, ekzistojnë disa vepra penale të cilat mund të kryhen në mënyra dhe mjete të shumta dhe të ndryshme, kështu që me figurën e këtyre veprave penale nuk është e mundur që me një formulim më preciz të përfshihen të gjitha mënyrat dhe mjetet me të cilat mund të kryhen ato. Mirëpo, përkundër kësaj, çdo legjislacion penal i mirë dhe bashkëkohor, i cili mbështetet në parimin e ligjshmërisë duhet të synoj që sa më pak që është e mundur të shërbehet me “klauzola gjenerale”. Sidoqoftë, në të gjitha rastet kur në normën e caktuar penale ndeshet edhe klauzola gjenerale, lypset një maturi e madhe me rastin e konstatimit se a është fjala për veprën penale, apo është fjala për ndonjë vepër tjetër të ndaluar, apo fare nuk ekziston vepra e ndaluar.⁵³

6.2. Parimi i ligjshmërisë dhe jurisprudenca e GjEDNJ-së

Siç u theksua edhe më parë, parimi i ligjshmërisë është i parashikuar edhe në nenin 7 të KEDNJ-së, i cili përmban emërtimin “Nuk ka dënim pa ligj”.

⁵² *Idem.* f. 13.

⁵³ *Idem.* f. 13.

Në paragrafin 1 të këtij neni është përcaktuar se “Askush nuk mund të dënohet për një veprim ose një mosveprim që, në momentin ku është kryer, nuk përbënte vepër penale sipas të drejtës së brendshme ose ndërkombëtare. Po ashtu, nuk mund të jepet një dënim më i rëndë se ai që ishte i zbatueshëm në momentin kur është kryer vepra penale”. Kurse, në paragrafin 2 të këtij neni është përcaktuar se “Ky nen nuk do të ndikojë mbi gjykimin dhe dënimin e një personi për një veprim ose mosveprim, i cili, në momentin kur është kryer, quhej vepër penale sipas parimeve të përgjithshme të së drejtës, të njohura nga kombet e qytetëruara”.

Bazuar në këto dispozita të KEDNj-së rezulton në mënyrë të qartë se asnjë person nuk mund të shpallet fajtor për një veprim ose mosveprim, i cili në kohën e kryerjes nuk ka qenë e përcaktuar me të drejtën e brendshme ose ndërkombëtare si vepër penale. Përveç veprës penale, ky parim është shtrirë edhe në fushën e sanksioneve penale, pasi siç u theksua edhe më lart, ndaj asnjë personi nuk mund të shqiptohet një dënim që nuk ishte i zbatueshëm apo i parashikueshëm në momentin kur është kryer vepra penale. Pra, me fjalë të tjera, parimi i ligjshmërisë i garantuar në nenin 7 të KEDNj-së, i referohet si veprave penale, ashtu edhe dënimeve, por jo vetëm.

Gjithashtu, në paragrafin 2 të nenit në fjalë, është parashikuar një lloj përjashtimi që ndërlidhet me veprat penale sipas parimeve të përgjithshme të së drejtës, të njohura nga kombet e qytetëruara. Kjo për faktin se ky nen nuk do të ndikojë mbi gjykimin dhe dënimin e një personi për një veprim ose mosveprim, i cili në momentin kur është kryer, quhej vepër penale sipas parimeve të përgjithshme të së drejtës, të njohura nga kombet e qytetëruara.

Duhet theksuar se GjEDNj-ja ka shqyrtuar disa raste që ndërlidhen me nenin 7 të KEDNj-së, ku ka interpretuar dhe sqaruar disa nga çështjet më të rëndësishme të parimit të ligjshmërisë.⁵⁴ Në këtë drejtim, në radhë të parë, GjEDNj-ja ka theksuar se neni 7 i KEDNj-së duhet të interpretohet e të zbatohet në mënyrë që të sigurohet një mbrojtje efektive ndaj ndjekjeve penale, dënimeve dhe sanksioneve arbitrare.⁵⁵

⁵⁴ Më gjerësisht në lidhje me jurisprudencën e GjEDNj-së shih: Udhëzuesin rreth nenit 7 të Konventës Evropiane të të Drejtave të Njeriut, *Nuk pa dënim pa ligj: parimi se vetëm ligji i parashikon krimet dhe përcakton masat e dënimit*, i përditësuar më 30.04.2017, Këshilli i Evropës/Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut, 2017.

⁵⁵ Rasti “*S.W. kundër Mbretërisë së Bashkuar*”, aktgjykimi i datës 22.11.1995, § 34, seria A nr. 335-B; Rasti “*C.R. kundër Mbretërisë së Bashkuar*”, aktgjykimi i datës 22.11.1995, § 32, seria A nr. 335-

Mandej, neni 7 i KEDNj-së nuk mjaftohet vetëm duke ndaluar zbatimin prapaveprues të së drejtës penale në dëm të të akuzuarit, pasi që ky nen sanksionon gjithashtu, në mënyrë më të përgjithshme, parimin që vetëm ligji mund t'i përcaktojë veprat penale dhe të parashikojë masat e dënimit ("Nullum crimen, nulla poena sine lege"), si edhe atë që urdhëron që ligji penal të mos zbatohet në mënyrë të zgjeruar në dëm të të akuzuarit, sidomos me analogji.⁵⁶

Parimi që vetëm ligji mund ta përcaktojë veprat penale dhe të parashikojë masën e dënimit nënkupton që veprat penale dhe masat e dënimit për ndëshkimin e tyre duhet të jenë të përkufizuara qartësisht me ligj, kurse nocioni "ligj" në kuptimin e nenit 7 të KEDNj-së, nënkupton disa kushte cilësore, sidomos ato të mundësisë së "qasjes" dhe të "parashikueshmërisë".⁵⁷ Këto kushte cilësore (mundësia e qasjes dhe parashikueshmëria) duhet të përmbushen si për përkufizimin e një vepre penale⁵⁸, ashtu edhe për masën e dënimit⁵⁹. Përndryshe, mungesa e "cilësisë së ligjit" lidhur me përkufizimin e veprës penale ose me masën e zbatueshme të dënimit përbën shkelje të nenit 7 të KEDNj-së.⁶⁰

Siç shihet, në lidhje me parimin e ligjshmërisë, GjEDNj-ja i ka kushtuar një rëndësi të veçantë aspekteve të parashikueshmërisë. Kështu, sipas GjEDNj-së një individ duhet ta ketë mundësinë për të ditur, se cilat veprime dhe mosveprime e ngarkojnë atë me përgjegjësi penale dhe çfarë mase dënimi rrezikon t'i jepet për to.⁶¹ Për arsye të vetë karakterit të përgjithshëm të ligjeve, formulimi i tyre nuk mund të paraqesë një përpikëri absolute. Shumë prej tyre, për arsye të nevojës për të shmangur një ngurtësi të tepruar e për t'iu përshtatur ndryshimeve të situatës, përdorin detyrimisht formula pak a shumë të mjegullta, interpretimi dhe zbatimi i të cilave varen nga praktika gjyqësore⁶². Përdorimi i teknikës legjislative të "kategorive" lë shpesh disa zona të errëta në kufijtë e përkufizimit dhe të vetme,

C; Rasti "Del Río Prada kundër Spanjës" [DhM], nr. 42750/09, § 77; Rasti "Vasiliauskas kundër Lituanisë" [DhM], nr. 35343/05, § 153.

⁵⁶ Rasti "Kokkinakis kundër Greqisë", nr.25.05.1993, seria A nr. 260-A, § 52.

⁵⁷ Rasti "Cantoni kundër Francës", datë 15.11.1996, Përmbledhje e vendimeve 1996-V, § 29; Rasti "Kafkaris kundër Qipros" [DhM], nr. 21906/04, GjEDNj 2008, § 140, etj.

⁵⁸ Rasti "Jorgic kundër Gjermanisë", nr. 74613/01, GjEDNj 2007-III, §§ 103-114.

⁵⁹ Rasti "Camilleri kundër Maltës", nr. 42931/10, datë 22.01.2013, §§ 39-45.

⁶⁰ Rasti "Kafkaris kundër Qipros" [DhM], nr. 21906/04, GjEDNj 2008, §§ 150-152.

⁶¹ Rasti "Cantoni kundër Francës", datë 15.11.1996, Përmbledhje e vendimeve 1996-V, § 29; Rasti "Kafkaris kundër Qipros" [DhM], nr. 21906/04, GjEDNj 2008, § 140.

⁶² Rasti "Kokkinakis kundër Greqisë", nr.25.05.1993, seria A nr. 260-A, § 40.

këto dyshime lidhur me raste të skajshme nuk mjaftojnë për ta bërë një dispozitë të papajtueshme me nenin 7 të KEDNJ-së, për sa kohë që ajo del se është mjaft e qartë në shumicën dërrmuese të rasteve. Por, nga ana tjetër, përdorimi i nocioneve dhe i kritereve tepër të papërcaktuara në interpretimin e një dispozite legislative mund ta bëjë vetë dispozitën legislative të papajtueshme me kërkesat për qartësi e parashikueshmëri për sa u përket efekteve të saj.⁶³

Nocioni i parashikueshmërisë varet në një masë të madhe nga përmbajtja e tekstit për të cilin bëhet fjalë, nga fusha që ky mbulon, si edhe nga numri e cilësia e atyre të cilëve u drejtohet⁶⁴. Po ashtu, GjEDNJ-ja ka sqaruar se parashikueshmëria duhet të vlerësohet nga pikëpamja e personit të dënuar dhe në momentin e kryerjes së veprës penale.⁶⁵

Përveç këtyre çështjeve të paraqitura më lart, GjEDNJ-ja e ka trajtuar edhe aspektin e fuqisë prapavepruese të ligjit penal. Në këtë drejtim, GjEDNJ-ja ka theksuar se neni 7 i KEDNJ-së e ndalon në mënyrë absolute zbatimin prapaveprues të ligjit penal që vepron në dëm të të pandehurit⁶⁶. Parimi i mos ekzistencës së fuqisë prapavepruese të ligjit penal zbatohet si për dispozitat që përkufizojnë veprat penale⁶⁷, ashtu edhe për ato që caktojnë masat e dënimit.⁶⁸ Parimi i mos ekzistencës së fuqisë prapavepruese nëpërkëmbet në qoftë se një dispozitë ligjore zbatohet në mënyrë prapavepruese për një vepër të kryer përpara se ajo të hynte në fuqi. Është e ndaluar që fusha e zbatimit të veprave penale ekzistuese të shtrihet edhe te vepra të cilat më parë nuk përbënin vepra penale. Për sa i përket ashpërsisë së masës së dënimit, gjykata mjaftohet të verifikojë që të mos jepet asnjë masë dënimi më e rëndë sesa ajo që ishte e zbatueshme në momentin kur është kryer vepra penale.

GjEDNJ-ja ka sqaruar edhe situatat se kur mund të zbatohet një ligj në mënyrë prapavepruese apo retroaktive. Kështu, GjEDNJ-ja ka theksuar se ndonëse neni 7 § 1 i KEDNJ-së nuk e përmend shprehimisht parimin e fuqisë prapavepruese të ligjit penal më të butë, GjEDNJ-ja ka qenë e mendimit se kjo dispozitë nuk garanton vetëm parimin e mos ekzistencës së fuqisë prapavepruese të ligjeve penale

⁶³ Rasti “Liivik kundër Estonisë”, nr. 12157/05, datë 25.06.2009, §§ 96-104.

⁶⁴ Rasti “Kononov kundër Letonisë” [DhM], nr. 36376/04, GjEDNJ 2010, § 235.

⁶⁵ Rasti “Del Río Prada kundër Spanjës” [DhM], nr. 42750/09, § 116.

⁶⁶ *Idem*.

⁶⁷ Rasti “Vasiliauskas kundër Lituanisë” [DhM], nr. 35343/05, GjEDNJ 2015, §§ 165-166.

⁶⁸ Rasti “Jamil kundër Francës”, datë 08.06.1995, seria A nr. 317-B, §§ 34-36.

më të ashpra, por gjithashtu, e në mënyrë të nënkuptuar, edhe parimin e fuqisë prapavepruese të ligjit penal më të butë. Ky parim shprehet përmes rregullit sipas të cilit, në qoftë se ligji penal në fuqi në momentin e kryerjes së veprës penale dhe ligjet penale të mëvonshme të miratuara përpara shpalljes së një vendimi të formës së prerë janë të ndryshme, atëherë gjyqtari duhet të zbatojë dispozitat e ligjit që janë më të favorshmet për të pandehurin⁶⁹. Sipas vlerësimit të GjEDNj-së, “dhënia e një mase dënimi më të rëndë vetëm për arsyen se ajo parashikohej në momentin e kryerjes së veprës penale do të përbënte një zbatim në dëm të të akuzuarit të rregullave që përcaktojnë pas ardhjen e ligjeve penale në kohë. Kjo do të ishte për më tepër një lloj sikur të shpërfilllej çdo ndryshim legjislativ në favor të të akuzuarit i bërë përpara gjykimit e të vazhdohej të jepen disa masa dënimi që shteti, si edhe bashkësia që ky përfaqëson, i quajnë tanimë si të tepruara”.

GjEDNj-ja ka vënë në dukje se në rrafshin evropian e në atë ndërkombëtar është krijuar hap pas hapi një konsensus për të pasur mendimin se zbatimi i ligjit penal që parashikon një masë më të butë dënimi, edhe pse i dalë pas kryerjes së veprës penale, është kthyer në një parim themelor të së drejtës penale⁷⁰.

Po ashtu, sipas GjEDNj-së, parimi i fuqisë prapavepruese të ligjit penal më të butë mund të zbatohet gjithashtu gjatë caktimit të një mase dënimi të bashkuar për disa dënime⁷¹.

⁶⁹ Rasti “Scoppola kundër Italisë” (nr. 2) [DhM], nr. 10249/03, datë 17.09.2009, §§ 103-109.

⁷⁰ *Idem*, § 106.

⁷¹ Rasti “Koprivnikar kundër Sllovenisë”, nr. 67503/13, date 24.01.2017, § 59.

KAPITULLI II

NOCIONI, ELEMENTET, OBJEKTI DHE SUBJEKTI I VEPRËS PENALE

KAPITULLI II -NOCIONI, ELEMENTET, OBJEKTI DHE SUBJEKTI I VEPRËS PENALE

1. Nocioni i veprës penale

Përcaktimi i nocionit të veprës penale është një ndër detyrat kryesore të legjislacionit penal dhe të shkencës së të drejtës penale. Kështu, përcaktimi i nocionit të veprës penale, përgjegjësisë penale dhe sanksioneve penale janë tri çështjet kryesore të cilat i shqyrton e drejta penale. Në renditjen e këtyre tri çështjeve kryesore, vepra penale zë vendin e parë, ngase kjo është hipotezë, parakusht që të mund të shqyrtohet përgjegjësia penale e personit të caktuar dhe që të mund të shqiptohet sanksioni penal.

Lidhur me përcaktimin e nocionit të veprës penale, në teorinë e së drejtës penale janë shfaqur mendime të ndryshme⁷².

Para së gjithash, vepra penale trajtohet si fenomen juridik. Krahës këtij mendimi, vepra penale me të drejtë konsiderohet edhe si fenomen social dhe si veprim apo sjellje e caktuar, me të cilën dëmtohen ose rrezikohen vlerat e caktuara të shoqërisë apo të individit.

Nga aspekti social, vepra penale është sjellje e njeriut (veprim apo mosveprim) e cila është në kundërshtim me interesat e shoqërisë. Në këtë aspekt, me vepër penale sulmohen vlerat që kanë rëndësi të posaçme dhe si të tilla, ato janë të mbrojtura edhe me legjislacionin penal. Kështu, në rastet kur ndonjë person cenon ose dëmton këto të mira, atëherë ndaj të njëjtit shqiptohen sanksionet penale.

Gjithashtu, vepër penale është edhe veprimi i njeriut të caktuar që në mes tjerash, është edhe shprehje e personalitetit të tij. Ajo është shprehje e vetive dhe koncepteve të individit, si dhe gjendjes psikike të tij në momentin kritik. Mirëpo, në fakt, vepra penale është manifestim i mospajtimit të personit të caktuar me normat që gjenden në fuqi. Ky është një lloj çrregullimi i raportit midis individit dhe shoqërisë. Me fjalë të tjera, këtu kemi të bëjmë me konfliktin midis sistemit të vlerave të shoqërisë dhe të individit.

⁷² SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 179.

Në teorinë e së drejtës penale, ekziston nocioni formal, material dhe formal-material i veprës penale.

Sipas **nocionit formal**, vepër penale konsiderohet ai veprim apo mosveprim i cili në legjislacionin penal është parashikuar si vepër penale.

Sipas **nocionit material**, vepër penale konsiderohet ai veprim apo mosveprim me anë të të cilit dëmtohen apo rrezikohen vlerat elementare të njeriut, shtetit dhe bashkësisë ndërkombëtare.

Ndërsa, **nocioni formalo-material**, veprën penale e përkufizon duke i marrë për bazë si elementet formale, ashtu edhe elementet materiale. Kështu, sipas **nocionit formalo-material**, vepër penale konsiderohet ai veprim ose mosveprim që në legjislacionin penal është parashikuar si vepër penale dhe me anë të të cilit dëmtohet apo rrezikohet ndonjë vlerë elementare e njeriut, shoqërisë, shtetit apo të bashkësisë ndërkombëtare.

KPRK, ngjashëm sikur shumica e ligjeve penale të regjionit⁷³, e ka përcaktuar nocionin e veprës penale. Kështu, sipas nenin 7 të KPRK-së, **vepra penale është një vepër e kundërligjshme e cila është e përcaktuar me ligj si vepër penale, tiparet e së cilës janë të përcaktuara me ligj dhe për të cilën me ligj është përcaktuar sanksioni penal ose masa e trajtimit të detyrueshëm**. Ndërsa, në nenin 1, paragrafi 1 të KPRK-së, është parashikuar se veprat penale dhe sanksionet penale parashihen vetëm për ato sjellje me të cilat cenohen apo dëmtohen në atë masë liritë dhe të drejtat e njeriut si dhe të drejtat tjera dhe vlerat shoqërore të garantuara dhe të mbrojtura me Kushtetutën e Republikës së Kosovës dhe me të drejtën ndërkombëtare, mbrojtja e të cilave nuk do të mund të realizohej pa sanksione penale të shtetit ligjor. Ndërsa, sipas paragrafit 2 të këtij neni, parashikimi i veprave penale si dhe llojet e masave dhe lartësia e sanksioneve penale për kryesit e veprave penale bazohen në domosdoshmërinë e sanksionit penalo-juridik dhe proporcionalitetit të shkallës dhe natyrës së rrezikshmërisë për liritë dhe të drejtat e njeriut dhe të vlerave shoqërore.

⁷³ *Komentari krivičnik/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini, Savjet/Vijeće Evrope, Evropska Komisija, Sarajevo, 2005, f. 120.*

2. Elementet e veprës penale

Elementet e veprës penale, ndahen në dy grupe :

1.	Elemente themelore apo të përgjithshme të veprës penale
2.	Elemente të posaçme të veprës penale

1) Elementet themelore apo të përgjithshme të veprës penale janë:

1.	Veprimi
2.	Kundërligjshmëria
3.	Përcaktueshmëria e veprës penale në ligj
4.	Përgjegjësia penale e kryesit

Çdo veprim apo mosveprim, për t'u konsideruar vepër penale, duhet të posedojë në mënyrë kumulative të gjitha këto elemente. Të gjitha këto elemente së bashku përbëjnë anatominë e veprës penale dhe çdonjëri prej tyre është pjesë e strukturës së veprës penale. Këto elemente e përbëjnë të ashtuquajturën “figurë të përgjithshme të veprës penale”. Me gjithë faktin se vepra penale përbëhet prej këtyre katër elementeve themelore, vepra penale është unike, një tërësi, ngase vetëm tërësia e tyre formon kuptimin e plotë social dhe juridik. Për nga rëndësia e tyre shoqërore dhe juridike, të gjitha këto elemente janë të njëjta. Së këndejmi, nëse mungon njëri prej këtyre elementeve, vepra penale nuk mund të ekzistojë. Pra, të gjitha këto elemente janë pjesë konstituive të çdo vepre penale.

Varësisht se prej çfarë këndi vështrohen, elementet themelore të veprës penale mund të ndahen në dy grupe :

1.	Elemente të karakterit objektiv
----	--

2.	Elemente të karakterit subjektiv
----	----------------------------------

Në grupin e elementeve objektive bëjnë pjesë: veprimi i njeriut (veprimi me pasojën e shkaktuar); kundërligjshmëria dhe përcaktueshmëria e veprës penale në ligj, ndërsa, në grupin e elementeve subjektive bën pjesë vetëm përgjegjësia penale e kryesit (fajësia).

2) Elementet e posaçme të veprës penale janë ato elemente që nuk janë të përbashkëta për të gjitha veprat penale, por që paraqiten te disa vepra penale dhe janë elemente që ndikojnë që një vepër penale të dallohet prej një vepre tjetër penale⁷⁴. Elementet e posaçme të veprës penale ndryshe emërtohen edhe si „**tipare të veprës së caktuar penale**“ dhe njëherazi tërësia e elementeve të veprës penale të caktuar e përbëjnë „**figurën e veprës penale**“. Ndërsa, elementet themelore apo të përgjithshme të veprës penale duhet të shprehen te çdo vepër penale dhe ato në fakt e sajojnë kuptimin e përgjithshëm të veprës penale. Nga kjo del se, përderisa elementet themelore apo të përgjithshme të veprës penale (veprimi, kundërligjshmëria etj.), duhet të shprehen te çdo vepër penale, elementet e posaçme janë tipare apo janë karakteristikë e veprës penale të caktuar dhe këto shprehen krahas elementeve të përgjithshme. Pra, çdo vepër penale i posedon elementet e veta të posaçme, që shprehen krahas elementeve të përgjithshme dhe që bëjnë që një vepër penale të dallohet nga vepra tjetër penale.

Kështu, p.sh. vepra penale “Grabitja”, nga neni 317, paragrafi 1 i KPRK-së, përbëhet prej këtyre elementeve:

- 1) kryesi duke e përdorur forcën apo kanosjen serioze për të sulmuar jetën apo trupin e personit tjetër;
- 2) e përvetëson;
- 3) pasurinë e luajtshme;
- 4) të personit të tillë dhe
- 5) me qëllim që t’i sjellë vetes apo personit tjetër dobi pasurore të kundërligjshme.

⁷⁴SHALA, AFRIM, *Vepra e cituar*, f. 27.

Ose vepra penale “Marrja e ryshfetit”, nga neni 421, paragrafi 1 i KPRK-së, përbëhet prej këtyre elementeve:

- 1) Personi zyrtar ose personi i huaj zyrtar apo zyrtari publik i huaj;
- 2) I cili në mënyrë të drejtpërdrejtë apo të tërthortë,
- 3) Kërkon ose pranon ndonjë dhuratë apo përfitim tjetër për vete apo personin tjetër, ose që pranon ofertën apo premtimin për dhuratë apo përfitim të tillë,
- 4) Në mënyrë që personi zyrtar ose personi i huaj zyrtar apo zyrtari publik i huaj të veprojë ose të mos veprojë në pajtim me detyrën e tij zyrtare.

Apo, vepra penale “Vjedhja”, nga neni 313 paragrafi 1 i KPRK-së, përbëhet prej këtyre elementeve:

- 1) marrja;
- 2) e pasurisë së tjetrit;
- 3) pasuria të jetë vlerësuar në shumën prej pesëdhjetë (50) euro dhe
- 4) me qëllim të përvetësimit të kundërligjshëm për vete ose për personin tjetër.⁷⁵

Pra, me figurë të veprës penale kuptojmë të gjitha elementet e posaçme të një veprë penale.

Andaj, edhe shtrohet pyetja se çka kuptojmë me elemente të posaçme të veprës penale konkrete?

Elementet e posaçme të veprës penale të cilat e përbëjnë figurën e veprës penale janë ato elemente që nuk janë të përbashkëta për të gjitha veprat penale, por që paraqiten te disa vepra penale dhe që e dallojnë një vepër penale prej një veprë tjetër penale. Çdo vepër penale i posedon elementet e veta të posaçme. Në raport me elementet e përgjithshme, elementet e posaçme të veprës penale në fakt janë një lloj konkretizimi i elementeve të përgjithshme. Pa përcaktimin e elementeve të posaçme nuk mund të bëhet kualifikimi ose cilësimi i veprës penale.⁷⁶

Sikurse elementet e përgjithshme, edhe elementet e posaçme të veprës penale, mund të ndahen në dy (2) grupe:

⁷⁵ ADEMI, BURIM-SHALA, AFRIM-MEHMETI, AVNI, *Modulet e trajnimit bazik për bashkëpunëtorët profesional* (Penale-materiale dhe procedurale), f. 120.

⁷⁶ SHALA, AFRIM, *Pjesa e posaçme e së drejtës penale me raste nga praktika gjyqësore*, f. 27.

1.	Elemente të karakterit objektiv
2.	Elemente të karakterit subjektiv

Elementet e karakterit objektiv - Njëri ndër elementet e figurës së veprës penale të caktuar, i natyrës objektive është **veprimi i kryerjes së veprës penale konkrete**.

Çdo vepër penale e parashikuar në pjesën e posaçme të KPRK-së nënkupton ndërmarrjen e një veprimi të caktuar. Veprimi i kryerjes së veprës penale mund të jetë i natyrave të ndryshme, kështu p.sh.

- gjuajtja me armë, te vepra penale “Vrasja”, nga neni 172 i KPRK-së,
- marrja e pasurisë së huaj, te vepra penale “Vjedhja”, nga neni 313 i KPRK-së,
- kryerja e aktit seksual me paraardhës apo pasardhës, te vepra penale “Marrëdhëniet seksuale brenda familjeve”, nga neni 236 i KPRK-së, etj.

Në të gjitha këto raste, ekziston veprimi i kryerjes, mirëpo veprimi i kryerjes është i natyrës së ndryshme dhe si rezultat i kësaj, një vepër penale dallohet prej veprës tjetër penale, p.sh. gjuajtja me armë, marrja e sendit të huaj, kryerja e aktit seksual me paraardhës apo pasardhës, janë veprime të kryerjes së veprës penale të caktuar.

Meqë këto veprime janë të ndryshme, atëherë bëjnë që edhe veprat penale të jenë të ndryshme.

Element tjetër i natyrës objektive i figurës së veprës penale është edhe **pasoja**. Në disa raste për të ekzistuar vepra penale konkrete, duhet që të ekzistojë pasoja e caktuar. Pasoja e veprës penale, në disa raste është element që e dallon një vepër penale prej veprës tjetër penale.

Pasoja e veprës penale mund të jetë e natyrave të ndryshme, kështu p.sh.

- te vepra penale “Privimi i kundërligjshëm nga liria”, nga neni 193 i KPRK-së, pasoja qëndron në privimin e kundërligjshëm të një personi nga liria;

- te vepra penale “Asgjësimi ose dëmtimi i pasurisë”, nga neni 321 i KPRK-së, pasoja qëndron në asgjësimin, dëmtimin apo bërjen të papërdorshme të pasurisë së personit tjetër;

- te vepra penale “Vrasja”, nga neni 172 i KPRK, pasoja qëndron në privimin e një personi tjetër nga jeta, etj.

Në të gjitha këto raste pasojat e veprave penale janë të ndryshme dhe si rezultat i kësaj bëjnë që të jenë të ndryshme edhe veprat penale.⁷⁷

Në disa raste një vepër penale dallohet prej një vepre tjetër penale, varësisht nga fakti se në çfarë mënyre është kryer vepra penale. Pra, **mënyra e posaçme e kryerjes së veprës penale** është element që e dallon një vepër penale prej veprës tjetër. Kështu, element që e dallon veprën penale “Vrasja”, nga neni 172 i KPRK-së nga vepra penale “Vrasja e rëndë”, nga neni 173 paragrafi 1, nën-paragrafi 1.4. i KPRK-së, është mënyra e kryerjes së veprës penale. P.sh. nëse personi A. e privon nga jeta personin B. në mënyrë mizore apo dinake, atëherë në veprimet e personit A. qëndrojnë elementet e veprës penale “Vrasja e rëndë”, nga neni 173 paragrafi 1, nën-paragrafi 14. të KPRK-së, e jo të veprës penale “Vrasja”, nga neni 172 i KPRK-së.

Po ashtu, edhe **vlera e objektit të mbrojtur** në të drejtën penale mund të jetë rrethanë vendimtare për ta kualifikuar një vepër penale. Kështu, nëse personi A. e vjedh një send që ka vlerë mbi pesëmijë (5000) Euro dhe personi A. ka vepruar me qëllim të përvetësimit të sendit me vlerë të tillë, atëherë në veprimet e personit A. qëndrojnë elementet e veprës penale “Vjedhja e rëndë”, nga neni 315, paragrafi 2, nën-paragrafi 2.1. të KPRK-së, e jo të veprës penale “Vjedhja”, nga neni 313, paragrafi 1 të KPRK-së. Pra, këto dy vepra penale dallojnë në mes vete, edhe për shkak të vlerës së sendit të vjedhur.

Në rastet e tjera, për të ekzistuar vepra penale e caktuar, është e nevojshme që të jenë përdorur **mjetet e caktuara**. Kështu, vepra penale “Peshkimi i kundërligjshëm”, nga neni 353, paragrafi 2 të KPRK-së, ekziston nëse kryesi peshkon duke përdorur eksploziv, rrymë elektrike, helm ose mjete helmuese.

⁷⁷ ADEMI, BURIM-SHALA, AFRIM-MEHMETI, AVNI, *Modulet e trajnimit bazik për bashkëpunëtorët profesional (Penale-materiale dhe procedurale)*, f. 121.

Te disa vepra penale është i nevojshëm **që veprimi të jetë ndërmarrë gjatë kohës së caktuar**. Kështu, vepra penale “Mosveprimi sipas dispozitave shëndetësore gjatë epidemisë”, nga neni 250 i KPRK-së, mund të kryhet vetëm gjatë kohës së epidemisë; “Krimet e luftës në kundërshtim të rëndë me Konventat e Gjenevës”, nga neni 144 i KPRK-së mund të kryhen vetëm gjatë kohës së luftës (konfliktit të armatosur), etj.

Edhe **vendi i kryerjes së veprës penale**, mund të jetë element konstituiv i veprës penale. Kështu, vepra penale “Kalimi i paautorizuar i vendkalimeve kufitare ose i vijës kufitare”, nga neni 140 i KPRK-së mund të kryhet në vendet rreth kufirit ose vijës kufitare të Republikës së Kosovës, përveç në kufirin ose vendkalimet e autorizuara kufitare.

Në anën tjetër, **cilësia e caktuar personale e kryesit apo marrëdhënia e caktuar**, janë tipare të një varg veprash penale, kështu që këto vepra penale mund t’i kryejnë vetëm personat që posedojnë veti të caktuara apo që gjenden në raporte të caktuara. Veprat penale të cilat mund t’i kryejnë vetëm personat që posedojnë veti të caktuara apo që gjenden në marrëdhënie të caktuar, ndryshe quhen edhe si **“delicta propria”**.

Në këtë aspekt, disa vepra penale mund t’i kryejnë vetëm **“personat zyrtarë”** (neni 194, 195, 198, 414, 416, 417, 418, 421, etj.) apo **“personat përgjegjës”** (neni 279, 284, 285, etj.), **“mjeku”** (neni 254, 255, etj.), **“farmacisti”** (neni 258, etj.), **“gjqytari”** (neni 425, etj.), **“dëshmitari”** (neni 384), etj. Kurse, disa vepra tjera mund t’i kryejnë vetëm personat që gjenden në marrëdhënie të caktuar, **“marrëdhënie familjare”**, (neni 182 paragrafi 2, etj.), etj. Ose, veprën penale “Vrasja e foshnjeve gjatë lindjes”, nga neni 176 i KPRK-së, mund ta kryejë vetëm **“nëna”**, e cila gjendet në raporte personale me viktimen - foshnjën.

Gjithashtu, edhe **cilësia personale e viktimës** mund të jetë element konstituiv i një vepre penale. Kështu, vepra penale “Vrasja e rëndë”, nga neni 173, paragrafi 1, nën-paragrafët 1. dhe 2. të KPRK-së, ekziston nëse privohet nga jeta fëmija përkatësisht gruaja shtatëzënë.

Përveç këtyre, në pjesën e posaçme të KPRK-së, janë parashikuar edhe shumë elemente tjera të natyës objektive.

Elementet e karakterit subjektiv - Për ekzistimin e disa veprave penale duhet që te kryesi i veprës penale të manifestohen edhe elemente të karakterit subjektiv.

Në këtë aspekt, rëndësi të posaçme ka **qëllimi** dhe **motivi i kryesit**, të cilat duhet të ekzistojnë në momentin e kryerjes së veprës penale.

Për ekzistimin e disa veprave penale duhet që ato të jenë kryer me qëllim të caktuar. Vepra penale “Vjedhja”, nga neni 313, paragrafi 1 i KPRK-së, ekziston vetëm nëse personi A. e merr automjetin e personit B. me qëllim të përvetësimit të tij për vete ose për personin tjetër. Nëse personi A. automjetin e personit B. nuk e ka marr me këtë qëllim, por vetëm sa për t’i kryer disa punë në qytetet tjera, atëherë do të ekzistojë vepra penale “Marrja në posedim e pasurisë së luajtshme”, nga neni 319 i KPRK-së. Pastaj, vepra penale “Falsifikimi i dokumenteve”, nga neni 390 i KPRK-së, konsiderohet se është kryer vetëm nëse falsifikimi i dokumentit është bërë me qëllim që ai dokument të përdoret si i vërtetë.

Në disa raste edhe motivi është parashikuar si element konstituiv i veprës së caktuar penale. Në këtë drejtim, vepra penale “Vrasja e rëndë”, nga neni 173, paragrafi 1, nën-paragrafi 110 i KPRK-së, ekziston vetëm nëse kryrësi e privon nga jeta personin tjetër i motivuar në bazë kombësisë, gjuhës, besimit fetar ose mungesës së besimit, etj.

Në një çështje penale, Gjykata Supreme e Kosovës ka sqaruar se për ekzistimin e veprës penale “Shpërlarja e parave”, nga neni 302 i KPRK-së është i domosdoshëm edhe vërtetimi i elementeve përkatëse subjektive.⁷⁸ Kështu, në këtë rast është konstatuar se “Për t’u konsideruar se është kryer vepra penale shpërlarja e parave, përveç elementeve tjera, është e domosdoshme që të vërtetohet edhe aspekti subjektiv, i cili aspekt konsiston në rastet kur personi “duke e ditur ose ka arsye për të ditur se pasuria e caktuar buron nga ndonjë formë e aktivitetit kriminal,... apo duke besuar se pasuria e caktuar fitohet nga ndonjë formë e aktivitetit kriminal...” ndërmerr veprimet kryerëse të veprës penale, veprime këto që duhet të ndërmerren me dashje dhe me qëllim të fshehjes apo maskimit të natyrës, burimit, sistemimit, apo veprimeve tjera të përcaktuara me dispozitat përkatëse ligjore“.

⁷⁸ Aktgjykimi i Gjykatës Supreme të Kosovës PML.Nr.688/2023, datë 25.03.2024

3. Objekti i veprës penale

Objekt i veprës penale janë të mirat juridike që janë të mbrojtura me të drejtën penale. Pra, objekt i veprës penale është e mira juridike kundër së cilës është e drejtuar vepra penale.⁷⁹

Objekte të veprës penale janë të mirat apo vlerat vitale të njeriut, të popullit të një vendi dhe të bashkësisë ndërkombëtare. Këto janë jeta e njeriut, integriteti i tij trupor, liritë dhe të drejtat themelore të njeriut dhe qytetarit, siguria, paqja, barazia, prona, rregullimi shoqëroro-politik, siguria e vendit, integriteti territorial, liria në sferën seksuale, martesë, familja, mjedisi, kafshët, bimët, objektet kulturore etj.

Objekti i veprës penale është substrat material i çdo vepre penale, ngase me vepër penale rrezikohet apo dëmtohet ndonjë e mirë, e cila për shkak të rëndësisë së saj shoqërore mbrohet nga e drejta penale. Në rastet kur vepra inkriminohet edhe në fazat që i paraprijnë veprimit të kryerjes, siç është organizimi i shoqatës kriminale apo veprimet përgatitore, që në fakt akoma nuk paraqesin veprim të kryerjes, kjo nuk do të thotë se veprat e këtilla ndëshkohen vetëm për shkak të vetë veprimit, por ngase edhe me këto vepra, edhe pse në një relacion më të largët, rrezikohen të mirat që janë të mbrojtura me të drejtën penale.

4. Subjekti i veprës penale

Në teorinë e së drejtës penale, subjekt i veprës penale konsiderohet **personi që e kryen veprën penale**. Përveç atyre që ndërmarrin drejtpërdrejt veprimin e kryerjes së veprës penale, si kryes i veprës penale, sipas KPRK-së konsiderohen edhe këta persona:

- **personi i cili thelbësisht ka kontribuar në ndonjë mënyrë tjetër në kryerjen e veprës penale⁸⁰,**
- **shtytësi⁸¹,**

⁷⁹ SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 186.

⁸⁰ Neni 31 i KPRK-së.

⁸¹ Neni 32 i KPRK-së.

- **ndihmësi**⁸²,
- **pjesëmarrësit në bashkimin kriminal**⁸³, si dhe
- **personat që janë marrë vesh për kryerjen e veprës penale**⁸⁴.

Gjithashtu, tani subjekt të veprës penale konsiderohen edhe **personat juridik**⁸⁵, ngase me Ligjin për Përgjegjësinë e Personave Juridik për Vepra Penale⁸⁶, është parashikuar se edhe personat juridik mund të jenë kryes të veprave penale.

Lidhur me moshën, subjekt të veprës penale konsiderohen vetëm personat që kanë mbushur moshën katërmëdhjetë vjeçare. Në nenin 17, paragrafi 3 të KPRK-së, është parashikuar se personi nuk është penalisht përgjegjës nëse në kohën e kryerjes së veprës penale është nën moshën katërmëdhjetë vjet.

Varësisht se çfarë kriteri zbatohet, subjektet e veprës penale mund të ndahen në disa kategori.

Nëse merret për bazë moshën, kryesit e veprave penale ndahen në:

- **të mitur** dhe
- **madhor**.

Të mitur konsiderohen personat prej moshës katërmëdhjetë deri në tetëmbëdhjetë vjet.

Personat e mitur, sipas nenit 3 të Kodit të Drejtësisë për të Mitur, ndahen në:

- **të mitur të rinj** (prej moshës 14 deri në 16 vjet) dhe
- **të mitur të rritur** (prej moshës 16 deri në 18 vjet).

Sipas kësaj dispozite ligjore, **madhor** konsiderohen personat mbi moshën 18 (tetëmbëdhjetë) vjeçare, kurse persona **madhor të rinj** konsiderohen personat ndërmjet moshës 18 (tetëmbëdhjetë) deri në 21 (njëzetënjë) vjet.

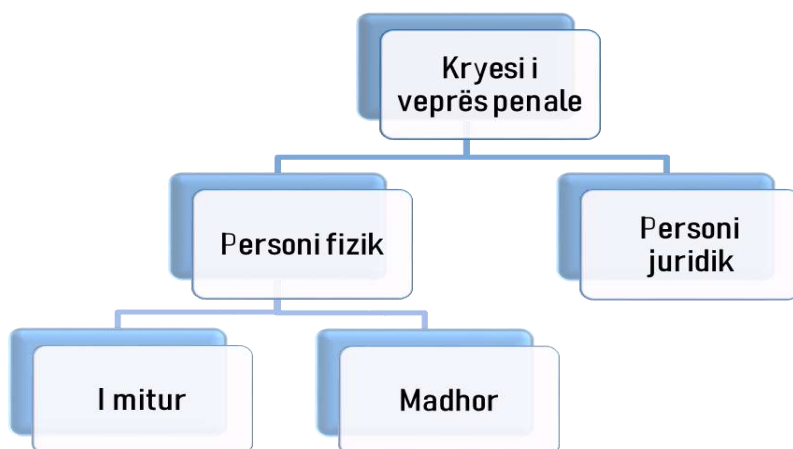
⁸² Neni 33 i KPRK-së.

⁸³ Neni 34 i KPRK-së.

⁸⁴ Neni 35 i KPRK-së.

⁸⁵ Nenet 37 dhe 112 të KPRK-së.

⁸⁶ Ligji Nr.04/L-030 për Përgjegjësinë e Personave Juridik për Vepra Penale, datë 31.08.2011.

Sipas kriterit të aftësive psikike të kryesve të veprave penale, se a kanë qenë në gjendje ta kuptojnë rëndësinë e veprës dhe t'i kontrollojnë sjelljet e tyre, legjislacioni penal bën dallimin midis:

- **personave të përgjegjshëm⁸⁷,**
- **personave të papërgjegjshëm⁸⁸ dhe**
- **personave me përgjegjshmëri të zvogëluar⁸⁹.**

Nëse merret për bazë fakti se a kanë qenë më parë të dënuar, legjislacioni penal bën dallimin midis:

- **kryesve që për herë të parë kanë kryer vepër penale dhe**
- **recidivistëve,** atyre që edhe më parë kanë qenë të dënuar për kryerjen e ndonjë veprë tjetër penale.

Nëse merret për bazë roli dhe kontributi i tyre në kryerjen e veprës penale, në KPRK njihet kryesi i veprës penale, shtytësi, ndihmësi, pjesëmarrësit e bashkimit kriminal dhe personat që janë marrë vesh për të kryer veprën penale.

⁸⁷ Neni 17, paragrafi 1 i KPRK-së.

⁸⁸ Neni 18, paragrafi 1 i KPRK-së.

⁸⁹ Neni 18, paragrafi 2 i KPRK-së.

Kryesi i veprës penale konsiderohet personi, me veprimin e drejtpërdrejtë të të cilit shkaktohet pasoja e veprës penale, si dhe personi i cili thelbësisht ka kontribuar në kryerjen e veprës penale në ndonjë mënyrë tjetër.

Shtytësi konsiderohet personi i cili ndërmerr veprime të atilla me të cilat te personi tjetër me dashje shkaktohet ose forcohet vendimi për të kryer veprën penale.

Ndihmësi konsiderohet personi i cili ndërmerr me dashje veprime të atilla me të cilat personi tjetër ndihmohet për të kryer veprën penale.

Pjesëmarrësit e bashkimit kriminal janë penalisht përgjegjës dhe dënohen nëse kanë arritur shprehimisht apo në mënyrë të heshtur marrëveshje me një ose më shumë persona për të kryer ose për të nxitur kryerjen e një veprë penale për të cilën ligji parasheh së paku pesë vjet burgim dhe ndërmerr veprime përgatitore për realizimin e marrëveshjes së tillë, si dhe merr pjesë në bashkimin kriminal.

Personat që janë marrë vesh për kryerjen e veprës penale janë penalisht përgjegjës dhe dënohen, nëse ata janë marrë vesh për të kryer vepër penale dhe një apo më shumë nga ata persona ndërmarrin çfarëdo veprimi të rëndësishëm për kryerjen e veprës penale.

Nëse merret për bazë pozita e tyre, në të drejtën penale njihen dy lloje të subjekteve të veprave penale dhe atë:

- **subjekti aktiv** dhe
- **subjekti pasiv**.

Subjekti aktiv i veprës penale konsiderohet personi i cili me veprimin e tij shkakton pasojën e veprës penale.

Në të shumtën e rasteve veprat penale mund t'i kryejë çdo person (çdo subjekt). Veprat penale të cilat mund t'i kryejë çdo person quhen *“delicta communia”*. Këto janë veprat penale që ligjdhënësi i përcakton me formulimin *“Kushdo që kryen”,* p.sh. vrasjen, lëndimin trupor, vjedhjen, grabitjen etj. Mirëpo, ekzistojnë disa vepra penale të cilat për shkak të tipareve të tyre të posaçme, nuk mund t'i kryejë çdo person, por vetëm një kategori e personave që posedojnë veti apo që gjenden në marrëdhënie të caktuara apo të posaçme. Kështu, p.sh. veprën penale të vrasjes së foshnjës gjatë lindjes⁹⁰ mund ta kryejë vetëm nëna; veprën

⁹⁰ Neni 176 i KPRK-së.

penale të marrjes së ryshfetit⁹¹ mund ta kryejë vetëm personi zyrtar; veprën penale mosdhënia e ndihmës mjekësore⁹² mund ta kryejë mjeku ose punonjësi tjetër shëndetësor etj. Veprat e tilla penale, të cilat mund t'i kryejnë vetëm personat që posedojnë veti të caktuara apo që gjenden në marrëdhënie të caktuara, quhen *“delicta propria”*.

Subjekt pasiv i veprës penale konsiderohet personi që është dëmtuar apo rrezikuar me veprën penale. Pra, subjekti pasiv i veprës penale është i dëmtuari apo viktimi e veprës penale. I dëmtuar ose viktimi konsiderohet personi i cili ka pësuar dëm, duke përfshirë dëmtimin fizik, mendor ose emocional ose humbjen ekonomike të shkaktuar nga vepra penale dhe anëtarët e familjes së personit, vdekja e të cilit është shkaktuar drejtpërdrejt nga vepra penale dhe që kanë pësuar dëm si rezultat i vdekjes së atij personi⁹³. I dëmtuar mund të jetë si personi fizik, ashtu edhe personi juridik.

⁹¹ Neni 421 i KPRK-së.

⁹² Neni 255 i KPRK-së.

⁹³ Neni 19, paragrafi 1, nën-paragrafi 7. të KPP-së.

KAPITULLI III

VEPRIMI, KAUZALITETI, LAJTHIMI, SI DHE VENDI DHE KOHA E KRYERJES SË VEPRËS PENALE

KAPITULLI III-VEPRIMI, KAUZALITETI, LAJTHIMI, SI DHE VENDI DHE KOHA E KRYERJES SË VEPRËS PENALE

1. VEPRIMI

1.1. Shqyrtime të përgjithshme

Veprimi konsiderohet njëri ndër elementet themelore apo të përgjithshme të çdo vepre penale. Me shprehjen **“veprim”** në të drejtën penale kuptojmë të gjitha sjelljet apo veprimet që manifestohen në botën e jashtme dhe të cilat janë të përcaktuara me ligj si vepra penale.⁹⁴ Pra, me veprim kuptojmë veprimet me të cilat realizohet figura e ndonjë vepre penale. Ose me fjalë tjera, veprimi është lëvizje trupore e vullnetshme e njeriut me të cilin kryhet vepra penale, p.sh. shkrepija me armë të vepra penale e vrasjes; goditja me ndonjë send e personit tjetër të veprat penale të lëndimit të lehtë apo të rëndë trupor; marrja e sendit të huaj të vepra penale e vjedhjes etj.

Veprimet që ngjajnë në psikikën dhe vullnetin e brendshëm të njeriut, siç janë mendimi, dëshira, vendimi dhe qëllimi për të kryer vepër penale, nuk mund të konsiderohen veprime në kuptimin penalo-juridik dhe nuk dënohen nëse nuk manifestohen në botën e jashtme⁹⁵.

Përveç kësaj, për t’u konsideruar një veprim relevant në të drejtën penale, ai duhet të jetë i vullnetshëm. I vullnetshëm konsiderohet ai veprim që është ndërmarrë dhe është drejtuar nga ana e personit të vetëdijshëm dhe në bazë të vullnetit të lirë. Në këtë drejtim, sipas të drejtës penale, nuk do të konsiderohen si veprim dhe nuk do të dënohen sjelljet apo veprimet që ndërmerren apo shkaktohen **pa vetëdije, rastësisht apo nën ndikimin e dhunës ose të kanosjes**. Veprime të tilla konsiderohen, p.sh. veprimi në gjumë, me ç’rast nëna ia zë frymën foshnjës së vet të sapolindur dhe e mbyti; apo personi duke ecur në trotuar për shkak të ngricës rrëshqet dhe me atë rast i shkakton lëndim tjetrit që është gjendur pranë tij. Kurse, personi vepron me vetëdije, përkundër vullnetit të tij, në rastin kur nën ndikimin e dhunës apo kanosjes detyrohet të ndërmarrë një veprim të caktuar, p.sh., kur personi A ia drejton revolen personit B, që është duke punuar në sportelin e bankës dhe në

⁹⁴SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 212.

⁹⁵KAMBOVSKI, VLLADO, *E drejta penale*, Pjesa e përgjithshme, Shkup, 2007, f. 164.

këtë mënyrë e detyron t'ia dorëzojë të gjitha të hollat që gjenden në kasafortë. Siç shihet nga këta shembuj, veprimet e këtilla, që kanë shkaktuar pasoja të dëmshme, janë ndërmarrë pa vetëdije ose rastësisht apo kundër vullnetit të njeriut (nën ndikimin e dhunës apo kanosjes). Për këtë arsye, veprimet e këtyre personave në të drejtën penale nuk konsiderohen vepra penale. Në të drejtën penale janë të rëndësishme vetëm ato veprime të njeriut të cilat i përgjigjen ndonjë veprimi të përcaktuar në figurën ligjore të veprës penale përkatëse.

Në nenin 8, paragrafi 1 të KPRK-së, është parashikuar se vepra penale mund të kryhet me veprim ose me mosveprim. Andaj, lidhur me mënyrën nëpërmjet së cilës manifestohet veprimi i kryerjes së veprës penale, në të drejtën penale njihen dy lloje të veprave penale: **veprat penale të kryera me veprim** dhe **veprat penale të kryera me mosveprim**.

1.2. Veprat penale të kryera me veprim

Sipas KPRK-së, shumica e veprave penale mund të kryhen me veprim, përkatësisht duke ndërmarrë veprime aktive me qëllim të kryerjes së veprës penale. Veprat penale të cilat mund të kryhen me veprim, në teorinë e së drejtës penale ndryshe emërtohen **delikte komisive**. Me anë të veprave penale të kryera me veprim apo delikteve komisive cenohen normat penalo-juridike, të cilat e ndalojnë veprimin e caktuar, norma këto të cilat ndryshe emërtohen si **norma prohibitive**⁹⁶. Te këto vepra penale, personi vepron në kundërshtim me normën e caktuar penalo-juridike e cila e ndalon veprimin e caktuar, p.sh. te vepra penale e vrasjes⁹⁷ cenohet norma penalo-juridike, e cila ndalon privimin e ndonjë personi nga jeta; te vepra penale e bigamisë⁹⁸ cenohet norma penalo-juridike, e cila e ndalon martesën e re, derisa kryesi është i martuar etj.

1.3. Veprat penale të kryera me mosveprim

Veprat penale të kryera me mosveprim, në teorinë e së drejtës penale ndryshe emërtohen edhe si **deliktet omisive**. Veprat penale me mosveprim kryhen me

⁹⁶ SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 214.

⁹⁷ Neni 172 i KPRK-së.

⁹⁸ Neni 237 i KPRK-së.

mosndërmarrjen e veprimit që ka qenë i detyruar ta ndërmarrë kryesi. Ky përkufizim i veprave penale me mosveprim është i parashikuar edhe në nenin 8, paragrafi 2 të KPRK-së, sipas të cilit vepra penale kryhet me mosveprim vetëm kur kryesi nuk e ndërmerr veprimin të cilin ka qenë i obliguar ta ndërmarrë. Pra, kjo mënyrë e kryerjes së veprës penale shprehet si qëndrim pasiv i njeriut në rrethanat e caktuara, për shkak të të cilit qëndrim shkaktohet pasoja e ndaluar në botën e jashtme. Si vepra penale të kryera me mosveprim të cilat janë të parashikuara në pjesën e posaçme të KPRK-së, janë:

- mosdhënia e ndihmës mjekësore⁹⁹,
- mosveprimi sipas dispozitave shëndetësore gjatë epidemisë¹⁰⁰,
- mos evitimi i rrezikut¹⁰¹,
- mosdhënia e ndihmës personit të lënduar në fatkeqësitë e trafikut publik¹⁰²,
- moslajmërimi i përgatitjes së veprave penale¹⁰³,
- moslajmërimi i veprave penale apo kryesve të tyre¹⁰⁴,
- moslajmërimi i personit të akuzuar nga tribunali ndërkombëtar penal¹⁰⁵ etj.

Duke u bazuar në nenin 8, paragrafi 2 të KPRK-së, veprat penale me mosveprim mund t'i kryejnë vetëm ata persona që, sipas ndonjë baze juridike, kanë qenë të obliguar që t'i ndërmarrin veprimet e caktuara. Obligimi për të vepruar mund të rrjedhë nga profesioni ose nga marrëdhënia e punës, nga ligji, nga veprimi që është ndërmarrë më parë etj.

Veprat penale të kryera me mosveprim mund të ndahen në dy grupe : në vepra penale të drejta të kryera me mosveprim dhe në vepra penale jo të drejta të kryera me mosveprim.

⁹⁹ Neni 255 i KPRK-së.

¹⁰⁰ Neni 250 i KPRK-së.

¹⁰¹ Neni 362 i KPRK-së.

¹⁰² Neni 374 i KPRK-së.

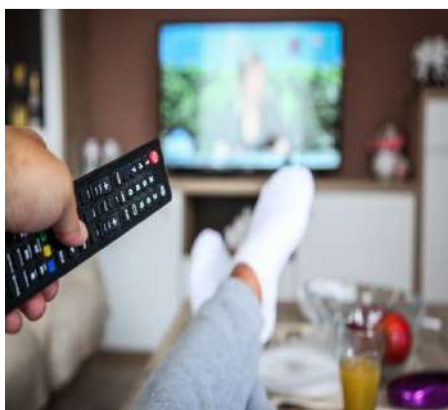
¹⁰³ Neni 377 i KPRK-së.

¹⁰⁴ Neni 378 i KPRK-së.

¹⁰⁵ Neni 379 i KPRK-së.

1) Vepra penale të drejta të kryera me mosveprim janë ato lloje të veprave penale të cilat në legjislacionin penal të Republikës së Kosovës janë përcaktuar se mund të kryhen vetëm me mosveprim. Të gjitha veprat e lartcekura penale, konsiderohen vepra penale të drejta të cilat mund të kryhen me mosveprim.

2) Veprat penale jo të drejta të kryera me mosveprim janë ato vepra penale të cilat zakonisht kryhen me veprim, mirëpo në disa raste mund të kryhen edhe me mosveprim. P.sh. vepra penale e vrasjes¹⁰⁶ zakonisht kryhet me veprim, mirëpo mund të kryhet edhe me mosveprim në rastin kur p.sh. nëna me qëllim që ta privojë nga jeta fëmijën e vet nuk i jep ushqim dhe kështu për shkak të mungesës së ushqimit fëmija vdes.

Vepra penale mund të kryhet me:

- a) veprim ose**
- b) mosveprim**

The doctor is watching TV

2. KAUZALITETI

2.1. Nocioni i kauzalitetit

Në nenin 20 të KPRK-së, është parashikuar kauzaliteti apo lidhja shkakore në të cilën thuhet se “personi nuk është penalisht përgjegjës kur midis veprimit ose mosveprimit të tij dhe pasojave mungon lidhja shkakore”. Duke u bazuar në këtë dispozitë ligjore, në teorinë e së drejtës penale kauzaliteti përkufizohet si **“lidhje objektive midis veprimit apo mosveprimit dhe pasojës së shkaktuar”**.

Kauzaliteti apo lidhja shkakore në të drejtën penale ka rëndësi të madhe, ngase për t’u konsideruar një veprim i caktuar si vepër penale dhe për të mundur t’i

¹⁰⁶ Neni 172 i KPRK-së.

ngarkohet kryesisht, duhet të konstatohet se ai veprim ka shkaktuar pasojën e ndaluar, e cila në ligj është e parashikuar si vepër penale. Andaj, midis veprimit (mosveprimit) të caktuar dhe pasojës së shkaktuar duhet të ekzistojë një lidhje apo raport i caktuar në bazë të të cilit konstatohet se pasoja është shkak i veprimit (mosveprimit) të caktuar. Kjo lidhje apo ky raport quhet **lidhje shkakore apo kauzale**, kurse veprimi (mosveprimi) i cili ka shkaktuar pasojën quhet **shkak**.¹⁰⁷

Për të mundur të përcaktohet kauzaliteti në të drejtën penale, duhet të konstatohet se midis veprimit (mosveprimit) dhe pasojës ekziston lidhja e domosdoshme kauzale. Veprimi (mosveprimi) është kauzal, atëherë kur konstatohet se po të mos ishte ndërmarrë ai veprim, nuk do të shkactohej pasoja e ndaluar. P.sh. te vepra penale e vrasjes¹⁰⁸ duhet të konstatohet se ndërmjet veprimit (shkrepjes me armë zjarri) dhe pasojës (vdekjes së të dëmtuarit) ekziston një lidhje kauzale dhe po të mos ishte ndërmarrë veprimi i caktuar (shkrepja me armë zjarri), atëherë nuk do të shkactohej pasoja e caktuar (vdekja e të dëmtuarit). Pa ekzistimin e kauzalitetit, përkatësisht pa ekzistimin e kësaj lidhje në mes të veprimit dhe pasojës, nuk mund të sajohet përgjegjësia penale.

Në një çështje penale,¹⁰⁹ Gjykata Supreme e Kosovës ka sqaruar se “Për tu konsideruar se një person është penalisht përgjegjës për veprën penale “Rrezikimi i trafikut publik”, ndërmjet veprimit në kundërshtim me ligjin mbi trafikut publik të pjesëmarrësit në trafik dhe pasojës së shkaktuar duhet të ekzistojë lidhja shkakësore apo kauzale, domethënë, nuk ekziston kjo vepër penale, nëse mes drejtimit në kundërshtim me rregullat e trafikut dhe shkaktimit të aksidentit të trafikut ku ndonjë person është lënduar apo ka pësuar apo është shkaktuar dëm material, nuk ekziston lidhja shkakësore që do të mund t’i atribuohet dashjes apo pakujdesisë së tij”.

2.2. Kauzaliteti te veprat penale me mosveprim

Vepra penale konsiderohet se kryhet me mosveprim, në rastet kur kryesi nuk e ndërmerr veprimin e caktuar, të cilin ka qenë i obliguar që ta ndërmarrë dhe si

¹⁰⁷ SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 218.

¹⁰⁸ Neni 172 i KPRK-së.

¹⁰⁹ Aktgjykim i Gjykatës Supreme të Kosovës, PML. Nr.118/2022, datë 29.04.2022.

rezultat i kësaj shkaktohet pasoja e caktuar në botën e jashtme, e cila i përmban tiparet e ndonjë veprë penale.

Në teorinë e së drejtës penale ekzistojnë disa dilema lidhur me atë se a mundet mosveprimi të konsiderohet shkak i veprës penale, sidomos te veprat penale jo të drejta të kryera me mosveprim. Edhe përkundër këtyre dilemave, në teorinë e së drejtës penale mbisundon mendimi se edhe mosveprimi mund të paraqitet si shkak i pasojës dhe atë nëse janë përmbushur këto kushte:

1) nëse ka ekzistuar obligimi që të veprohet në mënyrë të caktuar për t'u parandaluar pasoja;

2) nëse personi ka qenë në gjendje të parandalojë shkaktimin e pasojës dhe

3) nëse konstatohet se me siguri pasoja nuk do të shkaktohej ose do të shkaktohej pasojë shumë më e vogël, po të ndërmerrej veprimi që është dashur të ndërmerrej.

Nëse përmbushen këto tri kushte në mënyrë kumulative, mosveprimi mund të konsiderohet shkak i pasojës.

3. LAJTHIMI

3.1. Lajthimi faktik

Lajthimi faktik (*“error facti”*) ekziston në rastet kur kryesi në kohën e kryerjes së veprës penale nuk ka qenë i vetëdijshëm për ndonjë nga tiparet e saj të caktuara me ligj, apo kur gabimisht mendon se ekzistojnë rrethanat, të cilat po të ekzistonin ato faktikisht, ajo vepër do ishte e lejuar. Nga ky përkufizim i lajthimit në fakt që është parashikuar në nenin 25, paragrafi 1 të KPRK-së, rezulton se në të drejtën tonë penale njihen dy lloje të lajthimit në fakt dhe atë:

a) Lajthimi faktik lidhur me tiparet e veprës penale dhe

b) Lajthimi faktik lidhur me rrethanat të cilat e përjashtojnë kundërligjshmërinë.

a) Lajthimi faktik lidhur me tiparet e veprës penale ekziston atëherë kur kryesi ka përfytyrim të gabuar apo kur nuk di për ndonjë rrethanë reale, e cila në ligj

është përcaktuar si element përbërës i veprës penale. Me fjalë të tjera, ky lloj lajthimi shprehet në rastet kur kryesi ka një pasqyrë të gabuar apo nuk e di ndonjë rrethanë reale e cila bën pjesë në figurën e veprës penale dhe për këtë shkak e kryen veprën penale, edhe pse nuk e di dhe as që dëshiron ta kryejë atë vepër. Meqë në rastet e lajthimit në fakt në kuptimin e ngushtë kryesi nuk di apo ka përfytyrim të gabuar për rrethanat relevante të veprës penale dhe as që e dëshiron kryerjen e saj, ky lloj lajthimi gjithëherë përjashton ekzistimin e dashjes.¹¹⁰

Lajthimi faktik në kuptimin e ngushtë mund t'i përket veprimit të kryerjes, pasojës, objektit të veprimit, kauzalitetit të veprës penale, kohës, vendit apo mënyrës së kryerjes së veprës dhe të gjitha rrethanave të tjera, të cilat me ligj janë të parapara si elemente të figurës së caktuar të veprës penale. Gjithashtu, këto rrethana mund t'i përkasin veprës penale themelore apo formës së kualifikuar apo të privilegjuar të saj. Në vijim do të paraqiten disa raste ku mund të konsiderohet se kryesi ka vepruar në lajthim faktik në kuptimin e ngushtë:

- personi pret drunjë në pyllin e huaj, duke menduar gabimisht se është pronë e tij;
- ndokush ka marrëdhënie seksuale me personin i cili është nën moshën 16 vjet, duke menduar se është mbi 16 vjet;
- personi merr valixhen e huaj në aeroport, duke menduar gabimisht se është e tij;
- ndokush gabimisht ia jep tjetrit helmin, duke menduar se ia jep barin;
- ndokush lidh martesë të re, duke menduar gabimisht se martesa e mëparshme i ka pushuar, etj.

Nga këto raste, shihet qartë se lajthimi faktik në kuptimin e ngushtë konsiderohet se ekziston në rastet kur kryesi nuk e di apo ka përfytyrim të gabuar për ndonjë rrethanë që është element i veprës penale dhe vetëm në raste të tilla mund të konsiderohet se vepra është kryer në lajthim në kuptimin e ngushtë.

a) Lajthimi lidhur me rrethanat të cilat e përjashtojnë kundërligjshmërinë ekziston kur ndonjë person në kohën e kryerjes së veprës penale, gabimisht mendon se ekzistojnë rrethana sipas të cilave, po të ekzistonin ato

¹¹⁰SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 328.

faktikisht, ajo vepër do të ishte e lejuar. Me fjalë të tjera, lajthimi faktik në kuptimin e gjerë ekziston në rastet kur ndonjë person ka qenë i vetëdijshëm për të gjitha tiparet e veprës penale, mirëpo ka pasur përfytyrim të gabuar mbi ndonjë rrethanë reale, e cila nëse në të vërtetë do të ekzistonte ashtu çfarë e paramendon, sipas ligjit do të përjashtojë kundërligjshmëria dhe rrezikshmëria shoqërore e veprës së kryer, kështu që ajo vepër do të ishte e lejuar.¹¹¹ P.sh:

- polici e privon nga liria një person duke menduar se ai është personi për të cilin është shpallur urdhërarrestimi;

- personi A. mendon gabimisht se është i sulmuar nga personi B. dhe shtënë në të me armë me ç'rast i shkakton plagë të rëndë apo e privon nga jeta (mbrojtja e nevojshme putative);

- personi A. gabimisht mendon se ai apo dikush tjetër është i rrezikuar dhe duke qenë në këtë lajthim, ndërmerr ndonjë veprim me ç'rast lëndon ndonjë person apo asgjëson pasurinë e tjetrit (nevoja ekstreme putative).¹¹²

Nga këto raste, mund të shihet se te lajthimi faktik në kuptimin e gjerë, kryesi nuk është në lajthim për ndonjë rrethanë që është tipare e figurës së veprës penale, por, gabimisht mendon se ekziston ndonjë rrethanë objektive e cila e përjashton kundërligjshmërinë, e cila do t'i jepte të drejtë të ndërmarrë atë veprim.

Lajthimi faktik mund të jetë:

- **i mënjanuar** dhe
- **i pamënjanuar.**

Lajthimi faktik i mënjanuar ekziston në rastet kur personi ka qenë në lajthim për shkak të pakujdesisë së tij, ndërsa, lajthimi faktik i pamënjanuar ekziston atëherë kur personi nuk ka mundur dhe as që ka qenë i detyruar të ketë përfytyrim të drejtë për ato rrethana, për të cilat ka qenë në lajthim.

Lajthimi faktik i mënjanuar dhe i pamënjanuar çdoherë e përjashtojnë dashjen, kështu që si rezultat i kësaj, personi që veprën penale e ka kryer në lajthim nuk mund të konsiderohet se veprën penale e ka kryer me dashje. Gjithashtu, lajthimi

¹¹¹SALIHU, ISMET-ZHITAJ, HILMI-HASANI, FEJZULLAH, *Vepra e cituar*, f. 119-120.

¹¹²BAČIĆ, FRANJO, *Kazneno pravo*, Opći dio, Zagreb, 1998, f. 281.

i pamënjanuar përjashton jo vetëm dashjen, por edhe pakujdesinë. Kryesi i cili veprën e kryen në lajthimin e pamënjanuar nuk është penalisht i përgjegjshëm dhe nuk dënohet.

Mirëpo, në rastet kur është fjala për lajthimin e mënjanuar, kryesi mund të jetë penalisht i përgjegjshëm dhe penalisht i papërgjegjshëm, varësisht nga rrethanat e rastit. Meqenëse, siç pamë, te lajthimi i mënjanuar personi veprën e kryen nga pakujdesia, atëherë a do të përgjigjet kryesi penalisht apo jo, kjo varet se a parasheh ligji përgjegjësi penale edhe për veprën e kryer nga pakujdesia apo jo dhe një gjë e tillë është parashikuar në mënyrë shprehimore në nenin 25, paragrafin 2 të KPRK-së. Kështu, në këtë dispozitë ligjore është parashikuar se “personi i cili për shkak të pakujdesisë ka qenë në lajthim është penalisht përgjegjës për veprën penale të kryer nga pakujdesia nëse ligji në mënyrë specifike parashikon përgjegjësinë penale për kryerjen e veprës së tillë nga pakujdesia”.

**A dënohet
personi i cili e
merr valixhen
e huaj në
aeroport, duke
menduar
gabimisht se
është e tij?**

3.2. Lajthimi juridik

Lajthimi juridik (*“error iuris”*) ekziston në rastet kur kryesi nuk di se vepra e tij është e ndaluar, përkatësisht kur kryesi nuk e di se vepra e tij është e parashikuar me ligj si vepër penale. Te lajthimi juridik, kryesi është i vetëdijshtë për veprën e tij, mirëpo gabimisht mendon se vepra e tij është e lejuar.

Lajthimi juridik mund të shprehet në dy forma.

Forma e parë ekziston në rastet kur kryesi nuk di se vepra e tij është e kundërligjshme, është e paraparë si vepër penale, p.sh. zyrtari policor e privon

ndonjë person nga liria, mirëpo, nuk di se vendimi për privimin nga liria është nxjerrë në mënyrë të kundërligjshme.

Forma e dytë e lajthimit juridik ekziston në rastet kur kryesi gabimisht mendon se ekziston ndonjë rrethanë e cila përjashton kundërligjshmërinë dhe veprën e bën të lejuar. P.sh. ushtari gjatë kohës së luftës, në bazë të urdhrit të eprorit të tij, kryen krime të gjenocidit apo krime kundër njerëzimit, duke menduar gabimisht se çdo veprim që ndërmerret në bazë të urdhrit të eprorit e përjashton kundërligjshmërinë e veprës; kryesi mendon gabimisht se “eutania” (apo vrasja nga mëshira dhe me kërkesën e viktimës, për të lehtësuar vuajtjet e viktimës, për shkak të një sëmundje të pashërueshme dhe shumë të rëndë) është e lejuar në Republikën e Kosovës etj.

Në nenin 26 të KPRK-së, është parashikuar lajthimi juridik. Sipas paragrafit 1 të këtij neni, "Personi i cili për shkaqe të arsyeshme nuk e ka ditur ose nuk ka mundur ta dijë se vepra është e ndaluar nuk është penalisht përgjegjës". Duke u bazuar në këtë dispozitë ligjore, lajthimi juridik është bazë për përjashtimin e përgjegjësisë penale, në rastet kur kryesi i veprës penale ka qenë në lajthimin juridik për shkaqe të arsyeshme. Si rezultat i kësaj, shtrohet pyetja se në cilat raste konsiderohet se personi ka qenë në lajthimin juridik për shkaqe të arsyeshme. Në të drejtën penale konsiderohet se kryesi ka qenë në lajthim për shkaqe të arsyeshme në rastet kur ka vepruar në lajthimin e pa mënjeluar apo të paevitueshëm. Ndërsa, nëse në lajthim ka qenë për shkaqe të paarsyeshme, atëherë konsiderohet se ka qenë në lajthimin e mënjeluar apo të evitueshëm. Lajthimi juridik i paevitueshëm (për shkaqe të arsyeshme) ekziston kur kryesi nuk ka mundur të evitojë lajthimin në të cilin është gjendur. Përkatësisht, ky lloj lajthimi shprehet në rastet kur kryesi ka vepruar në aso rrethanash në të cilat vërtetë nuk ka mundur të dijë se ndonjë normë juridike apo dispozitë ligjore, atë vepër e parasheh si vepër penale. Me rastin e përcaktimit nëse kryesi ka qenë në lajthimin juridik të pa mënjeluar, rëndësi të posaçme ka lloji i veprës penale për të cilën kryesi ka qenë në lajthim, aftësia psikike e kryesit, profesioni i tij, rrethanat objektive në të cilat e ka kryer veprën etj. Me këtë rast duhet theksuar se, marrë në tërësi, konstatimi i lajthimit juridik të pa mënjeluar është çështje faktike për të cilën gjykata apo prokuroria në çdo rast konkret duhet ta konstatojnë me prova konkrete.

Nëse lajthimi juridik ka qenë i evitueshëm, atëherë, personi është penalisht përgjegjës, por dënimi mund të zbutet¹¹³. Sipas nenit 26, paragrafi 3 të KPRK-së, lajthimi juridik është i evitueshëm nëse çdo person ka mundur lehtësisht që ta dijë se vepra është e kundërligjshme ose nëse kryesi duke marrë parasysh profesionin, thirrjen ose detyrën e tij ka qenë i obliguar ta dijë se vepra është e kundërligjshme.

4. VENDI DHE KOHA E KRYERJES SË VEPRËS PENALE

4.1 Shqyrtime të përgjithshme

Veprat penale mund të kryhen në vende dhe në kohë të ndryshme. Përcaktimi i vendit dhe kohës së kryerjes së veprës penale ka rëndësi të madhe për të drejtën penale. Në të drejtën penale, çështja e përcaktimit të vendit dhe kohës së kryerjes së veprës penale shtrohet në rastet kur veprimi i kryerjes së veprës penale është ndërmarrë në një vend, kurse pasoja shkaktohet në vendin tjetër apo kur veprimi i kryerjes është ndërmarrë në një kohë, kurse pasoja shkaktohet më vonë.

4.2. Vendi i kryerjes së veprës penale

Zakonisht pasoja e veprës penale shkaktohet në vendin ku është ndërmarrë veprimi i kryerjes. Në raste të tilla, si vend i kryerjes konsiderohet vendi ku është ndërmarrë veprimi dhe ku është shkaktuar pasoja dhe nuk paraqitet kurrfarë dileme. Mirëpo, në disa raste, veprimi i kryerjes ndërmerret në një vend, kurse pasoja shkaktohet në vendin tjetër. P.sh. personi A e vendos eksplozivin në autobusin me udhëtarë i cili është i ndaluar në Gjilan dhe ky eksploziv eksplodon pasi që ky autobus të arrijë në Prishtinë. Ose p.sh. rasti tjetër, personi A, i cili ndodhet në Kosovë, përmes telefonit të tij mobil e dërgon një mesazh kërcënues në telefonin e personit B, i cili ndodhet në Gjermani, duke iu kërcënuar personit B se do ta privojë nga jeta. Siç shihet në këto raste, veprimi i kryerjes së veprës penale është ndërmarrë në Gjilan, përkatësisht në Kosovë, kurse pasoja është shkaktuar në Prishtinë, përkatësisht në Gjermani. Këto vepra penale, tek të cilat veprimi i kryerjes është

¹¹³ Neni 26, paragrafi 2 i KPRK-së.

ndërmarrë në një vend, kurse pasoja është shkaktuar në një vend tjetër, në shkencën e së drejtës penale quhen “**vepra penale distancionale**”. Te veprat penale distancionale, shtrohet pyetja se cili vend konsiderohet vend i kryerjes së veprës penale: vendi ku është ndërmarrë veprimi i kryerjes apo vendi ku është shkaktuar pasoja.

Përndryshe, përcaktimi i vendit të kryerjes së veprës penale është me rëndësi për këto shkaqe:

- prej vendit ku është kryer vepra penale varet se cili ligj penal do të zbatohet;
- prej vendit të kryerjes së veprës penale përcaktohet kompetenca territoriale e gjykatave;
- në disa raste, në aspektin e së drejtës penale ndërkombëtare, është me rëndësi përcaktimi i vendit të kryerjes së veprës penale, kur veprimi i kryerjes është ndërmarrë në një shtet, kurse pasoja është shkaktuar në shtetin tjetër dhe
- te disa vepra penale, vendi i kryerjes së veprës penale konsiderohet element konstitutiv¹¹⁴. Kështu, forma themelore e veprës penale “Gjuetia e kundërligjshme”, nga neni 350, paragrafi 1 KPRK-së, mund të kryhet vetëm nëse ndonjë person gjuan kafshe të egra në territorin (vendin) në të cilin gjuetia është e ndaluar; mandej, vepra penale “Kalimi i paautorizuar i vendkalimeve kufitare ose i vijës kufitare”, nga neni 140 i KPRK-së mund të kryhet në vendet rreth kufirit ose vijës kufitare të Republikës së Kosovës, përveç në kufirin ose vendkalimet e autorizuara kufitare, etj.

Lidhur me përcaktimin e vendit të kryerjes së veprave penale distancionale, në shkencën e së drejtës penale njihen tri teori: teoria e veprimit, teoria e pasojës dhe teoria e ubikvitetit.

Sipas **teorisë së veprimit**, si vend i kryerjes së veprës penale konsiderohet vendi ku është ndërmarrë veprimi i kryerjes.

¹¹⁴ SHALA, AFRIM, *Veprat penale kundër mjedisit, kafshëve, bimëve dhe objekteve kulturore sipas Kodit Penal të Republikës së Kosovës*, Revista “Avokatura”, nr. 14, Oda e Avokatëve të Kosovës, Prishtinë, 2012, f. 15-31.

Sipas **teorisë së pasojës**, si vend i kryerjes së veprës penale konsiderohet vendi ku është shkaktuar pasoja, ngase sipas kësaj teorie veprimi dhe pasoja përbëjnë një tërësi dhe vepra penale konsiderohet se është kryer në vendin ku shkaktohet edhe pasoja e saj.

Kurse, sipas **teorisë së ubikvitetit**, si vend i kryerjes së veprës penale konsiderohet si vendi ku është ndërmarrë veprimi i kryerjes, ashtu dhe vendi ku është shkaktuar pasoja.

Teoria e ubikvitetit konsiderohet teori më e drejtë dhe si e tillë është përvetësuar në legjislacionet penale të shteteve bashkëkohore. Kjo teori është përvetësuar edhe në legjislacionin tonë penal. Kështu, në nenin 10, paragrafi 1 të KPRK-së, është parashikuar se vepra penale kryhet në vendin ku kryesi ka vepruar apo ka qenë i detyruar të veprojë, ashtu si dhe në vendin ku është shkaktuar pasoja.

Në paragrafin 2 të nenit 10 të KPRK-së, është përcaktuar vendi i kryerjes të përgatitja e veprës penale dhe të veprat penale të mbetura në tentativë. Kështu, sipas kësaj dispozite ligjore vepra penale është përgatitur ose është tentuar në vendin ku kryesi ka vepruar, si dhe në vendin ku kryesi ka dashur që të shkaktohet pasoja.

Te veprat penale me mosveprim, si vend i kryerjes konsiderohet vendi ku personi ka qenë i obliguar të veprojë dhe vendi ku është shkaktuar pasoja.

Te veprat penale të vazhduara apo permanente, vend i kryerjes së veprës penale konsiderohet secili vend ku është ndërmarrë ndonjë veprim që bën pjesë në figurën e këtyre veprave penale.

4.3. Koha e kryerjes së veprës penale

Edhe koha e kryerjes së veprës penale, ngjashëm sikur edhe vendi i kryerjes së veprës penale, ka një rëndësi të posaçme praktike për të drejtën penale. Përcaktimi i kohës së kryerjes së veprës penale ka rëndësi për këto shkaqe:

- prej kohës kur konsiderohet se është kryer vepra penale varet se cili ligj do të zbatohet, ligji që ka qenë në fuqi në kohën kur është ndërmarrë veprimi apo ligji që ka qenë në fuqi në kohën kur është shkaktuar pasoja;
- sipas kohës së kryerjes së veprës penale përcaktohet përgjegjësia penale dhe fajësia e kryesit, përkatësisht nëse kryesi kishte arritur moshën për

përgjegjësi penale dhe nga kjo në disa raste varet edhe shqiptimi i dënimeve, p.sh. dënimet mund t'iu shqiptohen vetëm personave të mitur të rritur (personave prej moshës gjashtëmbëdhjetë deri në tetëmbëdhjetë vjet),

- afati i parashkrimit të ndjekjes penale fillon të ecë prej momentit të kryerjes së veprës penale dhe
- në disa raste koha e kryerjes së veprës penale është element konstitutiv i disa veprave penale, p.sh. nëse vepra penale është kryer në kohë paqe, kohë lufte, gjendje të jashtëzakonshme apo gjatë kohës së ndonjë epidemi. Kështu, vepra penale “Mosveprimi sipas dispozitave shëndetësore gjatë epidemisë”, nga neni 250 i KPRK-së, mund të kryhet vetëm gjatë kohës së epidemisë; “Krimet e luftës në kundërshtim të rëndë me Konventat e Gjenevës”, nga neni 144 i KPRK-së mund të kryhen vetëm gjatë kohës së luftës (konfliktit të armatosur); Forma themelore e veprës penale “Peshkimi i kundërligjshëm”, nga neni 353, paragrafi 1 i KPRK-së, mund të kryhet vetëm nëse ndonjë person peshkon gjatë kohës kur peshkimi është i ndaluar, etj.

Lidhur me përcaktimin e kohës së kryerjes së veprës penale, në legjislationin tonë është përvetësuar teoria e veprimit. Kështu, sipas nenit 9 të KPRK-së, vepra penale kryhet në kohën kur kryesi ka vepruar apo ka qenë i detyruar të veprojë, pa marrë parasysh kohën kur është shkaktuar pasoja.

Te veprat penale të vazhduara, si kohë e kryerjes konsiderohet e tërë koha gjatë së cilës janë ndërmarrë veprimet e posaçme, të cilat e përbëjnë figurën e këtyre veprave penale.

Te veprat penale permanente, si kohë e kryerjes konsiderohet e tërë koha sa ka zgjatur gjendja e kundërligjshme. Pra, si kohë e kryerjes së veprave penale permanente konsiderohet periudha prej momentit të kryerjes së kësaj vepre penale e deri në momentin kur ka pushuar gjendja e krijuar e kundërligjshme.

KAPITULLI IV

KUNDËRLIGJSHMËRIA DHE SHKAQET TË CILAT E PËRJASHTOJNË KUNDËRLIGJSHMËRINË

KAPITULLI IV - KUNDËRLIGJSHMËRIA DHE SHKAQET TË CILAT E PËRJASHTOJNË KUNDËRLIGJSHMËRINË

I. KUNDËRLIGJSHMËRIA

1. Nocioni dhe rëndësia e kundërligjshmërisë

Vepra penale është vepër e kundërligjshme e cila është e përcaktuar me ligj si vepër penale, tiparet e së cilës janë të përcaktuara me ligj dhe për të cilën me ligj është përcaktuar sanksioni penal ose masa e trajtimit të detyrueshëm¹¹⁵. Pra, kundërligjshmëria është element themelor apo i përgjithshëm i çdo vepre penale. Çdo vepër për t'u konsideruar vepër penale, duhet që të jetë e kundërligjshme. Një vepër konsiderohet e kundërligjshme nëse është në kundërshtim me normat e rendit juridik. Parimisht, veprimi apo mosveprimi i njeriut i cili është në pajtim me figurën e veprës penale është edhe i kundërligjshëm. Me sjelljet e tilla zakonisht shkelen normat e ligjit penal që e ndalojnë ndonjë veprim (**normat prohibitive**) apo që urdhërojnë të ndërmerret ndonjë veprim (**normat imperative**)¹¹⁶.

Kundërligjshmëria sipas natyrës së saj, është tipar i çdo delikti, andaj ky është tipar edhe i veprave penale. Meqë sistemi juridik i një shteti është unik, del se nocioni i kundërligjshmërisë është i përbashkët dhe ajo që është e kundërligjshme për një degë të drejtësisë, është e kundërligjshme edhe për tërë sistemin juridik¹¹⁷.

Kundërligjshmëria, si element i përgjithshëm i veprës penale, si rregull **ka karakter objektiv**¹¹⁸ dhe kjo përcaktohet duke vënë në relacion veprimin e caktuar me dispozitat e së drejtës penale. Në këtë drejtim, në të gjitha rastet kur veprimi i caktuar është në kundërshtim me normat e legjislacionit penal, të cilat urdhërojnë apo ndalojnë këtë veprim, atëherë mund të konstatojmë se veprimi i tillë është i kundërligjshëm, se personi i caktuar ka kryer vepër penale, me kusht që me atë rast të mos ketë ekzistuar ndonjë bazë juridike e cila lejon atë veprim. Mirëpo, edhe pse kundërligjshmëria, sipas natyrës së saj, është komponent i natyrës objektive, në disa raste ajo përmban edhe elemente subjektive. Kështu, nëse i analizojmë figurat e disa

¹¹⁵ Neni 7 i KPRK-së.

¹¹⁶ SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 227.

¹¹⁷ *Idem.* f. 227.

¹¹⁸ ELEZI, ISMET-KAÇUPI, SKËNDER-HAXHIA, MAKSIM, *Komentari i Kodit Penal të Republikës së Shqipërisë*, Tiranë, 2004, f. 45.

veprave penale të parashikuara në pjesën e posaçme të KPRK-së, do të shohim se në disa raste, për t'u konsideruar një veprim i kundërligjshëm, duhet të konstatohet se personi e ka kryer veprën për **motive** apo **qëllime të caktuara** . Pra, motivi apo qëllimi janë të ashtuquajturat **elemente subjektive të kundërligjshmërisë**. Në rastet kur elementi subjektiv është element përbërës i veprimit si akt i kundërligjshëm, atëherë prej tij varet ekzistimi apo kualifikimi i veprës së caktuar penale. Kështu, p.sh. falsifikimi i parasë, nga neni 296 i KPRK-së, do të konsiderohet si vepër penale, vetëm nëse është bërë me qëllim që paraja e falsifikuar të vihet në qarkullim dhe në këtë rast, nëse mungon ky qëllim, nuk do të konsiderohet se është kryer kjo vepër penale. Apo rasti tjetër, nëse personi A e merr automjetin e personit B, me qëllim të përvetësimit të tij për vete apo për një person tjetër, atëherë, do të ekzistojë vepra penale e vjedhjes, nga neni 313 i KPRK-së. Nëse personi A automjetin e personit B nuk e ka marrë me këtë qëllim, por vetëm sa për t'i kryer disa punë nëpër qytete tjera, atëherë do të ekzistojë vepra penale marrja në posedim e pasurisë së luajtshme, nga neni 319 i KPRK-së.

Në teorinë e së drejtës penale, kundërligjshmëria mund të kuptohet nga aspekti formal dhe nga aspekti material.

Kundërligjshmëria nga aspekti formal është veprim apo mosveprim që është në kundërshtim me ndonjë dispozitë juridike penale.

Kundërligjshmëria nga aspekti material nënkupton atë veprim i cili është në kundërshtim me ndonjë dispozitë juridike penale, por e cila në të njëjtën kohë edhe e dëmton apo e rrezikon të mirën juridike që është e mbrojtur pikërisht me këtë dispozitë juridike penale. Pra, kundërligjshmëria nga aspekti material i korrespondon rrezikshmërisë shoqërore të veprës penale.

2. Rrezikshmëria shoqërore e veprës penale

2.1. Shqyrtime të përgjithshme

Siç u tha edhe me lart, kundërligjshmëria nga aspekti material manifeston rrezikshmërinë shoqërore të veprës penale. Pra, rrezikshmëria është tipar social dhe element material, komponent material i kundërligjshmërisë, përkatësisht i veprës penale. Andaj, nuk mund të konsiderohet vepër penale ajo vepër që nuk është e

rrezikshme për një bashkësi të caktuar shoqërore. Në anën tjetër, duhet theksuar se në të drejtën penale nuk konsiderohet çdo vepër shoqërore e rrezikshme si vepër penale. Për t'u konsideruar një veprim i rrezikshëm si vepër penale, është e domosdoshme që ai veprim të manifestohet me një shkallë më të lartë të rrezikshmërisë dhe të jetë i përcaktuar me ligj si vepër penale. Kjo për faktin se ekzistojnë një numër i konsiderueshëm i veprave tjera të dëmshme dhe të ndaluara me ligj, por për shkak se posedojnë një dozë më të vogël të rrezikshmërisë, nuk konsiderohen si vepra penale, por mund të konsiderohen si: kundërvajtje, shkelje disiplinore, shkelje administrative etj. Përveç këtyre, në botën bashkëkohore ushtrohen edhe shumë veprimtari të cilat konsiderohen shumë të rrezikshme për jetën e njerëzve dhe pasurinë, siç është puna në xeherore, trafiku, përkatësisht transporti i të gjitha llojeve, shfrytëzimi i centraleve nukleare, prodhimi i armëve, helmeve etj., mirëpo dobia, të cilën e sjellin këto veprimtari, është vlerësuar shumë më e madhe se sa rreziku që paraqesin, andaj si të tilla edhe pse janë të rrezikshme janë të lejuara me ligj¹¹⁹. Nga kjo del se çdo vepër e rrezikshme nuk konsiderohet vepër penale, kurse çdo vepër penale duhet të jetë edhe e rrezikshme.

Rrezikshmëria dhe intensiteti i saj, janë relative dhe për nga përmbajtja kanë karakter dinamik, kjo për faktin se rrezikshmëria dhe intensiteti i saj vlerësohen duke pasur parasysh kohën në të cilën është ndërmarrë ndonjë veprim dhe duke pasur parasysh rrethanat shoqërore në të cilat është ndërmarrë ai veprim.

2.2. Shkallëzimi i rrezikshmërisë shoqërore të veprës penale

Rrezikshmëria është tipar i çdo veprë penale dhe çdo veprim ose mosveprim për t'u konsideruar si vepër penale duhet që të jetë veprim ose mosveprim i rrezikshëm. Mirëpo, rrezikshmëria shoqërore e veprës penale mund të shkallëzohet dhe të jetë me intensitet të ndryshëm. Kështu, disa vepra penale janë më pak të rrezikshme, kurse disa vepra penale janë më shumë të rrezikshme. P.sh. vepra penale e vrasjes¹²⁰ është më e rrezikshme se sa vepra penale e lëndimit të lehtë trupor¹²¹;

¹¹⁹SHALA, AFRIM, *Pjesa e posaçme e së drejtës penale me raste nga praktika gjyqësore*, f. 271.

¹²⁰ Neni 172 i KPRK-së.

¹²¹ Neni 185 i KPRK-së.

vepra penale e grabitjes¹²² është më e rrezikshme se sa vepra penale e vjedhjes¹²³ etj.

Shkallëzimi i rrezikshmërisë shoqërore bëhet duke marrë parasysh intensitetin dhe rëndësinë e së mirës juridike që është rrezikuar apo dëmtuar.

Shkalla e rrezikshmërisë përcaktohet edhe duke marrë parasysh mënyrën e kryerjes së veprës penale, mjetet e kryerjes, kohën e kryerjes, vendin e kryerjes, cilësitë e viktimës¹²⁴ etj. Përveç këtyre, shkalla e rrezikshmërisë varet edhe nga vetë kryesi i veprës penale dhe atë nga motivi për të cilin personi e ka kryer veprën, qëllimi, jeta e tij e mëparshme, cilësitë e tij personale, mënyra e kryerjes së veprës penale, fakti se a është recidivist etj. Nga gjitha këto, rezulton se rrezikshmëria është nocion objektiv-subjektiv, ngase në vete ngërthen elemente objektive që i përkasin veprës penale dhe elemente subjektive që i përkasin personalitetit të kryesit të veprës penale.

Duke u mbështetur në shkallën e rrezikshmërisë, përcaktohet edhe pesha e veprës penale. Kështu, në rastet kur rrezikshmëria është më e madhe, edhe vepra penale konsiderohet më e rëndë dhe anasjelltas, kur rrezikshmëria është më e vogël, edhe vepra penale konsiderohet më e lehtë. Shkalla e rrezikshmërisë së veprës penale shprehet posaçërisht te sanksionet penale. Kështu, për veprat penale më të rrezikshme parashihen dhe shqiptohen sanksione më të rënda, ndërsa për vepra penale më pak të rrezikshme parashihen dhe shqiptohen sanksione më të buta.

2.3. Rrezikshmëria e përgjithshme dhe e posaçme

Rrezikshmëria shoqërore e veprës penale mund të jetë e përgjithshme dhe e posaçme.

¹²² Neni 317 i KPRK-së.

¹²³ Neni 313 i KPRK-së.

¹²⁴ Në pjesën e posaçme të KPRK-së, janë parashikuar si forma të rënda të veprave penale nëse ato janë kryer ndaj viktimave të ndjeshme. Sipas nenit 113, paragrafi 3.9 të KPRK-së, “viktimë e ndjeshme” është viktimë e veprës penale që është fëmijë, person me aftësi të kufizuara fizike apo mendore, person me aftësi të zvogëluar, grua shtatzënë, i/e moshuar ose person marrëdhënia apo varësia e të cilit ndaj kryesit e bën atë veçanërisht të ndjeshëm ndaj viktimizimit të përsëritur, frikësimit të përsëritur apo hakmarrjes së përsëritur.

Rrezikshmëria e përgjithshme është ajo rrezikshmëri e veprës penale që është përcaktuar në ligj, në mënyrë të përgjithshme (abstrakte) për një numër të pacaktuar të rasteve. Pra, rrezikshmërinë shoqërore të veprës penale në mënyrë të përgjithshme e cakton ligjdhënësi, me rastin e parashikimit të veprave penale dhe sanksioneve penale për këto vepra.

Rrezikshmëria e posaçme shprehet me kryerjen e veprës penale konkrete në kuadrin e llojit të njëjtë të veprave penale. Përcaktimin e shkallës së rrezikshmërisë së posaçme të veprës penale të caktuar e bën gjykata në çdo rast konkret, duke marrë parasysh veprën penale të kryer në tërësinë e saj, siç është intensiteti i rrezikimit apo dëmtimit të së mirës juridike, mjetet me të cilat është kryer, vendi dhe koha e kryerjes, mënyra e kryerjes, motivet apo qëllimet e kryesit etj.

Përcaktimi i rrezikshmërisë ka rëndësi të madhe, ngase me anë të saj bëhet dallimi midis veprave penale të njëjta. Kështu, p.sh. personi A me kryerjen e veprës penale të vjedhjes, e përvetëson një send që ka vlerë prej 2,500 euro, kurse personi B me kryerjen e veprës penale të vjedhjes përvetëson një send që ka vlerë prej 100 euro. Këtu, edhe pse është fjala për vepër penale të njëjtë, rrezikshmëria e veprës penale të personit A është më e madhe sesa ajo e veprës penale të personit B, andaj edhe do të ndëshkohen me masa të ndryshme të dënimeve, përkatësisht personi A do të dënohet me dënim më të rëndë se sa personi B.

3. Raporti ndërmjet kundërligjshmërisë dhe rrezikshmërisë

Kundërligjshmëria dhe rrezikshmëria shoqërore, janë të lidhura ngushtë mes vete, janë koherente dhe përputhen. Kështu, zakonisht një vepër e cila është e kundërligjshme, është edhe vepër e rrezikshme shoqërore. Pra, me paraqitjen e kundërligjshmërisë, nga aspekti formal, zakonisht paraqitet edhe kundërligjshmëria nga aspekti material, përkatësisht paraqitet rrezikshmëria shoqërore. Mirëpo, mund të ndodhë që midis kundërligjshmërisë nga aspekti formal, dhe kundërligjshmërisë nga aspekti material, përkatësisht rrezikshmërisë shoqërore, të shkaktohet mospajtueshmëria, pra që këta dy komponentë të mos përputhen. Kështu, p.sh., një vepër, e cila me rastin e nxjerrjes së ligjit është përcaktuar si e kundërligjshme dhe e rrezikshme për shoqërinë, pas një periudhe të caktuar, për shkak të ndryshimit të marrëdhënieve shoqëro-ro-ekonomike dhe politike, mund të pushojë të jetë e

rrezikshme për shoqërinë. Në rastet e tilla i jepet përparësi dimensionit material të kundërligjshmërisë, ngase kjo është më e rëndësishme dhe në këtë mënyrë konsiderohet se vepra penale nuk ekziston. Gjithashtu, mund të ndodhë edhe situata e kundërt, kur ndonjë vepër e cila në kohën kur është nxjerrë ligji nuk është konsideruar e kundërligjshme, ndërkohë, për shkak të ndryshimit të rrethanave shoqëro-ekonomike, ajo të marrë tipare të rrezikshmërisë shoqërore. Konsiderohet se edhe në këso raste nuk ekziston vepra penale, sepse për t'u konsideruar një vepër si vepër penale duhet që, përveç rrezikshmërisë, të jetë e përcaktuar edhe me ligj si vepër e kundërligjshme. Nga kjo del se kundërligjshmëria dhe rrezikshmëria, duhet të përmbushen në mënyrë kumulative në çdo rast konkret¹²⁵.

II. SHKAQET TË CILAT E PËRJASHTOJNË KUNDËRLIGJSHMËRINË

1. Shqyrtime të përgjithshme

Zakonisht, të gjitha veprimet që i posedojnë elementet e përgjithshme dhe të posaçme të figurës konkrete të veprës penale, konsiderohen edhe vepra të kundërligjshme, përkatësisht vepra penale dhe kryesit e tyre do të përgjigjen penalisht. Mirëpo, ekzistojnë shkaqe apo rrethana të përcaktuara me norma penalo-juridike, të cilat në rastin konkret, për shkak të bashkëndodhjes së rrethanave përkatëse, veprën e bëjnë të lejuar, edhe pse ajo i përmban të gjitha tiparet e veprës penale. Këto norma juridike penale emërtohen si “**norma permissive**” apo norma që lejojnë veprimet e caktuara, të cilat përndryshe janë veprime të ndaluara dhe që konsiderohen vepra penale.

Shkaqet apo rrethanat të cilat e përjashtojnë kundërligjshmërinë janë të shumta dhe të natyrave të ndryshme. Në teorinë e së drejtës penale, shkaqet të cilat e përjashtojnë kundërligjshmërinë ndahen tri grupe:

1) shkaqet e përjashtimit të kundërligjshmërisë sipas pjesës së përgjithshme të KPRK-së;

2) shkaqet e përjashtimit të kundërligjshmërisë sipas pjesës së posaçme të KPRK-së dhe

¹²⁵ SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 232-233.

3) shkaqet e përjashtimit të kundërligjshmërisë sipas degëve të tjera të drejtësisë.

2. Shkaqet të cilat e përjashtojnë kundërligjshmërinë sipas pjesës së përgjithshme të Kodit Penal të Republikës së Kosovës

Në pjesën e përgjithshme të KPRK janë parashikuar në mënyrë shprehimore këto shkaqe apo rrethana, të cilat e përjashtojnë kundërligjshmërinë e veprimit të caktuar:

- mbrojtja e nevojshme¹²⁶,
- nevoja ekstreme¹²⁷,
- vepra e rëndësisë së vogël¹²⁸,
- dhuna ose kanosja¹²⁹,
- veprat e kryera nën shtrëngim¹³⁰ dhe
- urdhrat nga lartë.¹³¹

2.1. Mbrojtja e nevojshme

Në nenin 12, paragrafi 2 të KPRK-së, është përcaktuar se: “Mbrojtja e nevojshme është mbrojtje e cila është e domosdoshme për të zmbrapsur sulmin e kundërligjshëm, real dhe të atëçastshëm ndaj vetes ose personit tjetër, me kusht që karakteri i mbrojtjes të jetë në proporcion me shkallën e rrezikut që paraqet sulmi”. Mbrojtja e nevojshme do të ekzistojë, p.sh., nëse personi A e sulmon me thikë personin B, mirëpo personi B, duke mbrojtur jetën e vet derisa ishte i sulmuar, e vret personin A. Siç shihet nga ky shembull, me rastin e mbrojtjes së nevojshme, realizohen të gjitha tiparet e veprës penale të vrasjes, mirëpo, meqë vepra është kryer

¹²⁶ Neni 12 i KPRK-së.

¹²⁷ Neni 13 i KPRK-së.

¹²⁸ Neni 11 i KPRK-së.

¹²⁹ Neni 14 i KPRK-së.

¹³⁰ Neni 15 i KPRK-së.

¹³¹ Neni 16 i KPRK-së.

në mbrojtje të nevojshme, konsiderohet se vepra penale nuk ekziston, sepse në këtë rast janë plotësuar të gjitha kushtet ligjore të cekura më lart dhe në rastet e tilla, i sulmuari ka të drejtë të zbraps sulmin e kundërligjshëm. Në nenin 12, paragrafi 1 të KPRK-së, është parashikuar në mënyrë shprehimore se “vepra e kryer në mbrojtje të nevojshme nuk është vepër penale”.

Mbrojtja e nevojshme, si rrethanë e cila e përjashton kundërligjshmërinë, është e parashikuar në të gjitha legjislacionet penale të shteteve bashkëkohore¹³².

Mbrojtja e nevojshme

Është mbrojtja e cila është e domosdoshme për të zbrapsur sulmin e kundërligjshëm, real dhe të atëçastshëm ndaj vetes ose personit tjetër me kusht që karakteri i mbrojtjes të jetë në proporcion me shkallën e rrezikut që paraqet sulmi.

Duke u bazuar në nenin 12, paragrafi 2 të KPRK-së, për t’u konsideruar se ekziston mbrojtja e nevojshme, duhet të shfaqen **sulmi** dhe **mbrojtja**. Sulmi dhe mbrojtja njëherësh janë dy elementet kryesore të mbrojtjes së nevojshme, të cilat duhet t’i përmbushin kushtet e caktuara. Nëse mbrojtja dhe sulmi nuk i përmbushin kushtet e caktuara, atëherë nuk mund të bëhet fjalë për ekzistimin e mbrojtjes së nevojshme.

Çka është mbrojtja e nevojshme?

A është vepër penale, vepra e kryer në mbrojtje të nevojshme dhe pse?

¹³²GARAČIĆ, ANA, *Kazneni zakon u sudskoj praksi*, Zagreb, 2011, f. 29.

2.1.1. Sulmi

Sulmi është çdo veprim i njeriut i cili është i drejtuar në dëmtimin apo rrezikimin e ndonjë të mire juridike të personit tjetër.

Kushtet të cilat duhet të përmbushen me rastin e sulmit janë:

a) Sulmues duhet të jetë njeriu - Për të ekzistuar mbrojtja e nevojshme, sulmi duhet të ndërmerret vetëm nga njeriu. Në rastet kur sulmi vjen nga shtazët, egërsirat apo fuqitë mbinatyrore, mund të vijë në shprehje nevoja ekstreme. Ky kusht, që sulmi duhet të ndërmerret nga njeriu, është një kërkesë e domosdoshme që e dallon mbrojtjen e nevojshme nga nevoja ekstreme¹³³.

Përndryshe, sulmi mund të ndërmerret nga çdo person, nga personi madhor, nga i mituri, nga fëmija apo personi i sëmurë psikik etj.

b) Sulmi mund të jetë i drejtuar kundër çdo të mire - Në KPRK nuk përmenden të mirat juridike, të cilat mund të jenë objekt i sulmit, por flitet në përgjithësi për zmbropsjen e sulmit prej vetes apo personit tjetër. Në këtë mënyrë, sulmi mund të jetë i drejtuar ndaj të mirave juridike që u përkasin personave fizikë, personave juridikë, sigurisë apo integritetit territorial të Republikës së Kosovës etj. Mirëpo, në jetën e përditshme më së shpeshti sulmohet jeta e njeriut, integriteti trupor, liria seksuale dhe pasuria¹³⁴.

c) Sulmi duhet të jetë i kundërligjshëm - Sulmi konsiderohet i kundërligjshëm kur sulmuesi nuk ka kurrfarë autorizimesh juridike për veprimtarinë e vet dhe kur kjo veprimtari e vet cenon sistemin juridik. Pra, sulmi është i kundërligjshëm kur është në kundërshtim me ndonjë dispozitë ligjore.

Nga kushti që sulmi duhet të jetë i kundërligjshëm del se sulmi që ndërmerret në bazë të ndonjë autorizimi ligjor, nuk është i kundërligjshëm dhe kundër një sulmi të tillë nuk është e lejuar mbrojtja e nevojshme. Kështu, p.sh., nuk është e lejuar

¹³³ELEZI, ISMET-KAÇUPI, SKËNDER-HAXHIA, MAKSIM, *Vepra e cituar*, f. 135; MUÇI, SHEFQET, *E drejta penale*, Pjesa e përgjithshme, Tiranë, 2006, f. 178.

¹³⁴Për dallim nga KPRK-ja, në Kodin Penal të Republikës së Shqipërisë (Ligji nr.7895, datë 27.01.1995), përmenden të mirat juridike të cilat mund të jenë objekt i sulmit. Kështu, në nenin 19 të këtij Kodi, është parashikuar se: “nuk ka përgjegjësi penale personi që ka kryer veprën duke qenë i detyruar të mbrojë jetën, shëndetin, të drejtat dhe interesat e tij ose të një tjetri...”. ELEZI, ISMET-KAÇUPI, SKËNDER-HAXHIA, MAKSIM, *Vepra e cituar*, f. 134; LUARASI, ALEKS, *Kodi penal me praktikë gjyqësore*, Tiranë, 2003, f. 34.

mbrojtja e nevojshme ndaj oficerit policor, i cili në bazë të urdhrit të ligjshëm e privon nga liria personin e caktuar, ose qytetari nuk mund t'u kundërshtojë organeve të ndjekjes penale që në bazë të ligjit e bëjnë kontrollimin e banesës së tij.

Mirëpo, nëse personi i autorizuar zyrtar tejkalon autorizimet e veta, atëherë ky lloj tejkalimi konsiderohet sulm i kundërligjshëm dhe kundër tij është e lejuar mbrojtja e nevojshme. Prej kërkesës që sulmi duhet të jetë i kundërligjshëm rrjedh parimi sipas të cilit nuk është e lejuar mbrojtja e nevojshme kundër personit që mbrohet në mbrojtje të nevojshme (*“mbrojtja e nevojshme kundër mbrojtjes së nevojshme”*)¹³⁵.

d) Sulmi duhet të jetë i atëçastshëm - Sulmi konsiderohet i atëçastshëm në rastet kur ai në çdo moment pritet se do të fillojë, kur ka filluar të veprojë dhe derisa të zgjasë, përkatësisht derisa të përfundojë. Duke u bazuar në këtë kusht, del se nuk është e lejuar mbrojtja ndaj ndonjë sulmi që do të pasojë pas një kohe dhe as mbrojtja ndaj sulmit i cili ka përfunduar, ka pushuar së vepruari.

Sulmi konsiderohet se pritet të fillojë në çdo moment, p.sh. në rastin kur në grindje e sipër midis dy personave, njëri prej tyre mbush revolen apo nxjerr thikën nga këllëfi. Mbushja e revoles me predha apo nxjerrja e thikës janë veprime paraprake të cilat, vështruar objektivisht, bëjnë të ditur qartas se sulmi pritet të fillojë në çdo moment. Apo rasti tjetër, p.sh: nëse personi A, me thikë në dorë, ndjek personin B me qëllim që ta godasë dhe nëse personi B, posa i afrohet personi A, nxjerr revolen dhe shkrep në të; në këto raste, konsiderohet se mbrojtja është e atëçastshme me sulmin, edhe pse ai ende nuk ka filluar, mirëpo në çdo moment është pritur të fillojë. Pra, sulmi konsiderohet i atëçastshëm edhe atëherë kur ai ende nuk ka filluar, mirëpo në çdo moment pritet të fillojë¹³⁶.

Te rastet kur sulmi ka filluar të veprojë, atëherë mbrojtja mund të ndërmerret menjëherë dhe mund të zgjasë gjersa zgjat edhe sulmi. Në momentin kur sulmi pushon së vepruari apo kur sulmi refuzohet apo zotërohet, duhet të pushojë (të ndalet) edhe mbrojtja.

e) Sulmi duhet të jetë i vërtetë - Njëri prej kushteve për t'u konsideruar se ekziston mbrojtja e nevojshme, është se sulmi duhet të jetë i vërtetë. Nëse ndokush

¹³⁵SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 241.

¹³⁶ Idem, f. 241.

gabimisht mendon se është i sulmuar dhe duke qenë në lajthitje, e lëndon apo e privon nga jeta “sulumuesin”, në këto raste bëhet fjalë për të ashtuquajturën **mbrojtje të nevojshme fiktive apo mbrojtje e nevojshme putative**. P.sh. personi A, me qëllim që të bëjë shaka me personin B, në errësirë e sulmon këtë me revole fëmijësh, kurse personi B, duke menduar se sulmi është i vërtetë, e vret “sulumuesin” - personin A. Në këto raste nuk ekziston mbrojtja e nevojshme, ngase sulmi nuk është i vërtetë, përkatësisht sulmi nuk ka ekzistuar realisht¹³⁷.

2.1.2. Mbrojtja

Mbrojtja është çdo veprim i njeriut, me të cilin dëmtohet apo rrezikohet ndonjë e mirë e sulmuesit.

Në praktikë në shumicën e rasteve, tek mbrojtja e nevojshme, sulmi zbrapset prej vetes. Mirëpo, mbrojtja e nevojshme ekziston edhe në rastet kur sulmi zbrapset edhe nga personi i tretë. P.sh. nëse personi A e sulmon personin B, kurse personi C, me qëllim që ta zbraps këtë sulm, e dëmton apo e rrezikon ndonjë të mirë juridike të personit A. Apo rasti tjetër, nëse personi A tenton që me dhunë të kryej marrëdhënie seksuale me personin B, ndërsa personi C, me qëllim që ta zbrapsë këtë sulm, e dëmton apo rrezikon ndonjë të mirë juridike të personit A. Në teorinë e së drejtës penale, kjo mbrojtje e nevojshme emërtohet edhe si **ndihmë e nevojshme apo e domosdoshme**.

Kushtet të cilat duhet të përmbushen me rastin e mbrojtjes (zbrapsjes së sulmit), janë:

a) Mbrojtja duhet të jetë e drejtuar kundër sulmuesit - Për t’u konsideruar se ekziston mbrojtja e nevojshme, veprimet e mbrojtjes duhet të jenë të drejtuara kundër sulmuesit, kundër asaj të mirë juridike të sulmuesit, e cila është e nevojshme për zbrapsjen e sulmit. Nëse sulmuesi si mjet sulmi përdor mjetet e personit të tretë, atëherë i sulmuari, gjatë mbrojtjes, ka të drejtë t’i dëmtojë apo asgjësojë edhe këto të mira juridike (mjetet e personit të tretë).

b) Mbrojtja duhet të jetë domosdo e nevojshme për zbrapsjen e sulmit - Për t’u konsideruar një mbrojtje si mbrojtje e nevojshme, ajo duhet të jetë domosdo

¹³⁷KAMBOVSKI, VLLADO, *Vepra e cituar*, f. 223-224; SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 242.

e nevojshme që personi prej vetes apo tjetrit të zmbrops sulmin. Një mbrojtje konsiderohet e nevojshme në rastet kur konstatohet se nuk ka mundur të zmbrops sulmi pa iu shkaktuar ndonjë dëmtim sulmuesit. Se a ka qenë mbrojtja domosdo e nevojshme, është çështje faktike, të cilën e konstatojnë gjykata apo prokurori i shtetit në çdo rast konkret.

Mirëpo, edhe pse në të drejtën penale kërkohet që mbrojtja të jetë domosdo e nevojshme, kjo nuk do të thotë se personi i cili është sulmuar është i detyruar që të ikë, të fshihet nga sulmuesi, t'i shmanget rrugës në të cilën është duke pritur sulmuesi, që ta thirrë dikë në ndihmë etj. Gjithashtu, nga i sulmuari nuk kërkohet që duke i sakrifikuar disa të mira të veta, ta evitojë sulmin.

c) Mbrojtja duhet të jetë proporcionale me intensitetin e sulmit - Për të qenë mbrojtja domosdo e nevojshme, duhet që të ekzistojë një proporcionalitet (përpjesëtueshmëri) midis intensitetit të sulmit dhe mbrojtjes. Përmes kushtit që mbrojtja duhet të jetë proporcionale me intensitetin e sulmit janë vënë kufijtë e mbrojtjes së nevojshme. Sipas këtij kushti, mbrojtja duhet të jetë e natyrës dhe e intensitetit të tillë e cila është e mjaftueshme që të zmbrops sulmi. Masa dhe intensiteti i lejueshmërisë së mbrojtjes varet p.sh. prej qëllimit të sulmuesit, mjeteve që i përdorë me rastin e sulmit, forcës fizike të sulmuesit, cilësive të sulmuesit, mjeteve që posedon i sulmuari etj. Nëse i sulmuari ka mundësi dhe kohë që të zgjedhë mënyrën dhe mjetet për mbrojtje, ai duhet të përdorë atë mënyrë dhe ato mjete të cilat sulmuesit i shkaktojnë lëndime më të lehta apo dëmtime më të vogla.

ELEMENTET E MBROJTJES SË NEVOJSHME

SULMI		MBROJTJA
Njeriu si sulmues		E drejtuar kundër sulmuesit
I drejtuar kundër çdo të mire		E domosdoshme për zmbropsjen e sulmit
I kundërligjshëm		Proporcionale me sulmin
I atëçasshëm		
I vërtetë		

2.1.3 Tejkalmi i kufijve të mbrojtjes së nevojshme

Tejkalmi i kufijve të mbrojtjes së nevojshme shprehet në rastet kur mbrojtja nuk është proporcionale me sulmin apo kur mbrojtja ndërmerret pasi që është zbrapsur ose ka pushuar së vepruari sulmi. Mbrojtja nuk është proporcionale me intensitetin e sulmit, p.sh. në rastin kur një person madhor i zhvilluar fizikisht e privon nga jeta fëmijën e moshës tetë vjeçare, duke e goditur me sopat disa herë etj. Kurse, konsiderohet se mbrojtja është ndërmarrë pasi që sulmi është zbrapsur (zotëruar) në rastin kur p.sh. i sulmuari ka sukses që t'ia thyejë dorën dhe t'ia marrë thikën sulmuesit, e mandej po me atë thikë i shkakton plagë vdekjeprurëse. Ndërsa, sulmi ka pushuar së vepruari kur, p.sh., sulmuesi pasi që i shkakton disa të qëlluara të sulmuarit, e ndërpret veprimin dhe fillon të tërhiqet, kurse i sulmuari vrapon në drejtim të tij dhe i shkakton lëndime të rënda trupore apo e privon nga jeta. Lidhur me situatat e këtilla, në paragrafin 3 të nenit 12 të KPRK-së, është parashikuar se disproporcioni ndërmjet sulmit dhe zbrapsjes së sulmit konsiderohet tejkalmi i kufijve të mbrojtjes së nevojshme. Në të gjitha këto raste kur i sulmuari i tejkalon kufijtë e mbrojtjes së nevojshme, çdo dëmtim që i shkakton sulmuesit konsiderohet vepër penale dhe personi i këtillë përgjigjet penalisht sikur për çdo vepër tjetër penale.

Mirëpo, edhe pse vepra (dëmtimi) që kryhet me rastin e tejkalimit të mbrojtjes së nevojshme konsiderohet vepër penale, në KPRK është parashikuar mundësia që kryesi i veprës penale të këtillë të dënohet më lehtë, madje edhe të lirohet nga dënimi. Një gjë e tillë është parashikuar në mënyrë shprehimore në paragrafin 4 të nenit 12 të KPRK-së, në të cilën është parashikuar se kryesi i cili i tejkalon kufijtë e mbrojtjes së nevojshme mund të dënohet më lehtë. Nëse kryesi tejkalon kufijtë për shkak të tronditjes së fortë apo frikës së shkaktuar nga sulmi, ai mund të lirohet nga dënimi.

Sipas kësaj dispozite ligjore, rezulton se në rastet kur vepra penale është kryer në tejkalm të kufijve të mbrojtjes së nevojshme mund të shprehen dy zgjidhje:

- a) që kryesi të dënohet më lehtë ose
- b) që kryesi të lirohet nga dënimi.

Tejkalimi i mbrojtjes së nevojshme

- 1) Mbrojtja nuk është proporcionale ose**
 - 2) Mbrojtja ndërmerret pasi të jetë zbrapsur ose të ketë pushuar sulmi**
- **A dënohet personi i cili i tejkalon kufijtë e mbrojtjes së nevojshme?**

- **A lejohet mbrojtja e nevojshme ndaj personit që mbrohet në mbrojtje të nevojshme?**

- **A lejohet mbrojtja e nevojshme ndaj personit i cili i rrezikon apo dëmton të mirat juridike të personit juridik?**

2.2. Nevoja ekstreme

Sipas nenit 13, paragrafi 2 të KPRK-së, nevoja ekstreme ekziston nëse personi e kryen veprën për të zbrapsur prej vetes ose tjetrit rrezikun e atëçastshëm e të paprovokuar, i cili nuk mund të evitohet në mënyrë tjetër, me kusht që e keqja e shkaktuar të mos jetë më e madhe se e keqja që është kanosur. Ndërsa, në paragrafin 1 të nenit 13 të KPRK-së, është parashikuar në mënyrë shprehimore se vepra e kryer në kushtet e nevojës ekstreme nuk është vepër penale. Andaj, nevoja ekstreme është rrethanë apo shkak i dytë që e përjashton kundërligjshmërinë e veprës, edhe pse vepra e kryer përmban të gjitha tiparet e veprës penale.

Nevoja ekstreme, për nga natyra dhe efekti i saj juridiko-penal, është shkak i përgjithshëm që përjashton kundërligjshmërinë, përkatësisht ekzistimin e veprës penale. Arsyeshmërinë e njohjes së nevojës ekstreme në të drejtën penale e determinojnë rastet që mund të ndodhin në jetën tonë të përditshme. Rrjedhimisht, në bashkëndodhje të rrethanave të ndryshme, mund të krijohen aso gjendje apo situata të rrezikshme, të cilat mund të mënjanohen vetëm me dëmtimin apo asgjësimin e të mirave juridike të personave të tretë.

Nevoja ekstreme do të ekzistonte në këta shembuj:

- mjeku që disponon me një aparat për reanimim, kurse ka dy pacientë në gjendje kritike, e përjashton njërin nga ata, që ta shpëtoj tjetrin¹³⁸;

- personi A me qëllim që ta shpëtojë jetën e fëmijës, depërton me dhunë në shtëpinë e personit B, të cilën e ka kapluar zjarri;

- gjatë shtatzënisë patologjike, mjeku e ka viktimizuar frytin për ta shpëtuar jetën e nënës;

- personi A e merr barkën e huaj me qëllim që ta shpëtojë jetën e fëmijës që është duke u fundosur në ujë;

- shoferi i cili me qëllim që ta shpëtojë jetën e fëmijës, i cili papritmas i del para automobilit, del në trotuar me ç'rast lëndon këmbësorin etj. Në teorinë e së drejtës penale përmenden edhe rastet shumë të rënda të nevojës ekstreme. Është i njohur rasti kur nga barka e fundosur në detin e hapur mbetet vetëm një dërrasë e

¹³⁸ KAMBOVSKI, VLLADO, *Vepra e cituar*, f. 231.

cila mund ta mbajë vetëm një njeri, kurse duke u mbajtur në të mundohen të shpëtojnë dy persona, njëri e shtytë tjetrin, i cili mbytet duke mos pasur ku të mbahet, ndërsa ai që shtytë, e shpëton veten¹³⁹.

Duke u bazuar në nenin 13, paragrafi 2 të KPRK-së, te nevoja ekstreme duhet të shprehet **rreziku** dhe **mënjanimi i rrezikut**.

Çka është nevoja ekstreme?

A është vepër penale, vepra e kryer nën kushtet e nevojës ekstreme dhe pse?

“Lufta e të mirave juridike”

2.2.1. Rreziku

Rreziku përkufizohet si situatë në të cilën, në bazë të rrethanave ekzistuese objektive, me arsye supozohet se në çdo moment, aty për aty, mund të dëmtohet e mira juridike e personit fizik apo juridik. Me fjalë tjera, rreziku përkufizohet si gjendje e cila aty për aty dhe drejtpërdrejt mund ta dëmtojë apo ta asgjësojë të mirën juridike të personit fizik ose juridik.

Ndryshe nga mbrojtja e nevojshme, ku siç pamë, sulmi mund të vijë vetëm prej njeriut, te nevoja ekstreme, rreziku mund të jetë rezultat i shkaqeve të ndryshme. Kështu, p.sh. rreziku mund të vijë nga fuqitë dhe dukuritë natyrore, siç janë p.sh. vërshimet, rrufeja, tërmetet, acaret e mëdha, shembja e dheut, ortekët e bores, erërat e forta etj., sulmet e shtazëve apo egërsirave, prishja e pajisjeve teknike, siç është p.sh. prishja e mekanizmit frenues të automobilit, autobusit apo kamionit; veprimet

¹³⁹SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 246.

apo sjelljet e njeriut që shkaktojnë zjarrin, rreziku në komunikacion, eksplozimimet etj.

Kushtet që duhet të përmbushen me rastin e rrezikut janë:

a) Rreziku nuk duhet të jetë i provokuar apo i shkaktuar - Sipas këtij kushti, nuk mund të konsiderohet se personi i cili ka vepruar në nevojën ekstreme nëse me fajin e tij, me dashje apo nga pakujdesia, e ka shkaktuar rrezikun. P.sh. nëse personi A me dashje apo nga pakujdesia e shkakton zjarrin dhe duke u gjendur edhe vetë në rrezik, për ta shpëtuar veten e lëndon tjetrin; ose nëse personi A në vendin e banuar vozit me shpejtësi të madhe me ç'rast papritmas i del në rrugë fëmija, nuk mund të thirret në nevojën ekstreme nëse për ta shpëtuar fëmijën, del në trotuar dhe me atë rast u shkakton lëndime të rënda disa këmbësorëve. Gjithashtu, nuk konsiderohet se vepron në nevojën ekstreme shoferi i cili e di se automjetin nuk e ka në rregull dhe për t'i ikur ndeshjes, ngase nuk mund të frenojë, del në anën e kundërt të rrugës dhe këmbësorit të rastit i shkakton lëndime të rënda apo vdekjen¹⁴⁰.

Në rastet kur konstatohet se rreziku është shkaktuar nga vetë personi që gjendet në nevojën ekstreme, KPRK e bën dallimin lidhur me atë se a është shkaktuar rreziku me dashje apo nga pakujdesia. Nëse rreziku është shkaktuar nga pakujdesia, gjykata mundet që kryesin e tillë ta dënojë me dënim më të butë¹⁴¹.

b) Rreziku mund t'i kanoset çdo të mire juridike - Në KPRK nuk përcaktohen të mirat juridike që mund të rrezikohen. Mirëpo, parimisht rreziku mund t'i kanoset çdo të mire juridike që është e mbrojtur me sistemin juridik, mirëpo në praktikë rreziku më së shpeshti është i drejtuar kundër jetës, trupit, shëndetit, lirisë, pasurisë etj.

c) Rreziku duhet të jetë i vërtetë - Rreziku konsiderohet se është i vërtetë në rastet kur ai realisht ekziston, përkatësisht është objektiv. Rreziku është i vërtetë apo real kur ka filluar të veprojë apo në çdo moment pritet të veprojë. Nëse personi gabimisht mendon se ekziston rreziku për ndonjë të mirë të tij apo të ndonjë personi tjetër, atëherë është fjala për të ashtuquajturën **nevojë ekstreme putative** apo **nevojë ekstreme fiktive**. Nevoja ekstreme putative apo fiktive do të ekzistonte p.sh. nëse

¹⁴⁰SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 250; ELEZI, ISMET-KAÇUPI, SKËNDER-HAXHIA, MAKSIM, *Vepra e cituar*, f. 149; KAMBOVSKI, VLLADO, *Vepra e cituar*, f. 231.

¹⁴¹Neni 13, paragrafi 3 i KPRK-së.

ndonjë person ka menduar se është duke ndodhur tërmeti dhe duke ikur e ka lënduar tjetrit ose ia ka dëmtuar tjetrit pasurinë.

2.2.2. Mënjanimi i rrezikut

Mënjanim i rrezikut konsiderohet veprimi që ndërmerret me qëllim që të shpëtohet e mira juridike së cilës i kanoset rreziku.

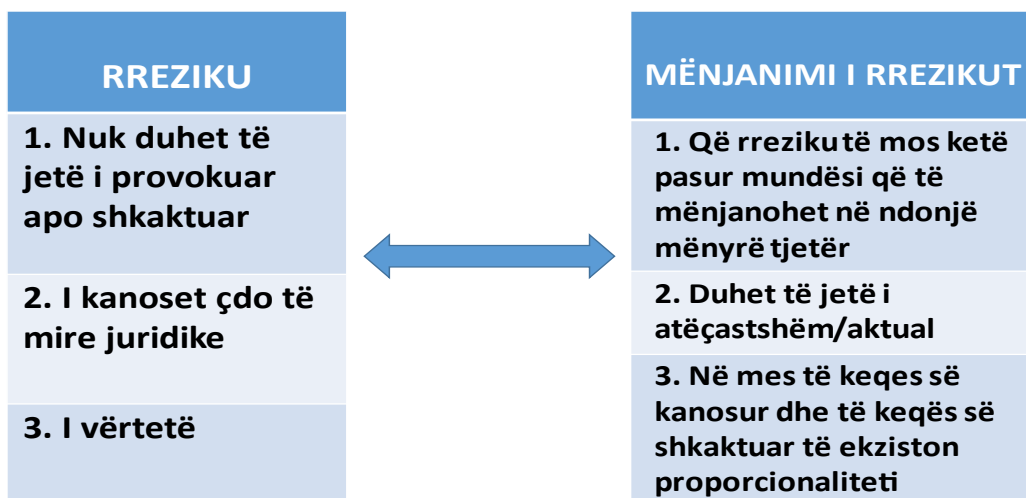
Kushtet që duhet përmbushur me rastin e mënjanimit të rrezikut janë:

a) Që rreziku të mos ketë pasur mundësi të mënjanohet në ndonjë mënyrë tjetër - Për t'u konsideruar se ekziston nevoja ekstreme duhet të konstatohet se në rastin konkret rreziku nuk ka mundur të mënjanohet pa u dëmtuar apo asgjësuar e mira juridike e personit tjetër. Nëse në rastin konkret konstatohet se rreziku ka mundur të mënjanohet në ndonjë mënyrë tjetër, p.sh. duke ikur, duke thirrur në ndihmë, duke u larguar nga vendi i ngjarjes etj., kurse personi nuk i ka shfrytëzuar këto mundësi, atëherë rrezikun e ka mënjanuar duke e dëmtuar të mirën juridike të personit tjetër. Në raste të këtilla nuk do të ekzistojë nevoja ekstreme, ngase rreziku ka mundur që të mënjanohet në ndonjë mënyrë tjetër.

b) Mënjanimi i rrezikut duhet të jetë i atëçastshëm - Konsiderohet se rreziku është i atëçastshëm në rastet kur veprimi me të cilin mënjanohet rreziku është ndërmarrë gjatë kohës kur vepron rreziku ose kur pritet që rreziku të fillojë apo të paraqitet në çdo moment. Nëse dëmtimi i të mirës juridike është bërë para se të paraqitet rreziku ose pasi që ai ka pushuar, atëherë të gjitha dëmtimet e të mirave juridike paraqesin keqpërdorimin e këtij institucioni dhe veprimet e këtilla konsiderohen vepra penale.

c) Në mes të keqes së kanosur dhe të keqes së shkaktuar duhet të ekzistojë proporcionaliteti i caktuar - Për të ekzistuar nevoja ekstreme duhet që në mes të keqes së kanosur dhe të keqes së shkaktuar të ekzistoj proporcionaliteti.

ELEMENTET E NEVOJËS EKSTREME

2.2.3. Tejkalimi i nevojës ekstreme

Tejkalimi i nevojës ekstreme shprehet në rastet kur mënjanimi i rrezikut nuk është bërë në pajtim me kushtet që janë përcaktuar me KPRK-së. Përkatësisht, tejkalimi apo siç quhet ndryshe ekcesi i nevojës ekstreme shprehet në këto raste:

- kur e keqja e shkaktuar është më e madhe se e keqja e kanosur;
- kur rreziku ka mundur të mënjanohet duke e dëmtuar në përmasa më të vogla të mirën juridike të personit tjetër dhe
- kur dëmtimi i të mirës juridike të personit tjetër është bërë pasi që ka pushuar, pasi që ka kaluar rreziku.

Vepra e cila kryhet me rastin e tejkalimit të kufijve të nevojës ekstreme konsiderohet vepër penale.

Nëse tejkalimi i nevojës ekstreme është bërë me dashje, kryesi do të dënohet për vepër penale të kryer me dashje, kurse nëse tejkalimi i nevojës ekstreme është bërë nga pakujdesia, kryesi do të dënohet vetëm po qe se ligji në mënyrë shprehimore parashikon përgjegjësi penale edhe kur vepra është kryer nga

pakujdesia. Mirëpo, meqë në të shumtën e rasteve rreziku që paraqitet me rastin e nevojës ekstreme ushtron presion në gjendjen psikike të kryesit, ligjdhënësi me arsye ka parashikuar mundësinë e zbutjes së dënimit për veprat penale që kryhen në tejkalimin e nevojës ekstreme. Madje, KPRK ka parashikuar mundësinë edhe të lirimit nga dënimi, nëse konstatohet se kapërcimi i kufijve të nevojës ekstreme është bërë në rrethana veçanërisht lehtësuese¹⁴².

2.2.4. Obligimi ligjor për t'iu ekspozuar rrezikut

Në situatat kur shfaqet rreziku, atëherë, parimisht çdo person ka të drejtë që duke u bazuar në institutin e nevojës ekstreme, të menjanojë rrezikun, duke e dëmtuar një të mirë juridike të personit tjetër. Mirëpo, ekzistojnë disa kategori të personave të cilët për shkak të detyrës, profesionit apo pozitës, nuk mund të thirren në nevojën ekstreme, por përkundrazi janë të obliguar t'i ekspozohen rrezikut dhe një detyrim i tillë është parashikuar në nenin 13, paragrafi 4 të KPRK-së, në të cilën dispozitë ligjore është parashikuar se “nuk ekziston nevoja ekstreme nëse kryesi ka qenë i obliguar me ligj që t'i ekspozohet rrezikut”. Në këtë mënyrë, duke u bazuar në këtë dispozitë ligjore, personat që janë të detyruar që t'i ekspozohen rrezikut sipas ligjit, nuk mund të thirren në nevojën ekstreme. Siç shihet, detyrimi për t'iu ekspozuar rrezikut mund të rrjedhë nga ligji, përkatësisht nga dispozitat ligjore. Kështu, zyrtarët policor të Policisë së Kosovës, në raste të caktuara janë të obliguar që t'i ekspozohen rrezikut që ndërlidhet me ushtrimin e detyrave të tyre zyrtare; mjekët dhe personeli tjetër mjekësor janë të detyruar që t'i japin ndihmë mjekësore të pacientëve edhe në rastet kur i kanoset rreziku që të infektohen nga sëmundja e pacientëve,¹⁴³ apo zjarrfikësit janë të detyruar që t'i ndërmarrin masat e duhura për fikjen apo lokalizimin e zjarrit edhe në rastet kur iu kanoset rreziku, etj.

Duhet theksuar se edhe në rastet e tilla, ekzistojnë kufijtë deri ku pesonat e caktuar janë të obliguar t'i ekspozohen rrezikut, ndërsa për vlerësimin se a ka qenë i obliguar personi i caktuar t'i ekspozohet rrezikut, janë të rëndësishme edhe rregullat dhe kërkesat e detyrës, profesionit apo obligimet që rrjedhin nga ligji, por njëherit

¹⁴² Neni 13, paragrafi 3 i KPRK-së.

¹⁴³ Përndryshe, mosdhënia e ndihmës mjekësore nga ana e mjekëve dhe personelit tjetër shëndetësor përbën vepër penale sipas nenit 255 të KPRK-së.

kjo është edhe çështje faktike, të cilën gjykata duhet ta vlerësojë në çdo rast konkret, duke i marrë parasysh të gjitha rrethanat relevante të secilit rast veç e veç.

RAST NGA PRAKTIKA GJYQËSORE LIDHUR ME NEVOJËN EKSTREME

Me aktgjykimin e Gjykatës së Apelit të Kosovës, PAKR.nr.537/2021, datë 03.02.2022, konform nenit 364, paragrafi 1, nën-paragrafi 1.1. të KPP-së, i akuzuari Q.H. është liruar nga akuza, sepse më datën 29.09.2021, në fshatin ..., komuna e Gjakovës, rreth orës 08:00, përdorë armën në kundërshtim me Ligjin e zbatueshëm lidhur me armët të Republikës së Kosovës, në atë mënyrë që përderisa i pandehuri ishte duke shkuar në punë, një qen endacak vërsulet në drejtim të tij e në këto momente duke qenë i frikësuar, i pandehuri shtënë një herë për të frikësuar dhe larguar qenin me armën e llojit “Zoraki 917”, me numër serik A3YZR16YS01-21847, e cila armë është sekuestruar nga policia dhe më këtë kishte për të kryer veprën penale “Përdorimi i armës apo mjetit të rrezikshëm” nga neni 367, paragrafi 1 të KPRK, për shkak se vepra me të cilën i akuzuari akuzohet nuk është vepër penale.

Arsyetimi i aktgjykimit të Gjykatës së Apelit

Në rastin konkret, çdo herë sipas përshkrimit faktik në aktgjykim i cili është identik me përshkrimin në aktakuzë, rezulton:

- se i akuzuari në kohën dhe vendin e theksuar në dispozitiv të aktgjykimit derisa ishte duke shkuar në punë i është vërsul një qen endacak në drejtim të tij;
- se i akuzuari në atë momente i frikësuar nga kjo situatë në cilën është gjendur e ka përdorur armën, ka shtënë një herë me armën e llojit “Zoraki 917-T”, për ta larguar qenin;
- se i akuzuari me asnjë veprim nuk e ka provokuar sulmin, për më tepër në këtë përshkrim e as në shkresat e lëndës nuk ka ndonjë fakt apo indice se i akuzuari e ka provokuar situatën në cilën është gjendur apo se ka pasur ndonjë mundësi tjetër për të zmbarsur sulmin;
- se me veprimin e të akuzuarit nuk është shkaktuar asnjë dëm.

Sipas vlerësimit të kësaj Gjykate, këto rrethana padyshim paraqesin kushtet e domosdoshme që dërgojnë në përfundim se i akuzuari ka vepruar në kushte të

nevojës ekstreme, sepse i akuzuari në momentin kritik ishte i ekspozuar rrezikut për jetën dhe trupin nga vërsulja e qenit endacak, pra rreziku ishte i vërtetë, i paprovokuar dhe me këtë rast, veprimet e të akuzuarit nuk është shkaktuar asnjë dëm, ndërsa as nga përshkrimi faktik e as nga shkresat e lëndës nuk mund të vërtetohet se i akuzuari kishte mundësi tjera për ta zmbarsur rrezikun.

2.3. Dhuna ose kanosja

Dhuna dhe kanosja janë parashikuar në mënyrë shprehimore si rrethana të cilat e përjashtojnë kundërligjshmërinë. Kështu, në paragrafin 1. të nenit 14 të KPRK, është parashikuar se vepra e kryer nën ndikimin e dhunës së papërballueshme ose kanosjes së papërballueshme nuk është vepër penale vetëm nëse personi menjëherë pas pushimit të rrezikut e lajmëron shtrëngimin dhe veprën e kundërligjshme tek organet kompetente. Dhuna nënkupton përdorimin e forcës ndaj një personi me qëllim që të detyrohet të ndërmarrë apo të mos ndërmarrë një veprim, me të cilin realizohen tiparet e një vepre penale. Përveç kësaj, si dhunë apo forcë duhet konsideruar edhe zbatimi i hipnozës ose të mjeteve të tjera dehëse me qëllim të vënies së personit kundër dëshirës së vet në gjendje të pavetëdijshme apo të paaftësohet për rezistencë¹⁴⁴.

Duke u bazuar në dispozitën e lartcekur ligjore, dhuna konsiderohet si rrethanë, e cila përjashton ekzistimin e veprës penale në rastet kur kryesi e ka detyruar personin tjetër që të ndërmarrë një veprim apo mosveprim të caktuar dhe nëse ajo ka qenë e papërballueshme. Dhuna konsiderohet e papërballueshme atëherë kur personi nuk ka pasur mundësi t'i kundërvihet asaj dhe kështu nuk ka mundur të veprojë ndryshe. Nga kjo rrjedh se çdo lloj dhune nuk e përjashton fajësinë, së këndejmi as veprën penale, por vetëm dhuna e cila ka qenë e papërballueshme.

Dhuna mund të jetë **absolute** dhe **relative**.

a) Dhuna absolute është ajo dhunë me të cilën personi në tërësi, në mënyrë absolute, është i privuar që lirisht të vendosë për sjelljen e vet. Dhuna absolute do të ekzistonte nëse personi A e lidh punëtorin e autorizuar të hekurudhës, i cili për këtë shkak kurrsesi nuk mund të japë sinjal për ndaljen e trenit dhe kështu shkaktohet ndeshja e trenave, me ç'rast shkaktohen viktimat në njerëz dhe dëme të mëdha

¹⁴⁴ Neni 113, paragrafi 1.5 i KPRK-së.

materiale. Nga ky shembull shihet se kryesi i drejtpërdrejtë i veprës penale, për shkak të dhunës absolute që është zbatuar ndaj tij, nuk ka pasur mundësi që, sipas vullnetit të tij, t'i ndërmarrë masat e duhura për të parandaluar shkaktimin e pasojave të dëmshme. Dhuna absolute do të ekzistojë edhe në rastin kur një person e hipnotizon tjetrin ose e detyron me dhunë që të konsumojë alkool ose ndonjë mjet tjetër dehës dhe pasi që e bën plotësisht të pavetëdijshëm, kërkon prej tij që ta kryejë një vepër penale dhe ky duke qenë plotësisht i pavetëdijshëm vepron sipas kërkesës së dhunuesit¹⁴⁵.

b) Dhuna relative shprehet në rastet kur personi ndaj të cilit është drejtuar dhuna, nuk privohet në tërësi nga mundësia për të vendosur, mirëpo dhuna që zbatohet bën presion dhe ka një intensitet të tillë që e shtrëngon të ndërmarrë apo të mos ndërmarrë veprimin e caktuar. Dhuna relative do të ekzistojë, p.sh., nëse personi A ia drejton revolen zyrtarit i cili punon në arkën e bankës dhe kërkon prej tij që t'ia dorëzojë të hollat nga arka etj.

Ndryshe nga dhuna absolute, e cila është e drejtuar vetëm ndaj personit që duhet të ndërmarrë veprimin, pra është gjithherë e drejtpërdrejtë, dhuna relative mund të jetë e drejtpërdrejtë ose e tërthortë. Dhuna relative është e drejtpërdrejtë në rastet kur përdoret ndaj personit i cili detyrohet të veprojë apo të mosveprojë, kurse dhunë relative e tërthortë është në rastet kur p.sh., ndërmerret ndaj fëmijës në mënyrë që të detyrohet prindi i tij të kryejë ndonjë veprim; nëse ndërmerret ndaj pasurisë, me qëllim që pronari kundër vullnetit të tij të ndërmarrë ndonjë veprim të cilin dhunuesi e kërkon prej tij etj.

Përveç dhunës, edhe kanosja konsiderohet rrethanë e cila e përjashton ekzistimin e veprës penale, nëse plotësohen kushtet e parashikuara me nenin 14 të KPRK. Kanosja është deklaratë apo ndonjë veprim tjetër, me të cilin i bëhet e ditur ndokujt se do ta gjejë një e keqe, nëse nuk vepron ashtu si dëshiron personi që kanoset. Kanosja është një lloj presioni, një lloj dhune psikike, me të cilën ndikohet mbi vullnetin e personit tjetër që të ndërmarrë një veprim i cili ka tiparet e veprës penale. Personi ndaj të cilit është e drejtuar kanosja gjendet para alternativës të kryejë veprimin e caktuar ose të pranojë ta godasë e keqja që i kanoset¹⁴⁶.

¹⁴⁵SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 254.

¹⁴⁶*Idem*, f. 258.

Kanosja në shumicën e rasteve kryhet në mënyrë verbale, me gojë, me anë të deklaratave të ndryshme, mirëpo, ajo mund të kryhet edhe me shkrim, me dërgimin e mesazheve telefonike, me e-mail, përmes facebook-ut apo rrjeteve tjera sociale (instagram, twitter, snapchat, etj.) ose me veprime konkludente. Për ekzistimin e kanosjes nuk është e domosdoshme që personi që kanos të mendojë seriozisht ta realizojë kanosjen. Madje nuk kërkohet që të ekzistojnë as mundësitë reale për realizimin e kanosjes. Kanosja do të konsiderohet se ekziston, nëse personi ndaj të cilit është e drejtuar ajo, në bazë të rrethanave të situatës konkrete, të formojë bindjen se vërtet do të realizohet kanosja.

Edhe kanosja, ngjashëm sikur dhuna, duhet të jetë e papërballueshme.

Përveç kësaj, për t'u përjashtuar kundërligjshmëria dhe fajësia tek veprat e kryera nën ndikimin e dhunës ose të kanosjes, duhet që personi menjëherë pas pushimit të rrezikut të lajmërojë dhunën ose kanosjen dhe veprën e kundërligjshme tek organet kompetente. Organe kompetente, në kuptim të kësaj dispozite ligjore konsiderohen Policia e Republikës së Kosovës, Prokurori i Shtetit etj.

Andaj, duke u bazuar në këto që u ceken më lart, në mënyrë që dhuna ose kanosja ta përjashtojë kundërligjshmërinë, atëherë duhet që në mënyrë kumulative të plotësohen këto kushte:

1. Vepra të jetë kryer nën ndikimin e dhunës apo kanosjes;
2. Që dhuna ose kanosja të jenë të papërballueshme dhe
3. Personi menjëherë pas pushimit të rrezikut ta lajmërojë dhunën ose kanosjen dhe veprën e kundërligjshme tek organet kompetente.

Në paragrafin 2 të nenit 14 të KPRK-së, është parashikuar se nëse vepra penale është kryer nën ndikimin e dhunës së përballueshme apo kanosjes së përballueshme, dënimi mund të zbutet vetëm nëse personi menjëherë pas pushimit të rrezikut e lajmëron shtrëngimin dhe veprën e kundërligjshme tek organet kompetente.

Kurse, në paragrafin 3. të këtij neni, është parashikuar se kushdo që përdor dhunën ose kanosjen sipas paragrafëve 1. dhe 2. të këtij neni konsiderohet kryes i veprës penale.

2.4. Vepra e rëndësisë së vogël

Instituti i veprës së rëndësisë së vogël është parashikuar në nenin 11 të KPRK-së. Sipas kësaj dispozite ligjore, nuk përbën vepër penale ajo vepër e cila edhe pse përmban tiparet e veprës penale të përcaktuar me ligj, paraqet vepër të rëndësisë së vogël. Vepra është e rëndësisë së vogël kur rrezikshmëria e saj është e parëndësishme për shkak të natyrës ose peshës së veprës; mungesës ose pasojave të dëmshme të parëndësishme; rrethanave në të cilat është kryer vepra; shkallës së ulët të përgjegjësisë penale të kryesit; ose rrethanave personale të kryesit.

Vepra e rëndësisë së vogël do të ekzistonte p.sh. nëse personi A vjedh në ndonjë market një çokollatë, një mollë apo një gazetë etj. Në veprimin e personit A janë përmbushur të gjitha elementet e veprës penale të vjedhjes, nga neni 313 të KPRK-së, mirëpo, meqë shkalla e rrezikshmërisë së kësaj vepre është e parëndësishme, tejet e imët, kjo vepër nuk konsiderohet si vepër penale, ngase kjo vepër apo veprat e ngjashme e humbasin karakterin kriminal. Mirëpo, edhe pse vepra me rëndësi të vogël, e cila përmban në vete një shkallë të ulët rrezikshmërie, nuk konsiderohet vepër penale, ajo megjithatë mbetet vepër e kundërligjshme, por jo për të drejtën penale, por për ndonjë degë tjetër të së drejtës, p.sh. si kundërvajtje apo delikt disiplinor etj.

Raste të veprës së rëndësisë së vogël

- **Vjedhja e një portokalli, molle, banane, etj.**
- **Vjedhja e një buke, me qëllim që kryesi t’ia dërgon fëmijëve të tij të vegjël;**
- **Dëmtimi i sendit të huaj në vlerë të vogël, p.sh. dëmtimi i lapsit, kompasit, vizores, qantës së lapsave, gërsërve, fletores, etj.**
- **Marrja e bicikletës apo trotinetit pa qëllim të përvetësimit për një kohë shumë të shkurtër, etj**

Për t’u konsideruar një vepër si vepër me rëndësi të vogël, janë vendimtare të gjitha elementet objektive dhe subjektive që e përbëjnë figurën e veprës penale të kryer. Këto elemente janë, p.sh., mënyra e kryerjes së veprës, vendi i kryerjes, koha

e kryerjes, mjetet që janë përdorë me rastin e kryerjes, forma e fajësisë, marrëdhënia e kryesit dhe viktimës, qëllimi i kryesit, jeta e tij e mëparshme dhe rrethanat e ngjashme.

Duke u bazuar në nenin 11 të KPRK-së, për të ekzistuar vepra e rëndësishë së vogël duhet që të përmbushen në mënyrë kumulative dy kriteret:

1) që vepra, e cila i ka të gjitha tiparet e veprës penale të përcaktuara me ligj, të ketë rrezikshmëri të vogël, të parëndësishme (kriteri objektiv) dhe

2) që rëndësia e vogël e veprës të shfaqë një shkallë të ulët të përgjegjësisë penale të kryesit apo rrethanave të tij personale (kriteri subjektiv).

A përbën veprë penale vjedhja e një molle apo një pjeshe në market?

- Si do të kualifikohen veprimet e personit A i cili për tetëmbëdhjetë (18) ditë me radhë, për çdo ditë kishte vjedhur nga dy (2) euro nga kasaforta e shtëpisë të së cilit i është besuar për ta ruajtur?

2.5 Vepra e kryer nën shtrëngim

Në paragrafin 1 të nenit 15 të KPRK-së, është parashikuar se vepra e kryer nën shtrëngim nuk është vepër penale.

Sipas paragrafit 2 të nenit 15 të KPRK-së, vepra kryhet nën shtrëngim kur personi i ballafaquar me dhunën e pashmangshme apo kanosjen e dhunës që nuk mund të shmanget e që rrezikon jetën, trupin ose lirinë, kryen vepër të kundërligjshme për të mënjeluar rrezikun nga vetja ose personi tjetër. Vepra do të konsiderohet se është kryer nën shtrëngim vetëm nëse personi menjëherë pas pushimit të rrezikut e lajmëron shtrëngimin dhe veprën e kundërligjshme tek organet kompetente.

Duke u bazuar në dispozitën e lartcekur ligjore, për të qenë shtrëngimi relevant, duhet që në mënyrë kumulative të plotësohen këto kushte:

1. Duhet që personi të jetë ballafaquar me dhunën e pashmangshme apo kanosjen e dhunës që nuk mund të shmanget;
2. Dhuna e pashmangshme ose kanosja e pashmangshme të rrezikojë jetën, trupin ose lirinë e personit ose ndonjë personi tjetër me të cilin ka lidhje familjare;
3. Që personi ta kryejë veprën e kundërligjshme me qëllim që ta mënjanojë rrezikun e lartcekur dhe
4. Që personi menjëherë pas pushimit të rrezikut ta lajmërojë shtrëngimin dhe veprën e kundërligjshme tek organet kompetente.

Ndërsa, në paragrafin 3 të nenit 15 të KPRK-së, është parashikuar se vepra nuk kryhet nën shtrëngim deri në masën që nga kryesi mund të pritët në rrethanat e shkaktuara që të pranojë rrezikun, në veçanti nëse ai ka shkaktuar rrezikun ose nëse ka qenë i detyruar ligjërisht që të ballafaqohet me një dhunë të tillë të atëçastshme apo me kërcënim të dhunës. Në rrethana të tilla dënimi mund të zbutet.

2.6 Urdhrat nga lart

Sipas rregullit, në rastet kur personi në një shërbim të caktuar administrativ, policor, ushtarak etj. kryen një veprim në bazë të urdhrit qeveritar ose të një eprori,

qoftë ushtarak ose civil, veprim ky që është i parashikuar si vepër penale, personi i këtillë do të konsiderohet penalisht përgjegjës dhe do të dënohet. Me fjalë tjera, kur vepra penale është kryer nga një person në bazë të një urdhri qeveritar ose të një eprori, qoftë ushtarak ose civil, kryesi nuk lirohet nga përgjegjësia penale. Një gjë e tillë është parashikuar në mënyrë shprehimore në nenin 16, paragrafi 1 të KPRK-së. Mirëpo, në këtë dispozitë ligjore është parashikuar situata kur personi lirohet nga përgjegjësia penale për një vepër penale të kryer në bazë të një urdhri qeveritar ose të një eprori, qoftë ushtarak ose civil, nëse përmbushen këto tri kushte në mënyrë kumulative:

1. Personi ka qenë i detyruar ligjërisht që t'i bindet urdhrat të tillë;
2. Personi nuk e ka ditur se urdhri i tillë ka qenë i paligjshëm dhe
3. Urdhri i tillë nuk ishte në mënyrë të dukshme i paligjshëm.

Në paragrafin 2 të nenit 16 të KPRK-së, është parashikuar se urdhrat për të kryer gjenocid ose krime të tjera kundër njerëzimit janë të paligjshëm në të gjitha rrethanat.

3. Shkaqet të cilat e përjashtojnë kundërligjshmërinë sipas pjesës së posaçme të Kodit Penal të Republikës së Kosovës

Në disa dispozita të pjesës së posaçme të KPRK-së janë të parashikuara disa shkaqe apo rrethana të cilat e përjashtojnë kundërligjshmërinë e disa veprave penale, dispozita këto të cilat ndryshe emërtohen si “**norma speciale permisive**”. Në pjesën e posaçme të KPRK-së, shkaqet e posaçme që përjashtojnë kundërligjshmërinë janë të parashikuara në nenet: 140, 164, 178, 187, 200, 202, 377, 378, 379, 380, 381 etj.

Kështu, në nenin 140 të KPRK-së është parashikuar vepra penale “Kalimi i paautorizuar i vendkalimeve kufitare ose i vijës kufitare”, kurse në paragrafin 5 të këtij neni është përcaktuar se “Personi nuk është penalisht përgjegjës sipas këtij neni për kalimin në një pikë kufitare të paautorizuar të kufirit shtetëror, nëse kalimi ka ndodhur në një vendkalim i cili është hapur përkohësisht nga Komandanti i KFOR-it”.

Në nenin 164 të KPRK-së është parashikuar vepra penale “Kontrabandimi me migrantë”, kurse në paragrafin 9 të këtij neni është përcaktuar se “Personi nuk

është penalisht përgjegjës sipas këtij neni nëse ai është migrant që është objekt i veprës penale nga ky nen”.

Mandej, në nenin 178 të KPRK-së, është parashikuar si vepër penale “Ndërprerja e palejuar e shtatzënësisë”. Mirëpo, në nenet 15 dhe 16 të Ligjit për Ndërprerjen e Shtatzënësisë¹⁴⁷, të cilave i referohet kjo dispozitë ligjore e KPRK-së, janë caktuar dy grupe të arsyeve apo shkaqeve për të cilat mund të bëhet ndërprerja e shtatzënësisë¹⁴⁸ dhe atë:

1) Arsyet mjekësore dhe

2) Arsyet kriminologjike.

1) **Ndërprerja e shtatzënësisë për arsye mjekësore** mund të bëhet në çdo periudhë të shtatzënësisë, me vendimin e komisionit mjekësor dhe me pëlqimin e femrës shtatzënë, përderisa ajo është e vetëdijshme, në rastet kur konstatohet se vazhdimi i shtatzënësisë ose lindja e fëmijës rrezikon jetën ose shëndetin e femrës, si dhe kur vërtetohet se fetuesi ka keqformime të papajtueshme me jetën, sëmundje ose gjendje të rënda që lënë invaliditet të rëndë dhe kanë trajtim të pasigurt.

2) **Ndërprerja e shtatzënësisë për arsye kriminologjike** mund të bëhet deri në javën e njëzetedytë të shtatzënësisë dhe te lindja e indukuar edhe më vonë me rekomandimin mjekësor dhe pas konfirmimit nga institucionet kompetente të cilat janë të autorizuar të përcaktojnë nëse shtatzënësia është pasojë prej njëres nga veprat penale në vijim:

a) dhunimit;

b) marrëdhënieve të padëshiruara të femrave të cilat janë viktima të trafikimit dhe shfrytëzimit seksual të detyruar ose

c) marrëdhënies seksuale me të mitur ose incestit.

Andaj, nëse ndërprerja e shtatzënësisë është bërë për shkaqet e përmendura nuk konsiderohet vepër penale, pra bëhet përjashtimi i kundërligjshmërisë së kësaj vepre.

Te vepra penale “Pjesëmarrja në rrahje”, nga neni 187 i KPRK-së, personi nuk konsiderohet penalisht përgjegjës nëse ka marrë pjesë në rrahje pa fajin e tij ose thjesht për të mbrojtur vetën apo për t’i ndarë pjesëmarrësit e tjerë në rrahje.

¹⁴⁷Ligji Nr.03/L-110 Për Ndërprerjen e Shtatzënësisë, datë 06.11.2008 (në tekstin e mëtejme LNSH).

¹⁴⁸SHALA, AFRIM, *Pjesa e posaçme e së drejtës penale me raste nga praktika gjyqësore*, f. 104.

Personi nuk konsiderohet penalisht përgjegjës, te vepra penale “Zbulimi i paautorizuar i informacionit konfidencial”, nga neni 200 i KPRK-së, nëse ai e ka zbuluar informacionin konfidencial për interes publik, nëse interesi i tillë peshon më shumë se sa moszbulimi i informacionit konfidencial.

Gjithashtu, te vepra penale “Fotografimi dhe incizimet tjera të paautorizuar”, nga neni 202 i KPRK-së, personi nuk ka përgjegjësi penale, nëse fotografimi ose incizimi bëhet me qëllim të zbulimit të veprës penale dhe të kryesit të veprës penale ose për t’i paraqitur si dëshmi në polici, prokurori ose në gjykatë dhe nëse fotografitë dhe incizimet u dorëzohen këtyre organeve.

Pastaj, te vepra penale “Moslajmërimi i përgatitjes së veprave penale”, nga neni 377 i KPRK-së, me përjashtim të veprave penale që përfshijnë abuzimin e fëmijëve dhe dhunën në familje, personi nuk është penalisht përgjegjës sipas paragrafit 1 të këtij neni, nëse është në lidhje familjare me kryesin e veprës penale si prind, fëmijë, bashkëshort ose bashkëshorte, vëlla ose motër, prind adoptues apo fëmijë i adoptuar ose person me të cilin kryesi jeton në bashkësi jashtëmartesore.

Të gjitha dispozitat e lartcekura ligjore, konsiderohen **norma të posaçme permissive**, ngase nën rrethanat e caktuara, e përjashtojnë kundërligjshmërinë e këtyre veprave penale.

4. Shkaqet e përjashtimit të kundërligjshmërisë të cilat nuk janë të parashikuara në Kodin Penal të Republikës së Kosovës

Shkaqet dhe rrethanat e përjashtimit të kundërligjshmërisë, të cilat nuk janë të parashikuara në KPRK, janë relativisht të shumta dhe të natyrave të ndryshme. Në literaturën juridike penale theksohet se në këtë grup të shkaqeve që e përjashtojnë kundërligjshmërinë, nën rrethana të caktuara, mund të bëjnë pjesë:

- 1) veprimet e kryera gjatë ushtrimit të detyrës zyrtare;
- 2) rreziku i lejuar;
- 3) veprat e kryera në bazë të së drejtës prindërore dhe të drejtës së edukimit;
- 4) intervenimet mjekësore;
- 5) pëlqimi i të dëmtuarit,
- 6) veprimi në interes të të dëmtuarit dhe “pëlqimi i supozuar”, si dhe
- 7) vetëlëndimi.

KAPITULLI V

PËRGJEGJËSIA PENALE

KAPITULLI V - PËRGJEGJËSIA PENALE

I. NOCIONI DHE ELEMENTET E PËRGJEGJËSISË PENALE

1. Shqyrtime të përgjithshme

Përgjegjësia penale është element i përgjithshëm i veprës penale. Në të drejtën penale, një person konsiderohet penalisht i përgjegjshëm nëse në kohën e kryerjes së veprës penale ka poseduar cilësi të caktuara psikike dhe nëse tek ai ka ekzistuar një marrëdhënie e caktuar psikike ndaj veprës të cilën e ka kryer. Me fjalë të tjera, një person konsiderohet penalisht i përgjegjshëm, nëse në kohën e kryerjes së veprës penale ka qenë i përgjegjshëm dhe i fajshëm.

Duke u bazuar në këtë që u tha më lartë, del se përgjegjësia penale përbëhet nga këto dy elemente:

1. Nga vetitë e caktuara psikike të kryesit (nga përgjegjshmëria) dhe
2. Nga qëndrimi apo marrëdhënia e kryesit ndaj veprës që e ka kryer (nga fajësia)¹⁴⁹.

Pra, përgjegjësia penale në të drejtën penale përbëhet prej përgjegjshmërisë dhe fajësisë. Një person konsiderohet i përgjegjshëm, atëherë kur posedon ato veti apo cilësi psikike që i bëjnë të mundur të kuptojë rëndësinë e veprës dhe t'i kontrollojë sjelljet e veta. Ndërsa, një person konsiderohet i fajshëm atëherë kur ndaj veprës penale të kryer, ka pasur qëndrim apo raport të caktuar i cili bën të mundshme që t'i ngarkohet vepra, përkatësisht kur veprën e konsideron si të veten. Nga kjo rezulton se, për të ekzistuar përgjegjësia penale, kryesi duhet të jetë i përgjegjshëm dhe i fajshëm. Përgjegjshmëria dhe fajësia, si elemente përbërëse të përgjegjësisë penale, janë të lidhura ngushtë midis tyre. Në këtë aspekt, nëse një person nuk është i përgjegjshëm, nuk është i aftë të kuptojë rëndësinë e veprës dhe t'i kontrollojë sjelljet e veta, atëherë nuk mund të konsiderohet i fajshëm. Kjo për faktin se përgjegjësia është bazë, themel mbi të cilën ndërtohet dhe mbështetet fajësia.

Në nenin 17, paragrafi 1 të KPRK-së është parashikuar se kryesi i veprës penale është penalisht përgjegjës nëse është mendërisht i aftë dhe veprën penale e

¹⁴⁹ SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 276.

ka kryer me dashje apo nga pakujdesia. Siç shihet nga kjo dispozitë ligjore, KPRK nuk përdor termin fajësi, por përdor dy format e fajësisë - dashjen dhe pakujdesinë, me të cilat njëherësh përcakton edhe shkallën e intensitetit të fajësisë së kryesit të veprës penale. KPRK i shmanget përdorimit të termit fajësi, për shkak se këtij termi apo nocioni në teorinë e së drejtë penale, varësisht prej autorëve, i jepet kuptim dhe rëndësi e ndryshme.

Përgjegjësia penale dhe në kuadrin e saj, përgjegjshmëria dhe fajësia mund të shkallëzohen. Rrjedhimisht, me rastin e kryerjes së veprës penale, mund të shprehet një shkallë më e vogël apo më e madhe e përgjegjësisë dhe e fajësisë. Kështu, p.sh., kryesi mund të kryejë vepër penale në gjendje të përgjegjësisë së plotë apo të zvogëluar apo të kryejë veprën penale me dashje, si formë më të rëndë të fajësisë ose ta kryejë atë nga pakujdesia, si formë më e lehtë e fajësisë.

Për t'u konsideruar një person penalisht i përgjegjshëm dhe që të mund t'i shqiptohet dënimi, ai duhet që në kohën, përkatësisht në momentin e kryerjes së veprës penale, të ketë qenë i përgjegjshëm dhe i fajshëm. Pra, përgjegjshmëria dhe fajësia duhet të konstatohen në momentin e kryerjes së veprës penale.

2. Nocioni dhe elementet e përgjegjshmërisë penale

Për t'u konsideruar një person penalisht i përgjegjshëm dhe për të mundur të ndëshkohet për veprën e kryer, ai duhet të jetë i përgjegjshëm. Pra, përgjegjshmëria është element i përgjegjësisë penale. Në të drejtën penale një person konsiderohet i përgjegjshëm nëse posedon veti apo aftësi intelektuale (mendore) dhe volitive që i bënë të mundur të mendojë, të gjykojë, të vendosë dhe t'i kontrollojë sjelljet dhe veprimet e veta. Me fjalë të tjera, një person konsiderohet i përgjegjshëm kur është në gjendje psikike të kuptojë, është i vetëdijshëm për rëndësinë dhe pasojën e veprës që e kryen dhe është në gjendje t'i kontrollojë sjelljet e veta. Pra, njeriu konsiderohet i përgjegjshëm kur është në gjendje psikike normale, gjendje kjo që i mundëson atij që veprën ta kryejë me vetëdije dhe vullnet.

Nga kjo që u tha më lart rezulton se përgjegjshmëria përbëhet prej dy elementeve:

- 1) Elementit intelektual apo të vetëdijes dhe

2) Elementit volitiv apo të dëshirës.

Në të drejtën penale, elementi i intelektit apo aftësia intelektuale ekziston atëherë kur kryesi i veprës penale është i aftë të kuptojë rëndësinë e veprës së vet, të ketë pasqyrë (përfytyrim) të qartë se është duke kryer një vepër të rrezikshme dhe të kundërligjshme.

Kurse, elementi volitiv apo elementi i dëshirës, përkatësisht vullnetit, ekziston atëherë kur personi është në atë gjendje apo ka aftësi psikike të vendosë dhe t'i kontrollojë sjelljet e veta. Pra, aftësia psikike e personit që i bën të mundshme vullnetarisht të vendosë për të kryer një vepër dhe aftësia për t'i kontrolluar sjelljet e veta, është element volitiv ose element i vullnetit - dëshirës.

Për të qenë penalisht përgjegjës, përveç tjerash, duhet që personi në kohën e kryerjes së veprës penale të ketë arritur moshën katërmëdhjetë vjet. Një gjë e tillë është parashikuar në nenin 17, paragrafi 3 të KPRK-së. Sipas kësaj dispozite ligjore, personi nuk është penalisht përgjegjës nëse në kohën e kryerjes së veprës penale është nën moshën 14 (katërmëdhjetë) vjet¹⁵⁰.

Sikur shumë ligje penale të shteteve të tjera, ashtu edhe KPRK, nuk përcakton nocionin e përgjegjshmërisë, por përkundrazi, në KPRK përcaktohet nocioni i papërgjegjshmërisë, përkatësisht bëhet fjalë se kur kryesi i veprës penale konsiderohet i papërgjegjshëm. Pra, jepet kuptimi negativ i përgjegjshmërisë dhe si duket, ligjdhënësi nuk e ka përcaktuar nocionin e përgjegjshmërisë, ngase është nisur nga një supozim i bazuar se të gjithë personat janë të përgjegjshëm përkatësisht

¹⁵⁰ Në nenin 8 të KDM-së, është parashikuar se “për fëmijën nën moshën katërmëdhjetë (14) vjet nuk fillon procedura gjyqësore. Nëse fëmija është nën moshën katërmëdhjetë (14) vjet në kohën e kryerjes së veprës penale, çdo procedurë gjyqësore që ka filluar pushohet menjëherë dhe organi i kujdestarisë njoftohet për rastin nga policia pas konsultimit me prokurorin e shtetit për të mitur. Organi i kujdestarisë në bashkëpunim dhe koordinim me institucionet tjera ndërmerr veprimet e caktuara në pajtim me legjislacionin në fuqi për mbrojtjen e fëmijëve në trajtimin e kryesve të veprave penale nën moshën katërmëdhjetë (14) vjeç. Në afat jo më të gjatë se shtatë (7) ditë, e në raste urgjente jo më vonë se njëzet e katër (24) orë nga pranimi i informimit ose vënies në dijeni rreth kryerjes së ndonjë veprë penale të rëndë ose veprave të përsëritura, policia e informon dhe kërkon nga organi i kujdestarisë ndërmarrjen e masave urgjente adekuate për trajtimin dhe mbrojtjen e fëmijut kryes të veprës penale. Kjo masë urgjente e ndihmës përfundon në momentin kur organi i kujdestarisë përpilon programin e rregullt për mbrojtje dhe trajtim. Me akt juridik të nxjerrë nga Qeveria e Republikës të Kosovës rregullohet mënyra e mbrojtjes së fëmijëve kryes të veprave penale nën moshën e përgjegjësisë penale, programi i mbrojtjes, mbrojtja e fëmijës nën moshën e përgjegjësisë penale në situata urgjente, ndërmjetësimi ndërmjet bashkëmoshatarëve, ndihma juridike dhe trajtimi i kësaj kategorie të fëmijëve, gjithnjë duke u bazuar në interesin më të mirë të fëmijëve”.

janë normale në aspektin psikik, kështu që janë edhe në gjendje që të kuptojnë rëndësinë e veprës dhe t'i kontrollojnë sjelljet e tyre.

Andaj, në procedurën penale administrohen provat se a ka qenë një person i përgjegjshëm apo jo, vetëm në rastet kur lind dyshimi i bazuar se kryesi i veprës penale ka qenë i papërgjegjshëm. Kështu, në dispozitën ligjore të nenit 508, paragrafi 1 të KPP-së është parashikuar se “Në çdo kohë gjatë procedurës, duke përfshirë kohën gjatë shqyrtimit gjyqësor, nëse ekziston dyshimi se i pandehuri ka qenë në gjendje të paaftësisë mendore ose në gjendje të aftësisë së zvogëluar mendore në kohën e kryerjes së veprës penale apo nëse ka ndonjë çrregullim mendor, gjykata sipas detyrës zyrtare ose me propozimin e prokurorit të shtetit apo të mbrojtësit, mund të caktojë ekspert sipas nenit 144 të këtij Kodi për të kryer ekzaminimin psikiatrik të të pandehurit për të konstatuar nëse:

- në kohën e kryerjes së veprës penale i pandehuri ka qenë në gjendje të paaftësisë mendore ose aftësisë së zvogëluar mendore; ose
- i pandehuri është i paaftë për të përballuar gjykimin”.

3. Nocioni i papërgjegjshmërisë penale dhe shkaqet të cilat e bëjnë një person të papërgjegjshëm

Në nenin 18, paragrafi 1 të KPRK-së, është parashikuar se personi i cili ka kryer vepër penale konsiderohet i paaftë mendërisht nëse në kohën e kryerjes së veprës penale lëngonte nga një sëmundje mendore e përkohshme ose e përhershme, nëse kishte çrregullim mendor apo ngecje në zhvillimin mendor që e ka prekur funksionimin e tij mendor dhe si pasojë e kësaj, nuk ka qenë në gjendje të kuptojë natyrën dhe rëndësinë apo pasojën e veprimeve ose mosveprimeve të tij, ose nuk ka qenë në gjendje t'i kontrollojë veprimet ose mosveprimet e tij apo të kuptojë se kryen vepër penale.

Sipas kësaj dispozite ligjore, ekzistojnë tri lloje apo grupe të sëmundjeve apo çrregullimeve psikike që mund ta bëjnë një person të papërgjegjshëm, edhe atë:

- 1) Sëmundjet mendore të përkohshme apo të përhershme;
- 2) Çrregullimet mendore dhe
- 3) Ngecjet në zhvillimin mendor.

Duke u bazuar në nenin 18, paragrafi 1 të KPRK-së, sëmundjet mendore të cilat mund të shkaktojnë paaftësinë mendore ose aftësinë e zvogëluar mendore mund të jenë: **të përhershme** ose **të përkohshme**.

Sëmundjet mendore të përhershme apo kronike janë ato sëmundje që zgjasin kohë të gjatë dhe të cilat sipas të arriturave të shkencave të psikiatrisë, edhe përkundër mjekimit, janë të pashërueshme. Si sëmundje mendore të përhershme apo kronike janë: skizofrenia e pashërueshme, epilepsia, paraliza progresive, paranoja, psikoza encefalike etj.

Sëmundjet mendore të përkohshme apo akute janë lloje të sëmundjeve që paraqiten në periudha kohore dhe që spontanisht mund të pushojnë, apo të cilat sipas të arriturave të shkencave të psikiatrisë mund të neutralizohen, madje edhe të shërohen. Sëmundjet mendore të përkohshme janë sëmundjet që zgjasin një kohë të shkurtër dhe të cilat pushojnë vetvetiu (spontanisht) apo mund të shërohen me mjekim.¹⁵¹

Kurse, sipas nenit 506, paragrafi 1 të KPP-së, **çrregullimi mendor** nënkupton çdo paaftësi apo çrregullim i mendjes apo trurit qoftë i përhershëm apo i përkohshëm që rezulton me dëmtim apo çrregullim të funksionimit mendor.

Në anën tjetër, **ngecje në zhvillimin mendor** konsiderohen ato ngecje që janë shkaktuar nga grymosja (atrofia) e sistemit qendror nervor, apo nga kushtet e posaçme sociale në të cilat ka jetuar një person dhe këtu në radhë të parë shprehen pengesat në zhvillimin psikik në sferën e intelektit. Është fjala për një moszhvillim të aparatit psikik, për shkak të të cilit personi i tillë nuk është në gjendje të gjykojë dhe të vendosë, përkatësisht nuk është i vetëdijshëm për veprimet e bëra. Zhvillimi mendor me ngecje, si shkak që një person e bën të papërgjegjshëm, mund të paraqitet në forma të ndryshme. Si formë më e rëndë e zhvillimit mendor me ngecje (zhvillimit të metë mendor) është rasti kur shkalla e zhvillimit mendor është e ngjashme me shkallën e zhvillimit të shtazëve dhe të këta persona, e tërë jeta e tyre psikike dhe intelektuale mbështetet në instikte. Personat e tillë konsiderohen “idiotë të shkallës së parë”. Te disa persona të tjerë, zhvillimi mendor ngec në shkallën e zhvillimit intelektual të fëmijës deri në tre vjet dhe këta persona në psikiatri emërtohen “idiotë të shkallës së dytë”, kurse te disa persona të tjerë, zhvillimi psikik arrin vetëm shkallën e zhvillimit mendor të fëmijës prej tre deri në gjashtë vjet dhe të njejtës emërtohen “imbecilë”. Së

¹⁵¹ SALIHU, ISMET-ZHITUA, HILMI-HASANI, FEJZULLAH, *Vepra e cituar*, f. 77.

fundi, te disa persona, zhvillimi mendor i tyre nuk tejkalon shkallën e zhvillimit psikik të fëmijës deri në katërmëdhjetë vjet dhe këta persona emërtohen “debile”.¹⁵²

Këto gjendje mendore të personit/kryesit (paaftësia mendore, aftësia e zvogëluar mendore dhe aftësia mendore) duhet të konstatohen në momentin e kryerjes së veprës penale (“**Tempus commissi delicti**”). Mirëpo, nga kjo rregullë, bëjnë përjashtim rastet e kryerjes së veprës penale në gjendje të dehur, ndryshe e ashtuquajtur “**Actiones liberae in causa**”, sipas nenit 19 të KPRK-së. Në këtë dispozitë ligjore është parashikuar se “Personi është penalisht përgjegjës nëse duke përdorur alkool, narkotik apo me ndonjë mënyrë tjetër e sjell veten në një gjendje të tillë që nuk mund të kuptoj rëndësinë e veprimit apo të mosveprimit të vet ose të kontrollojë sjelljen e vet, nëse para se të ketë sjellë veten në gjendje të tillë, veprimet ose mosveprimet e tij/saj kanë qenë të përfshira në dashjen apo pakujdesinë e tij/saj në lidhje me veprën penale dhe ligji parasheh përgjegjësi penale për kryerjen e kësaj vepre penale nga pakujdesia”. Në këtë mënyrë, në rastet e tilla, kur një person e kryen veprën penale në gjendje të dehur, se a ka qenë personi i përgjegjshëm apo i papërgjegjshëm duhet të konstatohet në momentin para se kryesi të ketë përdorur alkool, narkotik apo me ndonjë mënyrë tjetër të ketë sjell veten në një gjendje të tillë që nuk mund të kuptoj rëndësinë e veprimit (mosveprimit) ose të kontrollojë sjelljet e tij, nëse para se të ketë sjellë veten në gjendje të tillë, veprimet (mosveprimet) kanë qenë të përfshira në dashjen apo pakujdesinë e tij.

Mirëpo, duhet të theksohet se çdo lloj i këtyre sëmundjeve apo çrregullimeve mendore nuk e bën kryesin e veprës penale të papërgjegjshëm, por vetëm nëse njëra prej këtyre sëmundjeve apo çrregullimeve ka pasur efekt të caktuar në jetën psikike të njeriut, në atë mënyrë që personin e bën të paaftë për t’i kuptuar apo për t’i kontrolluar veprimet apo mosveprimet e tij ose për të kuptuar se është duke kryer vepër penale. Një gjë e tillë është parashikuar në mënyrë shprehimore në dispozitën ligjore të nenit 18, paragrafi 1 të KPRK-së, në të cilën është përcaktuar se “... lëngonte nga një sëmundje mendore e përkohshme ose e përhershme, nëse kishte çrregullim mendor apo ngecje në zhvillimin mendor **që e ka prekur funksionimin e tij/saj mendor dhe si pasojë e kësaj, nuk ka qenë në gjendje të kuptojë natyrën dhe rëndësinë apo pasojën e veprimeve...**”. Pra, me fjalë të tjera, është e domosdoshme që këto sëmundje mendore, çrregullime mendore apo ngecje në

¹⁵² *Idem.* f. 78.

zhvillimin mendor të prekin funksionimin mendor, mandej si rezultat i të cilave, personi nuk është në gjendje të kuptojë natyrën dhe rëndësinë apo pasojën e veprimeve ose mosveprimeve të tij ose nuk është në gjendje t'i kontrollojë veprimet ose mosveprimet e tij apo të kuptojë se po kryen vepër penale.

Gjithashtu, është tepër e rëndësishme që të theksohet se paaftësia mendore ose aftësia e zvogëluar mendore duhen të konstatohen edhe përkitazi me veprat penale konkrete, pasi që ekziston mundësia që kryesi të jetë i aftë mendërisht për një vepër penale, por të jetë i paaftë mendërisht apo me aftësi esencialisht të zvogëluar për ndonjë vepër tjetër penale.

4. Përgjegjshmëria esencialisht e zvogëluar

Përgjegjshmëria dhe papërgjegjshmëria, janë dy gjendje të mundshme shpirtërore apo psikike të njeriut në përgjithësi dhe të kryesit të veprës penale në veçanti. Mirëpo, gjendja shpirtërore apo psikike e njeriut, përkatësisht sëmundjet mendore, çrregullimet mendore apo ngecja në zhvillimin mendor mund të jenë edhe me intensitet të tillë, të cilat personin nuk e bëjnë në tërësi të papërgjegjshëm, mirëpo personi i tillë, megjithatë të mos jetë edhe në tërësi i përgjegjshëm. Në këto raste, sëmundja mendore, çrregullimi apo ngecja në zhvillimin mendor, vetëm në një masë apo pjesërisht, iu privon personave aftësinë që të kuptojnë rëndësinë e veprës dhe që t'i kontrollojnë sjelljet e tyre. Në të drejtën penale, kjo gjendje e njeriut ndryshe quhet edhe si **përgjegjshmëri esencialisht e zvogëluar** apo **aftësi e zvogëluar mendore**. Në nenin 18, paragrafi 2 të KPRK-së, është parashikuar përgjegjshmëria esencialisht e zvogëluar apo aftësia e zvogëluar mendore. Në këtë dispozitë ligjore është parashikuar se: “Personi i cili ka kryer vepër penale konsiderohet se ka aftësi të zvogëluar mendore nëse në kohën e kryerjes së veprës penale aftësia e tij për të kuptuar natyrën dhe rëndësinë apo pasojën e veprimeve ose mosveprimeve të tij ka qenë esencialisht e zvogëluar për shkaqet e cekura në paragrafin 1 të këtij neni (Sëmundjet mendore të përkohshme apo të përhershme; çrregullimet mendore dhe ngecjet në zhvillimin mendor). Personi i tillë konsiderohet penalisht përgjegjës, por këto rrethana merren parasysh nga gjykata kur vendos mbi kohëzgjatjen dhe llojin e sanksionit ose masën e trajtimit të detyrueshëm”.

Nga kjo dispozitë ligjore shihet se përgjegjshmëria esencialisht e zvogëluar është një gjendje e atillë e personit në kohën e kryerjes së veprës, nëse për shkak të sëmundjes mendore të përhershme ose të përkohshme, çrregullimit mendor apo ngecjes në zhvillimin mendor, aftësia e kryesit për të kuptuar rëndësinë e veprës ose aftësia për t'i kontrolluar sjelljet e veta ka qenë dukshëm apo esencialisht e zvogëluar.

Përgjegjshmërinë esencialisht të zvogëluar, mund ta shkaktojnë sëmundjet mendore, çrregullimet mendore dhe ngecjet në zhvillimin mendor, por të cilat nuk janë të asaj natyre dhe intensiteti që ta shpijnë personin në gjendje plotësisht të papërgjegjshme, mirëpo që personi nuk mund të konsiderohet edhe plotësisht i përgjegjshëm.

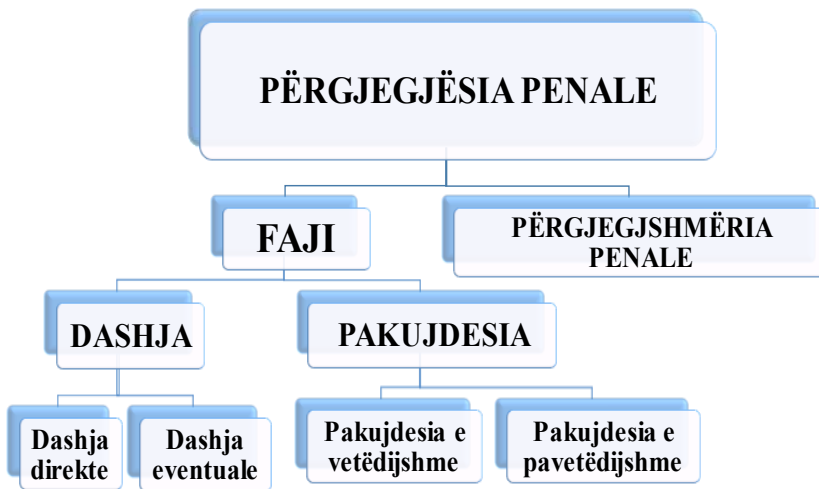
Sipas nenit 18, paragrafi 2 të KPRK-së, personi i cili veprën penale e kryen në gjendje të përgjegjshmërisë esencialisht të zvogëluar, konsiderohet penalisht përgjegjës, mirëpo këto rrethana merren parasysh nga gjykata kur vendos për kohëzgjatjen dhe llojin e sanksionit ose masën e trajtimit të detyrueshëm. Pra, përgjegjshmëria esenciale e zvogëluar nuk e përjashton përgjegjësinë penale dhe se këta persona konsiderohen penalisht të përgjegjshëm, mirëpo gjykata duhet që ta ketë në konsideratë këtë fakt me rastin e vendosjes për kohëzgjatjen dhe llojin e sanksionit ose masën e trajtimit të detyrueshëm.

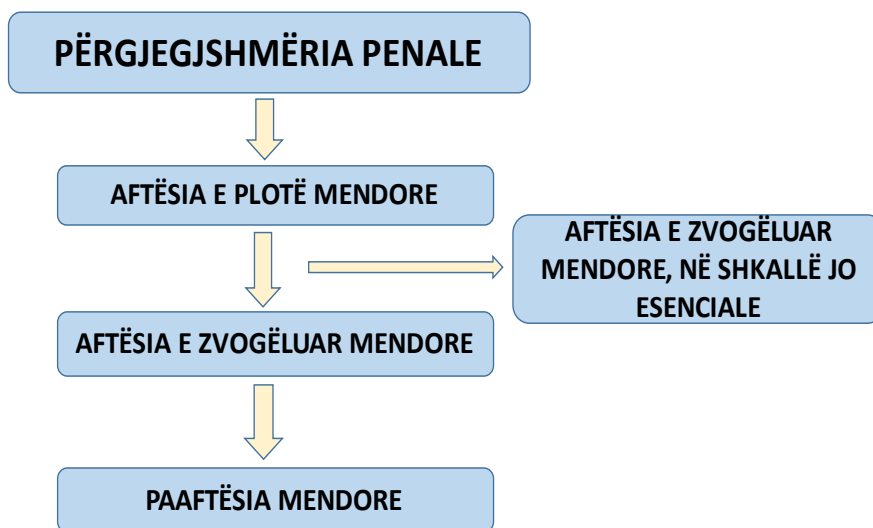
Në lidhje me përgjegjshmërinë esencialisht të zvogëluar, në një çështje penale¹⁵³, Gjykata Supreme e Kosovës ka sqaruar se "Sipas dispozitës së nenit 18, paragrafi 1 të KPRK-së, personi që ka kryer vepër penale konsiderohet i paaftë mendërisht, nëse në kohën e kryerjes së veprës lëngonte nga një sëmundje mendore e përkohshme ose e përhershme, nëse kishte çrregullim mendor apo ngecje në zhvillimin mendor, që e ka prekur funksionin mendor, dhe, si pasojë e kësaj, nuk ka qenë në gjendje t'i kuptojë ose t'i kontrollojë veprimet a mosveprimet e tij apo të kuptojë se kryen vepër penale. Kurse, sipas paragrafit 2 të të njëjtit nen - personi që ka kryer vepër penale konsiderohet se ka aftësi të zvogëluar mendore nëse në kohën e kryerjes së veprës penale aftësia e tij/saj për të kuptuar natyrën dhe rëndësinë apo pasojën e veprimeve apo mosveprimeve të tij/saj ka qenë esencialisht e zvogëluar për shkaqet e cekura në par.1 të këtij neni. Personi i tillë konsiderohet penalisht përgjegjës, por këto rrethana merren parasysh nga gjykata kur vendos për

¹⁵³ Aktgjykimi i Gjykatës Supreme të Kosovës, PML.Nr.157/2024, datë 16.04.2024.

kohëzgjatjen dhe llojin e sanksionit ose masës së trajtimit të detyrueshëm. Pra, përgjegjshmërinë esenciale të zvogëluar, sikundër papërgjegjshmërinë mund ta shkaktojnë sëmundjet mendore kronike apo të përkohshme, çrregullimet mendore dhe ngecjet në zhvillimin mendor, por të cilat nuk janë të asaj natyre dhe intensiteti që ta shpien personin në gjendje plotësisht të papërgjegjshme, dhe personi i tillë konsiderohet penalisht përgjegjës. Kurse, kryesit të tillë gjykata mund t'i shqiptojë krahas dënimit edhe masën e trajtimit të detyrueshëm me ndalim apo në liri, varësisht nga propozimi i mjekëve“.

Edhe pse në dispozitat ligjore të KPRK-së nuk është e njohur, në praktikën tonë gjyqësore, ka raste kur ekspertët e psikiatrisë forenzike konstatojnë një gjendje mendore të kryesve të veprave penale të cilën e kualifikojnë si **“aftësi mendore e zvogëluar, në shkallë jo esenciale”**, e cila gjendje në shumicën e rasteve është si pasojë e abuzimit me substanca narkotike, psikotrope ose analoge. Sipas ekspertëve të psikiatrisë forenzike, kjo gjendje mendore e personit/kryesit kategorizohet në mes përgjegjshmërisë së plotë dhe përgjegjshmërisë esencialisht e zvogëluar. Pra, me fjalë të tjera, **“aftësia mendore e zvogëluar, në shkallë jo esenciale”**, është një nënkategori në mes të përgjegjshmërisë së plotë dhe përgjegjshmërisë esencialisht të zvogëluar.

II. F A J I

1. Nocioni dhe rëndësia e fajit në të drejtën penale

Sic është cekur më parë, për t'u konsideruar një person penalisht përgjegjës për veprën e kryer, ai duhet të jetë **i përgjegjshëm** dhe **i fajshëm**. Pra, përgjegjshmëria dhe fajësia janë elemente përbërëse të përgjegjësisë penale.

Për të mundur të dënohet një person për veprën e tij, nuk mjafton të ketë kryer vetëm vepër të kundërligjshme, që parashikohet me ligj si vepër penale, por ai atë vepër duhet ta ketë kryer me fajin e tij.

Sipas legjislacioneve penale të shteteve bashkëkohore, në mungesë të fajit, nuk mund t'i shqiptohet dënimi kryesit të veprës penale. Lidhur me këtë, në teorinë e së drejtës penale është i njohur parimi **“nullum crimen nulla poena sine culpa”** që në përkthim të drejtpërdrejt do të thotë **“nuk ka vepër penale dhe nuk ka dënim pa faj”**. Ky parim është tregues dhe garanci e një të drejte penale progresive dhe ka për qëllim që të kufizohet, të vihet në korniza të caktuara e drejta e shtetit për të ndëshkuar. Kështu, sipas këtij parimi, gjykatat, si organe shtetërore, kanë të drejtë t'i ndëshkojnë vetëm kryesit e fajshëm të veprave penale, e jo t'i ndëshkojnë

personat që rastësisht apo nën ndikimin e dhunës ose të ndonjë rrethane tjetër, kundër vullnetit të tyre, kanë kryer vepra të kundërligjshme, të cilat në ligj janë të parashikuara si vepra penale.

Faji është përgjegjësia personale e kryesit për veprën e vet. Një person konsiderohet se veprën penale e ka kryer me faj në rastet kur ka ditur se me veprimin apo mosveprimin e tij do të shkaktojë pasojë të ndaluar në botën e jashtme, pasojë kjo që në ligj është e parashikuar si vepër penale dhe nëse ndaj pasojës - ndaj veprës, ka pasur aso marrëdhënie apo relacioni që ia bën të mundshme gjykatës t'ia ngarkojë atë vepër. Marrëdhënia apo relacioni psikik i kryesit ndaj veprës në të drejtën penale quhet **fajësi**¹⁵⁴.

Nga ky përkufizim i fajit del se fajësia përfshin veprimin dhe pasojën e veprës penale. Për këtë shkak, në teorinë e së drejtës penale njihet:

a) faj lidhur me veprimin dhe

b) faj lidhur me pasojën e veprës penale.

Në KPRK janë parashikuar dy forma kryesore të fajit:

1) Dashja (dolus) dhe

2) Pakujdesia (culpa).

Është e rëndësishme që të theksohet se në nenin 22 të KPRK-së, është parashikuar se dijenia, dashja, pakujdesia ose qëllimi i kërkuar si element i veprës penale mund të nxirret nga rrethanat faktike.

2. Dashja

Në teorinë e së drejtës penale dhe në praktikën gjyqësore, dashja konsiderohet forma më e rëndë dhe më tipike e fajit. Gjithashtu, dashja konsiderohet edhe forma më e shpeshtë e fajit, për faktin se shumica absolute e veprave penale, kryhen me këtë formë të fajit.

¹⁵⁴SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 293.

Sipas paragrafit 1 të nenit 21 të KPRK-së, vepra penale mund të kryhet me dashje direkte ose me dashje eventuale. Andaj, duke u bazuar në këtë dispozitë ligjore, dashja mund të jetë :

a) Dashje direkte dhe

b) Dashje eventuale.

Sipas paragrafit 2 të nenit 21 të KPRK-së, personi vepron me dashje direkte kur është i vetëdijshëm për veprën e vet dhe e dëshiron kryerjen e saj, kurse sipas paragrafit 3 të këtij neni, personi vepron me dashje eventuale kur është i vetëdijshëm se pasoja e ndaluar mund të shkaktohet si rezultat i veprimit ose i mosveprimit të tij dhe ai pranon shkaktimin e saj.

2.1. Dashja direkte

Siç është cekur edhe më lart, dashja direkte apo e drejtpërdrejtë (***dolus direktus***) ekziston atëherë kur kryesi është i vetëdijshëm se me veprimin apo mosveprimin e vet do të kryejë vepër të dëmshme (vepër penale) dhe dëshiron kryerjen e saj, dëshiron që të shkaktohet pasoja e ndaluar në botën e jashtme. Nga kjo shihet se, për t'u konsideruar se personi e ka kryer veprën penale me dashje direkte apo të drejtpërdrejtë, është e domosdoshme që ai të jetë i vetëdijshëm për veprën e vet dhe ta ketë dëshiruar kryerjen e saj. Pra, te dashja direkte duhet të shprehet elementi intelektual dhe elementi volitiv.

Elementi intelektual (vetëdija) dhe elementi volitiv (vullneti, dëshira), në të cilat sajohet dhe mbështetet dashja direkte apo e drejtpërdrejtë, paraqesin dy faqe të një çështje të njëjtë dhe janë të gërshetuara midis tyre. Me gjithë këtë, këto dy elemente të një nocioni të njëjtë kanë dallime cilësore mes tyre dhe se për arsye teorike dhe praktike, ato duhet të shtjellohen ndaras.

1) Elementi i intelektual apo i vetëdijes, te dashja direkte apo e drejtpërdrejtë, shprehet në rastet kur kryesi është i vetëdijshëm (e di) apo ka përfytyrim të qartë për veprën që e kryen dhe pasojat që do të shkaktohen nga ajo vepër. P.sh. te vepra penale “Vrasja”, nga neni 172 i KPRK-së, kryesi është i vetëdijshëm për veprimet e tij (shkrepja e armës, goditja disa herë me thikë afër

zemrës etj.) dhe për pasojën që do të shkaktohet nga ky veprim (privimi i personit tjetër nga jeta).

2) Elementi volitiv apo i dëshirës, te dashja direkte shprehet atëherë kur kryesi ka dashur (ka dëshiruar) që me veprimin apo mosveprimin e vet, të shkaktojë pasojën e caktuar. Konsiderohet se personi e ka dëshiruar kryerjen e veprës kur ndërmerr veprimin me qëllim që të shkaktojë pasojën, e cila është tipare e veprës penale të caktuar. P.sh. te vepra penale “Lëndimi i lehtë trupor”, nga neni 185 i KPRK-së, është dëshira e kryesit që duke e ndërmarr veprimin e caktuar (goditja me ndonjë shkop apo me grushte) që të shkaktojë pasojën e caktuar (shkaktimin e lëndimit të lehtë trupor personit tjetër).

2.2. Dashja eventuale

Dashja eventuale (***dolus eventualis***) ekziston atëherë kur kryesi ka qenë i vetëdijshëm se për shkak të veprimit apo mosveprimit, mund të shkaktohet pasoja e ndaluar, mirëpo me vetëdije është pajtuar (dakorduar) që ajo të shkaktohet. Ose, dashja eventuale ekziston kur personi është i vetëdijshëm se pasoja e ndaluar mund të shkaktohet si rezultat i veprimit ose i mosveprimit të tij dhe ai pranon shkaktimin e saj¹⁵⁵.

Te dashja eventuale personi vendos të ndërmarrë një veprim apo mosveprim, edhe pse është i vetëdijshëm se mund të shkaktohet pasoja e ndaluar. Këtu duhet theksuar se pasoja e shkaktuar nuk është ajo të cilën e dëshiron, mirëpo ai llogarit, supozon me një probabilitet të madh se ajo vepër do të shkaktohet dhe me gjithë këtë, ai pajtohet, pranon që të shkaktohet edhe ajo pasojë në mënyrë që ta realizojë qëllimin e vet kryesor.

Dashja eventuale do të ekzistonte në këta shembuj:

- Personi A shkrep revolen me qëllim që ta vrasë personin B, që është duke drejtuar automobilin, në të cilin ndodhet edhe personi C. Këtu personi A është i vetëdijshëm se mund ta godasë edhe personin C, apo me vrasjen e personit B, do të shkaktohet edhe vdekja e personit C për pasojë të

¹⁵⁵ Neni 21, paragrafi 3 i KPRK-së.

përplasjes apo rrokullisjes së automobilit dhe ai e pranon shkaktimin e kësaj pasoje;

- Personi A i vë flakën shtëpisë së personit B, edhe pse është i vetëdijshëm se mund të humbë jetën edhe ndonjë anëtar i familjes së personit B, por ai pajtohet që të shkaktohet edhe kjo pasojë (vdekjen e ndonjë anëtari të familjes së personit B).¹⁵⁶

Siç shihet, në të gjitha këto raste kryesi, edhe pse është i vetëdijshëm, supozon se mund të shkaktohet pasoja e ndaluar, me gjithë këtë, për ta realizuar qëllimin e tij kryesor, ai nuk abstenon nga veprimi, pra pranon që të shkaktohet pasoja e ndaluar në botën e jashtme, përkatësisht që të kryejë vepër penale.

Edhe kjo formë e dashjes, përbëhet prej dy elementeve: **elementi intelektual apo i vetëdijes** dhe **elementi volitiv apo i vullnetit**.

1) Elementi intelektual apo i vetëdijes ekziston atëherë kur kryesi është i vetëdijshëm se pasoja e ndaluar mund të shkaktohet si rezultat i veprimit ose mosveprimit të tij. P.sh. te rasti i lartcekur, personi A është i vetëdijshëm se nëse shkrep në drejtim të personit B, atëherë mund të privohet nga jeta edhe personi C, për arsyet e cekura më lart.

2) Elementi volitiv ose i vullnetit te kjo formë e dashjes shprehet kur kryesi pranon apo dakordohet që të shkaktohet pasoja e ndaluar. Pra, te rasti i lartcekur, kryesi pranon apo dakordohet, që duke shkrepur me armë në drejtim të personit B, të privohet nga jeta edhe personi C.

2.3. Përgjegjësia dhe ndëshkimi për veprat e kryera me dashje direkte dhe eventuale

Sipas KPRK-së, për veprat penale të kryera me dashje, kryesi gjithëherë përgjigjet penalisht, pa marrë parasysh se a është kryer vepra me dashje direkte apo me dashje eventuale. Madje, KPRK nuk bën kurrfarë dallimi parimor në pikëpamje të ndëshkimit për veprat e kryera me këto dy forma të dashjes. Mirëpo, në teorinë e së drejtës penale dhe në praktikën gjyqësore, në të shumtën e rasteve, veprat penale të kryera me dashje direkte konsiderohen më të rënda se veprat penale të kryera me

¹⁵⁶ SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 300.

dashje eventuale. Kjo për faktin se te dashja direkte intensiteti i elementit intelektual dhe volitiv manifestohen në një shkallë më të lartë. Për këtë arsye, parimisht kryesit e veprave penale të kryera me dashje direkte dënohen më rëndë, se sa kryesit e veprave penale të kryera me dashje eventuale.

3. Pakujdesia

Pakujdesia (*culpa*) është formë e dytë e fajit dhe për nga intensiteti i përgjegjësisë penale, është një formë më e lehtë e fajësisë. Në përgjithësi, pakujdesia ekziston atëherë kur kryesi nuk e dëshiron pasojën e shkaktuar, përkatësisht kur pasoja shkaktohet kundër vullnetit të tij.

Në të drejtën penale konsiderohet se një person e ka kryer veprën penale nga pakujdesia në rastet kur nuk i ka respektuar kërkesat e shoqërisë që në veprimtarinë apo sjelljet e tij të jetë i kujdesshëm. Me fjalë të tjera, konsiderohet se një person e kryen veprën penale nga pakujdesia kur pasoja e dëmshme është rezultat i moskujdesit, indiferencës apo jo seriozitetit të tij.

Në KPRK, njihen dy forma të pakujdesisë:

1. Pakujdesia e vetëdijshme dhe

2. Pakujdesia e pavetëdijshme.

Këto dy forma të pakujdesisë dallohen midis tyre vetëm sipas elementit të vetëdijes ose elementit intelektual. Kurse të dyja këto forma të pakujdesisë dallohen nga dashja, ngase në asnjë formë nuk shprehet dëshira apo vullneti për të shkaktuar pasojën e ndaluar në botën e jashtme.

3.1. Pakujdesia e vetëdijshme

Pakujdesia e vetëdijshme apo siç quhet ndryshe mendjelehtësia (*luxuria*), sipas paragrafit 2. të nenit 23 të KPRK ekziston atëherë kur personi është i vetëdijshëm se pasoja e ndaluar mund të shkaktohet si rezultat i veprimtimit apo i mosveprimtimit të tij, por me mendjelehtësi mendon se ajo nuk do të shkaktohet apo se ai do të mund ta parandalojë shkaktimin e saj.

Pakujdesia e vetëdijshme, do të ekzistonte në këta shembuj:

- Personi A në stinën e verës, gjatë kohës kur temperaturat janë të larta, e ndez një zjarr në arën e tij, për t'i djegur disa mbeturina, edhe pse ka qenë i vetëdijshëm se zjarri mund të përhapet edhe në hapësirat tjera të fqinjëve të tij, mirëpo ka shpresuar se do të mund ta mbajë nën kontroll zjarrin dhe i njëjti nuk do të përhapet në hapësirat tjera. Kështu, për një moment zjarri përhapet dhe përfshinë një sipërfaqe të gjerë në male dhe pemishte, duke shkaktuar një dëm të konsiderueshëm material;
- Personi A në stinën e dimrit, në kohë me mjegull dhe në rrugë me ngrica, drejton veturën me shpejtësi të madhe, edhe pse e di dhe supozon se mund të shkaktojë aksident komunikacioni, për shkak të ngricës dhe mjegullës, mirëpo mendon dhe shpreson se me aftësitë dhe përvojën e tij profesionale, si shofer, do të jetë në gjendje ta kontrollojë veturën. Ndërkaq, në një moment vetura i rrëshqet dhe përmbysset në greminë me ç'rast njëri prej udhëtarëve humb jetën, kurse të tjerët pësojnë lëndime të rënda trupore;
- Personi A në dhomën përdhese, në ahengun që është organizuar në dasmë, shtie me revole, edhe pse, para se të shkrepë, i shkon ndërmend, supozon se mund ta godasë ndokënd në katin e dytë¹⁵⁷.
- Punëtari i ndërtimitarisë prej katit të tretë e hedh tullën në trotuar, edhe pse është i vetëdijshëm se mund ta godasë ndonjë kalimtar të rastit etj.

Karakteristikë kryesore dhe tipike e pakujdesisë së vetëdijshme është se kryesi nuk e dëshiron pasojën, madje as nuk e pranon, nuk dakordohet me shkaktimin e saj. Shprehja mendjelehtësi apo pakujdesi e vetëdijshme, të cilën e përdor ligjdhënësi për ta përcaktuar këtë formë të fajësisë, ka për qëllim që veprimin e kryesit ta kualifikojë si sjellje mendjelehtë, sipërfaqësore, të papërgjegjshme, apo sjellje me të cilën ai i ka mbivlerësuar aftësitë e veta.

Nga kjo del se brendia e pakujdesisë së vetëdijshme qëndron në faktin se kryesi nuk dëshiron kryerjen e veprës penale. Shpreson se nuk do të shkaktohet pasoja e ndaluar, përkatësisht veprimin e ndërmer me bindjen se do t'i shmanget pasojës, do ta parandalojë atë. Te pakujdesia e vetëdijshme personi nuk do ta ndërmerre veprimin e kryerjes po ta dinte me siguri se pasoja do të shkaktohej.

¹⁵⁷SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 309-310.

3.2. Pakujdesia e pavetëdijshe

Pakujdesia e pavetëdijshe apo siç quhet ndryshe neglizhenca ekziston kur personi nuk është i vetëdijshtë se pasoja e ndaluar mund të shkaktohet si rezultat i veprimit ose mosveprimit të tij, edhe pse në rrethanat dhe sipas vetive të tij personale, ka mundur të ishte apo duhej të ishte i vetëdijshtë për këtë mundësi. Pakujdesia e pavetëdijshe, është parashikuar në paragrafin 3 të nenit 23 të KPRK-së, sipas së cilës personi vepron me pakujdesi të pavetëdijshe kur nuk është i vetëdijshtë se pasoja e ndaluar mund të shkaktohet si rezultat i veprimit ose mosveprimit të tij edhe pse në rrethanat dhe sipas vetive të tij personale ka mund të ishte apo do të duhej të ishte i vetëdijshtë për këtë mundësi. Pra, brendia e pakujdesisë së pavetëdijshe qëndron në faktin se personi e kryen veprën penale, të cilën jo vetëm që nuk ka dashur ta kryej, por për të cilën fare nuk ka menduar, nuk ka supozuar se nga veprimi apo mosveprimi i tij ajo mund të kryhet. Këtu edhe qëndron dallimi i pakujdesisë së vetëdijshe nga pakujdesia e pavetëdijshe, ngase, siç pamë më lart, te pakujdesia e vetëdijshe kryesi parashikon mundësinë, është i vetëdijshtë se nga veprimi apo mosveprimi i tij mund të shkaktohet pasoja e ndaluar, kurse te pakujdesia e pavetëdijshe apo neglizhenca kryesi nuk është i vetëdijshtë, fare nuk i shkon ndërmend, nuk supozon se nga veprimi apo mosveprimi i tij mund të shkaktohet pasoja e ndaluar.

Gjithashtu, pakujdesia e pavetëdijshe dallohet prej të gjitha llojeve të tjera të fajësisë, ngase këtu personi nuk ka kurrfarë raporti psikik ndaj veprës së kryer. Pohimi i këtillë mbështetet në rrethanën se në rastet kur kryhet vepra penale nga pakujdesia e pavetëdijshe, mungon si elementi i intelektual, ashtu dhe elementi volitiv.

Pakujdesia e pavetëdijshe apo neglizhenca është formë klasike e pakujdesisë, ngase pakujdesia me vetëdije është konstruksion juridiko-penal i datës më të re dhe zakonisht, shfaqet në rastet kur duhet bërë dallimi midis dashjes eventuale dhe pakujdesisë së vetëdijshe.

Pakujdesia e pavetëdijshe apo neglizhenca, do të ekzistonte në këta shembuj:

- Personi A me rastin e parkimit të automjetit të tij (kombi) në rrugë, nuk e aktivizon frenin e dorës për të pasur një parkim të sigurt, në ndërkohë

që pas parkimit, automjeti niset në drejtim të shtëpisë së personit B, e cila ka qenë në një largësi prej 60 metra nga vendi i parkimit, ku është përplasur me murin e kësaj shtëpie, duke hapur një vrimë në të dhe duke dëmtuar kuzhinën që ka qenë brenda në dhomë, me ç'rast ka shkaktuar dëm të konsiderueshëm material, si dhe janë rrezikuar anëtarët e familjes së të dëmtuarit, të cilët në ato momente kanë qenë në shtëpi¹⁵⁸;

- Mjeshtri, që është duke ndërtuar shtëpinë, nga kati i dytë hedh bllokun e thyer dhe me atë rast i shkakton lëndim të rëndë personit që rastësisht është gjendur aty;
- Gjuetari shtie mbi egërsirën, mirëpo me atë rast godet njeriun që ka qenë duke prerë dru në mal etj.

3.3. Dallimi i pakujdesisë së pavetëdijshme nga rasti

Në të drejtën penale konsiderohet se ekziston rasti (***casus***) atëherë kur një person e shkakton pasojën e ndaluar, të cilën, sipas rrethanave objektive, nuk ka qenë i detyruar ta parashikojë, kurse sipas vetive dhe aftësive të tij, nuk ka mundur ta parashikojë. Në këto raste, konsiderohet se pasoja shkaktohet rastësisht. Te rasti mungon lidhja subjektive midis veprimit dhe pasojës së shkaktuar, por shprehet vetëm lidhja objektive. Për këtë arsye, për shkak të mungesës së elementit subjektiv (të fajësisë), edhe pse shkaktohet pasoja e ndaluar, e cila në KPRK është parashikuar si vepër penale, për shkak se kjo pasojë është shkaktuar rastësisht, në të drejtën penale nuk konsiderohet se është kryer vepër penale, andaj kryesi i saj nuk konsiderohet penalisht i përgjegjshëm dhe nuk dënohet.

Rasti në të drejtën penale do të ekzistonte në këta shembuj:

- Personi A duke ecur rrugës rrëshqet dhe me atë rast i shkakton lëndim trupor shokut të tij që ka qenë afër tij;
- Personi A duke drejtuar automjetin natën, e shkel personin tjetër të cilin nuk e sheh, ngase ka qenë i shtrirë në rrugë në gjendje të dehur etj.

¹⁵⁸ SHALA, AFRIM, *Pjesa e posaçme e së drejtës penale me raste nga praktika gjyqësore*, f. 277.

3.4. Përgjegjësia për veprat penale të kryera nga pakujdesia

Siç pamë më sipër, në krahasim me dashjen, pakujdesia është një formë më e lehtë e fajit. Për veprat penale të kryera me dashje, kryesi gjithherë konsiderohet penalisht përgjegjës dhe dënohet. Kurse, në rastet kur vepra penale kryhet nga pakujdesia, dënohet vetëm përjashtimisht dhe vetëm atëherë kur me ligj është parashikuar shprehimisht se kryesi do të dënohet edhe për rastet kur veprën e kryen nga pakujdesia. Një gjë e tillë është paraparë në nenin 17, paragrafi 2 të KPRK-së, në të cilin thuhet se një person është penalisht përgjegjës për veprën penale të kryer nga pakujdesia vetëm nëse këtë shprehimisht e përcakton ligji. Në rastet kur me ligj është parashikuar që kryesi do të dënohet edhe për veprat penale të kryera nga pakujdesia, dënimi i parashikuar është më i butë sesa për veprat penale të kryera me dashje. Në pjesën e posaçme të KPRK-së, janë parashikuar në mënyrë shprehimore rastet kur kryesi është penalisht përgjegjës për kryerjen e veprave penale nga pakujdesia. Në këtë aspekt vlen të përmenden këto vepra penale të cilat janë më të shpeshta në praktikën tonë gjyqësore:

- Vrasja nga pakujdesia¹⁵⁹;
- Shërbimi me pije alkoolike i personave nën moshën gjashtëmbëdhjetë vjet¹⁶⁰;
- Ndotja, degradimi ose shkatërrimi i mjedisit¹⁶¹;
- Shkaktimi i rrezikut të përgjithshëm¹⁶²;
- Punimet ndërtimore të kundërligjshme¹⁶³;
- Rrezikimi i trafikut publik¹⁶⁴ etj.

¹⁵⁹ Neni 175 i KPRK-së.

¹⁶⁰ Neni 266 i KPRK-së.

¹⁶¹ Neni 338 i KPRK-së.

¹⁶² Neni 356 i KPRK-së.

¹⁶³ Neni 360 i KPRK-së.

¹⁶⁴ Neni 370 i KPRK-së.

III. VEPRAT PENALE TË CILËSUARA APO TË KUALIFIKUARA

1. Nocioni dhe llojet e veprave penale të cilësuar apo të kualifikuara

Vepër penale e cilësuar apo e kualifikuar konsiderohet rasti kur kryesi ndërmerr një veprim me qëllim që të shkaktojë një pasojë, mirëpo në fakt shkaktohet pasoja tjetër, më e rëndë nga ajo që ka dëshiruar të shkaktojë kryesi dhe e cila zakonisht shkaktohet. Gjithashtu, si vepër penale e cilësuar apo e kualifikuar konsiderohen edhe rastet kur një person kryen veprën penale në rrethana dhe kushte të posaçme, siç janë: mënyra e kryerjes, mjetet, vendi, koha, cilësitë e kryesit, cilësitë e viktimës, motivet etj., të cilat e bëjnë atë vepër më të rrezikshme.

Veprat penale të cilësuar apo të kualifikuara konsiderohen forma të rënda të veprave penale dhe natyrisht duhet ndëshkuar edhe me dënime më të rënda.

Nga kjo që është paraqitur më lart, rezulton se në të drejtën penale njihen dy lloje të veprave penale të cilësuar:

1. Veprat penale të cilësuar apo të kualifikuara me pasojë më të rëndë dhe
2. Veprat penale të cilësuar apo të kualifikuara me rrethana të posaçme.

2. Veprat penale të cilësuar apo të kualifikuara me pasojë më të rëndë

Vepra penale e cilësuar apo e kualifikuar me pasojë më të rëndë, ekziston atëherë kur kryesi ndërmerr veprimin me qëllim që të shkaktojë një pasojë të caktuar, mirëpo në fakt shkakton pasojë më të rëndë nga ajo që ka dashur dhe e cila zakonisht shkaktohet¹⁶⁵. Në rastet e tilla, si rezultat i veprës penale themelore shkaktohet pasojë më e rëndë, për të cilën ligji parashikon edhe dënim më të rëndë. Një gjë e tillë është parashikuar në nenin 24 të KPRK-së, nen ky i cili emërtohet si “përgjegjësia për pasojat më të rënda”. Sipas kësaj dispozite ligjore, nëse kryerja e një vepre penale shkakton pasoja të cilat e tejkalojnë qëllimin e kryesit dhe për këtë ligji përcakton një dënim më të rëndë, dënimi më i rëndë mund të shqiptohet në rast se pasoja i atribuohet pakujdesisë së kryesit.

¹⁶⁵ SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 321.

Vepra penale e cilësuar apo e kualifikuar me pasojë më të rëndë mund të konsiderohet se ekziston vetëm atëherë kur me ligj është parashikuar shprehimisht ky lloj i konstruksionit juridik - **vepra penale themelore** dhe **pasoja më e rëndë**, e cila shkaktohet nga vepra penale themelore. Pra, veprat penale të cilësuar apo të kualifikuara nuk mund të konstruktohen nga teoria e së drejtës penale apo praktika gjyqësore.

Vepër penale e cilësuar apo e kualifikuar do të konsiderohen rastet në vijim:

- Nëse personi A me qëllim që t'i shkaktojë lëndim trupor personit B, e godet personin B me një shufër metalike, mirëpo nga kjo goditje e personit A shkaktohet vdekja e personit B;
- Nëse personi A i shkel detyrimet e tij familjare, duke e lënë në gjendje të rëndë anëtarin e familjes, i cili nuk është në gjendje të kujdeset për vetën e tij dhe si rezultat i kësaj shkaktohet vdekja e anëtarit të familjes;
- Nëse personi A në kundërshtim me Ligjin mbi ndërprerjen e shtatzënisë, bën ndërprerjen e shtatzënisë së ndonjë gruaje shtatzënë dhe nga kjo ndërprerje e shtatzënisë shkaktohet vdekja e gruas shtatzënë etj.

Te këto raste, vepër penale themelore konsiderohet lëndimi trupor, shkelja e detyrimeve familjare dhe ndërprerja e palejuar e shtatzënisë, kurse pasoja më e rëndë konsiderohet vdekja e personit B, vdekja e anëtarit të familjes dhe vdekja e gruas shtatzënë.

Sa i përket formës së fajit, me të cilën mund të kryhet vepra penale e cilësuar apo e kualifikuar me pasojë më të rëndë, duhet theksuar se ndaj veprës penale themelore, kryesi duhet të ketë vepruar me dashje, kurse përjashtimisht edhe nga pakujdesia. Ndërsa, ndaj pasojës më të rëndë, që është shkaktuar nga vepra penale themelore, kryesi duhet të ketë vepruar nga pakujdesia.

3. Veprat penale të cilësuar apo të kualifikuara me rrethana të posaçme

Rrethanat në të cilat kryhen veprat penale janë, p.sh. koha, vendi, mjeti, mënyra e kryerjes, motivi për të cilin kryhet vepra penale, qëllimi, objekti apo vlera

juridike ndaj të cilit është i drejtuar veprimi i kryerjes, cilësitë personale të kryesit apo të viktimës etj. Në disa raste, nëse vepra penale kryhet në rrethanën e caktuar, të parashikuar me ligj, ajo vepër fiton atributin e veprës penale më të rrezikshme apo më të rëndë, e cila në të drejtën penale quhet **vepër penale e cilësuar** apo **e kualifikuar me rrethanë të posaçme**. Për këtë arsye, në pjesën e posaçme të KPRK-së, në disa raste është parashikuar një dënim më i rëndë për veprën penale themelore, nëse kryhet në rrethana të posaçme. Këtu është fjala për rrethanat e caktuara, të cilat ekzistojnë në kohën e kryerjes së veprës penale apo të cilat janë ngushtë të lidhura me të. Vepra penale të cilësuar apo të kualifikuara me rrethana të posaçme konsiderohen këto raste:

- Nëse vepra penale e spiunazhit¹⁶⁶ është kryer gjatë kohës së luftës, rrezikut të pashmangshëm për luftë apo konfliktit të armatosur. Në raste të tilla vepër penale themelore konsiderohet spiunazhi, ndërsa rrethanë kualifikuese konsiderohet koha e luftës, rreziku i pashmangshëm për luftë apo konfliktit të armatosur;
- Nëse vepra penale e kanosjes¹⁶⁷ është kryer me përdorimin e ndonjë mjeti të rrezikshëm, atëherë në rastet e tilla, vepër penale themelore konsiderohet kanosja, ndërsa rrethanë kualifikuese konsiderohet mjeti i rrezikshëm;
- Nëse vepra penale e lëndimit të rëndë trupor¹⁶⁸ është kryer ndaj viktimës së ndjeshme, atëherë në rastet e tilla vepër penale themelore konsiderohet lëndimi i rëndë trupor, ndërsa rrethanë kualifikuese viktimë e ndjeshme;
- Nëse vepra penale e privimit të kundërligjshëm nga liria¹⁶⁹ është kryer në mënyrë mizore, atëherë vepër penale themelore konsiderohet privimi i kundërligjshëm nga liria, kurse rrethanë kualifikuese konsiderohet mënyra mizore e kryerjes së kësaj vepre penale;
- Nëse vepra penale vjedhja e pyllit¹⁷⁰ është kryer në pyllin e mbrojtur, në parkun nacional ose në pyje të tjera me destinim të posaçëm, atëherë

¹⁶⁶ Neni 124 i KPRK-së.

¹⁶⁷ Neni 181 i KPRK-së.

¹⁶⁸ Neni 186 i KPRK-së.

¹⁶⁹ Neni 193 i KPRK-së.

¹⁷⁰ Neni 349 i KPRK-së.

vepër penale themelore konsiderohet vjedhja e pyllit, kurse rrethanë kualifikuese konsiderohen veçoritë e objektit mbrojtës - pylli i mbrojtur, parku nacional ose pyjet tjera me destinim të posaçëm;

- Nëse vepra penale marrja ose mbajtja e kundërligjshme e fëmijës¹⁷¹ është kryer për përfitim material ose për motive tjera të ulëta, ku në rastet e tilla vepër penale themelore konsiderohet marrja ose mbajtja e kundërligjshme e fëmijës, kurse rrethanë kualifikuese konsiderohet qëllimi i përfitimit material ose motivet tjera të ulëta;
- Nëse vepra penale blerja, posedimi, shpërndarja ose shitja e paautorizuar e narkotikëve, substancave psikotrope dhe analoge¹⁷² është kryer nga personi duke keqpërdorur pozitën apo autorizimet e tij, atëherë në rastet e tilla vepër penale themelore konsiderohet blerja, posedimi, shpërndarja ose shitja e paautorizuar e narkotikëve të rrezikshëm, ndërsa rrethanë kualifikuese konsiderohet cilësia e personit zyrtar i cili e keqpërdor pozitën apo autorizimet e tij etj.

Siç shihet, rrethanat të cilat një vepër penale e bëjnë të cilësuar apo të kualifikuar u referohen modaliteteve të kryerjes së veprës, siç janë: mënyra, mjetet, vendi dhe koha e kryerjes, objekti ndaj të cilit është i drejtuar veprimi, cilësitë e viktimës, cilësitë e kryesit etj.

Vepra penale e cilësuar apo e kualifikuar me rrethanë të posaçme zakonisht kryhet me dashje, mirëpo mund të kryhet edhe nga pakujdesia. Konsiderohet se ky lloj i veprës penale është kryer me dashje, në rastet kur kryesi, krahas veprës themelore, ka qenë i vetëdijshëm edhe për rrethanat e posaçme, të cilat e bëjnë veprën më të rrezikshme dhe ka dëshiruar që atë vepër ta kryejë pikërisht në ato rrethana.

Në disa raste, vepra penale e cilësuar apo e kualifikuar me rrethanë të posaçme mund të kryhet edhe nga pakujdesia. Kjo vepër konsiderohet e kryer nga pakujdesia kur kryesi është i vetëdijshëm se veprën është duke e kryer në ndonjë rrethanë që veprën penale e bën më të rrezikshme apo më të rëndë, mirëpo lehtë mendon se ajo rrethanë nuk ekziston (pakujdesia me vetëdije) apo kur nuk është i

¹⁷¹ Neni 242 i KPRK-së.

¹⁷² Neni 267 lidhur me nenin 275 të KPRK-së.

vetëdijshëm se veprën është duke e kryer në rrethanën e cila veprën e bën më të rrezikshme, por, sipas rrethanave objektive në të cilat ka vepruar dhe sipas vetive të tij personale, ka mundur të jetë i vetëdijshëm dhe ka qenë i detyruar të jetë i vetëdijshëm se vepra është duke u kryer në ato rrethana (pakujdesia pa vetëdije).

KAPITULLI VI

FAZAT E KRYERJES SË VEPRËS PENALE

KAPITULLI VI- FAZAT E KRYERJES SË VEPRËS PENALE

1. Shqyrtime të përgjithshme

Veprimi i njeriut që është i drejtuar në kryerjen e veprës penale është një proces i ndërlikuar dhe si i tillë zakonisht kalon nëpër disa faza. Në teorinë e së drejtës penale, ka mendime të ndryshme lidhur me atë se cilat janë fazat të cilat shprehen gjatë kryerjes së veprës penale. Sidoqoftë, konsiderojmë se fazat të cilat mund të shprehen gjatë kryerjes së veprës penale janë:

- 1) Lindja e mendimit për të kryer vepër penale;**
- 2) Vendimi për të kryer vepër penale;**
- 3) Veprimet përgatitore të cilat ndërmerren me qëllim të kryerjes së veprës penale;**
- 4) Fillimi i kryerjes së veprës penale, që mund të mbetet edhe në tentativë dhe**
- 5) Kryerja e veprës penale (vepra penale e përfunduar).**

Këto faza të kryerjes së veprës penale nuk janë të domosdoshme të shprehen në çdo rast, ngase disa vepra penale në raste të caktuara mund të kryhen edhe pa kaluar nëpër të gjitha këto faza. Gjithashtu, mund të ndodhë në praktikë që personi të heq dorë vullnetarisht nga përfundimi i veprës penale, edhe pse ka mundësi që ta përfundojë veprën penale (heqja dorë vullnetare).

2. Lindja e mendimit dhe vendimi për të kryer vepër penale

Sipas të drejtës penale bashkëkohore, në rastet kur personi vetëm ka menduar ose ka vendosur për të kryer vepër penale, nuk mund të dënohet, përkatësisht lindja e mendimit për të kryer vepër penale dhe vendimi për të kryer vepër penale, nuk hyn në sferën e së drejtës penale, nëse nuk janë manifestuar në botën e jashtme. Arsyet për të cilat personi nuk dënohet vetëm pse i ka lindë mendimi ose ka vendosur për të kryer vepër penale, janë të shumta dhe të natyrave të ndryshme. Në teorinë e së drejtës penale, përmenden këto arsye:

- Vështirësitë në argumentimin e lindjes së mendimit dhe vendimit për të kryer vepër penale;
- Me lindjen e mendimit për të kryer vepër penale, nuk do të thotë se personi do të kryej vepër penale, ngase një mendim i tillë mund të ndryshohet para se të manifestohet në botën e jashtme;
- Gjithashtu, edhe vendimi për të kryer vepër penale, në ndërkohë mund të ndryshohet para se ato të manifestohet në botën e jashtme;
- Do të krijohet një pasiguri për të drejtat dhe liritë e njeriut, për faktin se do të krijoheshin mundësi që personat të dënohen në bazë të supozimeve të ndryshme;
- Lindja e mendimit ose vendimi për të kryer vepër penale, nuk mund të shkaktojnë pasoja të dëmshme, nuk mund t'i rrezikojnë apo dëmtojnë të mirat juridike etj.

**A dënohet personi,
nëse vetëm ka mendu
me kry një vepër
penale, mirëpo këto
mendime nuk i ka
manifestu në botën e
jashtme?**

3. Veprimet përgatitore

Në KPRK veprimet përgatitore janë parashikuar në mënyrë decidive dhe shprehimore. Sipas paragrafit 1 të nenit 27 të KPRK-së, kushdo që me dashje përgatit kryerjen e veprës penale do të dënohet vetëm nëse parashihet shprehimisht me ligj një gjë e tillë.

Siç tregon edhe vetëm emërtimi i këtij instituti, veprimet përgatitore konsistojnë në përgatitjen e kryerjes së veprës penale. Ose me fjalë tjera, me veprime përgatitore personi ndërmerr veprime të atilla me anë të të cilave përgatitet kryerja e veprës penale.

Në paragrafin 2 të nenit 27 të KPRK-së, është parashikuar se veprimet përgatitore konsistojnë:

- në furnizimin ose aftësimin e mjeteve për kryerjen e veprës penale;
- në mënjanimin e pengesave për kryerjen e veprës penale;
- në arritjen e marrëveshjes, planifikimin apo organizimin me personin tjetër për të kryer vepër penale, si dhe
- në veprime të tjera me të cilat krijohen kushte për kryerjen e drejtpërdrejt të veprës penale, por të cilat nuk e përbëjnë veprimin e kryerjes.

Duke u bazuar në dispozitën e lartcekur ligjore, veprimet përgatitore dënohen vetëm nëse shprehimisht është parashikuar një gjë e tillë me ligj. Nëse i shikojmë më vëmendje dispozitat e pjesës së posaçme të KRPK-së, atëherë vërejmë se përgatitja e veprës penale dënohet vetëm kur bëhet fjalë për veprat penale shumë të rënda, siç janë:

- Kryerja e veprave terroriste¹⁷³;
- Ndihma në kryerjen e terrorizmit¹⁷⁴;
- Lehtësimi dhe financimi në kryerjen e terrorizmit¹⁷⁵;
- Rekrutimi për terrorizëm¹⁷⁶;
- Trajnimi për terrorizëm¹⁷⁷;
- Shtytja për kryerjen e veprave terroriste¹⁷⁸;
- Fshehja ose moslajmërimi i terroristëve apo grupeve terroriste¹⁷⁹;

¹⁷³ Neni 129 i KPRK-së.

¹⁷⁴ Neni 130 i KPRK-së.

¹⁷⁵ Neni 131 i KPRK-së.

¹⁷⁶ Neni 132 i KPRK-së.

¹⁷⁷ Neni 133 i KPRK-së.

¹⁷⁸ Neni 134 i KPRK-së.

¹⁷⁹ Neni 135 i KPRK-së.

- Organizimi i grupeve për kryerjen e gjenocidit, krimeve kundër njerëzimit dhe krimeve të luftës¹⁸⁰;
- Bashkimi kriminal¹⁸¹ etj,

Në rastet kur pas ndërmarrjes së veprimeve përgatitore vepra penale edhe kryhet, nuk konsiderohet se janë kryer dy vepra penale, ngase veprimet përgatitore konsumohen nga vepra penale e kryer. Kështu, p.sh., nëse një person ka organizuar grupin për të kryer krime të gjenocidit dhe më pas edhe vetë kryen krime të gjenocidit, nuk do të konsiderohet se i ka kryer dy vepra penale në bashkim (organizimin e grupit i cili konsiderohet si veprim përgatitor, nga neni 154 i KPRK-së dhe kryerjen e krimit të gjenocidit, nga neni 142 i KPRK-së).

4. Tentativa e veprës penale

4.1. Shqyrtime të përgjithshme

Tentativa e veprës penale, sipas nenit 28, paragrafi 1 të KPRK-së, ekziston kur ndokush me dashje ndërmerr veprime për kryerjen e veprës penale, por vepra nuk është kryer ose elementet e veprës penale nuk janë realizuar. Sipas këtij përkufizimi ligjor, tentativa do të ekzistojë në rastet kur vepra penale ka filluar të kryhet, mirëpo nuk është shkaktuar pasoja e dëshiruar. Tentativa e veprës penale do të ekzistonte në këto raste:

- Personi A shkrepi me armë zjarri në drejtim të personit B, me qëllim që ta privojë nga jeta personin B, mirëpo nuk e qëllon;
- Personi A me qëllim që ta vjedhë veturën e personit B, e thyen dritaren e kësaj veture, hyn në veturë, mirëpo, derisa ishte duke e thyer bravën për aktivizimin e timonit të veturës, arrestohet nga Policia e Republikës së Kosovës etj.

Në aspektin juridiko-penal, për t'u konsideruar se është kryer tentativa e veprës penale, duhet që në mënyrë kumulative të përmbushen këto tri kushte:

1) që të ndërmerret veprimi i kryerjes së veprës penale;

¹⁸⁰ Neni 154 i KPRK-së.

¹⁸¹ Neni 34 i KPRK-së.

2) që veprimi të ndërmerret me dashje dhe

3) që vepra të mos përfundohet, përkatësisht të mos shkaktohet pasoja e veprës penale.

Tentativa dallohet nga veprimet përgatitore, për faktin se me veprimet përgatitore vetëm krijohen kushtet për kryerjen efikase të veprës penale, ndërsa me tentativë fillohet kryerja e veprës penale, ndërmerret veprimi i kryerjes, mirëpo nuk shkaktohet pasoja e dëshiruar nga ana e kryesit.

ELEMENTET E TENTATIVËS

1) Të ndërmerret veprimi i kryerjes së veprës penale;

2) Veprimi të ndërmerret me dashje dhe

3) Vepra penale të mos përfundohet.

4.2. Ndëshkimi i tentativës sipas KPRK

Sipas paragrafit 2 të nenit 28 të KPRK-së, tentativa për të kryer vepër penale - për të cilën mund të shqiptohet dënimi me tre ose më shumë vjet burgim - dënohet. Ndërsa, tentativa për të kryer ndonjë vepër tjetër penale dënohet vetëm nëse shprehimisht parashihet me ligj. Në paragrafin 3 të këtij neni, është parashikuar se personi që tenton të kryejë vepër penale dënohet sikur ta kishte kryer veprën penale, por dënimi mund të zbutet.

Siç është cekur edhe më lart, përveç veprave penale për të cilat mund të shqiptohet dënimi me tre ose më shumë vjet burgim, tentativa dënohet edhe për veprat tjera penale më të lehta, nëse një gjë e tillë është parashikuar në mënyrë

shprehimore në pjesën e posaçme të KPRK-së. Raste të tilla ku është e ndëshkuar tentativa, sipas pjesës së posaçme të KPRK-së, janë:

- Vepra penale kalimi i paautorizuar i vendkalimeve kufitare ose i vijës kufitare¹⁸²;
- Kontrabanda me migrantë¹⁸³;
- Cenimi i paprekshmërisë së banesave dhe objekteve¹⁸⁴;
- Degradimi i integritetit seksual¹⁸⁵;
- Falsifikimi i letrave me vlerë dhe instrumenteve të pagesës¹⁸⁶;
- Marrja në posedim e pasurisë së luajtshme¹⁸⁷;
- Vjedhja e identitetit dhe pajisja e qasjes¹⁸⁸;
- Vjedhja e pyllit¹⁸⁹;
- Dëmtimi, shkatërrimi dhe nxjerrja e paautorizuar e monumenteve ose objekteve të mbrojtura jashtë Republikës së Kosovës¹⁹⁰;
- Arkëtimi dhe pagesa e kundërligjshme¹⁹¹ etj.

4.3. Tentativa e plotë dhe e metë

Meqë tentativa konsiderohet se është kryer si në rastin kur veprimi i kryerjes ka përfunduar, ashtu edhe në rastin kur veprimi i kryerjes vetëm ka filluar, por gjithherë me kusht që pasoja e veprës penale të mos jetë shkaktuar, në të drejtën penale njihen dy lloje të tentativës : tentativa e plotë dhe tentativa e metë.

¹⁸² Neni 140, paragrafi 4 i KPRK-së.

¹⁸³ Neni 164, paragrafi 4 i KPRK-së.

¹⁸⁴ Neni 197, paragrafi 2 i KPRK-së.

¹⁸⁵ Neni 230, paragrafi 8 i KPRK-së.

¹⁸⁶ Neni 287, paragrafi 6 i KPRK-së.

¹⁸⁷ Neni 319, paragrafi 2 i KPRK-së.

¹⁸⁸ Neni 336, paragrafi 7 i KPRK-së.

¹⁸⁹ Neni 349, paragrafi 4 i KPRK-së.

¹⁹⁰ Neni 354, paragrafi 6 i KPRK-së.

¹⁹¹ Neni 428, paragrafi 3 i KPRK-së.

Tentativa e plotë konsiderohet se ekziston atëherë kur veprimi i kryerjes ka filluar dhe ka përfunduar, mirëpo pasoja nuk është shkaktuar. P.sh. personi A shkrep me armë zjarri në personin B, por nuk mundet që ta godasë.

Tentativa e metë konsiderohet se ekziston atëherë kur personi e fillon veprimin e kryerjes, por nuk e përfundon. P.sh. personi A merr në shenjë me revole personin B, por nuk shkrep, ngase personi B fshihet në një vend të caktuar. Tentativa e metë, në teorinë e së drejtës penale, ndryshe quhet edhe si “tentativë e papërfunduar”¹⁹².

4.4. Tentativa e cilësuar

Tentativa e cilësuar, në të drejtën penale konsiderohet se ekziston në rastet kur me veprimin e ndërmarrë është tentuar të kryhet vepra penale, por në fakt, është realizuar figura e një vepre penale tjetër, e cila është e përcaktuar me ligj si vepër penale e posaçme. P.sh. personi A shkrep me armë zjarri në drejtim të personit B me qëllim që ta privojë nga jeta, mirëpo i shkakton vetëm lëndime të rënda trupore. Në këtë rast personi A, në fakt, e ka kryer veprën penale të lëndimit të rëndë trupor, por meqë dashja e tij ka qenë e orientuar që të kryejë veprën penale të vrasjes, në të drejtën penale do të konsiderohet se ky person e ka kryer veprën penale vrasje të mbetur në tentativë dhe jo veprën penale të lëndimit të rëndë trupor. Pra, në këto raste, për kualifikimin e veprës penale është vendimtare dashja e kryesit dhe fakti që personi me këtë tentativë ka shkaktuar lëndimin e rëndë trupor, do t’i merret parasysh si rrethanë rënduese me rastin e matjes së dënimit.

Përndryshe, në një çështje penale,¹⁹³ Gjykata Supreme e Kosovës ka sqaruar se “Vepra penale vrasja e mbetur në tentativë, si e tillë mund të ekziston edhe në rastet kur të dëmtuarit nuk i shkaktohen fare lëndime trupore, por edhe në rastet kur të dëmtuarit mund t’i jenë shkaktuar lëndime të lehta apo të rënda”.

4.5. Veprat penale te të cilat nuk është e mundur tentativa

Në teorinë e së drejtës penale dhe në praktikën gjyqësore konsiderohet se te disa vepra penale nuk është e mundur tentativa. Bazuar në konstatimin e mësipërm,

¹⁹²MUÇI, SHEFQET, *Vepra e cituar*, f. 215.

¹⁹³ Aktgjykimi i Gjykatës Supreme të Kosovës, PML.Nr.614/2023, datë 16.01.2024.

kryesisht njihen dy grupe të veprave penale të cilat nuk është e mundur tentativa¹⁹⁴.

Në grupin e parë bëjnë pjesë ato vepra penale të cilat në të drejtën penale konsiderohen se janë kryer, nëse janë ndërmarrë veprimet përgatitore apo tentativa. P.sh. vepra penale të tilla janë organizimi i grupeve për të kryer krimin e gjenocidit, krimeve kundër njerëzimit dhe krimeve të luftës¹⁹⁵ etj.

Në grupin e dytë të veprave penale të cilat nuk është e mundur tentativa, bëjnë pjesë ato vepra penale të cilat, për shkak të natyrës së tyre, tentativa nuk është e mundur. P.sh. nuk është e mundur tentativa e veprës penale pjesëmarrjes në rrahje etj. Për shkak të natyrës specifike, në teorinë e së drejtës penale thuhet se nuk është e mundur tentativa edhe te veprat penale që mund të kryhen vetëm me mosveprim (veprat penale të drejta të kryera me mosveprim), p.sh., vepra penale mosdhënia e ndihmës mjekësore¹⁹⁶, ndërsa, te veprat penale jo të drejta, të kryera me mosveprim, tentativa është e mundur.

4.6. Tentativa e papërshtatshme

Tentativa e papërshtatshme ekziston atëherë kur mjetet të cilat janë përdorë për kryerjen e veprës apo objekti ndaj të cilit është ndërmarrë veprimi i kryerjes, nuk kanë mundur të shkaktojnë pasojën e veprës penale. Tentativa e papërshtatshme ekziston në rastet kur personi dëshiron kryerjen e veprës penale dhe për atë qëllim ndërmerr veprimin e kryerjes, por duke e bërë këtë me mjete të cilat i përdor apo mbi objektin ndaj të cilit është ndërmarrë veprimi i kryerjes, objektivisht, ka qenë e pamundur të kryhet vepra penale. Kështu, në nenin 29 të KPRK-së, është parashikuar se gjykata mund ta lirojë nga dënimi personin i cili tenton të kryejë vepër penale me mjet të papërshtatshëm ose ndaj objektit të papërshtatshëm. Duke u bazuar në këtë dispozitë ligjore, tentativa e papërshtatshme mund të jetë:

- a) Tentativë e papërshtatshme lidhur me mjetet dhe**
- b) Tentativë e papërshtatshme lidhur me objektin.**

¹⁹⁴SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 348.

¹⁹⁵ Neni 154 i KPRK-së.

¹⁹⁶ Neni 255 i KPRK-së.

Tentativa e papërshtatshme lidhur me mjetet me të cilat është tentuar të kryhet vepra penale ekziston kur arma e zjarrit nuk shkrep, ngase gjilpëra ka qenë e thyer; kur ndokush shkrep me revole të zbrazët, kurse kryesi ka menduar se revolja është e mbushur; kur ndokush i qet helm tjetrit në pije, por helmi, për shkak se ka qëndruar gjatë në depo, e ka humbur efektin e vet¹⁹⁷.

Ndërsa, tentativa e papërshtatshme lidhur me objektin ekziston atëherë kur objekti i veprës penale fare nuk ekziston apo kur objekti nuk i ka ato tipare që janë të domosdoshme që të mund të kryhet vepra penale. P.sh. shkrep me pushkë mbi kufomën, kurse kryesi mendon se është njeri i gjallë; abortimi ndaj femrës që nuk është shtatzënë; kur kryesi hyn në shtëpinë e fqinjit të tij për të vjedhur para, të cilat i kishte parë se fqinji i tij i kishte futur në komodinë, mirëpo pasi e hap komodinën nuk i gjen paratë, sepse fqinji i tij më parë i kishte deponuar në bankë këto para etj.

Në teorinë e së drejtës penale, njihen dy lloje të tentativës së papërshtatshme: tentativa e papërshtatshme absolute dhe tentativa e papërshtatshme relative.

a) Tentativa e papërshtatshme absolute ekziston atëherë kur mjetet me të cilat është tentuar kryerja e veprës penale apo objekti ndaj të cilit është tentuar të kryhet vepra penale, kurrësi dhe në asnjë rast, nuk ka mundur të kryhet vepra penale. P.sh. shkrepja me revole të zbrazët; shkrepja me revole mbi personin që ka vdekur më parë. Në rastin e parë është fjala për tentativën e papërshtatshme absolute lidhur me mjetin, kurse në rastin e dytë është fjala për tentativën e papërshtatshme absolute lidhur me objektin ndaj të cilit është tentuar të kryhet vepra penale.

b) Tentativa e papërshtatshme relative ekziston atëherë kur mjetet që janë përdorë apo objekti ndaj të cilit është ndërmarrë veprimi i kryerjes, marrë në përgjithësi, janë të përshtatshme për kryerjen e veprës penale, kanë mundur të shkaktojnë pasojën e ndaluar, mirëpo në rastin konkret, për shkak të ekzistimit dhe efektit të disa rrethanave, ato kanë qenë të papërshtatshme. P.sh. me qëllim të kryerjes së veprës penale të vrasjes përdoret një sasi shumë e vogël e helmit¹⁹⁸ etj.

Siç është cekur edhe më parë, në nenin 29 të KPRK-së, është parashikuar mundësia lirimit nga dënimi, nëse personi ka tentuar për të kryer vepër penale me mjete të papërshtatshme ose ndaj objektit të papërshtatshëm.

¹⁹⁷ SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 350.

¹⁹⁸ SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 351.

Në një çështje penale¹⁹⁹, Gjykata Supreme e Kosovës ka sqaruar “Sipas dispozitës së nenit 29 të KPRK-së, gjykata mund ta lirojë nga dënimi personin i cili tenton të kryejë veprë penale me mjet të papërshtatshëm ose ndaj objektit të papërshtatshëm. Kurse, kriter themelor për tu për tu konsideruar një tentativë e papërshtatshme është vlerësimi se me mjetet që janë përdorur ndaj objektit përkatës, në situatat dhe rrethanat konkrete, askush nuk do të mund të kryente veprë penale”.

5. Heqja dorë vullnetare nga kryerja e veprës penale

Heqja dorë vullnetare nga kryerja e veprës penale ekziston në rastet kur ndokush ndërmerr veprimet përgatitore apo tentativën me qëllim të kryerjes së veprës penale, por, me gjithë faktin se mund ta kryejë veprën penale, heq dorë vullnetarisht nga kryerja e saj. Nga kjo rezulton se heqja dorë duhet të jetë e vullnetshme, përkatësisht që vetë kryesi të vendosë të mos e kryejë veprën, edhe pse e di se veprimin mund ta përfundojë dhe të shkaktojë ashtu pasojën e ndaluar në botën e jashtme.

Sipas paragrafit 1 të nenit 30 të KPRK-së, heqja dorë vullnetare nga kryerja e veprës penale ekziston nëse personi me vullnetin e tij heq dorë nga kryerja e veprës penale, të cilën e ka filluar, ndonëse është i vetëdijshëm se në pajtim me të gjitha rrethanat ai mund ta vazhdojë veprën ose nëse pas kryerjes së një veprë të tillë parandalon shkaktimin e pasojave.

Heqja dorë vullnetare nga kryerja e veprës penale është e mundur si te tentativa e metë, ashtu edhe te tentativa e plotë.

1) Heqja dorë vullnetare nga tentativa e metë ekziston në rastet kur personi, me vullnetin e tij të lirë, ndal veprimin e mëtejshëm, pushon së vepruari. P.sh. me revole merr në shenjë personin tjetër, por nuk shkrept.

2) Heqja dorë vullnetare nga tentativa e plotë shprehet në rastet kur personi, pasi të ketë përfunduar veprimin e kryerjes, ndërmerr një veprim tjetër, me të cilin pengon shkaktimin e pasojës. P.sh. nëse personi A i hedh në ushqim apo në

¹⁹⁹ Aktgjykimi i Gjykatës Supreme të Kosovës, PML.Nr.591/2023, datë 22.12.2023.

pije një dozë vdekjeprurëse të helmit personit B, por menjëherë i jep edhe kundërhelme ose e dërgon në spital dhe kështu e pengon shkaktimin e vdekjes së personit B. Ose, në rastin tjetër, kur personi A i dërgon me postë një paketë me eksploziv personit B, por ndërkohë e ndërron mendimin dhe e lajmëron personin B para se ta ketë marrë paketën dhe kështu parandalon shkaktimin e lëndimit apo të vdekjes së personit B²⁰⁰.

Nuk do të konsiderohet se ekziston heqja dorë vullnetare nga kryerja e veprës penale, nëse kryesi ka ndërmarrë të gjitha masat, me qëllim që të parandalojë shkaktimin e pasojës, por megjithatë, pasoja është shkaktuar. P.sh. ia jep kundërhelmin ose e dërgon në spital personin që e ka helmuar, por, përkundër kësaj, shkaktohet pasoja e vdekjes. Në situatat e tilla veprimet e kryesit, që kanë pasur për qëllim të parandalojnë pasojën e ndaluar, gjykata mund t'i marrë vetëm si rrethanë lehtësuese me rastin e matjes së dënimit.

Sipas nenit 30, paragrafi 1 i KPRK-së, në mënyrë që ndokush të mund të lirohet nga dënimi, heqja dorë nga kryerja e veprës penale duhet të jetë e vullnetshme. Heqja dorë konsiderohet e vullnetshme, nëse personi, me vullnetin e tij të lirë, abstenon nga përfundimi i veprës penale²⁰¹. Në këtë drejtim, nuk do të konsiderohet heqje dorë e vullnetshme, nëse personi abstenon nga kryerja e veprës penale, për shkak të ndikimit të rrethanave të jashtme, p.sh., për shkak se nuk mund ta thyejë kasafortën në të cilën gjenden të hollat ose për shkak se në momentin kur është duke depërtuar në market paraqitet roja ose për shkak se bindet se mjetet të cilat i përdor për të depërtuar në market janë të papërshtatshme. Gjithashtu, për të qenë relevante për të drejtën penale, heqja dorë vullnetare nga kryerja e veprës penale duhet të jetë përfundimtare.

Në nenin 30, paragrafi 1 të KPRK-së, është parashikuar mundësia fakultative e lirimit nga dënimi, nëse personi heq dorë vullnetarisht nga kryerja e veprës penale. Motivet që e shtyjnë një personin për të heqë dorë vullnetarisht nga kryerja e veprës penale, mund të jenë të natyrave të ndryshme.

²⁰⁰ *Idem*, f. 353.

²⁰¹ ELEZI, ISMET-KAÇUPI, SKËNDER-HAXHIA, MAKSIM: *Vepra e cituar*, f. 173; MUÇI, SHEFQET: *Vepra e cituar*, f. 223.

Ndërsa, në paragrafin 2 të nenit 30 të KPRK-së është parashikuar se kryesi, me rastin e heqjes dorë vullnetare, do të dënohet për ato veprime, të cilat përbëjnë vepër tjetër penale të veçantë.

KAPITULLI VII

BASHKIMI I VEPRAVE PENALE DHE

BASHKËPUNIMI NË TË DREJTËN PENALE

KAPITULLI VII - BASHKIMI I VEPRAVE PENALE DHE BASHKËPUNIMI NË TË DREJTËN PENALE

I. BASHKIMI I VEPRAVE PENALE

1. Nocioni dhe llojet e bashkimit të veprave penale

Bashkimi i veprave penale ekziston atëherë kur personi me një apo me më shumë veprime kryen dy apo më shumë vepra penale, për të cilat në të njëjtën kohë zhvillohet procedura penale dhe për të gjitha veprat e kryera shqiptohet një dënim unik. Bashkimi i veprave penale shprehet në rastet kur i njëjti person, me veprim ose mosveprim, kryen shumë vepra penale, për të cilat i shqiptohet një dënim unik. Nga kjo shihet se për t'u konsideruar se ekziston bashkimi i veprave penale, duhet të përmbushen këto kushte në mënyrë kumulative:

- **që të jenë kryer dy apo më shumë vepra penale;**
- **që këto vepra të jenë kryer nga i njëjti person dhe**
- **që për këto vepra kryesi të mos ketë qenë i dënuar më parë.**

Për ekzistimin e bashkimit të veprave penale nuk është me rëndësi se a i ka kryer personi vetë veprat penale apo në bashkim me ndonjë person tjetër.

Në paragrafin 1 të nenit 76 të KPRK-së është parashikuar bashkimi i veprave penale dhe në këtë dispozitë ligjore njihen dy lloje të bashkimit të veprave penale:

- 1) Bashkimi ideal i veprave penale dhe
- 2) Bashkimi real i veprave penale.

1.1. Bashkimi ideal i veprave penale

Bashkimi ideal i veprave penale ekziston në rastet kur personi me një veprim, kryen dy apo më shumë vepra penale, për të cilat gjykohet në të njëjtën kohë dhe për të gjitha këto vepra penale i shqiptohet një dënim unik. P.sh. me një të shkrepur arme një person e privon nga jeta, ndërsa tjetrit i shkakton lëndime të lehta trupore.

Bashkimi ideal i veprave penale mund të jetë bashkim ideal homogjen dhe bashkim ideal heterogjen.

Bashkimi ideal homogjen i veprave penale ekziston atëherë kur personi me një veprim kryen dy ose më shumë vepra penale të llojit të njëjtë.

Bashkimi ideal heterogjen i veprave penale ekziston atëherë kur personi me një veprim kryen dy ose më shumë vepra penale të llojeve të ndryshme.

1.2. Bashkimi real i veprave penale

Bashkimi real i veprave penale ekziston në rastet kur një person me shumë veprime, kryen shumë vepra penale, për të cilat në të njëjtën kohë gjykohet dhe për të gjitha këto vepra penale i shqiptohet një dënim unik.

Prej këtij përkufizimi del se karakteristikë e bashkimit real është që personi, me shumë veprime apo mosveprime, që mund të jenë të ndara edhe në kohë edhe në vend, të ketë kryer shumë vepra penale, për të cilat kryesi gjykohet në të njëjtën procedurë penale. Bashkimi real i veprave penale ekziston, p.sh. nëse një person me një veprim kryen veprën penale të lëndimit të rëndë trupor, kurse me veprimin tjetër veprën penale të vjedhjes ose një person me dy veprime të ndara në kohë dhe në hapësirë realizon tiparet e dy veprave penale të vrasjes etj.

Nëse merret për bazë lloji i veprave penale që kryhen, bashkimi real i veprave penale mund të jetë bashkim real homogjen i veprave penale dhe bashkim real heterogjen i veprave penale.

Bashkimi real homogjen i veprave penale ekziston atëherë kur personi me shumë veprime kryen shumë vepra penale të llojit të njëjtë.

Bashkimi real heterogjen i veprave penale ekziston atëherë kur personi me shumë veprime kryen shumë vepra penale të llojeve të ndryshme.

2. Bashkimi fiktiv i veprave penale

Bashkimi fiktiv i veprave penale ekziston atëherë kur në shikim të parë duket se me një apo më shumë veprime janë kryer shumë vepra penale, mirëpo nga aspekti

i së drejtës penale, nuk konsiderohet se janë kryer shumë vepra penale, por vetëm një vepër penale. Me fjalë tjera, bashkimi fiktiv i veprave penale ekziston në rastet kur shumë vepra penale mund të supsumohen sipas shumë dispozitave të ligjit penal, mirëpo prapë nuk është fjala për bashkim, ngase të gjitha ato veprime që kanë tipare të shumë veprave penale, konsiderohen vetëm si një vepër penale dhe mund të zbatohet vetëm një normë penale, e cila përjashton mundësinë e zbatimit të normave të tjera penale²⁰². P.sh. nëse ndonjë person depërton me dhunë në banesë të huaj dhe vjedh aty disa sende me vlerë, veprimet e këtij personi kanë tipare të katër veprave penale: veprës penale të vjedhjes²⁰³, veprës penale të vjedhjes së rëndë me thyerje në lokalet e mbyllura²⁰⁴, veprës penale asgjësimi ose dëmtimi i pasurisë²⁰⁵ dhe veprës penale të cenimit të paprekshmërisë së banesave dhe objekteve²⁰⁶. Në këtë rast, edhe pse në veprimet e këtij personi janë shfaqur elementet e katër veprave penale të përmendura, në të drejtën penale konsiderohet se është kryer vetëm një vepër penale dhe atë vepra penale e vjedhjes së rëndë me thyerje, duke depërtuar në lokale të mbyllura.

KPRK nuk përmban ndonjë dispozitë ligjore, me të cilën do të përcaktohej nocioni i bashkimit fiktiv të veprave penale. Zgjidhjen e çështjes se kur është fjala për bashkimin fiktiv të veprave penale e bën praktika gjyqësore dhe teoria e së drejtës penale. Në të drejtën penale njihen dy lloje të bashkimit fiktiv : bashkimi fiktiv ideal i veprave penale dhe bashkimi fiktiv real i veprave penale.

2.1. Bashkimi fiktiv ideal i veprave penale

Bashkimi fiktiv ideal i veprave penale ekziston në rastet kur personi, me një veprim realizon tiparet e dy apo më shumë veprave penale, por në të drejtën penale konsiderohet se është kryer një vepër penale dhe jo shumë vepra penale.

²⁰² SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 361.

²⁰³ Neni 313 i KPRK-së.

²⁰⁴ Neni 315 i KPRK-së.

²⁰⁵ Neni 321 i KPRK-së.

²⁰⁶ Neni 197 i KPRK-së.

2.2. Bashkimi fiktiv real i veprave penale

Bashkimi fiktiv real i veprave penale ekziston atëherë kur personi me shumë veprime realizon elementet e shumë figurave të veprave penale, mirëpo sipas ligjit penal konsiderohet se është kryer vetëm një vepër penale. Gjithashtu, vështruar edhe në aspektin kriminologjik dhe kriminalo-politik, në rastet e tilla, shumë veprime të kryera konsiderohen si një vepër penale. Bindja se me shumë veprime janë kryer shumë vepra penale, është vetëm fiktive, ngase këtu është fjala për një vepër penale unike²⁰⁷.

Në teorinë e së drejtës penale, bashkimi fiktiv real, sipas marrëdhënies së konsumimit, ekziston në raste:

- 1) të veprës penale të përbërë dhe
- 2) të veprës penale të vazhduar.

2.2.1. Vepra penale e përbërë

Vepër penale e përbërë konsiderohet vepra e përbërë prej dy apo më shumë veprave penale, të cilat sipas natyrës së tyre, janë doemos të lidhura dhe të kushtëzuara me njëra-tjetrën. Andaj, për shkak të lidhshmërisë së domosdoshme në mes tyre, ligjdhënësi i bashkon ato në një vepër penale, duke konsideruar se është kryer një vepër penale. Vepra penale e përbërë është një lloj konstruksioni juridik, i cili mund të përcaktohet vetëm me ligj. Në këtë mënyrë, nëse ligjdhënësi nuk e bën bashkimin e dy apo më shumë veprave penale në një vepër, atëherë në të drejtën penale nuk mund të bëhet fjalë për vepër penale të përbërë, por për shumë vepra penale.

Vepra penale e përbërë përjashton ekzistimin e bashkimit real, sepse ajo me ligj konsiderohet si një vepër penale. Pra, këtu është fjala vetëm për bashkimin fiktiv real të veprave penale. Vepër penale e përbërë konsiderohet vepra penale e grabitjes²⁰⁸, figura e së cilës është e përbërë prej dy veprave penale, përdorimit të dhunës apo kanosjes dhe të vjedhjes.

²⁰⁷SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 364.

²⁰⁸ Neni 317 i KPRK-së.

2.2.2 Vepra penale në vazhdim

Deri në vitin 2013, kur kishte hyrë në fuqi Kodi i mëparshëm Penal i Republikës së Kosovës, vepra penale në vazhdim ka qenë një konstruksion i teorisë të së drejtës penale dhe praktikës gjyqësore në Republikën e Kosovës, ngase nuk ka qenë e parashikuar me ligj në mënyrë shprehimore. Në teorinë e së drejtës penale dhe praktikën gjyqësore, si vepër e vazhduar penale konsiderohen rastet kur shumë vepra penale janë kryer nga i njëjti person brenda afatit të caktuar, të cilat janë të kryera kundër një subjekti të njëjtë, e që janë ngushtë të lidhura mes vete, shkrihen në një dhe sajojnë një vepër penale²⁰⁹.

Si vepra penale të vazhduara konsiderohen, p.sh.

- një person brenda vitit për çdo ditë vjedh rrymë apo ujë; arkëtari disa herë brenda vitit vjedh të holla nga arka që i është besuar;
- personi disa herë brenda muajit me qëllim vjedhje pret dru në pyllin e administruar nga Agjencioni Pyjor i Kosovës;
- ndihmësja shtëpiake kryen disa vjedhje në shtëpinë ku është duke punuar etj.

Vështruar vetëm nga aspekti objektiv, në të gjitha këto raste përmbushen të gjitha kushtet për ekzistimin e bashkimit real, përkatësisht mund të konsiderohet se janë kryer shumë vepra penale në bashkim real. Mirëpo, për shkaqe thjesht praktike, në mënyrë që gjykata të mos administrojë prova dhe të masë dënime veç e veç për të gjitha ato vepra penale, gjë që do të ishte punë shumë e rëndë dhe e mundimshme, punë kjo e cila në disa raste do të pamundësonte madje edhe përfundimin e asaj procedure penale, në nenin 77 të KPRK-së, është parashikuar institucioni i veprës penale të vazhduar. Sipas paragrafit 1. të këtij neni, vepra penale në vazhdim përbëhet nga disa vepra të njëjta ose të ngjashme të kryera në lidhshmëri kohore nga i njëjti kryes dhe të cilat paraqesin tërësi për shkak të ekzistimit të së paku dy prej kushteve në vijim:

1. Viktimës së njëjtë të veprës penale;

2. Objekti i njëjtë i veprës penale;

²⁰⁹SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 364.

3. Shfrytëzimi i situatës apo marrëdhënies së njëjtë kohore;

4. Vendi apo hapësira e njëjtë e kryerjes së veprës penale dhe

5. Dashja e njëjtë e kryesit.

Nëse vepra penale në vazhdim përfshin forma të rënda dhe të lehta të së njëjtës vepër, konsiderohet se vepra penale në vazhdim është kryer në formën e rëndë.

Sipas paragrafit 2 të nenit 77 të KPRK-së, veprat penale të kryera kundër personit mund të konsiderohen si vepër penale në vazhdim vetëm nëse janë kryer kundër të njëjtit person.

Ndërsa, sipas paragrafit 3 të këtij neni, veprat penale në vazhdim, të cilat për shkak të natyrës së tyre nuk mund të bashkohen në një vepër, nuk konsiderohen vepra penale në vazhdim.

Nëse vepra penale në vazhdim përfshin veprat penale element i të cilave është shuma në para, vepra penale në vazhdim do të përcaktohet nga shuma e tërësishme e realizuar me të gjitha veprat e veçanta.

Vepra penale e cila nuk është përfshirë në veprën penale në vazhdim në aktgjykimin e formës së prerë të gjykatës, por është zbuluar më vonë, paraqet vepër penale të veçantë²¹⁰.

II. BASHKËPUNIMI

1. Nocioni, kushtet dhe format e bashkëpunimit në të drejtën penale

Bashkëpunimi në të drejtën penale nënkupton rastet kur në kryerjen e veprës penale marrin pjesë dy ose më shumë persona, kurse personat me veprimin ose mosveprimin e të cilëve është kryer vepra penale quhen bashkëpunëtorë. Ose, bashkëpunimi nënkupton kryerjen e veprës penale nga dy ose më shumë persona me marrëveshje ndërmjet tyre²¹¹.

²¹⁰ Neni 77, paragrafët 5 dhe 6 të KPRK-së.

²¹¹ ELEZI, ISMET-KAÇUPI, SKËNDER-HAXHIA, MAKSIM, *Vepra e cituar*, f. 176.

Bashkëpunimit në të drejtën penale i kushtohet një rëndësi e posaçme, për faktin se kur vepra penale kryhet me pjesëmarrjen e shumë personave, është shumë më e rrezikshme se sa në rastet kur kryhet vetëm nga një person.

Pjesëmarrja e dy apo më shumë personave në kryerjen e veprës penale, para të drejtës penale shtron një varg çështjesh që duhen zgjidhur dhe ato kanë të bëjnë me përcaktimin e rolit dhe kontributit të çdo bashkëpunëtori në kryerjen e veprës penale, si dhe me përcaktimin e përgjegjësisë penale të tyre.

Bashkëpunimi është një institucion i së drejtës penale i cili rregullohet me dispozitat e pjesës së përgjithshme të KPRK, mirëpo për shkak të rrezikshmërisë më të madhe, edhe në pjesën e posaçme të KPRK, gjenden disa dispozita ligjore të cilat i referohen këtij institucioni.

Për t'u konsideruar se ekziston bashkëpunimi në të drejtën penale, midis pjesëmarrësve duhet të ndodhë një **lidhje e caktuar objektive dhe subjektive**²¹².

Lidhja objektive qëndron në atë se secili bashkëpunëtor duhet të ndërmarrë ndonjë veprim, me të cilin kontribuon në kryerjen e veprës penale, kurse lidhja subjektive qëndron në atë se të gjithë bashkëpunëtorët duhet të jenë të vetëdijshëm se në kryerjen e veprës penale të caktuar do të marrin pjesë apo veprojnë së bashku në mënyra të ndryshme.

Në nenet 31 deri 35 të KPRK-së janë të parashikuar këto forma të bashkëpunimit:

- 1) **Bashkëkryerja,**
- 2) **Shtytja,**
- 3) **Ndihma,**
- 4) **Bashkimi kriminal dhe**
- 5) **Marrëveshja për të kryer vepër penale.**

Personat që marrin pjesë dhe veprojnë në këto pesë forma të bashkëpunimit quhen bashkëkryes, shtytës, ndihmës, organizatorë ose anëtarë të bashkimit kriminal, si dhe persona që janë marrë vesh për të kryer vepër penale.

²¹²SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 373.

Këto pesë forma të bashkëpunimit, për shkak të veçorive të tyre mjaft të rëndësishme, në shkencën e së drejtës penale ndahen në bashkëpunim në kuptimin e gjerë dhe në bashkëpunim në kuptimin e ngushtë.

Në bashkëpunim në kuptimin e gjerë bëjnë pjesë të gjitha llojet e bashkëpunimit, që njihen në të drejtën tonë penale (bashkëkryerja, shtytja, ndihma, bashkimi kriminal dhe marrëveshja për të kryer vepër penale), ndërsa në bashkëpunim në kuptimin e ngushtë, bëjnë pjesë vetëm shtytja, ndihma, bashkimi kriminal dhe marrëveshja për të kryer vepër penale.

2. Bashkëkryerja

Sipas nenit 31 të KPRK-së, bashkëkryerja ekziston nëse dy apo më shumë persona së bashku kryejnë veprën penale duke marrë pjesë në kryerjen e veprës penale ose thelbësisht duke i kontribuar kryerjes së saj në ndonjë mënyrë tjetër. Pikërisht, edhe në një çështje penale,²¹³ Gjykata Supreme e Kosovës ka sqaruar se "Bashkëkryerja, si formë e bashkëpunimit ekziston edhe në rastet kur dy apo më shumë persona së bashku kryejnë veprën penale, duke kontribuar thelbësisht në kryerjen e veprës penale". Me fjalë tjera, bashkëkryerja ekziston nëse dy apo më shumë persona, duke marrë pjesë në veprimin e kryerjes ose në ndonjë mënyrë tjetër, kryejnë së bashku veprën penale. Nga kjo rezulton se për t'u konsideruar se ka ndodhur bashkëkryerja, si formë e bashkëpunimit, duhet që dy apo më shumë persona të kenë marrë pjesë në veprimin e kryerjes së veprës penale. P.sh. dy ose tre persona shtinë me armë në drejtim të personit tjetër dhe kështu kryejnë veprën penale të vrasjes²¹⁴, apo dy ose më shumë persona së bashku e kryejnë veprën penale të vjedhjes së rëndë²¹⁵.

Në dispozitën e lartcekur ligjore është parashikuar se secili bashkëkryes është përgjegjës dhe do të dënohet me dënimin e parashikuar për veprën penale të kryer. Në këtë rast, bashkëkryesi përgjigjet penalisht brenda kufijve të dashjes apo të pakujdesisë së tij²¹⁶. Nga kjo dispozitë ligjore rezulton se bashkëkryesit në kryerjen e veprës penale mund të veprojnë me forma të ndryshme të fajit dhe është e mundur

²¹³ Aktgjykim i Gjykatës Supreme të Kosovës, PML.Nr.628/2023, datë 21.12.2023

²¹⁴ Neni 172 i KPRK-së.

²¹⁵ Neni 315 i KPRK-së.

²¹⁶ Neni 36, paragrafi 1 i KPRK-së.

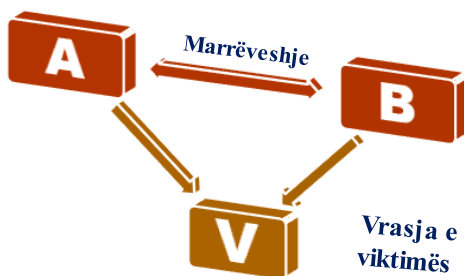
që njëri të veprojë me dashje direkte, kurse tjetri me dashje eventuale. Po ashtu, është e mundur që te njëri bashkëkryes të ekzistojë dashja, kurse te tjetri pakujdesia. Pra, përgjegjësia penale dhe dënimi përcaktohen veçmas për secilin bashkëkryes, varësisht prej formës së fajit me të cilin kanë vepruar dhe varësisht sa kanë kontribuar në kryerjen e veprës penale.

Sipas nenit 36, paragrafi 3 të KPRK-së, është parashikuar se rrethanat personale, përfshirë marrëdhëniet dhe cilësitë të cilat mund të rezultojnë në përjashtimin nga përgjegjësia penale, lirimin nga dënimi, ekzistimin e formave të rënda apo të lehta të veprës penale ose që ndikojnë në përcaktimin e dënimit, mund të merren parasysh vetëm ndaj personit për të cilin vlejnë. Nëse rrethanat personale të cilat ndërlidhen me kryesin kanë ndikim në zbutjen ose ashpërsimin e dënimit dhe këto rrethana konstituojnë elementë të veprës penale, bashkëkryesi, shtytësi ose ndihmësi është përgjegjës për dënimin e paraparë për vepër penale kur ai ka ditur për këtë rrethanë, edhe nëse nuk ka pasur lidhshmëri me të.

BASHKËKRYERJA

Nëse disa persona së bashku kryejnë veprën penale,

- a) duke marrë pjesë në kryerjen e veprës penale ose
- b) thelbësisht duke i kontribuar kryerjes së saj në ndonjë mënyrë tjetër.

3. Shtytja

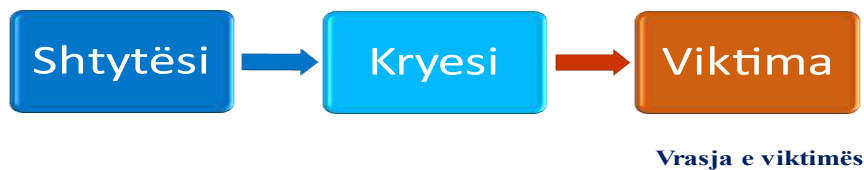
Shtytja, si formë e bashkëpunimit është rregulluar me nenin 32 të KPRK-së. Sipas paragrafit 1 të këtij neni, kushdo që me dashje e shtytë personin tjetër të kryejë vepër penale, dënohet sikurse ai ta kishte kryer atë vepër penale, nëse vepra penale

është kryer. Pra, siç shihet në këtë dispozitë ligjore nuk është përcaktuar nocioni i shtytjes, si formë e bashkëpunimit. Në teorinë e së drejtës penale, shtytja përkufizohet si ndërmarrje e veprimeve të atilla me të cilat te personi tjetër me dashje shkaktohet ose forcohet vendimi për të kryer veprën penale²¹⁷.

Nga ky përkufizim rezulton se shtytja mund të kryhet në rastet kur ndaj një personi, i cili fare nuk ka ndërmend të kryejë vepër penale dhe me veprime të caktuara ndikohet që të formojë vendimin (të vendosë) të kryejë vepër penale. Ndërsa, si formë tjetër e shtytjes, konsiderohet rasti kur personi tjetër e ka ndërmend të kryejë vepër penale, por ai ende nuk ka vendosur përfundimisht, përkatësisht kur vendimi i tij është i luhatshtëm apo ende është në mëdyshje nëse do ta kryejë ose jo veprën penale dhe nëse personi tjetër me veprimet e tij ndikon që vendimi i tij të forcohet, të vendosë për të kryer vepër penale. Te kjo formë e shtytjes, iniciativa për të kryer veprën penale nuk fillon nga shtytësi. Lidhur me këtë, shtytja konsiderohet se ekziston edhe në rastet kur personi ka hartuar planin për të kryer veprën penale, mirëpo ende nuk ka vendosur për ta realizuar atë plan. Nëse ndonjë person e shtytë tjetrin, i cili tashmë ka vendosur për të kryer veprën penale, atëherë në të drejtën penale nuk konsiderohet se është kryer shtytja, por në këto raste bëhet fjalë për të ashtuquajturën “shtytje të pasuksesshme”.

SHTYTJA

- Shtytja me dashje e personit tjetër për ta kryer veprën penale

Në KPRK, përveç nocionit, nuk përcaktohen as mënyrat dhe mjetet me të cilat mund të kryhet shtytja. Mirëpo, në teorinë e së drejtës penale dhe në praktikën

²¹⁷SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 390; KAMBOVSKI, VLLADO, *Vepra e cituar*, f. 372.

gjyqësore është përvetësuar pikëpamja se shtytja mund të kryhet me çdo lloj veprimi, me të cilin te tjetri mund të formohet apo të forcohet vendimi për të kryer veprën penale.

Si veprime të shtytjes mund të konsiderohen, p.sh., veprimet me të cilat bindet tjetri, dhënia e dhuratës, insistimi për të kryer vepër penale, premtimi i dhuratës, lutja, kanosja, dhënia e këshillave, përqeshja për shkak të mosvendosmërisë, vënia në dijeni për të mirat që do të realizohen me kryerjen e veprës penale, etj.

Shtytja mund të ndërmerret nga një ose më shumë persona. Në rastet kur shtytja ndërmerret nga dy apo më shumë persona, kjo në teorinë e së drejtës penale quhet “**bashkështytje**”.

Shtytja duhet të jetë e drejtuar ndaj personit të caktuar, si kryes i ardhshëm dhe me qëllim që të kryhet vepra penale e caktuar.

Shtytja mund të kryhet vetëm me dashje, si formë më e rëndë e fajësisë dhe një gjë e tillë është parashikuar në mënyrë shprehimore, në nenin 32 të KPRK-së. Pra, shtytësi duhet të jetë i vetëdijshëm se me veprimin e tij shtytë tjetrin të kryejë vepër penale dhe njëherësh dëshiron kryerjen e saj. Shtytja gjithëherë është e drejtuar në kryerjen e një vepre penale të caktuar. Shtytësi, pra, është personi që dëshiron ose pranon realizimin e veprës penale të caktuar, me ndërmjetësimin e kryesit.

Duhet theksuar se shtytja është e mundur të kryhet edhe nga pakujdesia, por kjo sipas KPRK-së nuk dënohet, përkatësisht nuk hyn në zonën kriminale.

Sa i përket ndëshkimit të shtytësit, në nenin 32 të KPRK-së, është parashikuar se shtytësi dënohet për çdo lloj vepre penale sikur ta kishte kryer vetë veprën penale, pa marrë parasysh peshën e saj, me kusht që vepra penale të jetë kryer nën ndikimin e tij. Pra, që shtytësi të mund të ndëshkohet, kërkohet që kryesi ta ketë kryer veprën penale dhe siç është cekur më lart, shtytësi dënohet sikur ta kishte kryer vetë veprën penale.

Në paragrafin 2 të nenit 32 të KPRK-së, është rregulluar çështja e ndëshkimit të shtytësit, në rastet kur vepra penale vetëm është tentuar që të kryhet. Sipas kësaj dispozite ligjore, kushdo që me dashje shtytë personin tjetër të kryejë vepër penale dënohet sikurse ta kishte kryer vetë atë vepër penale nëse vepra penale është tentuar, por nuk është kryer.

Ndërsa, në paragrafin 3 të nenit 32 të KPRK-së, është parashikuar se kushdo që me dashje shtytë personin tjetër të kryejë vepër penale të dënueshme me së paku pesë (5) vjet burgim dhe vepra penale as që është tentuar, shtytësi dënohet për tentativë.

Për shkak të rrezikshmërisë shumë të madhe të disa veprave penale dhe natyrës specifike të tyre, në disa raste KPRK shtytjen e parashikon si vepër penale të posaçme apo të pavarur. Në pjesën e posaçme të KPRK-së, shtytja është parashikuar si vepër penale e posaçme në këto raste:

- Shtytja për kryerjen e veprave terroriste²¹⁸;
- Nxitja e përçarjes dhe mosdurimit²¹⁹;
- Shtytja për luftë agresive ose konflikt të armatosur²²⁰;
- Shtytja në vetëvrasje dhe ndihma në vetëvrasje²²¹;
- Nxitja e akteve seksuale me premtim të rrejshëm të martesës²²² etj.

Në këto raste, kur shtytja është parashikuar në ligj si vepër penale e posaçme, konsiderohet se vepra është kryer, pa marrë parasysh nëse ajo është kryer apo ka mbetur në tentativë. Në të gjitha rastet kur shtytja është parashikuar si vepër penale e posaçme, kryesi nuk do të gjykohet sipas dispozitave mbi bashkëpunimin, por do të gjykohet si për çdo vepër penale të pavarur.

4. Ndhima

Ndhima është ndërmarrje e veprimeve të atilla me të cilat një person ndihmon me dashje personin tjetër për të kryer veprën penale. Në nenin 33, paragrafi 1 i KPRK-së, është parashikuar se kushdo që me dashje ndihmon personin tjetër për kryerjen e veprës penale dënohet me dënim më të butë se sa kryesi i veprës.

Në paragrafin 2 të nenit 33 të KPRK-së, është parashikuar se ndihma për të kryer një vepër penale përfshin por nuk kufizohet në:

²¹⁸ Neni 134 i KPRK-së.

²¹⁹ Neni 141 i KPRK-së.

²²⁰ Neni 156 i KPRK-së.

²²¹ Neni 177 i KPRK-së.

²²² Neni 233 i KPRK-së.

- dhënien e këshillave ose udhëzimeve se si të kryhet vepra penale;
- vënien në dispozicion të mjeteve për kryerjen e veprës penale;
- krijimin e kushteve ose mënjanimin e pengesave për kryerjen e veprës penale; ose
- premtimi paraprak se do të fshehë provat e kryerjes së veprës penale, kryesin apo identitetin e kryesit, mjetet e përdorura për kryerjen e veprës penale ose përfitimet që rrjedhin nga kryerja e veprës penale.

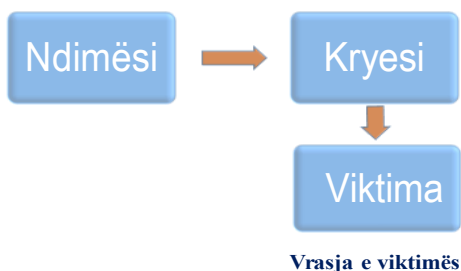
Nga kjo dispozitë ligjore, shihet se ndihma si formë e bashkëpunimit mund të jetë ndihmë fizike dhe ndihmë psikike.

Si ndihmë fizike mund të konsiderohen: vënia në dispozicion të kryesit mjetet për kryerjen e veprës penale dhe mënjanimi i pengesave për kryerjen e veprës penale. Si ndihmë fizike mund të konsiderohen edhe të gjitha ato veprime të tjera me të cilat, objektivisht, ndihmohet personi tjetër që të kryejë veprën penale. Kështu, p.sh., si ndihmë fizike mund të konsiderohet edhe bërja roje gjatë kohës së kryerjes së veprës penale, bartja apo dërgimi i personit deri në vendin ku duhet kryer vepra penale, kontrollimi i gatishmërisë së mjeteve me të cilat duhet të kryhet vepra penale etj.

Si ndihmë psikike mund të konsiderohet: dhënia e këshillave ose e udhëzimeve si të kryhet vepra penale dhe premtimi paraprak se do të fshehë provat e kryerjes së veprës penale, kryesin apo identitetin e kryesit, mjetet e përdorura për kryerjen e veprës penale ose përfitimet që rrjedhin nga kryerja e veprës penale.

NDIHMA

- Ndihton me dashje personin tjetër për ta kryer veprën penale.
- Cilat veprime e përbëjnë ndihmën?
- Ku qëndron dallimi në mes të ndihmës dhe shtytjes?

Ndryshe nga shtytja, e cila për shkak të natyrës së saj mund të kryhet vetëm me veprim, ndihma mund të kryhet me veprim dhe me mosveprim. Ndhima, konsiderohet se kryhet me veprim në rastet kur ndihmësi duke ndërmarrë veprime aktive i ndihmon kryesit për të kryer veprën penale. Kurse, ndihma kryhet me mosveprim në ato raste kur personi nuk ndërmerret atë veprim që ka qenë i detyruar që ta ndërmarrë dhe në këtë mënyrë e ka ndihmuar tjetrit të kryejë veprën penale. P.sh. rojtari i ndonjë marketi, me qëllim që t'i ndihmojë tjetrit në kryerjen e veprës penale të vjedhjes, nuk e mbyll derën e marketit.

Sa i përket kohës, ndihma jepet zakonisht para se të fillojë kryerja e veprës penale dhe kjo ndryshe quhet edhe **ndihmë paraprake**. Mirëpo, ndihma mund të kryhet edhe gjatë kohës së kryerjes së veprës penale, derisa nuk ka përfunduar vepra penale në kuptimin material. Veprimet që ndërmerren pasi të jetë kryer vepra penale nuk mund të konsiderohen si ndihmë, me kusht që të mos jenë premtuar më parë, para se të ketë filluar kryerja e veprës penale. Kështu, p.sh. do të konsiderohet si ndihmë nëse një person i premtonte tjetrit se pas kryerjes së veprës penale të vjedhjes, do ta fshehtë kryesin dhe pasurinë e vjedhur. Në të kundërtën, nëse dikush e fshehtë kryesin e veprës penale, edhe pse nuk i ka premtuar këtë më parë, atëherë një person i tillë do të përgjigjet si kryes i posaçëm i veprës penale dhënia e ndihmës kryesve pas kryerjes së veprave penale²²³.

Ndhima mund të jetë e suksesshme dhe e pasuksesshme. Ndhima e pasuksesshme do të ekzistojë atëherë kur personi, të cilit i është dhënë ndihma nuk e ka kryer veprën penale ose nuk ka tentuar ta kryejë apo nuk ka ndërmarrë veprime përgatitore të ndëshkueshme. Gjithashtu, do të konsiderohet se ekziston ndihma e pasuksesshme edhe në rastet kur kryesi i veprës penale fare nuk i ka shfrytëzuar veprimet e ndihmësit. P.sh. personi A veprën penale të vrasjes²²⁴ e kryen me revole dhe jo me thikën që ia ka dhënë ndihmësi; ose nëse personi A veprën penale të vjedhjes së rëndë²²⁵, e kryen duke thyer dritaren dhe jo me çelësin fals që ia ka dhënë ndihmësi etj. Meqë KPRK nuk përmban ndonjë dispozitë ligjore, me të cilën do të rregullonte çështjen e ndëshkimit për ndihmë të pasuksesshme, andaj mund të konkludojmë se ndihma e pasuksesshme nuk ndëshkohet, me kusht që mos t'i përmbajë elementet e ndonjë vepre penale të posaçme.

²²³ Neni 380 i KPRK-së.

²²⁴ Neni 172 i KPRK-së.

²²⁵ Neni 315 i KPRK-së.

Në paragrafin 1 të nenit 33 të KPRK-së, është parashikuar se kushdo që me dashje ndihmon personin tjetër për kryerjen e veprës penale dënohet me dënim më të butë se sa kryesi i veprës.

Për shkak të natyrës së disa veprave penale dhe rrezikshmërisë së tyre, për të cilat jepet ndihma dhe për disa shkaqe kriminalo-politike, ndihma në disa raste në pjesën e posaçme të KPRK është parashikuar si vepër penale e posaçme apo e pavarur.

Rastet e tilla janë:

- Dhënia e ndihmës në vetëvrasje²²⁶;
- Ndihma gruas shtatzënë për ta ndërprerë shtatzënësinë²²⁷;
- Dhënia e ndihmës kryesit pas kryerjes së veprës penale²²⁸;
- Mundësimi ose detyrimi në prostitucion²²⁹;
- Dhënia e ndihmës personit të akuzuar nga tribunali ndërkombëtar penal²³⁰ etj.

DISA RASTE NGA PRAKTIKA GJYQËSORE NË REPUBLIKËN E KOSOVËS E NDIHMËS NË KRYERJEN E VEPRËS PENALE

- Personi A. kishte vendosur që të kryejë veprën penale të vjedhjes në shtëpinë e personit B., mirëpo, nuk e dinte saktësisht se ku janë të fshehura ari dhe paratë. Pas kësaj, personi A. e njofton për këtë plan personin C., ku me këtë rast personi C. **e njofton** personin A., se ku gjendet ari dhe paratë e fshehura në shtëpinë e personit B.
- Personi A. **i jep në shfrytëzim** veturën e tij personit B., në mënyrë që personi B. me veturën e personit A. të bëjë transportimin e substancave narkotike. Personi A. ka qenë në dijeni se personi B. do të shfrytëzojë veturën e tij për transportimin e substancave narkotike.

²²⁶ Neni 177 i KPRK-së.

²²⁷ Neni 178 i KPRK-së.

²²⁸ Neni 380 i KPRK-së.

²²⁹ Neni 234 i KPRK-së.

²³⁰ Neni 381 i KPRK-së.

- Personi A. **ia jep në shfrytëzim** lokalet e tij personit B., në mënyrë që në këto lokale kryejë veprën penale të organizimit të skemave piramidale dhe bixhozit të paligjshëm.
- Personi A. kishte vendosur që të kryejë veprën penale të vjedhjes në shtëpinë e personit B., mirëpo, nuk e dinte se si të depëronte më lehtë në shtëpinë e personit B. Pas kësaj, personi A. e njofton për këtë plan personin C., ku me këtë rast personi C. **e njofton** personin A., se si mund të depërtojë më lehtë në shtëpinë e personit B.
- Ndihmësi duke e ditur se kryesi ka vendosur që ta kryejë veprën penale të caktuar, **me veturën e tij e dërgon kryesin** deri tek vendi ku kryesi do ta kryejë veprën penale.
- Punëtori i sigurimit të objektit ku do të kryhet vepra penale e vjedhjes, **e ndal alarmin**, në momentin kur kryesi shkon për ta kryer veprën penale të vjedhjes në atë objekt.
- **Ndihma e premtuar paraprakisht** se do ta strehojë kryesinë pas kryerjes së veprës penale.
- Ndihmësi, i cili është automekanik, me kërkesën e kryesit, **e ndërton në veturën e kryesit një hapësirë të posaçme dhe të fshehtë**, në mënyrë që kryesi, atë hapësirë ta shfrytëzojë për trafikimin e narkotikëve.

5. Bashkimi kriminal

Bashkimi kriminal është forma e katërt dhe më e rëndë e bashkëpunimit në kuptimin e ngushtë. Sipas të drejtës penale, termi bashkim kriminal nënkupton organizatën kriminale, përkatësisht grupin e personave, të cilët janë marrë vesh për të kryer vepër penale, rrjeti i personave me qëllime kriminale, si dhe format e tjera të ngjashme të bashkëpunimit për kryerjen e veprave penale.²³¹ Përmes kësaj forme të bashkëpunimit, kryhen vepra penale shumë të rënda, siç janë: trafikimi i drogës, i armëve, i njerëzve, terrorizmi, format e rënda të vrasjeve, grabitjet, shantazhet, korrupsioni, pastrimi i parave, si dhe krimet e kryera kundër njerëzimit dhe së drejtës ndërkombëtare gjatë konflikteve të armatosura apo luftërave në vende të ndryshme të botës. Në nenin 34, paragrafi 1 të KPRK-së, është përcaktuar nocioni i bashkimit

²³¹ SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 402-403.

kriminal, i cili manifestohet në rastet kur ndonjë person në mënyrë shprehimore ose të heshtur merret vesh me një apo me më shumë persona për të kryer ose për të nxitur kryerjen e një veprë penale të dënueshme me së paku pesë (5) vjet burgim dhe ndërmerr veprime përgatitore për realizimin e marrëveshjes së tillë, dënohet me dënimin e paraparë për atë vepër penale.

Bashkimi kriminal, si institucion i përgjithshëm i së drejtës penale, është parashikuar me qëllim të inkriminimit të fazës më të hershme të kryerjes së veprës penale, në fazën e përgatitjes së veprës penale. Me këtë institucion, në fakt, ndëshkohen veprimet përgatitore, vepra këto që ndryshe quhen *“delicta preparata”*. Sipas dispozitës së lartcekur ligjore, personat hyjnë në zonën kriminale, pra ndëshkohen, vetëm nëse merren vesh, përkatësisht arrijnë marrëveshje që të kryejnë apo shtyjnë të tjerët për të kryer veprën penale të dënueshme me së paku pesë vjet burgim dhe nëse ndërmarrin edhe veprime përgatitore për realizimin e marrëveshjes.

Duke u bazuar në këtë dispozitë ligjore, te rastet e bashkimit kriminal, personi konsiderohet penalisht përgjegjës dhe dënohet, nëse janë plotësuar këto kushte:

- kur ka arritur marrëveshje në mënyrë shprehimore apo të heshtur me një apo me më shumë persona që të kryejë vepër penale;
- kur ka arritur marrëveshje me një apo me më shumë persona që të shtyjnë të tjerët të kryejnë vepra penale;
- kjo marrëveshje në të drejtën penale konsiderohet relevante, vetëm nëse është kryer me dashje;
- vepra penale për të cilën është arritur marrëveshja, duhet të jetë e dënuar me së paku pesë vjet burgim dhe
- nëse me qëllim të kryerjes së veprës penale, për të cilën është arritur marrëveshja, janë ndërmarrë edhe veprime përgatitore për realizimin e marrëveshjes, p.sh. është bërë furnizimi me armë me qëllim të kryerjes së vrasjes etj.

Të gjitha këto kushte duhet të përmbushen në mënyrë kumulative për t'u konsideruar se ekziston bashkimi kriminal dhe që të mund të ndëshkohen personat për këtë formë bashkëpunimi.

Është me rëndësi të theksohet se sipas KPRK-së, bashkimi kriminal, si formë e bashkëpunimit do të konsiderohet se ekziston dhe pjesëmarrësit e tij do të dënohen,

edhe pse nuk është kryer apo nuk është tentuar të kryhet vepra penale, për të cilën janë marrë vesh, mjafton që të jetë arritur marrëveshja dhe që të jenë ndërmarrë veprime përgatitore me qëllim të realizimit të marrëveshjes.

Duke e marrë për bazë faktin se bashkimi kriminal, për shkak të natyrës së tij, vështirë zbulohet dhe kryhet në mënyrë konspirative, në nenin 34, paragrafi 2 të KPRK-së, është parashikuar shprehimisht se gjykata mund ta zbusë dënimin apo ta lirojë nga dënimi personin i cili është penalisht përgjegjës në këto raste:

- vullnetarisht heq dorë nga marrëveshja;
- vullnetarisht ndërmerr veprime për parandalimin e ekzistencës së vazhdueshme të bashkimit kriminal ose të kryerjes së veprës penale në pajtim me qëllimet e saj; ose
- vullnetarisht ia zbulon policisë njohuritë e marrëveshjes në kohën kur vepra penale e planifikuar ende mund të parandalohet.

6. Marrëveshja për të kryer vepër penale

Marrëveshja për të kryer vepër penale është një institut ri në KRPK, me anë të së cilës inkriminohet vetë fakti i arritjes së marrëveshjes për të kryer vepër penale. Sipas nenit 35, paragrafi 1 të KPRK-së, kushdo që merret vesh me një apo me më shumë persona për të kryer vepër penale dhe një apo më shumë nga ata persona ndërmerr çfarëdo veprimi të rëndësishëm për kryerjen e veprës penale dënohet me dënimin e paraparë për atë vepër penale.

Ndërsa, në paragrafin 2. të këtij neni, është parashikuar se për qëllime të këtij neni, shprehja “**veprim i rëndësishëm drejt kryerjes së veprës penale**” nuk duhet të jetë veprim penal, por duhet të jetë hap i rëndësishëm përgatitor drejt kryerjes së veprës penale të cilën personat janë pajtuar që ta kryejnë.

7. Shqyrtime përfundimtare lidhur me bashkëpunimin

Siç është cekur edhe më parë, bashkëpunimit në të drejtën penale i kushtohet një rëndësi e posaçme, për faktin se kur vepra penale kryhet me pjesëmarrjen e shumë personave, është shumë më e rrezikshme se në rastet kur kryhet vetëm nga

një person dhe për t'u konsideruar se ekziston bashkëpunimi në kryerjen e veprës penale, midis pjesëmarrësve duhet të ndodhë një lidhje e caktuar objektive dhe subjektive. Pra, nuk mjafton që në kryerjen e veprës penale të marrin pjesë dy ose më shumë persona, por, duhet që në mes tyre të ekzistojë edhe një marrëveshja paraprake lidhur me kryerjen e veprës penale.

Forma më e shpeshtë e bashkëpunimit është bashkëkryerja e cila ekziston nëse dy apo më shumë persona së bashku kryejnë veprën penale duke marrë pjesë në kryerjen e veprës penale ose thelbësisht duke i kontribuar kryerjes së saj në ndonjë mënyrë tjetër.

Përveç bashkëkryerjes, sipas të drejtës tonë penale, në bashkëpunim bëjnë pjesë: edhe shtytja, ndihma, bashkimi kriminal dhe marrëveshja për të kryer vepër penale.

Meqë në dispozitat ligjore të KPRK-së nuk është përcaktuar nocioni i shtytjes, atëherë sipas teorisë të së drejtës penale, shtytja përkufizohet si ndërmarrje e veprimeve të atilla me të cilat te personi tjetër me dashje shkaktohet ose forcohet vendimi për të kryer veprën penale.

Në përgjithësi, veprimet me të cilat mund të kryhet ndihma janë të parashikuara në paragrafin 2 të nenit 33 të KPRK-së, mirëpo, nuk janë të kufizuara vetëm në to.

Për shkak të rrezikshmërisë shumë të madhe të disa veprave penale dhe natyrës specifike të tyre, në disa raste, KPRK shtytjen dhe ndihmën i ka parashikuar si vepra penale të posaçme apo të pavarura.

Si shtytja, ashtu edhe ndihma, mund të jenë të suksesshme apo të pasuksesshme.

Bashkimi kriminal është forma më e rëndë e bashkëpunimit në kuptimin e ngushtë dhe nënkupton organizatën kriminale, përkatësisht grupin e personave, të cilët janë marrë vesh për të kryer vepër penale, rrjeti i personave me qëllime kriminale, si dhe format e tjera të ngjashme të bashkëpunimit për kryerjen e veprave penale.

Një formë e re e bashkëpunimit që është parashikuar në KPRK, është edhe marrëveshja për të kryer vepër penale, përmbajtja e së cilës është parashikuar në nenin 35 të KPRK-së.

KAPITULLI VIII

SANKSIONET PENALE

KAPITULLI VIII - SANKSIONET PENALE

1. Nocioni dhe funksioni i sanksioneve penale

Sanksionet penale që parashikohen në të drejtën penale janë masa shtrënguese që zbatohen nga ana e shtetit me qëllim të luftimit dhe parandalimit të kriminalitetit. Me anë të sanksioneve penale, kryesit të veprës penale i kufizohen apo i merren të drejtat, liritë dhe vlerat e tjera shumë të rëndësishme, siç janë: liria e lëvizjes, pasuria, të drejta të caktuara, siç janë: e drejta pasive e votës, e drejta për të drejtuar automjetin, e drejta për të qëndruar në një shtet etj. Ndërsa, në disa shtete ku akoma njihet si lloj i sanksionit edhe dënimi me vdekje, kryesit të veprës penale i merret edhe jeta.

Gjatë historisë së të drejtës penale, ndryshimet më të shpeshta dhe më të mëdha janë shprehur në fushën e sanksioneve penale. Në vazhden e këtyre ndryshimeve të rëndësishme kanë lindur prirje dhe procese të reja, të cilat kanë pasur ndikim në legjislacionin penal bashkëkohor. Prirjet e reja në zhvillimin e sanksioneve penale veçanërisht qëndrojnë në këto segmente: në vënien e një raporti të ri të shoqërisë ndaj kryesit, që ky të mos trajtohet si armik i shoqërisë, por që me një trajtim adekuat penalo juridik, të shndërrohet në një anëtar të barabartë dhe të dobishëm të shoqërisë; në parashikimin e dënimeve alternative, sidomos të disa varianteve të dënimeve me kusht - punën me interes të përgjithshëm, gjysmëlirinë, etj., si substitute të dënimit me burgim; në përforcimin e mëtejshëm të preventivës speciale në të drejtën penale, veçanërisht në formë të risocializimit; në dobësimin e elementeve klasike retributive të dënimit, me kusht që nga brendia dhe qëllimi i dënimit të mos humbasin elementet sociale, etike dhe vlerat - drejtësia dhe drejtshmëria; që dënimi të ketë elemente të mjaftueshme të satisfaksionit edhe ndaj palës së dëmtuar nga vepra penale; që dënimi të shqiptohet vetëm në rastet e pashmangshme dhe të domosdoshme, me fjalë të tjera, që dënimi të jetë legjitim. Nëse përmbushen këto postulate, atëherë llojet dhe natyra e sanksioneve penale do të integrohen në suaza të shtetit demokratik dhe juridik. Kështu, në fushën e sanksioneve penale, fushë kjo më e ndjeshme për sigurinë e qytetarëve dhe të

shoqërisë, do të forcohet më tepër parimi i ligjshmërisë dhe do të mënjanohet arbitrariteti i organeve shtetërore²³².

Në teorinë e së drejtës penale, thuhet se sanksionet penale janë masa të dhunshme penalo-juridike, të cilat i shqipton gjykata në procedurën e përcaktuar në ligj ndaj kryesit të veprës penale, me qëllim të mbrojtjes së shoqërisë dhe individit nga kriminaliteti, ndërsa konsistojnë në marrjen apo kufizimin e lirive dhe të drejtave të caktuara ose në paralajmërimin e kryesit se do t'i merren apo do t'i kufizohen liritë apo të drejtat, nëse sërish kryen vepër penale.

Duke u bazuar në këtë definicion dhe në atë që u tha më lart, sanksionet penale, kanë këto karakteristika themelore:

a) Me anë të sanksioneve penale shoqëria mbron nga kriminaliteti vlerat më të rëndësishme të individit dhe të shoqërisë në përgjithësi;

b) Sanksionet penale mund t'u shqiptohen vetëm kryesve të veprave penale;

c) Ndaj kryesve të veprave penale mund të shqiptohet vetëm ai sanksion penal që është parashikuar me ligj në kohën e kryerjes së veprës penale (*“nulla poena sine lege”*);

ç) Sanksionet penale mund t'i shqiptojë vetëm gjykata në bazë të procedurës së përcaktuar me ligj dhe

d) Me anë të sanksioneve penale, kryesve të veprave penale u merren ose u kufizohen liritë dhe të drejtat e caktuara.

2. Sanksionet penale dhe masat tjera sipas të drejtës penale të Republikës së Kosovës

Sanksionet penale sipas nenit 4, paragrafi 1 të KPRK-së, ndahen në dy grupe:

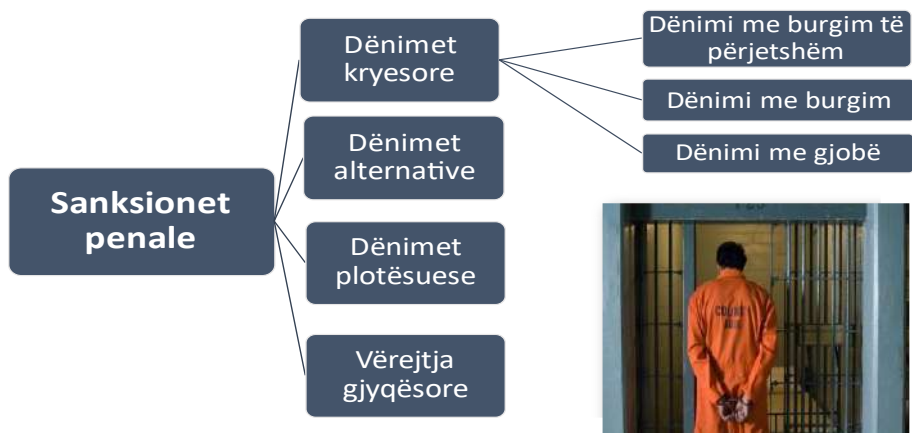
1) Dënime dhe

2) Vërejtje gjyqësore.

Dënimet ndahen në :

²³²SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 418.

- a) Dënime kryesore,
- b) Dënime plotësuese dhe
- c) Dënime alternative.

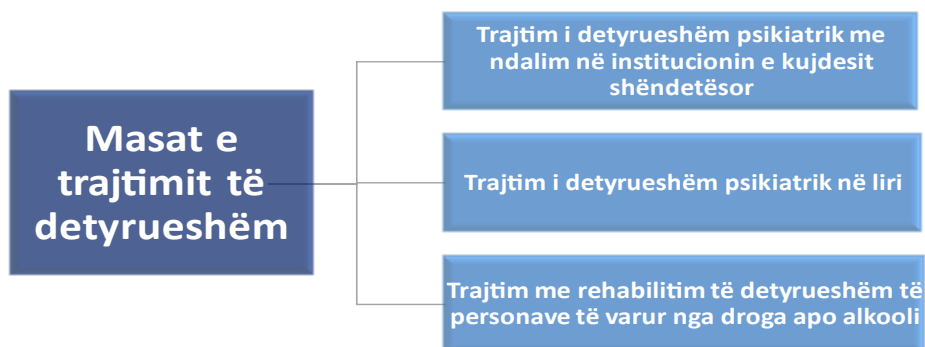

Përveç sanksioneve penale, në KPRK, janë të parashikuara edhe disa masa tjera të cilat aplikohen ndaj kategorive të caktuara të kryesve të veprave penale, siç janë p.sh. masat e trajtimit të detyrueshëm.

Masat e trajtimit të detyrueshëm, sipas nenit 4, paragrafi 2 të KPRK-së, janë:

- 1) Trajtimi i detyrueshëm psikiatrik me ndalim në institucionin e kujdesit shëndetësor;
- 2) Trajtimi i detyrueshëm psikiatrik në liri dhe
- 3) Trajtimi me rehabilitim i personave të varur nga droga dhe alkooli.

Këto masa të trajtimit të detyrueshëm, sipas nenit 84, paragrafi 1 të KPRK-së, mund t'i shqiptohen kryesit i cili nuk është penalisht përgjegjës, ka aftësi esencialisht të zvogëluar mendore apo është i varur nga droga ose alkooli.

3. Masat dhe dënimet ndaj të miturve

Sipas nenit 12, paragrafi 1 të Kodit të Drejtësisë për të Mitur, ndaj të miturve mund të shqiptohen këto masa:

- **masat e diversitetit** dhe
- **masat edukative.**

Kurse, sipas nenit 12, paragrafi 2 të KDM-së, dënimet që mund të shqiptohen ndaj të miturve janë :

- **gjoba,**
- **urdhri për punë në dobi të përgjithshme** dhe
- **burgimi për të mitur.**

Dënimi nuk mund t'i shqiptohet të miturit i cili ka qenë nën moshën gjashtëmbëdhjetë vjet në kohën e kryerjes së veprës penale.

Kohëzgjatja e çfarëdo mase apo dënimi të shqiptuar duhet të përcaktohet me vendim të gjykatës në pajtim me dispozitat ligjore të KDM-së.

Masat e diversitetit, sipas nenit 20 të KDM-së janë :

1. Pajtimi në mes të kryesit të mitur dhe palës së dëmtuar, duke përfshirë edhe kërkim faljen nga i mituri ndaj palës së dëmtuar;

2. Pajtimi ndërmjet të miturit dhe familjes së tij;

3. Kompensimi i dëmit palës së dëmtuar në bazë të marrëveshjes së ndërsjellët ndërmjet të dëmtuarit, të miturit dhe përfaqësuesit të tij ligjor, në përputhje me situatën financiare të të miturit;

4. Vijimi i rregullt në shkollë;

5. Pranimi i punësimit apo aftësimit në një profesion adekuat me aftësitë dhe shkathtësitë e tij;

6. Kryerja e punës pa pagesë në dobi të përgjithshme në pajtim me aftësinë e kryesit të mitur për kryerjen e punës së tillë. Kjo masë mund të shqiptohet me pëlqimin e të miturit në kohëzgjatje prej dhjetë (10) deri në gjashtëdhjetë (60) orë;

7. Edukimi në rregullat e trafikut;

8. Këshillimi psikologjik;

9. Angazhimi në aktivitete bamirësie

10. Pagesa e një shume të caktuar të të hollave të destinuara për qëllime bamirësie apo në programin për kompensim të viktimave në përputhje me situatën financiare të të miturit;

11. Angazhimi në aktivitete sportive dhe rekreative;

12. Këshillimi ndërmjet familjeve të të miturve;

13. Të përmbahet nga çfarëdo kontakti me individë të caktuar që mund të kenë ndikim negativ tek i mituri;

14. Të mos vizitojë vende ose mjedise të caktuara që mund të kenë ndikim negativ tek i mituri;

15. Të përmbahet nga përdorimi i drogës dhe i alkoolit dhe

16. Vërejtja policore.

Masat edukative, sipas nenit 23 të KDM-së, janë:

1. Qortimi gjyqësor,

2. Masat e mbikëqyrjes së shtuar dhe

3. Masat institucionale.

Qortimi gjyqësor shqiptohet ndaj të miturit, interesat e të cilit më së miri përfillen me një masë afatshkurtër, veçanërisht nëse vepra penale është kryer nga pamaturia apo pakujdesia²³³.

Masat e mbikëqyrjes së shtuar janë:

1. Mbikëqyrja e shtuar nga ana e prindit, nga prindi adoptues ose kujdestarit të të miturit,
2. Mbikëqyrja e shtuar nga familja tjetër dhe
3. Mbikëqyrja e shtuar nga organi i kujdestarisë.

Masat institucionale edukative janë:

1. Dërgimi i të miturit në institucion edukues korrektues dhe
2. Dërgimi i kryesit të mitur në institucionin e kujdesit të posaçëm²³⁴.

Siç është theksuar edhe më parë, përveç masave, **ndaj të miturve mund të shqiptohen edhe dënimet.**

Sipas nenit 12, paragrafi 2 të KDM-së, dënimet që mund të shqiptohen ndaj të miturve janë:

-gjoba,

-urdhri për punë në dobi të përgjithshme dhe

-burgimi për të mitur.

Fillimisht duhet theksuar se dënimi nuk mund t'i shqiptohet të miturit i cili ka qenë nën moshën 16 (gjashtëmbëdhjetë) vjet në kohën e kryerjes së veprës penale. Kohëzgjatja e çfarëdo mase apo dënimi të shqiptuar duhet të përcaktohet me vendim të gjykatës në pajtim me dispozitat ligjore të KDM.²³⁵

Dënimi me gjobë - Gjykata mund të shqiptoj dënim me gjobë ndaj të miturit, nëse i mituri ka mjete për ta paguar gjobën. Pra, kusht për ta shqiptuar dënimin me gjobë ndaj të miturit, është që i mituri të ketë mjete për ta paguar gjobën. Me rastin e shqiptimit të dënit me gjobë, gjykata shqyrton gjendjen financiare të të miturit

²³³ Neni 23, paragrafi 2 i KDM-së.

²³⁴ Neni 23, paragrafët 3 dhe 4 të KDM-së.

²³⁵ Neni 12, paragrafët 3 dhe 4 të KDM-së.

dhe në veçanti lartësinë e të ardhurave të tij personale, të ardhurat tjera, pasurinë dhe detyrimet. Gjykata nuk e cakton lartësinë e gjobës mbi lartësinë e mjeteve që posedon i mituri.²³⁶

Dënimi me gjobë nuk mund të jetë më pak se **25 (njëzetepesë) euro** ose më shumë se **5.000 (pesëmijë) euro**.²³⁷

Në nenin 31, paragrafi 3 të KDM, është parashikuar se me aktgjykim²³⁸ përcaktohet afati për pagesën e gjobës i cili nuk mund të jetë më i shkurtër se 15 (pesëmbëdhjetë) ditë e as më i gjatë se 3 (tre) muaj, por në rrethana të arsyeshme gjykata mund të lejojë pagesën e gjobës me këste po jo më gjatë se 2 (dy) vjet.

Nëse i mituri nuk dëshiron apo nuk mund ta paguajë gjobën, gjykata mund të lejojë që gjoba të paguhet me këste, por jo më gjatë se 2 (dy) vjet. Pastaj, nëse i mituri përsëri nuk dëshiron apo nuk mund ta paguajë gjobën, gjykata, me pëlqimin e personit të dënuar, mund ta zëvendësojë gjobën me urdhër për punë në dobi të përgjithshme që nuk pengon vijimin e rregullt në shkollë dhe aktivitetet tjera të punës. Gjykata mund ta zëvendësojë dënimin me gjobë me ndonjë masë edukative jo institucionale, siç është përcaktuar me dispozitat përkatëse të këtij kodi, nëse i mituri nuk e paguan dënimin me gjobë, e as nuk pajtohet me zëvendësimin e saj me urdhrin me punë në dobi të përgjithshme.²³⁹ Duke u bazuar në këto që u thanë më lart, shihet se nëse i mituri nuk e paguan dënimin me gjobë, atëherë dënimi me gjobë nuk mund të zëvendësohet në dënim me burgim për të mitur.

Urdhri për punë dobi të përgjithshme - Sipas nenit 32 të KDM-së, ndaj të miturit, gjykata mund të shqiptoj edhe dënimin urdhër me punë në dobi të përgjithshme.

Kur e shqipton urdhrin për punë në dobi të përgjithshme, gjykata e urdhëron të miturin që të kryejë punë në dobi të përgjithshme pa pagesë për një afat të caktuar prej **30 (tridhjetë) deri në 120 (njëqindnjëzet) orëve**.²⁴⁰

²³⁶ Neni 31, paragrafi 1 i KDM-së.

²³⁷ Neni 31, paragrafi 2 i KDM-së.

²³⁸ Në nenin 68, paragrafët 3 dhe 4 të KDM-së, është parashikuar se masat e diversitetit dhe masat edukative ndaj të miturve shqiptohen me aktvendim, kurse dënimet shqiptohen me aktgjykim.

²³⁹ Neni 31, paragrafët 4 dhe 5 të KDM-së.

²⁴⁰ Neni 32, paragrafi 2 i KDM-së.

Me pajtimin e të miturit, gjykata mund ta zëvendësojë masën e shqiptuar edukative institucionale deri në 3 (tre) vjet, burgimin e të miturit deri në 2 (dy) vjet ose gjobën me urdhër për punë në dobi të përgjithshme. Në paragrafin 3 të nenit 32 të KDM-së, është parashikuar se shërbimi sprovues e përcakton llojin e punës në dobi të përgjithshme të cilën duhet ta kryejë personi i dënuar, cakton organizatën specifike për të cilën personi i dënuar do ta kryejë punën në dobi të përgjithshme, vendos për ditët e javës kur do të kryhet puna dhe mbikëqyrë kryerjen e punës në dobi të përgjithshme. Gjithashtu, shërbimi sprovues përkujdeset që ekzekutimi i punës në dobi të përgjithshme mos të ndikoj në ndërprerjen e shkollimit apo të ndonjë punësimi të rregullt të të miturit. Është me rëndësi të theksohet se puna në dobi të përgjithshme e shqiptuar nga gjykata, duhet të ekzekutohet brenda një (1) viti.²⁴¹

Nëse pas kalimit të periudhës së caktuar i mituri nuk e kryen punën në dobi të përgjithshme ose punën e tillë në dobi të përgjithshme e kryen vetëm pjesërisht, gjykata urdhëron ekzekutimin e burgimin për të mitur në kohëzgjatje proporcionale, duke marrë parasysh kohëzgjatjen e punës në dobi të përgjithshme që është kryer. Në raste të tilla, gjykata nuk është e kushtëzuar nga kohëzgjatja minimale prej 1 (një) viti për masën e edukimit institucional, e as kohëzgjatja prej 6 (gjashtë) muaj të dënim me burgim për të mitur, të përcaktuara me këtë Kod.²⁴²

Dënimi me burgim për të mitur - Sipas nenit 33 të KDM-së, qëllimi i burgimit për të mitur është që të kontribuohet në rehabilitimin, risocializimin dhe në zhvillimin e kryesit të mitur, veçanërisht në edukimin e të miturit, edukimin e specializuar, aftësitë profesionale dhe në zhvillimin e duhur personal. Përveç kësaj, burgimi për të mitur duhet të ndikojë pozitivisht në të miturin përmes mbrojtjes, ndihmës dhe mbikëqyrjes për ta parandaluar recidivizmin.

Në nenin 34 të KDM-së, është parashikuar se gjykata mund të shqiptoj dënimin me burgim për të mitur ndaj kryesit të mitur i cili në kohën e kryerjes së veprës penale i ka mbushë 16 (gjashtëmbëdhjetë) vjet dhe ka kryer vepër penale të dënueshme me mbi 5 (pesë) vite burgim, në rastet kur shqiptimi i masës edukative nuk do të ishte adekuate për shkak të peshës së veprës penale, pasojave të saj dhe

²⁴¹ Neni 32, paragrafi 5 i KDM-së.

²⁴² Neni 32, paragrafët 6 dhe 7 të KDM-së.

shkallës së përgjegjësisë penale. Duke u bazuar në këtë dispozitë ligjore, dënimi me burgim për të mitur mund të shqiptohet nëse plotësohen në mënyrë kumulative këto 3 (tre) kushte e që kanë të bëjnë me moshën e të miturit në kohën e kryerjes së veprës penale, dënimin të parashikuar për veprën penale të kryer dhe nëse shqiptimi i masave edukative nuk do të ishte adekuat.

Kohëzgjatja e burgimit për të mitur nuk mund ta kalojë maksimumin e burgimit të paraparë për veprën penale, por mund të jetë më i ulët se minimumi i burgimit të paraparë për veprën penale.

Në anën tjetër, burgimi për të mitur nuk mund të shqiptohet në kohëzgjatje më pak se **6 (gjashtë) muaj** as më shumë se **5 (pesë) vjet** dhe shqiptohet në muaj dhe vite të plota. Përgjashtimisht, maksimumi i burgimit për të mitur është **10 (dhjetë) vjet** për vepra të rënda penale të dënueshme me burgim të përjetshëm ose kur i mituri ka kryer së paku 2 (dy) vepra penale në bashkim, ku secila është e dënueshme me burgim prej më shumë se 10 (dhjetë) vjet.²⁴³

Kur gjykata cakton dënimin me burgim për të mitur deri në dy vjet ose masën e dërgimit në institucionin edukativ apo edukativo-korrektues deri në dy vjet, mund të shqiptoj edhe **dënimin me kusht** në pajtim me dispozitat ligjore të KPRK.

Përveç masës apo dënimin, të miturit mund t'i shqiptohen edhe **masat e trajtimit të detyrueshëm** dhe **dënimet plotësuese**, në pajtim me Kapitullin VIII të KDM-së.

4. Dënimet dhe sanksionet tjera penale ndaj personave juridik

Përveç ndaj personave fizikë, në legjislacionin tonë parashihen edhe dënime dhe sanksione tjera edhe ndaj personave juridik për shkak të kryerjes së veprave penale. Kështu, me Ligjin për përgjegjësinë e personave juridik për vepra penale²⁴⁴ janë parashikuar dënime dhe sanksione tjera penale ndaj personave juridik për shkak të kryerjes së veprave penale. Në nenin 8, paragrafi 1 të këtij Ligji, është paraparë

²⁴³ Neni 35, paragrafi 2 i KDM-së.

²⁴⁴ Ligji Nr.04/L-030 për përgjegjësinë e personave juridik për vepra penale, i datës 31 gusht 2011, i cili ligj ka hyrë në fuqi më 1 janar 2013 (Në tekstin e mëtejshëm LPPJVP).

se për vepra penale të cilat i kryejnë personat juridik shqiptohen këto sanksione penale :

- 1. Dënimet;**
- 2. Dënimi me kusht dhe**
- 3. Masat e sigurisë.**

Ndërsa, llojet e dënimeve që mund të shqiptohen për vepra penale të personit juridik janë:

- 1. Dënimi me gjobë dhe**
- 2. Pushimi i personit juridik.**

4.1. Dënimi me gjobë

Dënimi me gjobë nënkupton një shumë e të hollave, të cilën detyrohet ta paguajë personi juridik në llogari të shtetit për shkak të kryerjes së veprës penale, e të cilin dënim e shqipton gjykata në procedurën e përcaktuar me ligj. Në nenin 9, paragrafi 1 të LPPJVP-së është parashikuar minimumi dhe maksimumi i dënimit me gjobë që mund të shqiptohet ndaj personit juridik. Kështu, sipas kësaj dispozite ligjore për veprat penale të personave juridik dënimi i paraparë me gjobë nuk mund të jetë më i vogël se 1.000 (njëmijë) euro dhe as më i lartë se 100.000 (njëqindmijë) euro. Në paragrafin 2 të nenit të lartcekur, janë parashikuar minimumi dhe maksimumi i posaçëm i dënimit me gjobë për persona juridik, duke u bazuar në lartësinë dhe llojin e dënimit me burgim që është parashikuar për veprën penale konkrete. Ndërsa, në nenin 10 të LPPJVP-së janë parashikuar rrethanat (rrethanat rënduese dhe lehtësuese) të cilat duhet që gjykata t'i marrë parasysh me rastin e caktimit të shumës së dënimit me gjobë ndaj personit juridik.

4.2. Pushimi i personit juridik

Përveç dënimit me gjobë, ndaj personit juridik për shkak të kryerjes së veprës penale është parashikuar edhe mundësia e shqiptimit të dënimit me pushim të personit juridik. Në nenin 11, paragrafi 1 të LPPJVP-së, është parashikuar se dënimi me pushim të veprimtarisë së personit juridik, mund të shqiptohet nëse personi

juridik është themeluar me qëllim të kryerjes së veprave penale apo veprimtarinë e ka shfrytëzuar kryesisht për kryerjen e veprave penale. Pra, sipas kësaj dispozite ligjore, ky dënim mund t'u shqiptohet personave juridik vetëm nëse personi juridik është themeluar me qëllim të kryerjes së veprave penale apo veprimtarinë e ka shfrytëzuar kryesisht për kryerjen e veprave penale. Duhet theksuar se ky dënim nuk mund të shqiptohet ndaj të gjithë personave juridik. Kështu, në paragrafin 2. të nenit të lartcekur është parashikuar se dënimi i pushimit të personit juridik nuk mund t'u shqiptohet njësive të vetëqeverisjes lokale dhe as partive politike.

4.3. Dënimi me kusht

Personit juridik për shkak të kryerjes së veprës penale gjykata mund t'ia caktojë edhe dënimin me kusht²⁴⁵. Me dënimin me kusht, gjykata mund t'i përcaktojë personit juridik dënimin deri në 50.000 (pesëdhjetëmijë) euro, por që ajo të mos ekzekutohet në qoftë se personi juridik i dënuar për kohën në të cilën e cakton gjykata, e që nuk mund të jetë më e shkurtër se 1 (një) dhe as më e gjatë se 2 (dy) vjet (koha e verifikimit), nuk kryen ndonjë vepër të re penale që ka elementet e veprës penale në kuptim të nenit 5 të LPPJVP-së. Në dënimin me kusht gjykata mundet të caktojë se dënimi do të zbatohet edhe nëse personi juridik i dënuar në afatin e caktuar nuk e kthen dobënë pasurore të marrë me kryerjen e veprës penale, nuk e kompenzon dëmin të cilin e ka shkaktuar me veprën penale apo nuk i plotëson detyrimet e tjera të parapara në dispozitat penalo-juridike. Afatin për plotësimin e këtyre detyrimeve e përcakton gjykata në suaza të afatit të caktuar të verifikimit²⁴⁶. Në paragrafin 4 të nenit 12 të LPPKVP-së, është parashikuar se në pikëpamje të caktimit të dënit me kusht, të kushteve për shqiptimin e dënimeve, të efektit të tij dhe revokimit të dënit vihen përshtatshmërisht në zbatim dispozitat e KPRK-së që e rregullojnë dënimin me kusht.

4.4. Masat e sigurisë

Përveç dënimeve, për vepra penale për të cilat janë përgjegjës personat juridik mund të caktohen këto masa të sigurisë²⁴⁷:

²⁴⁵ Neni 12, paragrafi 1 i LPPJVP-së.

²⁴⁶ Neni 12, paragrafët 2 dhe 3 të LPPJVP-së.

²⁴⁷ Neni 13, paragrafi 1 i LPPJVP-së.

1. Ndalimi i kryerjes së veprimtarive dhe punëve të caktuara;

2. Marrja e sendit;

3. Konfiskimi i dobisë pasuror dhe

4. Shpallja publikisht e aktgjykimit.

4.4.1. Masa e ndalimit të kryerjes së veprimtarive dhe punëve të caktuara, sipas nenit 13, paragrafi 2 të LPPJVP-së mund të caktohet në lidhje me një apo të më shumë veprimtarive dhe punëve, me kryerjen e së cilës është kryer vepra penale në kohëzgjatje deri në 3 (tre) vjet duke llogaritur që nga plotfuqishmëria e aktgjykimit nëse kryerja e mëtejme e veprimtarive dhe punëve të caktuara do të ishte e rrezikshme për jetën, shëndetin dhe sigurinë e njerëzve apo pasurinë, ose në qoftë se personi juridik tanimë ka qenë i dënuar për veprën e njëjtë apo të njëllojtë penale.

4.4.2. Masa e sigurisë e marrjes së sendit ka të bëjë me sendet që janë përdorë ose që janë destinuar për kryerjen e veprës penale, ose që janë krijuar nga kryerja e veprës penale, të cilat mund të merren nga personi juridik, në qoftë se janë në pronësi të personit juridik. Këto sende mund të merren edhe kur ato nuk disponohen nga personi juridik – kryesi i veprës penale, nëse këtë gjë e kërkojnë interesat e ruajtjes së jetës e të shëndetit të njerëzve, siguria e qarkullimit, interesat e tjera ekonomike, ose arsyet e moralit, por me këtë gjë të mos preket në të drejtën e personave të tretë për shpërblimin e dëmit. Në anën tjetër, me ligj mund të caktohet medoemos masa sigurisë e konfiskimit së sendit²⁴⁸.

4.4.3. Masa sigurisë konfiskimi i përfitimit pasuror realizohet si vijon:

- Personi juridik nuk mund të mbajë për vete përfitimin pasuror të fituar me vepër penale;

- Dobia pasurore merret me vendimin gjyqësor me të cilin është konstatuar kryerja e veprës penale;

- Nëse personi juridik të cilit i është caktuar masa e konfiskimit së dobisë pasurore pas aktgjykimit të formës së prerë ka pushuar së ekzistuari, përfitimi

²⁴⁸ Neni 13, paragrafët 3, 4 dhe 5 të LPPJVP-së.

pasuror do të merret nga personi juridik i cili ka marrë mbi vete pasurinë që ai e ka pasur në dispozicion – deri në shumën e kësaj pasurie;

- Nëse konstatohet pamundësia e konfiskimit të përfitimit pasuror e cila përbëhet nga të holla, të drejta apo sende, gjykata do ta detyrojë personin juridik për të paguar kundërvlerën në euro, ndërsa me rastin e caktimit të shumës do të merret parasysh vlera e tregut e sendeve dhe të drejtave në kohën e marrjes së vendimit²⁴⁹.

4.4.4. Ndërsa, duke u bazuar në nenin 13, paragrafi 7 të LPPJVP-së, gjykata do ta japë **masën e sigurisë të shpalljes publikisht të aktgjykimit** në qoftë se e vlerëson se do të ishte e dobishme që publiku të njihet me aktgjykimin, e sidomos nëse shpallja e aktgjykimit do të kontribuonte që të mënjanohej rreziku për jetën ose për shëndetin e njerëzve apo që të mbrohet siguria e qarkullimit ose interesi tjetër ekonomik. Lidhur më këtë, gjykata vendos sipas rëndësisë së veprës penale dhe nevojës së njoftimit të publikut, nëse aktgjykimi do të shpallet me anë të shtypit, televizionit apo të radios ose me anë të mjeteve të informimit si dhe nëse arsyetimi i aktgjykimit do të shpallet në tërësi ose në ekstrakte, duke pasur parasysh që mënyra e shpalljes të bëjë të mundur njoftimin e të gjithëve në interesin e të cilëve duhet të shpallet aktgjykimi²⁵⁰.

5. DËNIMET

5.1. Shqyrtime të përgjithshme

Dënimi është lloji më i vjetër i sanksioneve penale dhe deri në fund të shekullit XIX dënimi ka qenë i vetmi lloj i sanksioneve penale. Dënimi edhe tani është një domosdoshmëri dhe mjet kryesor në luftë kundër kriminalitetit.

Në teorinë e së drejtës penale njihet nocioni formal, material dhe formalo-material i dënimit.

Sipas **nocionit formal**, dënimi përkufizohet duke i marrë parasysh elementet juridike formale të dënimit, siç janë përcaktueshmëria e tij në ligj, ligjshmëria me rastin e caktimit të tij, organi i cili është kompetent për caktimin e tij, procedura e caktimit të tij etj.

²⁴⁹ Neni 13, paragrafi 1 i LPPJVP-së.

²⁵⁰ Neni 13, paragrafi 8 i LPPJVP-së.

Sipas **nocionit material**, dënimi përkufizohet duke e marrë parasysh qëllimin e dënimit e që është mbrojtja e qytetarit dhe shoqërisë nga kriminaliteti.

Sipas **nocionit formalo-material**, dënimi përkufizohet duke i marrë parasysh elementet e nocionit formal dhe material. Sipas këtij nocioni, dënimi përkufizohet si masë e dhunshme e parashikuar me ligj, të cilin e shqipton gjykata ndaj kryesit penalisht të përgjegjshëm të veprës penale, me qëllim të mbrojtjes së qytetarit dhe shoqërisë në përgjithësi dhe i cili konsiston në marrjen ose kufizimin e lirive dhe të drejtave të caktuara të kryesit të veprës penale.

Nga kjo që u tha më lart, rezulton se dënimi posedon këto elemente themelore:

- a) Sipas brendisë së tij, dënimi duhet të paraqesë një vlerësim negativ moralo-etik ndaj veprës penale dhe kryesit;
- b) Dënimi duhet të paraqesë një të keqe, e cila e godet personin i cili ka kryer vepër penale²⁵¹. Kjo e keqe qëndron në marrjen apo kufizimin e të mirave të caktuara juridike, siç janë: liria, pasuria, ndalimi i drejtimit të automjetit, ndalimi i ushtrimit të profesionit, veprimtarisë, detyrës ose funksionit, ndalimi i të drejtës për t'u zgjedhur etj.
- c) Dënimi duhet të ketë qëllimin e caktuar, i cili dëshirohet të arrihet me ekzekutimin e tij. Qëllimi i përgjithshëm i dënimit është mbrojtja e shoqërisë dhe e qytetarëve prej veprave të rrezikshme, me të cilat dëmtohen apo rrezikohen vlerat më të rëndësishme të individit dhe të shoqërisë;
- d) Dënimi duhet të jetë i përcaktuar në ligj. Ky është parimi i ligjshmërisë së dënimit i sublimuar në maksimën e mirënjohur latine “***nulla poena sine lege***” (nuk mund të shqiptohet dënimi, nëse ai nuk është i parashikuar me ligj);
- dh) Dënimi mund të shqiptohet vetëm ndaj kryesve të veprave penale të cilët në kohën e kryerjes së veprës penale kanë qenë të përgjegjshëm dhe të fajshëm;

²⁵¹SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 423; KAMBOVSKI, VLLADO, *Vepra e cituar*, f. 441.

- e) Dënimin mund ta shqiptojë vetëm gjykata në procedurën e përcaktuar me ligj.

5.2. Karakteristikat themelore të dënimit

Në të drejtën penale bashkëkohore, si karakteristika të dënimit, konsiderohen:

- a) Dënimi duhet të jetë personal** - Sipas kësaj karakteristike, dënimi duhet të jetë personal dhe ta godasë vetëm kryesin e veprës penale dhe jo edhe personat e tjerë.
- b) Dënimi duhet të jetë human** - Kjo do të thotë se dënimi nuk lejohet të paraqesë mundim dhe përbuzje të kryesit të veprës penale, si dhe të shkaktojë dëmtimin e shëndetit të tij.
- c) Dënimi duhet të jetë legjitim** - Dënimi është legjitim nëse gjykata shqipton atë lloj dhe masë të dënimit që është i domosdoshëm për mbrojtjen e shoqërisë nga kriminaliteti dhe për përmirësimin e kryesit të veprës penale.
- ç) Brenda suazave ligjore, që lejojnë individualizimin e dënimit, dënimi duhet t'i godasë njësoj kryesit e veprave penale**, pa marrë parasysh përkatësinë nacionale, fetare, racore, politike, sociale etj.
- d) Dënimi duhet të jetë në përpjesëtim me peshën e veprës penale dhe me shkallën e përgjegjësisë penale të kryesit** - Përpjesëtueshmëria dhe drejtshmëria e dënimit shprehet duke marrë parasysh jo vetëm peshën e veprës penale dhe përgjegjësinë penale, por edhe rrethanat e tjera objektive dhe subjektive, siç janë, p.sh., jeta e mëparshme e kryesit, sjellja pas kryerjes së veprës, qëllimet e përgjithshme dhe speciale të dënimit etj. Në nenin 33, paragrafi 3 të Kushtetutës së Republikës së Kosovës është parashikuar se “Ashpërsia e dënimit nuk mund të jetë në disproporcion me veprën penale”. Kurse, në nenin 69, paragrafi 2 të KPRK-së është parashikuar se “Dënimi duhet të jetë në proporcion me peshën e veprës dhe me sjelljen dhe rrethanat e kryesit”.

- dh) Dënimi duhet të jetë i ndarë** - Dënimi është i ndarë nëse ai mund të shqiptohet në masë më të vogël apo më të madhe, varësisht nga pesha e veprës penale, rrethanat në të cilat ajo është kryer dhe rrezikshmëria e kryesit të veprës penale.
- e) Dënimi duhet të jetë i revokueshëm** - Dënimi konsiderohet i revokueshëm, në rastet kur konstatohet se dënimi është shqiptuar në kundërshtim me ligjin, për shkak të lajthimit të gjykatës apo të provave të rreme, ai duhet të shfuqizohet.
- h) Dënimi duhet të jetë i përmirësueshëm** - Edhe ky tipar duhet të shprehet në rastet kur dënimi është shqiptuar në kundërshtim me ligjin, për shkak të dëshmisë së rreme ose ndonjë rrethanë tjetër. Dënimi me gjobë është i përmirësueshëm, ndërsa dënimi me vdekje, nëse është ekzekutuar, nuk mund të përmirësohet. Në teorinë e së drejtës penale, mbisundon mendimi se edhe dënimi me burgim, i cili pjesërisht apo në tërësi është ekzekutuar, nuk mund të përmirësohet, ngase të dënuarit nuk mund t'i kthehet liria gjatë asaj kohe sa ka qëndruar në burg.

5.3. Llojet e dënimeve

Sipas KPRK-së, dënimet ndahen në:

- a) Dënime kryesore,**
- b) Dënime plotësuese dhe**
- c) Dënime alternative.**

Dënimet kryesore janë ato lloje të dënimit që ligji i parashikon se mund të shqiptohen si masë kryesore e ndëshkimit. Këto janë ato lloje të dënimeve që mund të shqiptohen si të vetme ndaj kryesit të veprës penale, pavarësisht prej llojit tjetër të dënimit.

Dënimet kryesore, sipas nenit 40 të KPRK-së janë:

- a) Dënimi me burgim të përjetshëm,**
- b) Dënimi me burgim dhe**

c) Dënimi me gjobë.

Dënimet plotësuese janë ato lloje të dënimeve të cilat parimisht mund të shqiptohen vetëm krahas dënimit kryesor apo alternativ. Mirëpo, në nenin 59, paragrafi 3 të KPRK-së, është parashikuar se dënimi plotësues me ndalimin e drejtimit të automjetit mund të shqiptohet së bashku me dënimin me kusht, me vërejtjen e gjykatës ose me lirimin nga dënimi.

Dënimet plotësuese, në fakt, janë dënime komplementare dhe duhet ta përforcojnë efektin e dënimit kryesor. Në nenin 59, paragrafi 1. të KPRK, është parashikuar shprehimisht se dënimi plotësues mund të shqiptohet së bashku me dënimin kryesor ose dënimin alternativ.

Ndërsa, në nenin 59, paragrafi 2. të KPRK, është parashikuar se dënimet plotësuese janë:

1. Heqja e të drejtës për t'u zgjedhur;
2. Urdhri për kompensimin e humbjes apo dëmit;
3. Ndalimi i ushtrimit të funksioneve në administratën publike ose në shërbimin publik;
4. Ndalimi i ushtrimit të profesionit, i veprimtarisë ose detyrës;
5. Ndalimi i drejtimit të automjetit;
6. Marrja e lejes së vozitjes;
7. Urdhri për publikimin e aktgjykimit dhe
8. Dëbimi i të huajit nga territori i Republikës së Kosovës.

Dënimet alternative janë rezultat i prirjeve bashkëkohore në të drejtën penale dhe kanë për qëllim që, në të gjitha rastet e mundshme të parashikuara me ligj, në vend të dënimit me burgim, të shqiptohen dënime alternative, që janë dënime jo izoluese, jo me burgim. Në nenin 46 të KPRK janë parashikuar këto lloje të dënimeve alternative :

1. Dënimi me kusht;
2. Gjysmëliria dhe
3. Urdhri për punë në dobi të përgjithshme.

Në paragrafin 2. të nenit 46 KPRK, është parashikuar se kur shqipton dënimin me kusht, gjykata po ashtu mund të shqiptojë:

1. Urdhrin për trajtim të detyrueshëm rehabilitues dhe
2. Urdhrin për mbikëqyrje nga shërbimi provues

5.4 Qëllimi i dënimit

Qëllimet e dënimit janë parashikuar në nenin 38 të KPRK. Sipas kësaj dispozite ligjore, qëllimet e dënimit janë:

1. Të parandalojë kryesin nga kryerja e veprave penale në të ardhmen dhe të bëjë rehabilitimin e tij;
2. Të parandalojë personat e tjerë nga kryerja e veprave penale;
3. Të bëjë kompensimin e viktimave ose të komunitetit për humbjet ose dëmet e shkaktuara nga vepra penale dhe
4. Të shprehë gjykimin shoqëror për veprën penale, ngritjen e moralit dhe forcimin e detyrimit për respektimin e ligjit.

6. Dënimet kryesore

6.1 Dënimi me burgim të përjetshëm

Dënimi me burgim të përjetshëm është dënimi më i rëndë që parashihet në KPRK. Dënimi me burgim të përjetshëm nënkupton privimin e lirisë së lëvizjes (qarkullimit) të personit të dënuar përgjithmonë, deri sa të jetojë personi i dënuar.

Dënimi me burgim të përjetshëm është dënim kryesor dhe mund të shqiptohet vetëm nëse është parashikuar në mënyrë shprehimore me ligj. Në KPRK, dënimi me burgim të përjetshëm është parashikuar për veprat më të rënda penale të kryera në rrethana veçanërisht rënduese ose për vepra penale që kanë shkaktuar pasoja shumë të rënda²⁵².

Dënimi me burgim të përjetshëm në asnjë rast nuk është parashikuar si lloj i vetëm i dënimit, madje as për llojet më të rënda të veprave penale. Një gjë e tillë është parashikuar në mënyrë shprehimore në nenin 41, paragrafi 2 të KPRK-së, sipas

²⁵² Neni 41, paragrafi 1 i KPRK-së.

të cilit ligji nuk mund të parasheh dënimin me burgim të përjetshëm si të vetmin dënim kryesor për një vepër të veçantë penale. Me fjalë të tjera, dënimi me burgim të përjetshëm duhet që të parashihet çdo herë në mënyrë alternative me dënimin me burgim.

Dënimi me burgim të përjetshëm nuk mund t'i shqiptohet personit i cili në kohën e kryerjes së veprës penale nuk i ka mbushur njëzetën (21) vjet ose personit i cili në kohën e kryerjes së veprës penale ka pasur aftësi esencialisht të zvogëluar mendore²⁵³.

Meqë dënimi me burgim të përjetshëm është parashikuar dhe mund të shqiptohet vetëm për veprat penale jashtëzakonisht të rënda, në mënyrë që ky ta ruajë ashpërsinë, represionin e domosdoshëm, në nenin 90, paragrafi 3 të KPRK-së është parashikuar se personi i dënuar me burgim të përjetshëm mund të lirohet me kusht pasi të ketë mbajtur tridhjetë (30) vjet nga dënimi me burgim i shqiptuar. Periudha minimale e mbikëqyrjes nga ana e shërbimit sprovues do të jetë së paku pesë (5) vjet.

Në pjesën e posaçme të KPRK-së, dënimi me burgim të përjetshëm është parashikuar për këto vepra penale :

- Pranimi i kapitullimit dhe okupimit²⁵⁴;
- Tradhtia ndaj vendit²⁵⁵;
- Vrasja e përfaqësuesve të lartë të Republikës së Kosovës²⁵⁶;
- Spiunazhi²⁵⁷;
- Veprat e rënda kundër rendit kushtetues dhe sigurisë së Republikës së Kosovës²⁵⁸;
- Kryerja e veprës terroriste²⁵⁹;

²⁵³ Neni 41, paragrafi 3 i KPRK-së.

²⁵⁴ Neni 116 i KPRK-së.

²⁵⁵ Neni 117 i KPRK-së.

²⁵⁶ Neni 119 i KPRK-së.

²⁵⁷ Neni 124 i KPRK-së.

²⁵⁸ Neni 126 i KPRK-së.

²⁵⁹ Neni 129 i KPRK-së.

- Gjenocidi²⁶⁰;
- Krimet kundër njerëzimit²⁶¹;
- Krimet e luftës²⁶²;
- Kontrabandimi me migrantë²⁶³;
- Trafikimi me njerëz²⁶⁴;
- Rrezikimi i personave nën mbrojtje ndërkombëtare²⁶⁵;
- Rrezikimi i personelit të Kombeve të Bashkuara dhe i personelit në marrëdhënie me to²⁶⁶;
- Vrasja e rëndë²⁶⁷;
- Rrëmbimi²⁶⁸;
- Shërbimet seksuale të viktimës së trafikimit²⁶⁹;
- Sulmi seksual²⁷⁰;
- Degradimi i integritetit seksual²⁷¹;
- Dhunimi²⁷²;
- Pjesëmarrja ose organizimi i grupit kriminal të organizuar²⁷³ etj.

²⁶⁰ Neni 142 i KPRK-së.

²⁶¹ Neni 143 i KPRK-së.

²⁶² Nenet 144, 145, 146, 147, etj. të KPRK-së.

²⁶³ Neni 164 i KPRK-së.

²⁶⁴ Neni 165 i KPRK-së.

²⁶⁵ Neni 167 i KPRK-së.

²⁶⁶ Neni 168 i KPRK-së.

²⁶⁷ Neni 173 i KPRK-së.

²⁶⁸ Neni 191 i KPRK-së.

²⁶⁹ Neni 228 i KPRK-së.

²⁷⁰ Neni 229 i KPRK-së.

²⁷¹ Neni 230 i KPRK-së.

²⁷² Neni 227 i KPRK-së.

²⁷³ Neni 277 i KPRK-së.

6.2. Dënimi me burgim

Dënimi me burgim është lloj i dytë i dënimit me heqje të lirisë, i cili është parashikuar në nenin 42 të KPRK-së.

Sikundër dënimi me burgim të përjetshëm, edhe dënimi me burgim, është dënim kryesor. Mirëpo, ndryshe nga dënimi me burgim të përjetshëm, dënimi me burgim është i parashikuar për numrin më të madh të veprave penale.

Shqiptimi i dënimit me burgim është parashikuar gjithherë edhe në mënyrë alternative me dënimin me burgim të përjetshëm. Në disa raste tjera, në raport me dënimin me gjobë, dënimi me burgim është parashikuar në mënyrë alternative apo kumulative.

Në KPRK është përcaktuar minimumi i përgjithshëm dhe maksimumi i përgjithshëm i dënimit me burgim. Minimumi i përgjithshëm i dënimit me burgim është **30 (tridhjetë) ditë**, ndërsa maksimumi i përgjithshëm i dënimit me burgim është **25 (njëzetepesë) vjet**. Për vepra penale për të cilat ligji parasheh dënim me burgim të përjetshëm, gjykata mund të shqiptojë dënim me burgim deri në **35 (tridhjetepesë) vjet**²⁷⁴.

Dënimi me burgim shqiptohet në vite dhe muaj të plotë. Ndërsa, nëse këtë lloj dënimi gjykata e shqipton në kohëzgjatje deri në gjashtë muaj, atëherë dënimi me burgim shqiptohet në ditë të plota²⁷⁵.

Në nenet 44 dhe 45 të KPRK-së, është rregulluar mënyra e zëvendësimit të dënimit me burgim në dënim me gjobë ose me urdhër për punë në dobi të përgjithshme.

Kështu, sipas nenit 44 të KPRK-së, kur gjykata shqipton dënimin me burgim deri në gjashtë muaj, gjykata njëkohësisht mund të vendosë që dënimi me burgim të zëvendësohet me dënim me gjobë, me pëlqimin e personit të dënuar. Në raste të tilla, kur dënimi në burgim zëvendësohet me dënimin me gjobë, gjykata nuk kufizohet me shkallën e përlllogaritjes të përcaktuar në nenin 43, paragrafi 3 të KPRK-së. Kjo do të thotë që rastet kur dënimi me burgim zëvendësohet me dënim me gjobë, sipas dispozitës së lartcekur ligjore, atëherë përlllogaritja e dënimit me

²⁷⁴ Neni 42, paragrafi 1 i KPRK-së.

²⁷⁵ Neni 42, paragrafi 2 i KPRK-së.

burgim në dënim me gjobë nuk bëhet duke e llogaritur 1 (një) ditë burgim me 20 euro (njëzet Euro) të dënimit me gjobë.

Në disa raste nga praktika grykësore, Gjykata Supreme e Kosovës ka sqaruar se zëvendësimi i dënimit me burgim deri në gjashtë (6) muaj në dënim me gjobë, është vetëm një mundësi që e ka në dispozicion gjykata dhe një gjë e tillë nuk është detyrim. Kështu, në një çështje penale,²⁷⁶ Gjykata Supreme e Kosovës ka theksuar” Duke u bazuar në nenin 44, paragrafi 1 të KPRK-së, zëvendësimi i dënimit me burgim deri në gjashtë (6) muaj, është vetëm një mundësi që e ka në dispozicion gjykata, përkatësisht një gjë e tillë nuk është detyrim “. Kurse, në një çështje tjetër penale²⁷⁷, një aspekt i tillë është sqaruar më hollësisht, duke theksuar se “Zëvendësimi i dënimit me burgim deri në gjashtë (6) muaj, është vetëm një mundësi që e ka në dispozicion gjykata, dhe një gjë e tillë nuk është detyrim. Në rastet kur shqiptohet dënimi me burgim deri në gjashtë (6) muaj, nuk do të thotë se çdo herë detyrimisht, duhet që të dënuarit t’i jepet mundësia që një dënim i tillë të zëvendësohet në dënim me gjobë. Zëvendësimi i dënimit të tillë me burgim në dënim me gjobë është në diskrecionin e gjykatës, e cila duhet të vlerësoj nëse një gjë e tillë është e arsyeshme apo jo”.

Ndërsa, sipas paragrafit 1 të nenit 45 të KPRK-së, gjykata, me pëlqimin e personit të dënuar, mund të zëvendësojë dënimin me burgim deri në 6 (gjashtë) muaj me urdhrin për punë në dobi të përgjithshme.

Nëse e shqipton urdhrin për punë në dobi të përgjithshme, gjykata e urdhëron personin e dënuar të kryejë punë në dobi të përgjithshme pa pagesë për një periudhë të caktuar kohore prej 30 (tridhjetë) deri në 240 (dyqind e dyzet) orë pune. Shërbimi sprovues vendos për llojin e punës në dobi të përgjithshme që duhet kryer nga personi i dënuar, cakton organizatën e veçantë për të cilën personi i dënuar do të kryejë punën në dobi të përgjithshme, vendos për ditët e javës gjatë të cilave puna në dobi të përgjithshme duhet të kryhet dhe e mbikëqyrë kryerjen e punës në dobi të përgjithshme. Puna në dobi të përgjithshme duhet të kryhet brenda kohës së caktuar nga gjykata dhe kjo kohë nuk mund të jetë me gjatë se 1 (një) vit²⁷⁸.

²⁷⁶ Aktgjykimi i Gjykatës Supreme të Kosovës, PML.Nr.690/2023, datë 10.01.2023.

²⁷⁷ Aktgjykimi i Gjykatës Supreme të Kosovës, PML.Nr.198/2023, datë 15.05.2023.

²⁷⁸ Neni 46, paragrafët 2 dhe 3 të KPRK-së.

Sipas paragrafit 4 të nenit 45 të KPRK-së, nëse pas kalimit të kohës së caktuar personi i dënuar nuk e ka kryer punën në dobi të përgjithshme ose e ka kryer vetëm pjesërisht punën e tillë në dobi të përgjithshme, gjykata urdhëron dënimin me burgim. Një ditë burgim do të urdhërohet për çdo 8 (tetë) orë pune në dobi të përgjithshme që nuk është kryer.

Personi i dënuar me burgim mund të lirohet me kusht në përputhje me dispozitat e KPRK-së dhe me dispozitat e Ligjit për Ekzekutimin e Sanksioneve Penale, nëse ka bazë të arsyeshme se ai nuk do të kryejë vepër të re penale. Kur merret vendimi për lirim me kusht, duhet të merret parasysh sjellja e personit të dënuar gjatë mbajtjes së dënimit.

Personi i dënuar për vepër penale për të cilën është paraparë dënim me të paktën pesë (5) vjet burgim, mund të lirohet me kusht pasi të ketë mbajtur dy të tretat (2/3) e dënimit të shqiptuar. Për vepra tjera penale, personi i dënuar mund të lirohet me kusht pasi të ketë mbajtur gjysmën e dënimit të shqiptuar²⁷⁹.

6.3. Dënimi me gjobë

Me anë të dënimit me gjobë, kryesi i veprës penale detyrohet që brenda afatit të caktuar të paguajë një shumë të parave në dobi të shtetit.

Dënimi me gjobë, si sanksion penal njihet nga të gjitha legjislacionet penale të shteteve bashkëkohore²⁸⁰.

Në mesin e dënimeve kryesore, për nga pesha, dënimi me gjobë në sistemin penal parimisht konsiderohet si lloji më i lehtë i dënimit. Dënimi me gjobë është veçanërisht i përshtatshëm për rastet e veprave penale të lehta, mirëpo në mënyrë restriktive mund të zbatohet edhe në lëmin e kriminalitetit të mesëm.

Minimumi i përgjithshëm i dënimit me gjobë është **100 (njëqind) euro**, ndërsa maksimumi i përgjithshëm është **25.000 (njëzetepesëmijë) euro**, kurse për vepra penale lidhur me terrorizëm, trafikim me njerëz, krim të organizuar ose veprat

²⁷⁹ Neni 90, paragrafët 1 dhe 2 të KPRK-së.

²⁸⁰ SHALA, AFRIM, *Sistemet kryesore të caktimit të dënimit me gjobë në të drejtën penale bashkëkohore*, Revista "E drejta", Nr.2/2011, Fakulteti Juridik, Universiteti i Prishtinës, Prishtinë, 2011, f. 129-137.

penale të kryera me qëllim të përfitimit të dobisë pasurore nuk mund të tejkalojë **500.000 (pesëqindmijë) euro**²⁸¹.

Në paragrafin 2 të nenit 43 të KPRK-së, është parashikuar se në aktgjykim caktohet afati i pagesës së dënimit me gjobë. Afati nuk mund të jetë më i shkurtër se 15 (pesëmbëdhjetë) ditë e as më i gjatë se 3 (tre) muaj, mirëpo në rrethana të arsyeshme gjykata mund të lejojë që dënimi me gjobë të paguhet me këste për një periudhë që nuk tejkalon 2 (dy) vjet. Aktgjykimi po ashtu duhet të përcaktojë se kur duhet të paguhet këstet dhe duhet të cek se mundësia e pagesës me këste do të revokohet nëse personi i dënuar nuk e paguan këstin me kohë.

Në nenin 43 të KPRK-së, është rregulluar edhe mënyra e zëvendësimit të dënimit me gjobë në dënim me burgim ose urdhër për punë në dobi të përgjithshme. Kështu, sipas paragrafit 3 të nenit 43 të KPRK-së, nëse personi i dënuar nuk dëshiron ose nuk mund të paguajë gjobën, gjykata mund të zëvendësojë dënimin me gjobë me dënim me burgim. Kur dënimi me burgim zëvendësohet me dënimin me gjobë, 1 (një) ditë burgim llogaritet me 20 (njëzet) euro gjobë. Dënimi me burgim nuk mund të tejkalojë 3 (tre) vjet.

Nëse personi i dënuar nuk dëshiron ose nuk mund të paguajë gjobën në tërësi, gjykata do ta zëvendësojë pjesën e mbetur të gjobës me dënim me burgim, siç parashihet në paragrafin 3. të këtij neni. Nëse personi i dënuar e paguan pjesën e mbetur të gjobës, ekzekutimi i dënimit ndërpritet²⁸².

Ndërsa, nëse personi i dënuar nuk dëshiron ose nuk mund të paguajë gjobën, gjykata mundet, me pëlqimin e personit të dënuar, në vend të shqiptimit të dënimit me burgim, ta zëvendësojë dënimin me gjobë me urdhër për punë në dobi të përgjithshme. Urdhri për punë në dobi të përgjithshme llogaritet ashtu që 8 (tetë) orë të punës në dobi të përgjithshme llogariten me 20 (njëzet) euro gjobë. Kohëzgjatja e punës në dobi të përgjithshme nuk mund të tejkalojë 240 (dyqind e dyzet) orë²⁸³.

Në paragrafin 6 të nenit 43 të KPRK-së, është parashikuar se dënimi me gjobë nuk ekzekutohet pas vdekjes së personit të dënuar.

²⁸¹ Neni 43, paragrafi 1 i KPRK-së.

²⁸² Neni 43, paragrafi 4 i KPRK-së.

²⁸³ Neni 43, paragrafi 5 i KPRK-së.

7. Dënimet alternative

7.1. Shqyrtime të përgjithshme

Qëllimi kryesor i dënimeve alternative, të cilat janë të parashikuara me KPRK-së, është që në të gjitha rastet e mundshme të ushtrohet luftë efikase kundër kriminalitetit, pa u ekzekutuar dënimi me burgim, përkatësisht të luftohet kriminaliteti me sanksione dhe masa jo izoluese, jo me burgim. Një që e tillë mund të kuptohet edhe nga vetë fakti, se ligjdhënësi këto dënime i emërtonte “dënime alternative”²⁸⁴.

Dënimet alternative janë parashikuar në nenin 46 të KPRK-së, kurse në nenet vijuese janë rregulluar në mënyrë më të hollësishme.

Sipas paragrafit 1 të nenit 46 të KPRK-së, dënimet alternative janë:

- 1) Dënimi me kusht;**
- 2) Gjysmëliria dhe**
- 3) Urdhri për punë në dobi të përgjithshme.**

Në paragrafin 2 të këtij neni, është parashikuar se kur shqipton dënimin me kusht, gjykata, po ashtu mund të shqiptojë:

- 1) Urdhrin për trajtim të detyrueshëm rehabilitues dhe**
- 2) Urdhrin për mbikëqyrje nga shërbimi sprovues.**

7.2. Dënimi me kusht

7.2.1. Shqyrtime të përgjithshme

Dënimi me kusht është pezullim i ekzekutimit të dënimit të shqiptuar për një kohë të caktuar dhe me kushte të caktuara. Nëse personi i dënuar me kusht nuk kryen vepër penale të re, brenda afatit të caktuar dhe nëse i përmbush kushtet të cilat ia ka caktuar gjykata, dënimi i shqiptuar nuk do të ekzekutohet. Në të kundërtën, nëse

²⁸⁴SHALA, AFRIM, *Roli i Shërbimit Sprovues në shqiptimin dhe mbikëqyrjen e ekzekutimit të dënimeve alternative*, Gjilan, 2011, f. 1.

personi i dënuar me kusht gjatë afatit të pezullimit të këtij dënimi, kryen vepër të re penale apo nuk i përmbush kushtet e tjera, të cilat ia ka caktuar gjykata me rastin e shqiptimit të dënimit me kusht, ky lloj i sanksionit penal mund të revokohet, përkatësisht do të revokohet, kështu që personi i dënuar me kusht do të detyrohet ta mbajë dënimin.

7.2.2. Sistemet e dënimit me kusht

Në të drejtën penale janë të njohura tri sisteme të dënimit me kusht:

- 1) sistemi anglo-amerikan;
- 2) sistemi evropian kontinental dhe
- 3) sistemi i përzier (mikst)²⁸⁵.

1) Sistemi anglo-amerikan është paraqitur në disa shtete të Amerikës dhe në Angli në fund të shekullit XIX, si formë e zëvendësimit të dënimit me burg. Së pari ky sistem i dënimit me kusht është parashikuar për kryesit e mitur të veprave penale, kurse më vonë edhe për kryesit madhorë të veprave penale. Si karakteristikë e këtij sistemi, është se ndaj kryesit të veprës penale zhvillohet procedura penale, konstatohet fajësia e tij, mirëpo nuk i shqiptohet dënimi dhe shqiptimi i dënimit pezullohet për një kohë dhe caktohen kushtet që duhen përmbushur. Gjithashtu, personi i dënuar, gjatë kohës së pezullimit të shqiptimit të dënimit, vihet nën mbikëqyrje të posaçme, të cilën e ushtron personi zyrtar i caktuar nga ana e gjykatës²⁸⁶.

2) Sistemi evropian kontinental është paraqitur në fund të shekullit XIX, së pari në Belgjikë dhe Francë, andaj edhe ndryshe quhet **sistemi belgo-francez**. Më vonë, ky sistem përvetësohet edhe në shtetet e tjera të Evropës. Karakteristikë e këtij sistemi të dënimit me kusht është se kryesin e veprës penale gjykata e shpall fajtor dhe ia shqipton dënimin, por dënimin e shqiptuar nuk e ekzekuton, përkatësisht këtë dënim e pezullon për një kohë të caktuar, me kusht që gjatë kësaj kohe kryesi të mos kryejë vepër të re penale dhe t'i përmbushë kushtet e tjera, të cilat mund t'ia caktojë gjykata me aktgjykim.

²⁸⁵SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 465.

²⁸⁶*Idem*, f. 467.

Për dallim nga sistemi anglo-amerikan, në sistemin evropian-kontinental, gjatë kohës së sprovimit - të pezullimit të ekzekutimit të dënimit me kusht, kryesit të veprës penale nuk i caktohet kurrfarë mbikëqyrje nga personi zyrtar, çka do të thotë se ky person i lihet vetvetes pa kurrfarë mbikëqyrje, këshille dhe ndihme.

3) Sistemi i përzier (mikst) - Duke pasur parasysh përparësitë e dy sistemeve të sipërpërmendura të dënimit me kusht, legjislacionet e shteteve të Evropës, që nga fillimi i shekullit XX, e përvetësojnë një sistem të përzier apo mikst i cili përmban si elemente të sistemit kontinental, ashtu edhe elemente të sistemit anglo-amerikan. Sipas këtij sistemi të përzier apo mikst, ndaj kryesit të veprës penale zhvillohet procedura penale, shqiptohet dënimi dhe pezullohet ekzekutimi i tij, por gjykata mund t'i caktojë edhe masën e posaçme të mbikëqyrjes për një kohë të caktuar²⁸⁷.

7.3. Forma themelore e dënimit me kusht

Sipas paragrafit 2 të nenit 48 të KPRK-së, me rastin e caktimit të dënimit me kusht, gjykata ia cakton kryesit të veprës penale dënimin dhe në të njëjtën kohë urdhëron që ky dënim të mos ekzekutohet nëse personi i dënuar nuk kryen vepër tjetër penale për kohën e verifikimit të cilën e cakton gjykata. Koha e verifikimit nuk mund të jetë më e shkurtër se 1 (një) vit dhe as më e gjatë se 5 (pesë) vjet. Duke u bazuar në këtë dispozitë ligjore, rezulton se gjykata, kryesit të veprës penale ia cakton dënimin, të cilin edhe e shpall, mirëpo ekzekutimin e tij e shtyn, e pezullon për një kohë dhe me kushte të caktuara.

Qëllimi i dënimit me kusht, sipas nenit 47 të KPRK-së, është që të mos zbatohet dënimi për vepra të lehta penale, kur vlerësohet se tërheqja e vërejtjes me kërcënimin e dënimit është e nevojshme të ndalojë që kryesi të mos kryejë vepër penale.

Sipas paragrafit 3 të nenit 48 të KPRK-së, në dënimin me kusht, gjykata mund të caktojë që dënimi të ekzekutohet, nëse në afatin e caktuar personi i dënuar nuk e kthen dobinë pasurore të fituar nga kryerja e veprës penale, nuk e kompenzon dëmin që e ka shkaktuar me vepër penale ose nuk i përmbush detyrimet e tjera të

²⁸⁷ *Idem*, f. 467.

parapara me dispozitat e KPRK. Gjykata cakton afatin për përmbushjen e këtyre kushteve në kuadër të kohës së verifikimit.

Në paragrafin 1 të nenit 49 të KPRK-së, është parashikuar se dënimi me kusht mund t'i shqiptohet kryesit të veprës penale për të cilën me ligj është paraparë dënimi me burgim deri në 5 (pesë) vjet. Ndërsa, sipas paragrafit 2 të këtij neni, dënimi me kusht mund t'i shqiptohet kryesit edhe për vepër penale për të cilën me ligj është paraparë dënimi me burgim deri në 10 (dhjetë) vjet, nëse zbatohen dispozitat e zbutjes së dënimit.

Përveç kësaj, dënimi me kusht mund t'i shqiptohet kryesit ashtu siç është paraparë në paragrafët 1 dhe 2 të nenit 49 të KPRK-së, kur gjykata e shqipton dënim me gjobë ose me burgim deri në 2 (dy) vjet qoftë për një vepër penale, qoftë për bashkim të veprave penale²⁸⁸.

Me rastin e marrjes së vendimit për shqiptimin e dënimit me kusht, gjykata merr posaçërisht parasysh qëllimin e dënimit me kusht, sjelljen e mëparshme të kryesit, sjelljen e tij pas kryerjes së veprës penale, shkallën e përgjegjësisë penale dhe rrethanat e tjera në të cilat është kryer vepra penale.

Nëse kryesit i është shqiptuar dënimi me burgim dhe dënimi me gjobë, gjykata mund të shqiptojë dënimin me kusht për të dy dënimet apo vetëm për dënimin me burgim²⁸⁹.

Dënimi me kusht mund të revokohet, që në praktikë do të thotë se ndaj personit të dënuar, do të ekzekutohet dënimi.

Revokimi i dënimit me kusht, mund të bëhet për këto tri arsye:

- a) Nëse i dënuari gjatë periudhës së verifikimit kryen vepër të re penale,
 - b) Nëse pas shqiptimit të dënimit me kusht vërtetohet se i dënuari ka kryer vepër penale, para se të jetë dënuar me kusht dhe
 - c) Nëse i dënuari nuk i ka përmbushur detyrimet, të cilat i janë caktuar me dënimin me kusht.
- a) Revokimi i dënimit me kusht për shkak të veprës penale të re mund të jetë:

²⁸⁸ Neni 49, paragrafi 3 i KPRK-së.

²⁸⁹ Neni 49, paragrafët 4 dhe 5 të KPRK-së.

- **obligativ** dhe

- **fakultativ**.

Në mënyrë obligative, gjykata e revokon dënimin me kusht nëse personi i dënuar gjatë kohës së verifikimit kryen një apo më shumë vepra penale për të cilat është shqiptuar dënimi me burgim prej së paku dy apo më tepër vjet²⁹⁰.

Sipas paragrafit 2 të nenit 50 të KPRK-së, gjykata mund (mënyra fakultative) ta revokojë dënimin me kusht nëse i dënuari gjatë kohës së verifikimit kryen një apo shumë vepra penale për të cilat është shqiptuar dënimi me burgim me më pak se dy vjet ose dënimi me gjobë pasi t'i ketë vlerësuar të gjitha rrethanat të cilat u përkasin veprave penale të kryera, si dhe personit të dënuar dhe sidomos ngjashmëritë e veprave penale të kryera, rëndësinë e tyre dhe motivet për kryerjen e veprave penale.

Nëse e revokon dënimin me kusht, gjykata shqipton dënimin unik për veprën penale të kryer më parë edhe për veprën e re penale, në pajtim me nenin 76 të KPRK-së dhe trajton dënimin e revokuar me kusht si të përcaktuar.

Nëse gjykata nuk e revokon dënimin me kusht, mund ta shqiptojë dënimin me kusht apo dënimin me burgim ose dënimin me gjobë për veprën e re penale. Nëse gjykata shqipton dënim me kusht për veprën e re penale, gjykata zbaton dispozitat e nenit 76 të KPRK-së për ta shqiptuar dënimin e bashkuar me kusht për veprën penale të kryer më parë dhe për veprën e re penale dhe po ashtu e cakton një periudhë të bashkuar të verifikimit e cila nuk mund të jetë më pak se 1 (një) vit e as më shumë se 5 (pesë) vjet, duke filluar prej ditës kur vendimi për dënimin bëhet i formës së prerë. Nëse gjykata shqipton dënim me burgim për veprën e re penale, periudha kohore që kalohet në mbajtjen e dënimit me burgim nuk hiqet nga koha e verifikimit e vendosur me dënimin me kusht për veprën penale të kryer më parë²⁹¹.

b) Gjkata e revokon dënimin me kusht nëse pas shqiptimit të dënimit me kusht, me vendim të formës së prerë konstaton se personi i dënuar ka kryer një vepër penale tjetër para se të jetë dënuar me kusht dhe nëse gjykata vlerëson se nuk do të kishte bazë për shqiptimin e dënimit me kusht po të dihej për atë vepër.

c) Nëse dënimi me kusht është kushtëzuar me përmbushjen e një apo më shumë kushteve të paraparë me paragrafin 3 të nenit 48 dhe nenin 56 të KPRK-së

²⁹⁰ Neni 50, paragrafi 1 i KPRK-së.

²⁹¹ Neni 50, paragrafët 3 dhe 4 të KPRK-së.

dhe personi i dënuar nuk përmbush kushtin apo kushtet brenda afatit të caktuar nga gjykata, gjykata mund ta vazhdojë afatin e përmbushjes së kushtit brenda afatit të verifikimit apo mund ta revokojë dënimin me kusht dhe ta ekzekutojë dënimin i cili është caktuar me dënimin me kusht. Nëse gjykata konstaton se personi i dënuar nuk ka mundur ta përmbushë kushtin për shkaqe të arsyeshme, gjykata e heq përmbushjen e atij kushti ose e zëvendëson atë me një kusht tjetër përkatës të paraparë me ligj.

7.4. Dënimi me kusht me urdhër për trajtim të detyrueshëm rehabilitues

Dënimi me kusht me urdhër për trajtim të detyrueshëm rehabilitues është lloji i dytë i dënimit me kusht dhe në përgjithësi, ky është një lloj i dënimit alternativ, i cili ndaj kryesve të veprave penale mund të shqiptohet në vend të dënimit me burgim.

Sipas paragrafit 1 të nenit 54 të KPRK-së, gjykata mund të shqiptojë dënim me kusht me urdhër për trajtim të detyrueshëm rehabilitues në rast se personi i dënuar e ka shkelur ligjin për herë të parë dhe është i varur nga droga ose alkooli, nëse gjykata, pas shqyrtimit të raportit të shërbimit sprovues, konsideron se faktori kryesor që ka motivuar kryerjen e veprës penale është i lidhur me varësinë e tij nga droga ose alkooli dhe se trajtimi i suksesshëm do ta zvogëlonte rrezikun për kryerjen e veprës së re penale. Gjukata cakton periudhën gjatë së cilës programi për trajtim të detyrueshëm duhet të fillojë dhe të përfundojë. Periudha e trajtimit të detyrueshëm nuk mund të jetë më pak se 3 (tre) muaj apo më tepër se 12 (dymbëdhjetë) muaj.

Nga kjo dispozitë ligjore rezulton se dënimi me kusht me urdhër për trajtim të detyrueshëm rehabilitues, është i dedikuar ndaj kategorisë së atyre kryesve të veprave penale, të cilët janë alkoolistë apo narkomanë dhe nëse gjykata konstaton se pikërisht vartësia ndaj alkoolit apo drogës ka qenë faktori kryesor që ka kontribuar të kryhet vepra penale.

Me dënimin me kusht me urdhër për trajtim, kryesit të veprës penale gjithashtu i tërhiqet vërejtja seriozisht për shkak të veprës penale dhe i shqiptohet ky lloj dënimi.

Personit të dënuar me kusht me urdhër për trajtim rehabilitues, gjykata ia cakton detyrimin që ai të mjekohet. Ky mjekim nënkupton realizimin e një programi

të posaçëm mjekësor, me të cilin personi do të lirohet nga vartësia e alkoolit apo e drogës²⁹². Programin e trajtimit e mbikëqyrë Shërbimi Sprovues i Kosovës.

Sipas paragrafit 3 të nenit 54 të KPRK-së, ky lloj dënimi me kusht do të konsiderohet se është mbajtur, nëse kryhet me sukses programi i trajtimit.

Në paragrafin 4 të nenit 54 të KPRK-së, është parashikuar se nëse personi i dënuar largohet nga programi i trajtimit rehabilitues, nuk mban kontaktin me shërbimin sprovues ose nuk i përmbush detyrimet lidhur me urdhrin për trajtim, gjykata mund të zëvendësojë detyrimin e mëparshëm me një tjetër, ta shtyjë kohëzgjatjen e urdhrin për trajtim ose ta revokojë dënimin me kusht dhe të urdhërojë ekzekutimin e dënimit të caktuar në dënimin me kusht.

7.5. Dënimi me kusht me urdhër për mbikëqyrje nga shërbimi sprovues

Për nga natyra, përmbajtja dhe mënyra e ekzekutimit, dënimi me kusht me urdhër për mbikëqyrje nga shërbimi sprovues është një formë e dënimit me kusht e tipit anglo-amerikan, ngase ka të bëjë me pezullimin e ekzekutimit të dënimit me burgim, si dhe me kontrollin dhe dhënien ndihmë kryesit të veprës penale²⁹³.

Gjykata mund të shqiptojë dënimin me kusht me urdhër për mbikëqyrje nga shërbimi sprovues nëse konsideron se integrimi i të dënuarit në shoqëri ose përmbushja e kushteve të shqiptuara nga gjykata arrihet më mirë përmes mbikëqyrjes nga ana e shërbimit sprovues²⁹⁴.

Kur shqipton dënimin me kusht me urdhër të mbikëqyrjes nga shërbimi sprovues, gjykata e urdhëron personin e dënuar për të mbajtur kontaktin me shërbimin sprovues.

Gjatë kohës së verifikimit, të cilën ia cakton gjykata brenda minimumit dhe maksimumit të parashikuar në ligj, shërbimi sprovues i jep personit të dënuar me

²⁹²SHALA, AFRIM, *Roli i Shërbimit Sprovues në shqiptimin dhe mbikëqyrjen e ekzekutimit të dënimeve alternative*, Gjilan, 2011, f. 3.

²⁹³SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 470.

²⁹⁴Neni 55, paragrafi 1 i KPRK-së.

këtë lloj të dënimit me kusht ndihmë, kujdeset dhe e mbikëqyrë nëse personi i dënuar është duke i përmbushur detyrat e caktuara nga gjykata.

Gjykata po ashtu mund t'i urdhërojë personit të dënuar të kryejë një ose më shumë detyrime në vijim:

1. Mjekimi ose rehabilitimi në entin e kujdesit shëndetësor;
2. Nënshtrimi në programin e trajtimit mjekësor ose të rehabilitimit;
3. Vizita te psikologu ose te këshilluesit e tjerë dhe veprimi në pajtim me rekomandimet e tyre;
4. Aftësimi profesional në një profesion të caktuar;
5. Kryerja e aktiviteteve punuese;
6. Shfrytëzimi i pagës dhe i të ardhurave apo pasurisë tjetër për përmbushjen e detyrimeve familjare;
7. Mos ndërrimi i vendbanimit pa informuar shërbimin sprovues;
8. Heqja dorë nga përdorimi i alkoolit apo i drogës;
9. Heqja dorë nga frekuentimi i vendeve apo lokaleve të caktuara;
10. Heqja dorë nga shoqërimi ose kontaktimi me persona të caktuar;
11. Heqja dorë nga mbajtja e çfarëdo lloji të armëve;
12. Të kompensojë ose dëmshpërblejë viktimën e veprës penale;
13. Të kthejë dobinë pasurore të fituar me kryerjen e veprës penale;
14. Të mos posedojë apo përdor kompjuterin ose të mos qaset në internet siç kërkohet nga gjykata ose
15. Të ofrojë raporte financiare siç kërkohet nga gjykata²⁹⁵.

Me rastin e zgjedhjes midis detyrimeve të lartcekura, gjykata në veçanti merr parasysh moshën e personit të dënuar; gjendjen e tij të përgjithshme shëndetësore dhe mendore; mënyrën e jetesës dhe nevojat e tij, veçanërisht nevojat në lidhje me familjen, shkollën dhe punën; motivet për kryerjen e veprës penale; sjelljen e tij pas kryerjes së veprës penale; sjelljen e tij të kaluar; rrethanat e tij personale dhe ato në

²⁹⁵ Neni 56 i KPRK-së.

lidhje me familjen dhe rrethanat tjera që janë të rëndësishme për zgjedhjen e llojit dhe kohëzgjatjes së mbikëqyrjes²⁹⁶.

Nëse personi i dënuar nuk mban kontaktin me shërbimin sprovues ose nuk e përmbush detyrimin e paraparë me nenin 56 të KPRK, siç është urdhëruar nga gjykata, gjykata mund ta zëvendësojë detyrimin e mëparshëm me një tjetër, ta shtyjë kohëzgjatjen e mbikëqyrjes në kuadër të kohës së verifikimit ose ta revokojë dënimin me kusht²⁹⁷.

7.6. Dënimi me urdhër për punë në dobi të përgjithshme

Puna në dobi të përgjithshme, është lloji i katërt i dënimit alternativ i cili është i parashikuar në KPRK. Puna në dobi të përgjithshme apo në interes të përgjithshëm, është një dënim i ri, i cili është paraqitur për herë të parë në vitet e shtatëdhjeta në disa vende të Evropës perëndimore dhe në SHBA. Në fillim, në shtetet ku është parashikuar puna në dobi të përgjithshme apo në interes të përgjithshëm, si lloji i dënimit alternativ, zbatimi i tij është bërë në mënyrë selektive dhe eksperimentale, me një rreth të ngushtë të njerëzve dhe të vendit dhe pastaj gradualisht është shtrirë në tërë vendin²⁹⁸.

Puna në dobi të përgjithshme si dënim alternativ qëndron në atë se me aktgjykim të gjykatës, kryesit të veprës penale i caktohet detyrimi që brenda një periudhe të caktuar, të kryejë punë në dobi të përgjithshme apo në interes të përgjithshëm dhe këto punë në dobi apo në interes të përgjithshëm i dënuari i kryen pa pagesë.

Sipas nenit 57, paragrafi 1 të KPRK-së, gjykata mund t'ia shqiptojë personit të dënuar dënimin me urdhër për punë në dobi të përgjithshme nëse kryesit i shqipton dënim me gjobë deri në 2.500 (dymijë e pesëqind) euro ose me burgim deri në 1 (një) vit. Puna në dobi të përgjithshme mund të caktohet vetëm me pëlqimin e personit të dënuar.

Andaj, duke u bazuar në këtë dispozitë ligjore, gjykata mund të shqiptojë dënimin me urdhër për punë në dobi të përgjithshme, nëse plotësohen këto kushte:

²⁹⁶ Neni 55, paragrafi 3 i KPRK-së.

²⁹⁷ Neni 55, paragrafi 4 i KPRK-së.

²⁹⁸ SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 474.

- që gjykata, kryesit të veprës penale t'i ketë caktuar dënimin me burgim deri në 1 (një) vit ose dënimin me gjobë deri në 2.500 (dymijë e pesëqind) Euro dhe

- të jepet pëlqimi i të dënuarit për kryerjen e punës në dobi të përgjithshme.

Nëse e shqipton dënimin me kusht me urdhër për punë në dobi të përgjithshme, gjykata e urdhëron personin e dënuar të kryejë pa pagesë punë në dobi të përgjithshme për një periudhë të caktuar prej 30 deri në 240 orë pune.

Shërbimi sprovues vendos për llojin e punës në dobi të përgjithshme që duhet të kryhet nga personi i dënuar, cakton organizatën e veçantë për të cilën personi i dënuar do të kryejë punën në dobi të përgjithshme, vendos për ditët e javës gjatë të cilave puna në dobi të përgjithshme duhet të kryhet dhe mbikëqyrë kryerjen e punës në dobi të përgjithshme²⁹⁹.

Në nenin 57, paragrafi 3 të KPRK-së, është parashikuar se puna në dobi të përgjithshme kryhet brenda një periudhe kohore të përcaktuar nga gjykata, e cila nuk e tejkalon 1 (një) vit.

Sipas paragrafit 4. të këtij neni, në rastet e shqiptimit të dënimit me urdhër për punë në dobi të përgjithshme, gjykata po ashtu urdhëron personin e dënuar të përmbushë njërin apo disa prej këtyre detyrimeve:

- të mbajë kontakte me shërbimin sprovues,
- të kthejë dobinë pasurore të fituar nga kryerja e veprës penale,
- të kompensojë dëmin e shkaktuar me veprën penale,
- të përmbushë detyrimet e tjera të parashikuara me ligjin penal, si dhe
- të përmbushë njërin apo disa prej pesëmbëdhjetë detyrimeve të parashikuara me nenin 56 të KPRK-së.

Nëse personi i dënuar nuk e kryen punën në dobi të përgjithshme, ose e kryen pjesërisht gjykata mund ta shtyjë kohëzgjatjen e mbikëqyrjes brenda kohës së verifikimit ose ta revokojë dënimin. Nëse pas kalimit të kohës së caktuar personi i dënuar nuk e ka kryer punën në dobi të përgjithshme ose e ka kryer vetëm pjesërisht punën e tillë në dobi të përgjithshme, gjykata urdhëron dënimin me burgim. 1 (një)

²⁹⁹ Neni 57, paragrafi 2 i KPRK-së.

ditë burgim do të urdhërohet për çdo 8 (tetë) orë pune në dobi të përgjithshme që nuk është kryer³⁰⁰.

7.7. Gjysmëliria

Gjysmëliria, si dënim alternativ është parashikuar në nenin 58 të KPRK-së. Sipas paragrafit 1. të këtij neni, kur gjykata shqipton dënimin me burgim deri në 1 (një) vit, mund të urdhërojë ekzekutimin e dënimit me gjysmëliri për shkak të detyrimeve të personit të dënuar lidhur me punën, arsimimin, kualifikimin ose aftësimin profesional, përgjegjësitë esenciale familjare apo me nevojën për trajtim ose rehabilitim mjekësor.

Kur e mban dënimin në gjysmëliri, personi i dënuar detyrohet që të kthehet në burg pas kryerjeve të detyrimeve jashtë burgut brenda kohës së caktuar nga gjykata.

Siç shihet, gjysmëliria mund të shqiptohet për rastet e veprave penale relativisht të lehta dhe nëse gjykata konstaton se është e dobishme për kryesin dhe shoqërinë që pjesërisht të mundësohet qëndrimi në liri për vazhdimin apo përfundimin e ndonjë pune të rëndësishme. Krahas kësaj, që të mund ta shqiptojë këtë lloj dënimi, gjykata duhet të formojë bindjen se edhe me këtë lloj të dënimit do të arrihet qëllimi i dënimit, përmirësimi i kryesit dhe se ai në të ardhmen nuk do të kryejë vepra tjera penale.

Në paragrafin 3 të nenit 58 të KPRK-së, është parashikuar se nëse personi i dënuar nuk i përmbush detyrimet që lidhen me punën, arsimin ose aftësimin profesional, nuk i kryen detyrimet themelore familjare, nuk pranon trajtimin e nevojshëm mjekësor apo rehabilitues apo nuk kthehet në burg pas kryerjes së detyrimeve të tij, gjykata e revokon urdhrin për ekzekutimin e dënimit në gjysmëliri dhe urdhëron mbajtjen e dënimit të mbetur në burg.

Kur gjykata urdhëron ekzekutimin e dënimit në gjysmëliri, ajo po ashtu mund të shqiptojë një apo më shumë nga kushtet e përcaktuara me nenin 48, paragrafi 3 ose nenin 56 të KPRK-së³⁰¹.

³⁰⁰ Neni 57, paragrafët 5 dhe 6 të KPRK-së.

³⁰¹ Neni 58, paragrafi 4 i KPRK-së.

8. Dënimet plotësuese

8.1. Shqyrtime të përgjithshme

Dënimet plotësuese janë lloje të posaçme të sanksioneve penale, të cilat u paraqitën si rezultat i njohurive se dënimet kryesore nuk mund të jenë të vetmet mjete efikase ndaj të gjithë kryesve të veprave penale. Për këtë arsye, në të drejtën penale u formësua mendimi se, krahas dënimit kryesor, duhet parashikuar edhe sanksione të tjera penale me karakter komplementar apo plotësues, me të cilat do të bëhej i mundshëm parandalimi më efektiv i kriminalitetit dhe risocializimi i personave të dënuar³⁰².

Dënimet plotësuese kanë ngjashmëri me dënimet kryesore dhe alternative. Ngjashmëritë midis këtyre tri llojeve të dënimeve janë:

- te tria këto lloje të dënimeve janë sanksione penale;
- me te tria këto lloje të dënimeve shoqëria ka për qëllim ta parandalojë kryerjen e veprave penale;
- të gjitha këto lloje të dënimeve aplikohen ndaj kryesit të veprës penale;
- te tria këto lloje të dënimeve aplikohen me dhunë;
- bazë për zbatimin e te tria këtyre dënimeve është vepra penale;
- edhe tek dënimet plotësuese vlen parimi i legalitetit (*“Nullum poena sine lege”*).
- dënimet plotësuese ngjashëm si dënimet kryesore dhe alternative mund t'i shqiptojë vetëm gjykata.

Në nenin 59, paragrafi 1 të KPRK-së, është parashikuar se dënimi plotësues mund të shqiptohet së bashku me dënimin kryesor ose alternativ. Ndërsa, në paragrafin 3 të këtij neni, është parashikuar se dënimi plotësues me ndalimin e drejtimit të automjetit ose konfiskimi mund të shqiptohet së bashku me dënimin me kusht, me vërejtjen e gjykatës ose me lirimin nga dënimi.

³⁰²SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 479.

Siç do të shohim në vijim, sistemi i dënimeve plotësuese ka pësuar ndryshime të theksuara me dispozitat e Ligjit për Plotësimin dhe Ndryshimin e Kodit Penal të Republikës së Kosovës, ngase janë shtuar edhe disa dënime plotësuese të cilat janë paraparë të shqiptohen tek rastet e veprave penale të dhunimit dhe të dhunës në familje. Me dispozitat ligjore të Ligjit për Plotësimin dhe Ndryshimin e Kodit Penal të Republikës së Kosovës nuk është përcaktuar saktësisht se cilave vepra penale iu referohet “dhunimi” dhe “dhuna në familje”. Megjithatë, bazuar në konceptin e hartimit të këtij Ligji, këto vepra penale duhet t’i referohen veprave penale: “Dhunimi”, nga neni 227 i KPRK-së dhe “Dhuna në familje”, nga neni 248 i KPRK-së.

8.2. Sistemi i dënimeve plotësuese

Në nenin 59 të KPRK-së, janë parashikuar në mënyrë taksative dënimet plotësuese dhe kushtet që duhet të plotësohen për t’u shqiptuar këto dënime.

Sipas kësaj dispozite ligjore, dënimet plotësuese janë:

- 1. Heqja e të drejtës për t’u zgjedhur;**
- 2. Urdhri për kompensimin e humbjes apo dëmit;**
- 3. Ndalimi i ushtrimit të funksioneve në administratën publike ose në shërbimin publik;**
- 4. Ndalimi i ushtrimit të profesionit, i veprimtarisë ose detyrës;**
- 5. Ndalimi i drejtimit të automjetit;**
- 6. Marrja e lejes së vozitjes;**
- 7. Urdhri për publikimin e aktgjykimit dhe**
- 8. Dëbimi i të huajit nga territori i Republikës së Kosovës.**
- 9. Ndalimi i kandidimit në pozita publike dhe**
- 10. Ndalimi i punësimit në sektorin publik.**

Dy dënimet e fundit plotësuese - ndalimi i kandidimit në pozita publike dhe ndalimi i punësimit në sektorin publik janë shtuar me nenin 3 të Ligjit për Plotësimin dhe Ndryshimin e Kodit Penal të Republikës së Kosovës.

Gjithashtu, në nenin 2 të Ligjit për Plotësimin dhe Ndryshimin e Kodit Penal të Republikës së Kosovës është përcaktuar se përveç dënimeve të parapara në këtë nen, përkatësisht përveç dënimeve të lartcekura, për veprën penale të dhunimit dhe dhunës në familje, janë parashikuar edhe këto dënime plotësuese:

1) Ndalimi i blerjes në ankande të shitjes së pronave publike, aseteve publike apo licencave që jepen nga një autoritet publik dhe

2) Ndalimi i aplikimit si investitor strategjik dhe çdo formë tjetër e përfitimit nga privilegjet që jepen nga legjislacioni në fuqi.

1) Heqja e të drejtës për t'u zgjedhur - Ky dënim plotësues është parashikuar në nenin 60 të KPRK-së, në të cilin thuhet se gjykata ia heq kryesit të veprës penale të drejtën për t'u zgjedhur prej 1 (një) deri në 4 (katër) vjet, nëse ai person, me qëllim që të zgjidhet, kryen ndonjë nga veprat penale kundër të drejtave të votimit ose veprë tjetër penale për të cilën është paraparë dënimi me së paku 2 (dy) vjet burgim.

Duke u bazuar në këtë dispozitë ligjore, dënimi plotësues heqja e të drejtës për t'u zgjedhur mund të shqiptohet në dy raste:

a) Në rastin e parë, këtë dënim gjykata e shqipton nëse personi me qëllim që të zgjidhet si këshilltar në kuvendin komunal, deputet në Kuvendin e Republikës së Kosovës etj., gjatë procesit të zgjedhjeve, kryen ndonjë nga veprat penale kundër të drejtave të votimit. Veprat penale kundër të drejtave të votimit janë parashikuar në Kapitullin XVIII të KPRK-së³⁰³. Veprat penale që janë parashikuar në këtë Kapitull janë: cenimi i të drejtës për të kandiduar³⁰⁴; kanosja e kandidatit³⁰⁵; parandalimi i ushtrimit të së drejtës për të votuar³⁰⁶; cenimi i përcaktimit të lirë të votuesve³⁰⁷;

³⁰³ Veprave penale kundër të drejtave të votimit në Republikën e Kosovës, kohëve të fundit, i është kushtuar një vëmendje e posaçme nga institucionet vendore dhe ato ndërkombëtare, për faktin janë inicuar një numër i konsiderueshëm i procedurave penale ndaj personave që dyshohet se kanë kryer vepra penale të kësaj natyre. Për shkak të natyrës së tyre, veprat penale kundër të drejtave të votimit kryhen me motive politike dhe janë të ndërlidhura me zgjedhjet që zhvillohen në Republikën e Kosovës. Më gjerësisht lidhur me këto vepra penale, shih: SHALA, AFRIM, *Veprat penale kundër të drejtave të votimit*, "Opinio Juris", Revistë shkencore juridike, Akademia e Drejtësisë, Viti I, nr.1, Prishtinë, 2015.

³⁰⁴ Neni 207 i KPRK-së.

³⁰⁵ Neni 208 i KPRK-së.

³⁰⁶ Neni 209 i KPRK-së.

³⁰⁷ Neni 210 i KPRK-së.

keqpërdorimi i detyrës zyrtare gjatë zgjedhjeve³⁰⁸; dhënia ose marrja e ryshfetit në lidhje me votimin³⁰⁹ etj.

b) Në rastin e dytë, këtë dënim plotësues gjykata e shqipton, kur personi me qëllim që të zgjidhet kryen veprë penale për të cilën është parashikuar dënimi me së paku 2 (dy) vjet burgim.

Përmes këtij dënimi plotësues, personi i dënuar privohet nga e drejta pasive e votës, për një kohë të caktuar me aktgjykimin e gjykatës, e cila nuk mund të jetë më e shkurtër se 1 (një) vit e as më gjatë se 4 (katër) vjet.

Gjithashtu, me nenin 4 të Ligjit për Plotësimin dhe Ndryshimin e Kodit Penal të Republikës së Kosovës është parashikuar edhe një formë tjetër e dënimit plotësues që është sistemuar në kuadër të dënimit plotësues “Heqja e të drejtës për t’u zgjedhur” dhe që emërtohet **“Ndalimi i kandidimit në pozita publike”**. Në këtë dispozitë ligjore është parashikuar se “Gjykata ia ndalon drejtën e kandidimit në çdo pozitë publike nga tre (3) deri në dhjetë (10) vjet, personit i cili shpallet fajtor për veprën penale të dhunimit dhe dhunës në familje”. Pra, bazuar në këtë dispozitë ligjore, nëse kryesi shpallet fajtor për shkak të veprave penale: “Dhunimi”, nga neni 227 i KPRK-së ose “Dhuna në familje”, nga neni 248 i KPRK-së, atëherë gjykata duhet që personit të tillë t’ia ndalon drejtën e kandidimit në çdo pozitë publike në periudhën kohore nga tre (3) deri në dhjetë (10) vjet. Përndryshe, shqiptimi i këtij dënimi plotësues është i detyrueshëm nëse kryesi është shpallur fajtor për shkak të veprave penale të lartcekura, pasi që në dispozitën e lartcekur ligjore është përdorur shprehja “ia ndalon” dhe nuk është përdorur shprehja “mund t’ia ndalon”. Përmes këtij dënimi plotësues, kryesit të të veprave penale: “Dhunimi”, nga neni 227 i KPRK-së ose “Dhuna në familje”, nga neni 248 i KPRK-së, i mohohet e drejta e kandidimit në çdo pozitë publike në kohëzgjatjen e përcaktuar nga gjykata, brenda periudhës prej tre (3) deri në dhjetë (10) vjet.

Në anën tjetër, në paragrafin 1 të nenit 154 të Ligjit mbi Ekzekutimin e Sanksioneve Penale, është parashikuar se në rastet kur gjykata merr vendim që kryesit t’ia heqë të drejtën për t’u zgjedhur sipas dispozitave të KPRK-së, menjëherë ia dërgon aktgjykimin dhe të gjitha të dhënat që i posedon stacionit të policisë në territorin e të cilit personi i dënuar ka vendbanimin për ekzekutimin e këtij dënimi

³⁰⁸ Neni 211 i KPRK-së.

³⁰⁹ Neni 212 i KPRK-së.

plotësues. Kurse, në paragrafin 2 të këtij neni, është parashikuar se njësia administrative e stacionit të policisë e njofton Komisionin Qendror të Zgjedhjeve të Kosovës dhe Komisionin Lokal të Zgjedhjeve ku personi i dënuar e ka vendbanimin, se personit të dënuar i është hequr e drejta për t'u zgjedhur me vendim të formës së prerë të gjykatës.

2) Urdhri për kompensimin e humbjes ose dëmit - Urdhri për kompensimin e humbjes ose dëmit është një dënim i ri plotësues që parashihet në KPRK. Sipas nenit 61, paragrafi 1 të KPRK-së, kur gjykata dënon personin i cili është shpallur fajtor për çfarëdo veprë penale që përfshin vjedhjen, humbjen, dëmtimin apo shkatërrimin e pasurisë, gjykata do të urdhërojë kryesin që të bëjë dëmshpërblimin e viktimës së veprës penale. Pra, siç shihet në rastet kur gjykata e ka shpallur fajtor kryesin për kryerjen e veprave penale që përfshin vjedhjen, humbjen, dëmtimin apo shkatërrimin e pasurisë, atëherë gjykata duhet që ta urdhërojë kryesin që të bëjë dëmshpërblimin e viktimës së veprës penale.

Dëmshpërblimi përfshin vlerën e shpenzimeve që janë të barabarta me vlerën e çfarëdo pasurie të vjedhur, humbur, dëmtuar apo shkatërruar. Dëmshpërblimi do të urdhërohet gjithashtu edhe për çfarëdo humbje të të ardhurave të cilat viktimat i përjeton si rezultat i veprës penale dhe procedurave hetimore dhe gjyqësore lidhur me atë veprë³¹⁰.

3) Ndalimi i ushtrimit të funksioneve në administratën publike ose në shërbimin publik - Dënimin plotësues të ndalimit të ushtrimit të funksioneve në administratën publike ose në shërbimin publik, gjykata do t'ia shqiptojë personit prej 1 (një) deri në 5 (pesë) vjet pas mbajtjes së dënimit me burgim, nëse personi i tillë ka keqpërdorur këto funksione dhe është dënuar me burgim. Në këto raste, gjykata do ta shqiptojë këtë dënim plotësues në mënyrë obligative.

Gjykata mund t'ia ndalojë kryesit ushtrimin e funksioneve në administratën publike ose në shërbimin publik prej 1 (një) deri në 3 (tre) vjet, nëse personi i tillë i ka keqpërdorur këto funksione dhe është dënuar me gjobë ose me dënim me kusht.

Ndërsa, në paragrafin 3 të nenit 62 të KPRK-së, është parashikuar se gjykata ia ndalon një personi zyrtar ushtrimin e funksionit në administratë publike apo funksioneve të shërbimeve publike prej 1 (një) deri në 10 (dhjetë) vjet, nëse personi

³¹⁰ Neni 61, paragrafi 2 të KPRK-së.

është dënuar për ndonjë nga veprat që përfshihen në Kapitullin XXXIII të këtij Kodi (Korrupsioni zyrtar dhe veprat penale kundër detyrës zyrtare).

Përmes këtij dënimi plotësues, personi i dënuar privohet për një kohë të caktuar nga e drejta e ushtrimit të funksioneve të caktuara në administratën publike ose në shërbimin publik.

Në nenin 155 të LESP-së, është parashikuar se në rastet kur gjykata merr vendim që kryesit t'ia ndalojë ushtrimin e funksioneve në administratën publike ose në shërbimin publik, sipas dispozitave të KPRK, menjëherë ia dërgon aktgjykimin dhe të gjitha të dhënat që i posedon Ministrisë së Administratës Publike për ekzekutim të këtij dënimi plotësues. Nëse personi i dënuar nuk i përmbahet ndalesës së ushtrimit të funksioneve në administratën publike ose në shërbimin publik, Ministria e Administratës Publike e njofton gjykatën për mosrespektimin e ndalesës.

4) Ndalimi i ushtrimit të profesionit, veprimtarisë ose detyrës - Sipas nenit 63 të KPRK-së, kryesit të veprës penale gjykata mund t'ia ndalojë ushtrimin e profesionit të caktuar, veprimtarisë së pavarur, detyrës menaxhuese apo administrative ose detyrave që janë të lidhura me sistemimin, menaxhimin apo shfrytëzimin e pasurisë në pronësi publike apo mbrojtjen e pasurisë së tillë, nëse ai person e ka keqpërdoruar pozitën e tij, veprimtarinë apo detyrën me qëllim të kryerjes së veprës penale ose nëse ka arsye të pritet që ushtrimi i profesionit, veprimtarisë apo detyrës së tillë nga ai mund të keqpërdoret për kryerjen e veprës penale.

Kohëzgjatja e këtij dënimi, nuk mund të jetë më e shkurtër se 1 (një) vit e as më e gjatë se 5 (pesë) vjet, duke llogaritur nga dita kur vendimi merr formën e prerë. Koha e mbajtur në burg ose në institucionin e kujdesit shëndetësor nuk llogaritet në kohëzgjatje të këtij dënimi³¹¹.

Sipas paragrafit 3 të nenit 63 të KPRK-së, kur shqipton dënimin me kusht, gjykata mund të vendosë që ky dënim me kusht të revokohet nëse kryesi nuk e respekton ndalesën e ushtrimit të profesionit, veprimtarisë apo detyrës.

Gjykata ia ndalon një personi zyrtar ushtrimin e profesionit, aktivitetit të pavarur, të detyrës menaxhuese apo administrative prej 1 (një) deri në 10 (dhjetë)

³¹¹ Neni 63, paragrafët 1 dhe 2 të KPRK-së.

vjet, nëse personi është dënuar për ndonjë nga veprat në Kapitullin XXXIII të këtij Kodi (Korrupsioni zyrtar dhe veprat penale kundër detyrës zyrtare).

Gjykata ia shqipton kryesit të veprës penale trafikimit me njerëz, nga neni 165 i KPRK-së apo të veprave penale kundër integritetit seksual, të kryer ndaj fëmijës, ndalimin e ushtrimit të profesionit, veprimtarisë ose detyrës që përfshin kontaktin e rregullt me fëmijë. Gjykata mund ta shqiptojë këtë dënim në kohëzgjatje të përhershme, i cili i nënshtrohet shqyrtimit periodik gjyqësor nga gjykata pas skadimit të 10 (dhjetë) viteve nga fillimi i ekzekutimit të masës së shqiptuar. Gjykata mund ta ndalojë ekzekutimin e saj me propozim të personit të dënuar nëse ka vërtetuar se arsyet për ndalimin nuk ekzistojnë më. Personi i dënuar mund të paraqesë përsëri propozimin e tij apo të saj, por jo më herët se 1 (një) vit pas shqyrtimit të mëparshëm³¹².

Personi i dënuar, përmes këtij dënimi plotësues, privohet nga e drejta për të ushtruar profesionin e caktuar, veprimtarinë apo detyrën e caktuar, për një kohë të caktuar.

Në nenin 156 të LESP-së, është parashikuar se në rastet kur gjykata merr vendim që kryesit t'ia ndalojë ushtrimin e profesionit, veprimtarisë së pavarur, detyrës udhëheqëse ose administrative, sipas dispozitave të KPRK-së, menjëherë ia dërgon aktgjykimin dhe të gjitha të dhënat që i posedon ndërmarrjes publike apo private ku personi i dënuar ka qenë i punësuar, organit të autorizuar për dhënien e lejes për ushtrimin e profesionit apo veprimtarisë dhe Ministrisë së Punës dhe Mirëqenies Sociale për ekzekutim të këtij dënimi plotësues.

5) Ndalimi i drejtimit të automjetit - Sipas paragrafit 1 të nenit 64 të KPRK-së, kryesit të veprës penale, i cili e rrezikon sigurinë në trafikun publik, gjykata mund t'ia ndalojë drejtimin e automjetit të llojit apo të kategorisë së caktuar. Gjykata e cakton kohëzgjatjen e këtij dënimi plotësues dhe ajo nuk mund të jetë më e shkurtër se 1 (një) vit dhe më e gjatë se 5 (pesë) vjet, duke filluar nga dita kur vendimi të marrë formën e prerë. Koha e kaluar në burg apo në institucionin e kujdesit shëndetësor nuk llogaritet në kohëzgjatjen e këtij dënimi.

Në paragrafin 3 të nenit të lartcekur, është parashikuar se në rastet kur është shqiptuar dënimi me kusht, gjykata mund të vendosë që dënimi i tillë të revokohet

³¹² Neni 63, paragrafët 4 dhe 5 të KPRK-së.

nëse kryesi e shkel ndalesën e drejtimit të automjetit. Ky paragraf nuk zbatohet nëse paraqiten rrethana të jashtëzakonshme të cilat kërkojnë nga kryesi që të drejtojë automjetin.

Kurse, sipas paragrafit 4 të nenit 64 të KPRK-së, nëse dënimi nga, paragrafi 1 i këtij neni i është shqiptuar personit, i cili e ka lejen e huaj për drejtimin e automjetit, ky dënim do të konsistojë në ndalimin për përdorimin e kësaj leje në territorin e Kosovës.

Përmes këtij dënimi plotësues, personi i dënuar privohet nga e drejta e drejtimit të automjetit të llojit apo të kategorisë së caktuar, për një kohë të caktuar.

Gjithashtu, me nenin 5 të Ligjit për Plotësimin dhe Ndryshimin e Kodit Penal të Republikës së Kosovës është parashikuar edhe një formë e veçantë e dënimit plotësues **“Ndalimi i drejtimit të automjetit”**, në rastet kur kryesi është shpallur fajtor për shkak të veprës penale të dhunimit.³¹³ Kështu, në këtë dispozitë ligjore është parashikuar se “Gjykata i ndalon të drejtën në drejtimin e automjetit në çdo lloj të kategorisë, nga një (1) deri në pesë (5) vjet, personit që është shpallur fajtor për veprën penale të dhunimit në kohën kur ishte në ushtrimin e profesionit të vozitësit”. Duke u bazuar në këtë dispozitë ligjore, nëse kryesi shpallet fajtor për shkak të veprës penale: “Dhunimi”, nga neni 227 i KPRK-së, atëherë gjykata duhet që personit të tillë t’ia ndalon të drejtën në drejtimin e automjetit të çdo lloji të kategorive, nga një (1) deri në pesë (5) vjet, në kohën kur ishte në ushtrimin e profesionit të vozitësit. Përndryshe, shqiptimi i këtij dënimi plotësues është i detyrueshëm nëse kryesi është shpallur fajtor për shkak të veprës penale të lartcekur, pasi që në dispozitën e lartcekur ligjore është përdorur shprehja “i ndalon” dhe nuk është përdorur shprehja “mund t’i ndalon”.

Në paragrafin 1 të nenit 159 të LESP-së, është parashikuar se në rastet kur gjykata merr vendim që kryesit t’ia ndalojë drejtimin e automjetit, sipas dispozitave të KPRK-së, menjëherë ia dërgon aktgjykimin dhe të gjitha të dhënat që i posedon organit publik kompetent për dhënien e lejeve të vozitjes në territorin ku personi i dënuar ka vendbanimin, për ekzekutim të këtij dënimi plotësues.

Kurse, sipas paragrafit 1 të nenit 160 të LESP-së, organi publik kompetent i autorizuar për dhënien e lejeve të vozitjes këtë dënim e ekzekuton me thirrjen e

³¹³ Neni 62B i KPRK-së.

personit të dënuar dhe shënimin në lejen e vozitjes së tij si të pavlefshme gjatë kohës së ekzekutimit të këtij dënimi plotësues për llojin dhe kategorinë e caktuar të automjetit.

6) Marrja e lejes së vozitjes - Në paragrafin 1 të nenit 65 të KPRK-së, është parashikuar se kryesit të veprës penale që e rrezikon sigurinë në trafikun publik gjykata mund t'ia marrë lejen e vozitjes për llojin apo kategorinë e caktuar të automjetit dhe t'ia ndalojë kryesit marrjen e lejes së re gjatë periudhës prej 1 (një) deri në 5 (pesë) vjet. Nëse kryesi nuk ka leje të vozitjes, gjykata ia ndalon kryesit marrjen e lejes së vozitjes brenda afatit të lartcekur.

Gjykata mund të shqiptojë dënimin plotësues marrja e lejes së vozitjes, nëse kryesi ka kryer vepër penale duke shkaktuar lëndimin e rëndë trupor apo vdekjen e personit ose nëse gjykata konstaton se pjesëmarrja e mëtejshme e tij në trafikun publik është e rrezikshme për sigurinë në trafikun publik për shkak të paaftësisë së tij për drejtimin e sigurt të automjetit.

Sipas paragrafit 3 të nenit 65 të KPRK-së, leja e vozitjes merret me vendim të formës së prerë të gjykatës. Koha e kaluar në burg apo në entin shëndetësor nuk i llogaritet në kohëzgjatjen e këtij dënimi.

Pas skadimit të afatit, të cilin ia ka caktuar gjykata, kryesi mund ta marrë lejen e re të vozitjes sipas kushteve të përgjithshme të parapara për marrjen e lejes përkatëse të vozitjes³¹⁴.

Sipas paragrafit 1 të nenit 162 të LESP-së, kur gjykata merr vendim që kryesit t'ia marrë lejen e vozitjes, sipas dispozitave të KPRK-së, menjëherë ia dërgon aktgjykimin dhe të gjitha të dhënat që i posedon stacionit të policisë në territorin ku personi i dënuar e ka vendbanimin për ekzekutimin e këtij dënimi plotësues. Në nenin 163 të LESP-së, është parashikuar se nëse personi i dënuar posedon leje të vozitjes, policia e ekzekuton këtë dënim plotësues me thirrjen e personit të dënuar dhe marrjen e lejes së vozitjes gjatë kohëzgjatjes së dënimit. Nëse personi i dënuar nuk posedon leje të vozitjes, ky dënim plotësues ekzekutohet me regjistrimin e dënimit në regjistrin e organit administrativ kompetent për dhënien e lejes së vozitjes.

³¹⁴ Neni 65, paragrafi 4 i KPRK-së.

7) Urdhri për publikimin e aktgjykimit - Sipas nenit 66 të KPRK-së, gjykata mund të urdhërojë publikimin e aktgjykimit kur çmon se publikimi është në interes të përgjithshëm, të të dëmtuarit ose të personave të tjerë. Urdhri për publikimin e aktgjykimit kërkon që aktgjykimi të publikohet tërësisht ose pjesërisht në gazetë, të transmetohet në radio ose në televizion me shpenzimet e të dënuarit. Data e publikimit dhe kohëzgjatja caktohen nga gjykata.

Gazeta, radiostacioni ose stacioni televiziv e publikojnë aktgjykimin të cilin ua ka dërguar gjykata.

Sipas paragrafit 5 të nenit 66 të KPRK-së, publikimi i aktgjykimit nuk urdhërohet nëse e rrezikon fshehtësinë zyrtare, privatësinë e personave apo moralin e shoqërisë.

8) Dëbimi i të huajve nga territori i Republikës së Kosovës - Gjkata mund të urdhërojë dëbimin e të huajit nga territori i Republikës së Kosovës në kohëzgjatje prej 1 (një) deri në 10 (dhjetë) vjet³¹⁵.

Kur gjykata vendos për shqiptimin e dënimit dëbimi i të huajve nga territori i Republikës së Kosovës dhe kohëzgjatjen e këtij dënimi, ajo duhet të marrë parasysh llojin dhe peshën e veprës penale, motivet e kryerjes së veprës penale dhe lidhjen e kryesit me Republikën e Kosovës.

Dënimi plotësues dëbimi i të huajve nga territori i Republikës së Kosovës nuk shqiptohet nëse ekzekutimi i dënimit është në kundërshtim me të drejtën ndërkombëtare.³¹⁶

Kohëzgjatja e dëbimit llogaritet nga dita kur vendimi gjyqësor merr formën e prerë. Koha e mbajtur në burg ose në institucionin e kujdesit shëndetësor nuk llogaritet në kohëzgjatjen e këtij dënimi.³¹⁷

9) Ndalimi i punësimit në sektorin publik - Dënimi plotësues ndalimi i punësimit në sektorin publik është parashikuar me nenin 5 të Ligjit për Plotësimin dhe Ndryshimin e Kodit Penal të Republikës së Kosovës.³¹⁸ Në këtë dispozitë ligjore është parashikuar se “Gjkata ia ndalon punësimin në sektorin publik në të gjitha

³¹⁵ Neni 67, paragrafi 1 i KPRK-së.

³¹⁶ Neni 67, paragrafët 2 dhe 3 të KPRK-së.

³¹⁷ Neni 67, paragrafi 4 i KPRK-së.

³¹⁸ Neni 62A i KPRK-së.

nivelet prej një (1) deri në pesë (5) vjet, personit i cili shpallet fajtor për veprën penale të dhunimit”. Në këtë mënyrë, duke u bazuar në këtë dispozitë ligjore, nëse kryesi shpallet fajtor për shkak të veprës penale “Dhunimi”, nga neni 227 i KPRK-së, atëherë gjykata duhet që personit të tillë t’ia ndalon punësimin në sektorin publik në të gjitha nivelet në periudhë kohore prej një (1) deri në pesë (5) vjet. Përndryshe, edhe shqiptimi i këtij dënimi plotësues është i detyrueshëm, nëse kryesi është shpallur fajtor për shkak të veprës penale të lartcekur. Përmes këtij dënimi plotësues, kryesit të veprës penale “Dhunimi”, nga neni 227 i KPRK-së i mohohet e drejta e punësimit në sektorin publik në të gjitha nivelet, si në institucionet e nivelit lokal, ashtu edhe ato të nivelit qendror.

10) Ndalimi i blerjes në ankande të shitjes së pronave publike, aseteve publike apo licencave që jepen nga një autoritet publik - Siç është theksuar edhe më parë, në nenin 2 të Ligjit për Plotësimin dhe Ndryshimin e Kodit Penal të Republikës së Kosovës është përcaktuar se përveç dënimeve plotësuese të cekura më parë, ndaj kryesit të veprave penale: “Dhunimi”, nga neni 227 i KPRK-së ose “Dhuna në familje”, nga neni 248 i KPRK-së, është parashikuar edhe dënimi plotësues “Ndalimi i blerjes në ankande të shitjes së pronave publike, aseteve publike apo licencave që jepen nga një autoritet publik”. Duke u bazuar në këtë dispozitë ligjore, ky dënim plotësues i referohet ndalimit të ndalimit të blerjes në ankande të shitjes së pronave publike, aseteve publike apo licencave që jepen nga një autoritet publik në çfarëdo shërbimi nga tre (3) deri në dhjetë (10) vjet.

11) Ndalimi i aplikimit si investitor strategjik dhe çdo formë tjetër e përfitimit nga privilegjet që jepen nga legjislacioni në fuqi - Me dispozitën e lartcekur ligjore, gjithashtu është parashikuar edhe dënimi plotësues “ndalimi i aplikimit si investitor strategjik dhe çdo formë tjetër e përfitimit nga privilegjet që jepen nga legjislacioni në fuqi” nga tre (3) deri në dhjetë (10) vjet. Edhe ky dënim plotësues shqiptohet në rastet kur kryesi shpallet fajtor të veprave penale: “Dhunimi”, nga neni 227 i KPRK-së ose “Dhuna në familje”, nga neni 248 i KPRK-së.

9. Vërejtja gjyqësore

Siç është cekur edhe më parë, përveç dënimeve, si sanksion penal sipas KPRK konsiderohet edhe vërejtja gjyqësore. Esenca e vërejtjes gjyqësore konsiston në atë se kryesit të veprës penale i bëhet me dije se ka kryer një vepër të dëmshme dhe të

rrezikshme, që përbën vepër penale dhe nëse kryen prapë vepër të tillë, gjykata do të shqiptojë sanksion më të rëndë penal³¹⁹. Siç shihet pra, vërejtja gjyqësore, në brendinë e saj, paraqet qortim serioz dhe publik që i bëhet kryesit të veprës penale nga gjykata dhe njëherazi i tërhiqet vërejtja që në të ardhmen të mos kryejë vepra penale, sepse për vepra të tilla penale do të dënohet. Në këtë pikëpamje, ky lloj i sanksionit penal ka ngjashmëri me qortimin si masë edukuese që është paraparë për kryesit e mitur të veprave penale³²⁰. Qëllimi i vërejtjes gjyqësore është që t'i jepet kryesit qortimi kur, duke pasur parasysh të gjitha rrethanat në lidhje me veprën dhe kryesin, vërejtja gjyqësore është e mjaftueshme për të arritur qëllimin e dënimit³²¹.

Duke e pasur parasysh natyrën e saj, vërejtja gjyqësore mund të shqiptohet vetëm për vepra të lehta penale. Sipas nenit 82, paragrafët 2 dhe 3 të KPRK-së, vërejtja gjyqësore mund të shqiptohet për dy kategori të veprave penale dhe atë:

1. Për vepra penale për të cilat është paraparë dënimi me burgim deri në 1 (një) vit ose dënimi me gjobë, në rastet kur veprat e tilla janë kryer në rrethana lehtësuese të cilat i bëjnë veprat penale veçanërisht të lehta dhe
2. Për vepra penale të caktuara për të cilat është paraparë dënimi deri në 3 (tri) vjet, sipas kushteve të përcaktuara me ligj³²².

Duke u bazuar në nenet 81 dhe 82 të KPRK-së, rezulton se vërejtja gjyqësore mund të shqiptohet nëse plotësohen këto kushte:

1. Nëse është fjala për vepra të lehta penale;
2. Nëse shqiptimi i dënimit nuk është i domosdoshëm për mbrojtjen penalo-juridike dhe
3. Nëse gjykata formon bindjen se me këtë lloj të sanksionit do të ndikohet që kryesi në të ardhmen të mos kryejë vepra penale³²³.

³¹⁹ Neni 82, paragrafi 1 i KPRK-së.

³²⁰ SALIHU, ISMET-ZHITIJA, HILMI-HASANI, FEJZULLAH, *Vepra e cituar*, f. 290.

³²¹ Neni 81 i KPRK.

³²² Në nenin 185, paragrafi 4 të KPRK-së (vepra penale “Lëndimi i lehtë trupor”), është parashikuar në mënyrë shprehimore mundësia e shqiptimit të vërejtjes gjyqësore, edhe pse për veprën penale nga, paragrafi 1. të këtij neni është parashikuar dënimi me burgim deri në 3 (tre) vjet. Kështu, në këtë dispozitë ligjore është parashikuar se “Gjykata mund të shqiptojë vërejtjen gjyqësore ndaj kryesit të veprës nga, paragrafi 1. të këtij neni, nëse kryesi është provokuar nga sjellja çnjerëzore apo e vrazhde e të dëmtuarit”.

³²³ SALIHU, ISMET-ZHITIJA, HILMI-HASANI, FEJZULLAH, *Vepra e cituar*, f. 290.

Ekziston mundësia që gjykata të mundë të shqiptojë vërejtjen e gjykatës edhe për më shumë se një veprë penale të kryer në bashkim, nëse për çdonjërin nga këto vepra ekzistojnë kushtet ligjore të lartcekura.

Me rastin e vendosjes për shqiptimin e vërejtjes gjyqësore, gjykata veçanërisht merr parasysh qëllimin e vërejtjes gjyqësore, sjelljen e kryesit në të kaluarën, sjelljen e tij pas kryerjes së veprës penale, shkallën e përgjegjësisë penale, rrethanat e tjera në të cilat është kryer vepra penale dhe pjesëmarrjen vullnetare të kryesit në programin e trajtimit³²⁴.

10. Masat e trajtimit të detyrueshëm

10.1. Shqyrtime të përgjithshme

Masat e trajtimit të detyrueshëm, sipas nenit 84, paragrafi 1 të KPRK-së, mund t'i shqiptohen kryesit i cili nuk është penalisht përgjegjës, ka aftësi esencialisht të zvogëluar mendore apo është i varur nga droga ose alkooli.

Procedura penale e cila i paraprinë shqiptimit të masave të trajtimit të detyrueshëm duhet të zhvillohet duke i ndjekur disa parime të karakterit të përgjithshëm. Në këtë drejtim, kryesi me çrregullim mendor ose personi i cili është duke u trajtuar si i tillë, do të trajtohet me humanizëm dhe me respekt për dinjitetin e qenësishëm të njeriut. Standardet ndërkombëtare të zbatueshme për personat me çrregullim mendor zbatohen për kryesin me çrregullim mendor për aq sa është e mundur, me ndryshime dhe përjashtime të kufizuara vetëm për aq sa janë të nevojshme sipas rrethanave.³²⁵

Në nenin 83, paragrafi 3 të KPRK-së, është parashikuar se masa e trajtimit të detyrueshëm psikiatrik nuk urdhërohet kur nuk është në proporcion me peshën e veprave të kryera, veprave që priten të kryhen nga kryesi dhe shkallën e rrezikut që paraqet kryesi.

³²⁴ Neni 86 paragrafi 5 i KPRK-së.

³²⁵ Neni 83, paragrafët 1 dhe 2 të KPRK-së.

Masat e trajtimit të detyrueshëm të cilat mund t'i shqiptohen kryesit i cili nuk është penalisht përgjegjës, ka aftësi esencialisht të zvogëluar mendore apo është i varur nga droga ose alkooli³²⁶ janë:

- 1. Trajtimi i detyrueshëm psikiatrik me ndalim në institucionin e kujdesit shëndetësor;**
- 2. Trajtimi i detyrueshëm psikiatrik në liri dhe**
- 3. Trajtimi me anë të rehabilitimit të detyrueshëm të personave të varur nga droga ose alkooli.³²⁷**

Gjithashtu, duhet theksuar se sanksioni penal, në pajtim me KPRK, mund t'i shqiptohet edhe kryesit i cili ka kryer vepër penale në gjendje të aftësisë së zvogëluar mendore, nëse ekzistojnë shkaqe për shqiptimin e sanksionit të tillë.

10.2. Trajtimi i detyrueshëm psikiatrik me ndalim në institucionin e kujdesit shëndetësor

Gjykata mund t'i shqiptojë masën e trajtimit të detyrueshëm psikiatrik me ndalim në institucionin e kujdesit shëndetësor kryesit i cili ka kryer vepër penale në gjendje të paaftësisë mendore ose aftësisë esencialisht të zvogëluar mendore dhe nëse konstaton se:

- a) kryesi ka kryer vepër penale për të cilën mund t'i shqiptohet dënimi me 1 (një) ose më shumë vite burgim;
- b) ekziston rrezik serioz se kryesi do të kryejë vepër tjetër penale;
- c) trajtimi i detyrueshëm psikiatrik me ndalim është i nevojshëm për të shmangur kryerjen e veprës tjetër penale dhe
- d) trajtimi i detyrueshëm psikiatrik me ndalim është i nevojshëm për të shmangur rrezikun serioz.³²⁸

³²⁶ Neni 84, paragrafi 1 i KPRK-së.

³²⁷ Mënyra e ekzekutimit të këtyre masave është e rregulluar me nenet 167 - 175 të LESP-së.

³²⁸ Neni 85, paragrafi 1 i KPRK-së.

Nga këto që u theksuan më lart, shihet se masa e trajtimit të detyrueshëm psikiatrik me ndalim në institucionin e kujdesit shëndetësor mund të shqiptohet, si ndaj kryesit i cili ka kryer vepër penale në gjendje të paaftësisë mendore, ashtu edhe ndaj kryesit që veprën penale e ka kryer në gjendje të aftësisë esencialisht të zvogëluar mendore.

Për të mundur që të shqiptohet kjo masë e trajtimit të detyrueshëm, duhet që të përmbushen në mënyrë kumulative të gjitha këto katër kushte të theksuara më lart prej pikës a) deri në pikën d).

Procedura penale për shqiptimin e masës së lartcekur inicohet sipas propozimit të prokurorit të shtetit për shqiptimin e masës së trajtimit të detyrueshëm me ndalim në institucionin e kujdesit shëndetësor, nëse bëhet fjalë për personin me paaftësi mendore.³²⁹

Gjykata do ta pushojë masën e trajtimit të detyrueshëm psikiatrik me ndalim në institucionin e kujdesit shëndetësor, pasi të ketë vërtetuar se ka pushuar nevoja për trajtim në institucionin e kujdesit shëndetësor.³³⁰ Pra, masa e trajtimit të detyrueshëm psikiatrik me ndalim në institucionin e kujdesit shëndetësor shqiptohet në një periudhë kohore të pacaktuar, por gjykata duhet që ta pushojë këtë masë, nëse konstatohet se ka pushuar nevoja për trajtim në këtë institucion.

Sipas nenit 85, paragrafi 3 të KPRK-së, kryesit i cili ka kryer vepër penale në gjendje të aftësisë esencialisht të zvogëluar mendore dhe i cili është dënuar me burgim, koha e kaluar në institucionin e kujdesit shëndetësor do t'i llogaritet në kohën e dënimit të shqiptuar për trajtim të detyrueshëm psikiatrik. Nëse koha e mbajtur në ndalim për trajtim të detyrueshëm psikiatrik është më e shkurtër se dënimi me burgim, gjykata mund të urdhërojë që kryesi të dërgohet në burgim për të mbajtur pjesën e mbetur të dënimit ose gjykata mund të urdhërojë lirin me kusht. Me rastin e vendosjes për lirin me kusht, gjykata përveç kushteve të përcaktuara në nenin 90 të KPRK, veçanërisht do të merr parasysh suksesin e trajtimit të detyrueshëm të kryesit, gjendjen e tij shëndetësore, kohën e kaluar në institucionin shëndetësor dhe kohëzgjatjen e dënimit që nuk është mbajtur.³³¹

³²⁹ ADEMI, BURIM-SHALA, AFRIM-MEHMETI, AVNI, *Modulet e trajnimit bazik për bashkëpunëtorët profesional (Penale-materiale dhe procedurale)*, f. 553.

³³⁰ Neni 85, paragrafi 2 i KPRK-së.

³³¹ Neni 85, paragrafi 4 i KPRK-së.

10.3. Trajtimi i detyrueshëm psikiatrik në liri

Masë tjetër e trajtimit të detyrueshëm që mund të shqiptohet ndaj personave të cilët veprën penale e kanë kryer në gjendje të paaftësisë mendore ose aftësisë esencialisht të zvogëluar mendore është edhe trajtimi i detyrueshëm psikiatrik në liri.

Gjykata mund t'i shqiptojë masën e trajtimit të detyrueshëm psikiatrik në liri kryesit i cili ka kryer vepër penale në gjendje të paaftësisë mendore ose aftësisë esencialisht të zvogëluar mendore, nëse konstaton se:

- a) ekziston rrezik serioz se kryesi do të kryejë vepër penale;
- b) trajtimi i detyrueshëm psikiatrik në liri është i nevojshëm për të shmangur kryerjen e veprës tjetër penale dhe
- c) trajtimi i detyrueshëm psikiatrik në liri është i mjaftueshëm për të shmangur rrezikun serioz.³³²

Gjithashtu, masat e trajtimit të detyrueshëm psikiatrik në liri, mund t'i shqiptohen kryesit ndaj të cilit është shqiptuar masa e trajtimit të detyrueshëm psikiatrik me ndalim në institucionin e kujdesit shëndetësor, kur gjykata vërteton se ndalimi në institucionin e kujdesit shëndetësor nuk është më i nevojshëm dhe se masa e trajtimit të detyrueshëm psikiatrik në liri mjafton për të adresuar situatat e theksuara më lart.³³³

Varësisht nga kushtet e përcaktuara më lart, gjykata mund t'i shqiptojë trajtimin e detyrueshëm psikiatrik në liri kryesit me aftësi esencialisht të zvogëluar mendore dhe i cili është në liri me kusht, siç është paraparë në nenin 90 të KPRK-së.

Trajtimi i detyrueshëm psikiatrik në liri nuk mund të tejkalojë 3 (tre) vjet nëse i është shqiptuar kryesit me aftësi esencialisht të zvogëluar mendore.³³⁴ Pra, ndaj kryesit me aftësi të zvogëluar mendore, masa e trajtimit të detyrueshëm

³³² Neni 86, paragrafi 1 i KPRK-së.

³³³ Neni 86, paragrafi 2 i KPRK-së.

³³⁴ Neni 86, paragrafi 4 i KPRK-së.

psikiatrik në liri nuk mund të jetë më e gjatë se 3 (tre) vjet, ndërsa ndaj kryesit me paaftësi mendore nuk është përcaktuar kohëzgjatja e kësaj mase.

Ndërsa, gjykata mund të shqiptojë trajtimin e detyrueshëm psikiatrik me ndalim në institucionin e kujdesit shëndetësor:

- a) kur kryesi nuk i nënshtrohet trajtimit të detyrueshëm psikiatrik në liri, siç përcaktohet lart;
- b) kur kryesi braktis trajtimin e detyrueshëm psikiatrik në liri ose
- c) kur përkundër trajtimit të detyrueshëm psikiatrik me ndalim në institucionin e kujdesit shëndetësor, ka rrezik serioz se kryesi prapë do të kryejë vepër penale.

10.4. Trajtimi me anë të rehabilitimit të detyrueshëm i personave të varur nga droga ose alkooli

Sipas nenit 87, paragrafi 1 të KPRK-së, gjykata mund t'i urdhërojë masën e trajtimit me rehabilitim të detyrueshëm në institucionin e kujdesit shëndetësor kryesit i cili ka kryer veprën penale nën ndikimin e drogës apo alkoolit, nëse plotësohen 2 (dy) kushtet e mëposhtme:

- a) gjykata ka shqiptuar dënim, vërejtje gjyqësore ose kryesin e ka liruar nga dënimi;
- b) gjykata konstaton se faktori kryesor që e ka motivuar kryerjen e veprës penale ishte varësia e kryesit nga alkooli apo droga dhe nëse ka gjasa për mjekimin e tij të suksesshëm.

Është me rëndësi të ritheksohet se për të mundur që të shqiptohet kjo masë, duhet që në radhë të parë ndaj personit të tillë të shqiptohet dënimi, vërejtja gjyqësore ose të lirohet nga dënimit dhe të konstatohet se varësia nga alkooli apo droga ka qenë faktor kryesor që e ka motivuar kryerjen e veprës penale.

Nëse masa e trajtimit të detyrueshëm në institucionin e kujdesit shëndetësor ndaj kryesit i cili ka kryer veprën penale nën ndikimin e drogës apo alkoolit shqiptohet krahas dënimit me gjobë, vërejtjes së gjyqësore apo lirimit nga dënimi,

gjykata mund të vendosë, me pëlqimin e të dënuarit, që masa e tillë të ekzekutohet në liri. Nëse kryesi pa shkak të arsyeshëm nuk i nënshtrohet trajtimit në liri ose arbitrarisht e braktis trajtimin, gjykata mund të urdhërojë që trajtimi të ekzekutohet në institucionin e kujdesit shëndetësor.³³⁵ Nga këto që u theksuan më lart shihet që masë ka mundësi të ekzekutohet në 2 (dy) forma:

a) në institucionin e kujdesit shëndetësor ose

b) në liri.

Nëse kjo masë e trajtimit të detyrueshëm është shqiptuar krahas dënimit me gjobë, vërejtjes gjyqësore apo lirimit nga dënimi, trajtimi nuk mund të zgjasë më tepër se 2 (dy) vjet.³³⁶ Kurse, nëse kjo masë e trajtimit të detyrueshëm është shqiptuar krahas dënimit me burgim, ajo mund të zgjasë derisa të kryhet dënimi. Koha e kaluar në institucionin e kujdesit shëndetësor do të llogaritet në dënimin e shqiptuar.³³⁷

Gjykata e cila ka shqiptuar masën e trajtimit të detyrueshëm për rehabilitim në institucionin e kujdesit shëndetësor, sipas detyrës zyrtare ose me propozimin e institucionit për kujdes shëndetësor dhe bazuar në mendimin e ekspertit të psikiatrisë, i merr të gjitha vendimet lidhur me kohëzgjatjen dhe ndryshimin e kësaj mase.³³⁸

Sipas nenit 87, paragrafi 5 të KPRK-së, gjykata duhet të shqyrtojë ekzekutimin e kësaj mase çdo 2 (dy) muaj për të vendosur nëse është e nevojshme të vazhdohet masa.

Gjykata pushon zbatimin e kësaj mase, kur trajtimi ose rehabilitimi më nuk janë të nevojshëm ose kur ka kaluar koha e përcaktuar e kësaj mase.³³⁹

³³⁵ Neni 87, paragrafi 2 i KPRK-së.

³³⁶ Neni 87, paragrafi 3 i KPRK-së.

³³⁷ Neni 87, paragrafi 4 i KPRK-së.

³³⁸ Neni 504, paragrafi 1 i KPP-së.

³³⁹ Neni 504, paragrafi 5 i KPP-së.

KAPITULLI IX

MATJA E DËNIMIT DHE PARASHKRIMI

KAPITULLI IX - MATJA E DËNIMIT DHE PARASHKRIMI

I. MATJA E DËNIMIT

1. Shqyrtime të përgjithshme

Pasi që gjykata të ketë vërtetuar se personi i caktuar është kryes i veprës së caktuar penale, atëherë nëse plotësohen edhe kushtet tjera ligjore, duhet që ndaj kryesit të matet dënimi. Me matje të dënimit nënkuptojmë caktimin e llojit dhe të lartësisë së dënimit ndaj kryesit të veprës penale. Me rastin e matjes së dënimit, duhet medoemos të merren parasysh të gjitha rrethanat rënduese dhe lehtësuese, në mënyrë që të caktohet ai lloj dhe masë e dënimit që do t'i përgjigjet peshës së veprës së kryer penale dhe rrezikshmërisë shoqërore të kryesit dhe me të cilën më së miri do të arrihet qëllimi i dënimit.

Kur e cakton dënimin për vepër penale, gjykata duhet të ketë parasysh minimumin dhe maksimumin e dënimit të paraparë për atë vepër penale. Gjikata, pastaj duhet të marrë parasysh qëllimin e dënimit, parimet e përcaktuara në këtë kapitull dhe rrethanat lehtësuese dhe rënduese lidhur me veprën penale të caktuar ose me dënimin. Dënimi duhet të jetë në proporcion me peshën e veprës dhe me sjelljen dhe rrethanat e kryesit³⁴⁰.

Në nenin 69, paragrafi 3 të KPRK-së, është parashikuar me rastin e caktimit të dënimit, gjykata merr parasysh por nuk kufizohet në rrethanat e mëposhtme:

1. Shkallën e përgjegjësisë penale;
2. Motivet për kryerjen e veprës;
3. Intensitetin e rrezikimit apo të dëmtimit të vlerës së mbrojtur;
4. Rrethanat në të cilat është kryer vepra;
5. Sjelljen e mëparshme të kryesit;
6. Pranimin e fajit dhe

³⁴⁰ Neni 69, paragrafët 1 dhe 2 të KPRK-së.

7. Rrethanat personale të kryesit dhe sjelljen e tij pas kryerjes së veprës penale.

1) Shkalla e përgjegjësisë penale - Shkalla e përgjegjësisë penale, siç është cekur më parë, në vete përmban shkallën e përgjegjësisë dhe të fajësisë. Meqë përgjegjësia dhe fajësia, si elemente të përgjegjësisë penale, mund të shkallëzohen, mund të shkallëzohet edhe përgjegjësia penale. Kështu që, në përgjegjësinë penale mund të ndikojnë rrethanat se kryesi i veprës penale ka qenë plotësisht apo pjesërisht i përgjegjshëm. Gjithashtu, në shkallën e përgjegjësisë penale mund të ndikojë edhe rrethana nëse kryesi veprën e ka kryer me dashje të drejtpërdrejtë, me dashje eventuale apo nga pakujdesia me vetëdije apo pa vetëdije. Nga shkalla e përgjegjësisë dhe llojit të fajësisë varet se a do të shqiptohet një masë më e vogël apo një masë më e madhe e dënimit.

2) Motivet nga të cilat është kryer vepra penale janë shkaqe psikike, të cilat e kanë shtyrë personin të kryejë vepër penale. Motivet mund të jenë të dobëta për nga natyra e tyre, si, p.sh., urrejtja, shpirtligësia, egoizmi, hakmarrja, interesi etj. Në këto raste, këto motive konsiderohen si rrethana rënduese. Mirëpo, motivet nga të cilat kryhen veprat penale mund të jenë edhe pozitive (humane), si p.sh. nga dhembshuria, nga dashuria, nga ndjenja e detyrimit apo nderit etj. dhe në raste të tilla, këto motive mund të konsiderohen si rrethana lehtësuese.

3) Intensiteti i rrezikimit ose i dëmtimit të së mirës së mbrojtur është një rrethanë objektive, e cila flet për një shkallë më të lartë ose më të ulët të rrezikshmërisë shoqërore të veprës penale dhe ajo si e tillë, ndikon në matjen e dënimit.

4) Rrethanat në të cilat është kryer vepra penale mund të jenë të natyrës objektive dhe subjektive, si dhe mund t'i referohen veprës penale, kryesit të saj, si dhe subjektit pasiv të veprës penale.

Këto rrethana mund t'i përkasin kohës, mjeteve, mënyrës dhe vendit të kryerjes së veprës penale, disa gjendjeve psikike të kryesit dhe viktimës, raporteve të tyre etj.

5) Sjellja e mëparshme e kryesit është gjithashtu e rëndësishme për të çmuar personalitetin e kryesit dhe rrezikshmërinë e tij shoqërore. Kështu, p.sh., nëse një person në jetën e tij të mëparshme ka pasur sjellje korrekte dhe ka qenë shembull

për të mirë në mjedisin e tij, këto tregojnë se kryesi nuk është moralisht i prishur dhe se me zbatimin e një dënimi më të butë mund të arrihet qëllimi i dënimit. Në të kundërtën, nëse kryesi i veprës penale ka qenë edhe më parë i dënuar apo nëse ka zhvilluar një jetë në kundërshtim me rregullat shoqërore apo morale, si p.sh. bredhja, luajtja bixhoz, konsumimi i tepërt i alkoolit etj., atëherë këto veti do t'i merren si rrethana rënduese me rastin e matjes së dënimit, ngase tregojnë qartë se për t'u arritur qëllimi i dënimit, duhet shqiptuar një lloj dhe një masë më e rëndë dënimi.

6) Pranimi i fajit nga kryesi i veprës penale është me rëndësi të posaçme në të drejtën penale. Në këtë mënyrë, nëse kryesi i veprës penale e pranon fajin dhe pranon se ka kryer një vepër penale, e cila është e dëmshme për personin tjetër dhe shoqërinë, kjo tregon se ai është penduar dhe në të ardhmen nuk do të kryejë vepra penale dhe do të sillet mirë. Mirëpo, nëse kryesi nuk e pranon fajin, kjo rrethanë tregon se një person i këtillë ende nuk e ka kuptuar ose nuk do të kuptojë se ka kryer një vepër të dëmshme, e cila është parashikuar si vepër penale dhe njëherësh kjo rrethanë mund të jetë një tregues se një personi i tillë edhe në të ardhmen do të kryejë vepra penale.

7) Rrethana personale dhe sjellja e kryesit pas kryerjes së veprës penale, gjithashtu, janë me rëndësi për matjen e dënimit dhe këto mund të jenë një tregues se çfarë sjellje do të ketë në të ardhmen kryesi. Kështu, pranimi i kryerjes së veprës penale ose mohimi kategorik i saj përkundër provave të pakontestueshme, mandej pendimi real ose kënaqësia që shfaq për kryerjen e veprës penale, dhënia e ndihmës viktimës dhe familjes së tij etj., janë rrethana që medoemos ndikojnë që atij t'i shqiptohet një dënim më i butë ose më i rëndë.

Përveç këtyre që u ceken më lartë, në nenin 69, paragrafi 5 të KPRK-së, është parashikuar se me rastin e caktimit të dënimit me gjobë, gjykata merr parasysh edhe gjendjen pasurore të kryesit dhe posaçërisht merr parasysh shumën e të ardhurave personale, të ardhurat e tjera, pasurinë dhe detyrimet e tij. Gjykata nuk cakton gjobë në lartësinë që është mbi mundësitë e kryesit.

Nëse merret për bazë se cili organ e bën matjen e dënimit, në të drejtën penale njihen tri lloje të matjes së dënimit:

1) Matja ligjore e dënimit,

2) Matja gjyqësore e dënimit dhe

3) Matja administrative e dënimit.

1) Matja ligjore e dënimit - Matja ligjore e dënimit, siç tregon vetë titulli, bëhet prej organit që nxjerr ligje, me ç'rast ligjdhënësi cakton llojin dhe masën e dënimit, me rastin e parashikimit të veprave penale. Matja e dënimit nga ana e ligjdhënësit bëhet sipas rrezikshmërisë abstrakte të veprave penale.

Në të drejtën penale njihen disa lloje të matjes ligjore të dënimit, si:

- a) sistemi absolut i caktimit të dënimit,
- b) sistemi arbitrar i caktimit të dënimit dhe
- c) sistemi relativ i caktimit të dënimit.

a) Sistemi absolut i caktimit të dënimeve është sistem i atillë sipas të cilit ligji përcakton saktësisht llojin dhe lartësinë e dënimit që do t'i shqiptohet kryesit të veprës së caktuar penale, pa marrë parasysh rrezikshmërinë konkrete të veprës penale dhe kryesit të saj.

b) Sistemi arbitrar i caktimit të dënimit ekziston atëherë kur ligjdhënësi nuk e cakton llojin dhe masën e dënimit, por këtë autorizim ia beson gjykatës që ajo sipas bindjes së vetë t'ia caktojë llojin dhe masën e dënimit kryesit të veprës së caktuar penale. Ky sistem është aplikuar në disa të drejta penale të vjetra, sidomos në të drejtën penale të mesjetës dhe tani në të drejtën penale bashkëkohore, ky sistem i caktimit të dënimit nuk gjen zbatim.

c) Sistemi relativ i caktimit të dënimit ekziston atëherë kur ligjdhënësi e përcakton minimumin dhe maksimumin e dënimit që mund të shqiptohet për veprën e caktuar penale. Sipas këtij sistemi, gjykatës i lihet mundësia që brenda kufijve të caktuar të masë dënimin për çdo vepër penale konkret, duke i marrë parasysh të gjitha rrethanat relevante objektive dhe subjektive të veprës penale dhe të kryesit të saj.

2) Matja gjyqësore e dënimit - Këtë lloj të matjes së dënimit e bën gjykata, kur në procedurën penale konstatohet se kryesi i veprës së caktuar penale është penalisht përgjegjës për veprën e kryer. Se çfarë suaza të autorizimeve ka gjykata me rastin e matjes së dënimit, varet prej sistemit të matjes së dënimit, që është përcaktuar në legjislacionin penal të shteteve të caktuara.

3. Matja administrative e dënimit - Matja administrative e dënimit zbatohet në disa shtete federale të Shteteve të Bashkuara të Amerikës, me ç'rast sipas këtij sistemi, dënimin e matin organet kompetente për ekzekutimin e dënimit. Kjo matje e dënimit mund të zbatohet vetëm te dënimi me burgim, ku gjykata e cakton vetëm këtë lloj të dënimit, kurse kohëzgjatjen e dënimit e cakton organi administrativ³⁴¹.

2. Individualizimi i dënimit

Gjykata me rastin e matjes së dënimit ndaj kryesit të veprës penale, duhet që ta individualizojë dënimin. Me individualizim të dënimit nënkuptohet përshtatja e dënimit me veprën penale dhe kryesin e saj, ndërsa qëllimi i individualizimit të dënimit është që të shqiptohet dënim i tillë i cili në mënyrë më efikase do të ndikojë në riedukimin e kryesit të veprës penale dhe në parandalimin e kriminalitetit. Individualizimi i dënimit në të drejtën penale bashkëkohore duhet të bëhet duke respektuar edhe parimin e ligjshmërisë, si lidhur me llojin, ashtu dhe me lartësinë e dënimit.

3. Rrethanat rënduese dhe lehtësuese

Matja e dënimit nga ana e gjykatës bëhet brenda minimumit dhe maksimumit të dënimit të parashikuar me ligj për veprën e caktuar penale, si dhe duke i marrë për bazë rrethanat lehtësuese dhe rënduese. Në nenin 70, paragrafët 2 dhe 3 të KPRK-së, janë parashikuar në mënyrë taksative si rrethanat rënduese ashtu edhe rrethanat lehtësuese të cilat gjykata duhet t'i marrë parasysh gjatë matjes së dënimit. Sipas këtyre dispozitave ligjore, përveç këtyre rrethanave që janë cekur në mënyrë taksative, gjykatës i është dhënë mundësia që në çdo rast konkret të marrë parasysh edhe rrethana të tjera, të cilat mund të ndikojnë që të caktohet një dënim më i rreptë apo më i butë. Në kuadër të këtyre rrethanave, gjenden rrethanat objektive, që i referohen veprës penale dhe rrethanat subjektive, që i referohen kryesit.

Me rrethana rënduese kuptojmë ato rrethana të cilat ndikojnë që dënimi të jetë më i rëndë brenda kufijve të parashikuar me ligj për atë vepër penale, ndërsa **me rrethana lehtësuese** kuptojmë ato rrethana të cilat ndikojnë që dënimi të jetë më i butë, gjithashtu brenda kufijve të përcaktuar me ligj.

³⁴¹SALIHU, ISMET: *vepra e cituar*, f. 502.

Rrethanat rënduese janë parashikuar në paragrafin 2 të nenit 70 të KPRK-së, sipas të cilit me rastin e caktimit të dënimit, gjykata merr parasysh por nuk kufizohet në rrethanat e mëposhtme rënduese:

1. Shkallën e lartë të pjesëmarrjes së personit të dënuar në veprën penale;
2. Shkallën e lartë të dashjes nga ana e personit të dënuar, përfshirë çfarëdo prove të paramendimit;
3. Prezencën e dhunës ose kanosjes me dhunë në kryerjen e veprës penale;
4. Nëse vepra penale është kryer në mënyrë posaçërisht mizore;
5. Nëse vepra penale përfshin disa viktime;
6. Nëse viktimat e veprës penale ka qenë posaçërisht e pambrojtur apo e ndjeshme;
7. Moshën e viktimës, nëse është i ri apo i moshuar;
8. Shkallën e dëmit të shkaktuar nga personi i dënuar, përfshirë vdekjen, lëndimin e përhershëm, transmetimin e sëmundjes tek viktimat apo çfarëdo dëmi tjetër të shkaktuar viktimës ose familjes së tij;
9. Çfarëdo keqpërdorimi të pushtetit ose pozitës zyrtare nga personi i dënuar në kryerjen e veprës penale;
10. Dëshmi të shkeljes së besimit nga ana e personit të dënuar;
11. Nëse vepra penale është kryer si pjesë e veprimtarisë së grupit të organizuar kriminal;
12. Nëse vepra penale është akt i urrejtjes, që nënkupton cilëndo vepër penale të kryer ndaj personit, grupit të personave, ose pronës, motivuar në bazë të racës, ngjyrës, gjinisë, identitetit gjinor, gjuhës, fesë, prejardhjes kombëtare apo shoqërore, lidhjes me ndonjë komunitet, pronë, gjendjes ekonomike, orientimit seksual, lindjes, aftësisë së kufizuar ose ndonjë statusi tjetër personal, ose për shkak të afërsisë me personat me karakteristikat e lartpërmendura, përveç nëse ndonjë nga këto karakteristika përbën element të veprës penale;
13. Ndonjë dënim penal të mëparshëm të personit të dënuar dhe
14. Nëse vepra penale kryhet brenda marrëdhënies familjare.

Në një çështje penale³⁴², Gjykata Supreme e Kosovës ka sqaruar se “Është në kompetencë të gjykatës së shkallës së parë që të merr parasysh si rrethana rënduese, edhe rrethanat tjera të rastit përkatës, pavarësisht se një rrethanë e tillë nuk është parashikuar në mënyrë decitive dhe shprehimore në nenin 69, paragrafi 3 dhe nenin 70, paragrafi 2 të KPRK-së, kuptohet nëse një “rrethanë e tillë” vlerësohet se ndikon në ashpërimin e dënimit, gjithnjë duke pasur parasysh minimumin dhe maksimumin e dënimit për veprën penale përkatëse, qëllimin e dënimit, si dhe parimet tjera të përcaktuara me KPRK. Matja e dënimeve është në kompetencë të gjykatës së shkallës së parë dhe të gjykatës së shkallës së dytë, varësisht nga rrethanat e rastit dhe nuk mund të jetë objekt i shqyrtimit sipas mjetit juridik të jashtëzakonshëm - kërkesës për mbrojtjen e ligjshmërisë”.

Ndërsa, rrethanat lehtësuese janë parashikuar në paragrafin 3 të nenit 70 të KPRK-së, sipas të cilit me rastin e caktimit të dënimit, gjykata merr parasysh por nuk kufizohet në rrethanat e mëposhtme lehtësuese:

1. Rrethanat të cilat për pak nuk arrijnë të jenë bazë për përjashtimin e përgjegjësisë penale, si për shembull, aftësia e zvogëluar mendore;
2. Dëshmia për provokim nga ana e viktimës;
3. Rrethanat personale dhe karakteri i personit të dënuar;
4. Dëshmia që personi i dënuar ka luajtur rol relativisht të vogël në veprën penale;
5. Fakti që personi i dënuar ka marrë pjesë në veprën penale jo si kryes kryesor, por përmes ndihmës, inkurajimit ose duke ndihmuar tjetrin në ndonjë mënyrë tjetër;
6. Mosha e personit të dënuar, i ri apo i moshuar;
7. Dëshmia që personi i dënuar ka bërë restituimin apo kompensimin e viktimës;
8. Bashkëpunimi i përgjithshëm i personit të dënuar me gjykatën, përfshirë dorëzimin vullnetar;

³⁴² Aktgjykimi i Gjykatës Supreme të Kosovës, PML.Nr.135/2023, datë 10.05.2023.

9. Bashkëpunimin vullnetar të personit të dënuar në hetimin ose ndjekjen penale;

10. Pranimin e fajit;

11. Keqardhjen e shfaqur nga personi i dënuar;

12. Sjelljen e personit të dënuar pas konfliktit;

13. Në rastet kur personi është i dënuar për veprën penale të marrjes së pengjeve, rrëmbimit apo privimit të kundërligjshëm nga liria ose siç përcaktohet në nenet 169, 191 ose 193 të KPRK-së, kontributi në mënyrë efektive për lëshimin ose për ta sjellë të gjallë personin e rrëmbyer, marrë apo ndalur ose dhënia vullnetare e informatave që kontribuojnë në identifikimin e përgjegjësve të tjerë për vepër penale dhe

14. Në lidhje me veprat penale të terrorizmit të përcaktuara me KPRK-së, fakti që kryesi i veprës penale heq dorë nga veprimtaria terroriste para se të ketë pasoja të rënda prej saj dhe i ofron policisë, prokurorëve ose autoriteteve gjyqësore informata, të cilat, organet e tilla, nuk do të kishin mundësi t'i siguronin; ndihmon në parandalimin ose zbutjen e efekteve të veprës penale; identifikon me detaje të mjaftueshme për të lejuar arrestimin ose ndjekjen penale të ndonjë terroristi apo grupi terrorist; gjen prova apo parandalon vepra të tjera terroriste.

4. Zbutja e dënimit

Gjykata e cakton dënimin ndaj kryesit të veprës penale vetëm brenda minimumit dhe maksimumit të dënimit të përcaktuar me ligj për atë vepër penale, duke u bazuar edhe në rrethanat lehtësuese dhe rënduese. Mirëpo, në jetën e përditshme mund që vepra penale të kryhen në rrethana të caktuara të cilat veprën penale e bëjnë veçanërisht të lehtë dhe në këto raste, caktimi i dënimit brenda kufijve të minimumit dhe maksimumit të posaçëm nuk do të ishte në pajtim me parimin e drejtësisë dhe nuk do t'i përgjigjej qëllimit të dënimit - dënimi do të ishte i rreptë³⁴³. Duke e marrë për bazë këtë, në nenet 71 dhe 72 të KPRK-së, janë parashikuar rastet kur gjykata ka mundësi që të shqiptojë dënim nën minimumin e posaçëm apo të shqiptojë dënim më të butë.

³⁴³SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 503.

Zbutja e dënimit është një institut, i cili është i njohur në të gjitha legjislacionet penale të shteteve të regjionit dhe më gjerë.³⁴⁴

Zbutja e dënimit zbatohet kur me ligj parashikohet mundësia që gjykata të shqiptojë dënimin nën minimumin e posaçëm të dënimit të parashikuar për atë vepër penale dhe këtë deri në minimumin e përgjithshëm të atij lloji të dënimit apo që ta zëvendësojë dënimin e parashikuar për atë vepër me një lloj dënimi më të butë.

Në nenin 71 të KPRK-së, është parashikuar se gjykata mund të shqiptojë dënim nën kufirin e paraparë me ligj apo të shqiptojë lloj më të butë të dënimit:

1. Kur ligji parasheh që dënimi i kryesit mund të zbutet apo të zvogëlohet;

2. Kur gjykata konstaton se ekzistojnë rrethana posaçërisht lehtësuese, të cilat tregojnë se qëllimi i dënimit mund të arrihet edhe me shqiptimin e dënimit më të butë; ose

3. Në rastet kur kryesi pranon fajësinë ose ka arritur marrëveshje për pranimin e fajësisë.

Andaj, duke u bazuar në këtë dispozitë ligjore, në të drejtën tonë penale njihen tri lloje të zbutjes së dënimit:

a) zbutja e dënimit në rastet kur shprehimisht parashikohet me ligj,

b) zbutja e dënimit sipas bindjes së gjykatës dhe

c) zbutja e dënimit në rastet kur kryesi e pranon fajësinë apo ka arritur marrëveshje për pranimin e fajësisë.

Zbutja e dënimit në KPRK-së është parashikuar në këto raste:

- te tejkalimi i kufijve të mbrojtjes së nevojshme³⁴⁵;
- te tejkalimi i kufijve të nevojës ekstreme³⁴⁶;
- te dhuna ose kanosja³⁴⁷;

³⁴⁴ Në Republikën e Shqipërisë ky institut është i parashikuar në nenin 53 të Kodit Penal të Republikës së Shqipërisë dhe emërtohet “*Ulja e dënimit nën kufijtë e parashikuar*”.

³⁴⁵ Neni 12, paragrafi 4 i KPRK-së.

³⁴⁶ Neni 13, paragrafi 3 i KPRK-së.

³⁴⁷ Neni 14, paragrafi 2 i KPRK-së.

- te veprat e kryera nën shtrëngim³⁴⁸;
- te lajthimi juridik³⁴⁹;
- te tentativa³⁵⁰;
- te ndihma, si formë e bashkëpunimit³⁵¹;
- te bashkimi kriminal, nëse kryesi heq dorë vullnetarisht nga marrëveshja apo ndërmerr veprime tjera të parashikuar me ligj³⁵²;
- te vepra penale shtytja në vetëvrasje dhe ndihma në vetëvrasje, nëse vetëvrasja vetëm është tentuar që të kryhet³⁵³;
- te vepra penale e rrëmbimit, nëse kryesi në mënyrë vullnetare e liron personin e rrëmbyer para se kërkesat për të cilat është kryer rrëmbimi, të jenë përmbushur³⁵⁴;
- te vepra penale sulmi ndaj personit zyrtar, nëse kryesi është provokuar nga veprimi i kundërligjshëm apo i vrazhdë i personit zyrtar³⁵⁵ etj.

Pra, siç po shihet, zbutja e dënimit është parashikuar si në pjesën e përgjithshme, ashtu edhe në pjesën e posaçme të KPRK.

Në nenin 72 të KPRK-së, janë parashikuar kufijtë e zbutjes së dënimeve. Sipas paragrafit 1 të këtij neni, kur ekzistojnë kushtet për zbutjen e dënimit nga neni 71 i KPRK-së, gjykata mund të zbusë dënimin brenda këtyre kufijve në vijim:

1. Nëse për veprën penale është paraparë si masë më e ulët dënimi me burgim prej së paku dhjetë (10) vjet, dënimi mund të zbutet deri në pesë (5) vjet burgim;

2. Nëse për veprën penale është paraparë si masë më e ulët dënimi me burgim prej së paku pesë (5) vjet, dënimi mund të zbutet deri në tre (3) vjet burgim;

³⁴⁸ Neni 15, paragrafi 3 i KPRK-së.

³⁴⁹ Neni 26, paragrafi 2 i KPRK-së.

³⁵⁰ Neni 28, paragrafi 3 i KPRK-së.

³⁵¹ Neni 33, paragrafi 1 i KPRK-së.

³⁵² Neni 34, paragrafi 2 i KPRK-së.

³⁵³ Neni 177, paragrafi 5 i KPRK-së.

³⁵⁴ Neni 191, paragrafi 5 i KPRK-së.

³⁵⁵ Neni 402, paragrafi 7 i KPRK-së.

3. Nëse për veprën penale është paraparë si masë më e ulët dënimi me burgim prej së paku tre (3) vjet, dënimi mund të zbutet deri në një (1) vit burgim;

4. Nëse për veprën penale është paraparë si masë më e ulët dënimi me burgim prej dy (2) vjet, dënimi mund të zbutet deri në gjashtë (6) muaj burgim;

5. Nëse për veprën penale është paraparë si masë më e ulët dënimi me burgim prej një (1) viti, dënimi mund të zbutet deri në tre (3) muaj burgim;

6. Nëse për veprën penale është paraparë si masë më e ulët dënimi me burgim me më pak se një (1) vit, dënimi mund të zbutet deri në tridhjetë (30) ditë burgim;

7. Nëse për veprën penale nuk është paraparë masa më e ulët e dënimit, atëherë mund të shqiptohet dënimi me gjobë në vend të dënimit me burgim;

8. Nëse për veprën penale nuk është paraparë shuma më e ulët e gjobës, gjoba mund të zbutet deri në njëqind (100) Euro.

Në paragrafin 2 të nenit 72 të KPRK-së, është parashikuar se me rastin e vendosjes së shkallës së zbutjes së dënimit sipas paragrafit 1. të këtij neni, gjykata në veçanti merr parasysh shkallën më të ulët dhe më të lartë të dënimit të paraparë për vepër penale.

5. Lirimi nga dënimi

Në nenin 73 të KPRK-së është parashikuar mundësia e lirimit nga dënimi nga ana e gjykatës dhe duhet theksuar se gjykata mund ta lirojë kryesin e veprës penale nga dënimi vetëm në rastet kur ligji shprehimisht e parashikon këtë mundësi. Bazuar në çfarë u tha më lart, mund të konstatojmë se gjykata nuk mundet ta lirojë nga dënimi kryesin e veprës penale, sipas bindjes së saj të lirë.

Sipas KPRK-së, njihen dy grupe të rasteve kur kryesi mund të lirohet nga dënimi. Grupi i parë i rasteve është parashikuar me dispozitat e pjesës së përgjithshme të KPRK-së, ndërsa grupi i dytë me dispozitat e pjesës së posaçme të KPRK-së.

Me dispozitat e pjesës së përgjithshme të KPRK-së, mundësia e lirimit nga dënimi është parashikuar në këto raste:

- te tejkalimi i kufijve të mbrojtjes së nevojshme³⁵⁶;
- te tejkalimi i kufijve të nevojës ekstreme³⁵⁷;
- te tentativa e papërshtatshme³⁵⁸;
- te heqja dorë vullnetare³⁵⁹ dhe
- te bashkimi kriminal, nëse kryesi heq dorë vullnetarisht nga marrëveshja apo ndërmerr veprimet tjera të parashikuar me ligj³⁶⁰.

Me dispozitat e pjesës së posaçme të KPRK-së, gjithashtu janë parashikuar rastet kur gjykata mund ta lirojë nga dënimi kryesin e veprës penale. Raste të tilla janë parashikuar te këto vepra penale:

- te vepra penale bashkimi për veprimtari kundër kushtetuese, nëse anëtari i grupit apo i bashkimit e lajmëron grupin para kryerjes së veprës penale³⁶¹;
- te vepra penale organizimi i grupeve për kryerjen e gjenocidit, krimeve kundër njerëzimit dhe krimeve të luftës, nëse anëtari i grupit e paraqet grupin para se të ketë kryer vepër penale³⁶²;
- te vepra penale shmangia nga sigurimi i mjeteve të jetesës, nëse kryesi i përmbush detyrimet, para se gjykata ta shqiptojë aktgjykimin³⁶³ etj.

Me rastin e lirimit nga dënimi, gjykata merr aktgjykimin, me të cilin e shpall fajtor kryesin e veprës penale, por e liron nga dënimi.

Sipas nenit 73, paragrafi 2 të KPRK-së, kur gjykata është e autorizuar me ligj që kryesin e veprës penale ta lirojë nga dënimi, ajo mund t'ia zbusë dënimin pa marrë parasysh kufizimet e parapara për zbutjen e dënimit.

Në nenin 74 të KPRK-së, është parashikuar në mënyrë shprehimore mundësia e lirimit nga dënimi për rastet e posaçme të veprave penale të kryera nga

³⁵⁶ Neni 12, paragrafi 4 i KPRK-së.

³⁵⁷ Neni 13, paragrafi 3 i KPRK-së.

³⁵⁸ Neni 29 i KPRK-së.

³⁵⁹ Neni 30, paragrafi 1 i KPRK-së.

³⁶⁰ Neni 34, paragrafi 2 i KPRK-së.

³⁶¹ Neni 127, paragrafi 3 i KPRK-së.

³⁶² Neni 154, paragrafi 3 i KPRK-së.

³⁶³ Neni 245, paragrafi 5 i KPRK-së.

pakujdesia. Sipas kësaj dispozite ligjore, gjykata mund ta lirojë nga dënimi kryesin e veprës penale të kryer nga pakujdesia në këto situata:

1) nëse pasojat e veprës penale e goditin aq rëndë kryesin e veprës penale, sa që dënimi do të ishte i panevojshëm për realizimin e qëllimit të tij ose

2) nëse kryesi, menjëherë pas kryerjes së veprës penale, ka bërë përpjekje për evitimin ose zvogëlimin e pasojave të asaj veprë dhe nëse në tërësi apo në një masë të madhe e ka kompensuar dëmin e shkaktuar me atë vepër.

6. Recidivi

Me recidiv apo fajtor përsëritës, nënkuptojmë rastet kur personi që ka qenë më parë i dënuar përsëri kryen vepër penale. Ky është **kuptimi penalo-juridik** i recidivit, mirëpo, krahas kuptimit penalo-juridik, njihet edhe kuptimi kriminologjik dhe penalogjik i recidivit.

Në kuptimin kriminologjik, recidivi paraqet çdo kryerje të sërishme të veprës penale nga personi i cili më parë ka kryer vepër penale, pa marrë parasysh se a ka qenë i dënuar për atë vepër penale.

Në kuptimin penologjik, recidivi ekziston kur personi që e ka mbajtur dënimin me burg, sërish vjen në burg për shkak se kryen një vepër penale tjetër.

Varësisht se prej çfarë aspekti vështrohet dhe cili kriter merret për bazë, në teorinë e së drejtës penale njihen disa lloje të recidivit.

Nëse merret për bazë natyra e veprave penale, në të drejtën penale njihen dy lloje të recidivit:

- recidivi i përgjithshëm dhe
- recidivi special apo i posaçëm.

Recidivi i përgjithshëm ekziston kur kryesi, pas dënimit të shqiptuar apo të mbajtur për veprën penale të mëparshme, sërish kryen vepër penale të llojit të ndryshëm.

Recidivi special apo i posaçëm, ekziston kur kryesi, pas dënimit të shqiptuar apo të mbajtur për veprën penale të mëparshme, sërish kryen vepër penale të njëjtë ose të llojit të njëjtë.

Nëse merret për bazë numri i veprave penale, në të drejtën penale njihen dy lloje të recidivit:

- recidivi i njëfishtë dhe
- recidivi i shumëfishtë.

Recidivi i njëfishtë apo i rëndomtë ekziston në rastet kur personi, i cili ka qenë i dënuar për veprën penale të mëparshme, sërish kryen vepër penale tjetër.

Recidivi i shumëfishtë apo multirecidivi konsiderohet se ekziston atëherë kur një person, i cili më parë ka qenë më së paku dy herë i dënuar për vepra penale, sërish kryen vepër penale të re.

Në nenin 75 të KPRK-së, është parashikuar mundësia e ashpërsimit të dënimit për recidivizëm të shumëfishtë. Kështu, sipas paragrafit 1. të këtij neni, për veprën penale të kryer me dashje, për të cilën është paraparë dënimi me burgim, gjykata mund të shqiptojë dënim më të rëndë nga sa është paraparë me ligj në rastet në vijim:

1. Nëse kryesi është dënuar më parë 2 (dy) apo më shumë herë me burgim prej së paku 1 (një) vit për vepra penale të kryera me dashje dhe

2. Nëse nga dita e lirimit të kryesit ose e përfundimit të dënimit të mëparshëm deri në kryerjen e veprës së re penale kanë kaluar më pak se 5 (pesë) vjet.

Në paragrafin 2 të neni 75 të KPRK-së, është parashikuar se gjykata mund t'i shqiptojë dënim më të rëndë recidivistit duke shtuar jo më shumë se gjysmën e maksimumit të dënimit.

7. Matja e dënimit për bashkim të veprave penale

Siç është cekur edhe më parë bashkimi i veprave penale ekziston në rastet kur kryesi me një ose me shumë veprime kryen një ose më shumë vepra penale, për të cilat gjykohet në të njëjtën kohë dhe për të gjitha këto vepra penale i shqiptohet një dënim unik. Në nenin 76, paragrafi 1 të KPRK-së, është parashikuar se nëse

kryesi me një apo me më shumë veprime kryen disa vepra penale për të cilat gjykohet në të njëjtën kohë, gjykata së pari shpall dënime për secilën nga këto vepra, e pastaj për të gjitha këto vepra e shqipton dënimin unik.

Në teorinë e së drejtës penale dhe në legjislacionet penale të shteteve bashkëkohore, njihen tri sisteme të matjes së dënimit unik për veprat penale në bashkim dhe atë:

1) Sistemi i absorbacionit,

2) Sistemi i asperacionit dhe

3) Sistemi i kumulacionit.

1) Sipas sistemit të absorbacionit matet dënimi për çdo vepër penale, mirëpo si dënim unik shqiptohet dënimi më i rëndë i cili i absorbon dënimet më të lehta. Në të drejtën tonë penale, ky sistem aplikohet në rastet kur shqiptohet dënimi me burgim të përjetshëm. Kështu, në nenin 76, paragrafi 2, nën-paragrafi 1 të KPRK-së, është parashikuar se nëse për ndonjërin prej veprave penale gjykata ka shpallur dënimin me burgim të përjetshëm, atëherë e shqipton vetëm këtë dënim. Pra, sipas kësaj dispozite ligjore, dënimi me burgim të përjetshëm i absorbon në vete dënimet tjera të shqiptuara.

2) Sipas sistemit të asperacionit, së pari maten dënimet veç e veç për çdo vepër penale në bashkim, mandej dënimi më i rëndë merret për bazë, kurse dënimet e tjera i shtohen këtij, por me kusht që dënimi unik të mos e arrijë shumën e të gjitha dënimeve e as mos ta tejkalojë maksimumin e përgjithshëm të atij lloji të dënimit të përcaktuar me ligj. Sistemi i asperacionit aplikohet në rastet kur caktohet dënimi me burgim. Kështu, në nenin 76, paragrafi 2, nën-paragrafi 2 të KPRK-së, është parashikuar se nëse për secilën prej veprave penale gjykata ka shqiptuar dënimin me burgim, dënimi unik duhet të jetë më i madh se çdo dënim i veçantë, por dënimi unik nuk mund ta arrijë shumën e të gjitha dënimeve të përcaktuara dhe as të tejkalojë periudhën prej 25 (njëzetepesë) vjetësh;

3) Sipas sistemit të kumulacionit, së pari maten dënimet veç e veç për çdo vepër penale në bashkim, e më pas mbledhen të gjitha dënimet dhe shuma e tyre paraqet dënimin unik. Ky sistem aplikohet vetëm në rastet kur gjykata shqipton dënim me gjobë dhe një gjë e tillë është parashikuar në nenin 76, paragrafi 2, nën-paragrafi 4 i KPRK-së. Sipas kësaj dispozite ligjore, nëse gjykata ka shqiptuar

dënime me gjobë për secilën nga veprat penale, dënimi unik me gjobë është shuma e dënimeve të shqiptuara por nuk mund të tejkalojë shumën prej 25.000 (njëzetepesëmijë) euro, përkatësisht 500.000 (pesëqind mijë) euro kur një apo shumë vepra penale janë kryer me qëllim të përfitimit të dobisë pasurore.

Në nenin 76, paragrafi 2, nën-paragrafi 3 të KPRK-së, është parashikuar se nëse gjykata e ka shqiptuar dënimin me burgim deri në 3 (tri) vjet për secilën nga veprat penale, dënimi unik me burgim nuk mund të jetë më i lartë se 8 (tetë) vjet, ndërsa sipas nenit 76, paragrafi 2, nën-paragrafi 5 të KPRK-së, nëse gjykata për disa vepra penale ka shqiptuar dënime me burgim, ndërsa për vepra të tjera ka shqiptuar dënimin me gjobë, gjykata shqipton dënim unik me burgim dhe me gjobë, në pajtim me nën-paragrafët 1. deri 4. të këtij, paragrafi.

DËNIMI PËR BASHKIM TË VEPRAVE PENALE

□ Procedura e matjes së dënimit për vepra penale në bashkim kalon në për 2 (dy) faza :

1) Shpallja paraprake e dënimit për secilin veprë penale dhe

2) Shqiptimi i dënimit unik .

□ Në KPRK janë parashikuar 3 (tre) sisteme të shqipimit të dënimit unik dhe atë :

1) Sistemi absorbcionit ;

2) Sistemi i asperacionit dhe

3) Sistemi i kumulacionit .

8. Llogaritja e paraburgimit dhe e dënimit të mëparshëm

Sipas dispozitave të KPP-së, paraburgimi dhe arresti shtëpiak konsiderohen masa të cilat mund të përdoren për të siguruar praninë e të pandehurit, për pengimin e rikryerjes së veprës penale dhe për zbatimin e suksesshëm të procedurës penale. Edhe pse këto masa nuk konsiderohen dënime, në KPRK është parashikuar se koha e kaluar nën këto masa do të llogaritet në dënimet e shqiptuara, përkatësisht në masat edukative institucionale ndaj të miturve. Kështu, në nenin 79, paragrafi 1 të KPRK-

së, është parashikuar se koha e kaluar në paraburgim, arrest shtëpiak, si dhe çdo periudhë e heqjes së lirisë lidhur me veprën penale llogariten në dënimin e shqiptuar me burgim, burgim për të mitur, në masën edukative institucionale dhe dënimin me gjobë.

Gjithashtu, edhe dënimi me burgim ose me gjobë të cilin personi i dënuar e ka mbajtur, përkatësisht e ka paguar për kundërvajtje apo për delikt ekonomik, përfshihet në dënimin e shqiptuar për vepër penale, elementet e së cilës përfshijnë edhe elementet e kundërvajtjes apo të deliktit ekonomik³⁶⁴. Në anën tjetër, edhe masa mbrojtëse e cila është shqiptuar për kundërvajtje ose për delikt ekonomik përfshihet në dënimin plotësues për vepër penale, elementet e së cilës i përfshijnë edhe elementet e kundërvajtjes apo të deliktit ekonomik³⁶⁵.

Sipas nenit 79, paragrafi 4 të KPRK-së, 1 (një) ditë paraburgim, 1 (një) ditë heqje lirie, 1 (një) ditë burgim dhe 20 euro (njëzet Euro) të dënimit me gjobë barazohen për qëllime të llogaritjes sipas këtij neni³⁶⁶.

Në nenin 80 të KPRK-së, është parashikuar edhe llogaritja e paraburgimit dhe e dënimeve të mbajtura në juridiksione të tjera. Kështu, sipas kësaj dispozite ligjore, paraburgimi, heqja e lirisë gjatë procedurës së transferimit të personit në një juridiksion tjetër dhe pjesa e dënimit të cilin e ka mbajtur kryesi sipas aktgjykimit të gjykatës së huaj do t'i llogaritet në dënimin e shqiptuar nga gjykata në Kosovë për të njëjtën vepër, e nëse dënimi i shqiptuar jashtë Kosovës nuk është i llojit të njëjtë, llogaritja do të bëhet sipas vlerësimit të gjykatës.

II. PARASHKRIMI

1. Shqyrtime të përgjithshme

³⁶⁴ Neni 79, paragrafi 2 i KPRK-së.

³⁶⁵ Neni 79, paragrafi 3 i KPRK-së.

³⁶⁶ Në nenin 57 të Kodit Penal të Republikës së Shqipërisë (Ndryshuar, paragrafi i III me ligjin nr. 8733, datë 24.1.2001, neni 6) është parashikuar se “Koha e paraburgimit llogaritet në dënimin me burgim ose me gjobë, si dhe në detyrimin për kryerjen e një pune në interes publik si më poshtë: Një ditë paraburgim baras me një ditë e gjysmë burgim. Një ditë paraburgim baras me 5 mijë lekë gjobë. Një ditë paraburgim baras me tetëmbëdhjetë orë pune në interes publik”.

Parashkrimi apo siç emërtohet ndryshe vjetërsimi është një institucion juridik që shpie në pushimin e procedurës penale dhe shuarjen e sanksioneve penale, për shkak të kalimit të kohës së caktuar me ligj. Kur paraqitet parashkrimi, shteti e humb të drejtën e zbatimit të sanksioneve penale ndaj kryesit të veprës penale.

Në çdo fazë të procedurës penale, gjykata dhe organet e tjera të ndjekjes penale si dhe organet e ekzekutimit të sanksioneve penale, janë të detyruara që, sipas detyrës zyrtare, të kujdesen, ta marrin parasysh dhe ta zbatojnë parashkrimin.

Në të drejtën penale njihen dy lloje të parashkrimit: parashkrimin e ndjekjes penale dhe parashkrimin e ekzekutimit të dënimit.

2. Parashkrimi i ndjekjes penale

Parashkrimi i ndjekjes penale qëndron në atë se, për shkak të kalimit të kohës së parashikuar me ligj, nuk mund të ndërmerret ndjekja penale dhe personit nuk mund t'i shqiptohet dënimi për vepër penale që e ka kryer. Koha që duhet të kalojë për t'u bërë parashkrimi, quhet **afati i parashkrimit**.

Afatet e parashkrimit janë të shumëllojshme dhe se sado të jetë i gjatë ky afat, varet nga lloji dhe lartësia e dënimit të parashikuar për veprën e caktuar penale.

Afatet e parashkrimit të ndjekjes penale janë parashikuar në paragrafin 1 të nenit 99 të KPRK-së. Në këtë dispozitë ligjore është parashikuar se përveç nëse shprehimisht parashihet ndryshe me këtë Kod, ndjekja penale nuk mund të ndërmerret nëse kanë kaluar afatet e mëposhtme:

-Tridhjetë (30) vjet nga kryerja e veprës penale të dënueshme me burgim të përjetshëm;

-Njëzet (20) vjet nga kryerja e veprës penale të dënueshme me më shumë se dhjetë (10) vjet burgim;

-Pesëmbëdhjetë (15) vjet nga kryerja e veprës penale të dënueshme me më shumë se pesë (5) vjet burgim;

-Dhjetë (10) vjet nga kryerja e veprës penale të dënueshme me më shumë se tre (3) vjet burgim;

-Gashtë (6) vjet nga kryerja e veprës penale të dënueshme me më shumë se një (1) vit burgim dhe

-Katër (4) vjet nga kryerja e veprës penale të dënueshme deri në një (1) vit burgim ose me dënim me gjobë.

Afatet e lartcekura e përbëjnë **parashkrimin relativ të ndjekjes penale**. Varësisht prej dënimit të parashikuar për veprën penale, minimumi i afatit të parashkrimit relativ të ndjekjes penale është 4 (katër) vjet, ndërsa maksimumi 30 (tridhjetë) vjet.

Në paragrafin 2 të nenit 99 të KPRK-së, është parashikuar se nëse për veprën penale janë parashikuar shumë dënime, afati i parashkrimit caktohet sipas dënimit më të rëndë.

Afati i parashkrimit të ndjekjes penale fillon të ecë nga dita kur është kryer vepra penale. Nëse ndonjë pasojë që përbën element të veprës penale shfaqet më vonë, afati i parashkrimit fillon të rrjedh nga ajo kohë³⁶⁷.

Në rast se vepra penale është kryer kundër personit nën moshën 18 (tetëmbëdhjetë) vjet, afati i parashkrimit fillon të rrjedhë nga dita kur viktima të ketë mbushur 18 (tetëmbëdhjetë) vjet³⁶⁸.

Në një çështje penale,³⁶⁹ Gjykata Supreme e Kosovës ka sqaruar se “Vepra penale uzurpimi i paligjshëm i pronës së paluajtshme, bën pjesë në kategorinë e veprave penale permanente, ashtu që veprimi i kryesit në kryerjen e kësaj vepre penale është i vazhdueshëm, pra deri sa përfundon gjendja e kundërligjshme. Rrjedhimisht, afati i parashkrimit të ndjekjes penale lidhur me këtë vepër penale duhet të llogaritet nga koha e pushimit të gjendjes së kundërligjshmërisë dhe jo nga koha kur ka filluar veprimi i kundërligjshëm”.

Gjatë afatit të parashkrimit mund të paraqiten rrethana të caktuara, të cilat e pengojnë ecjen e parashkrimit të ndjekjes penale dhe shpijnë në ndalje dhe ndërprerje. Në rastet e ndaljes dhe të ndërprerjes, në fakt vazhdojnë afatet e parashkrimit relativ.

³⁶⁷ Neni 100, paragrafi 1 i KPRK-së.

³⁶⁸ Neni 100, paragrafi 2 i KPRK-së.

³⁶⁹ Aktgjykimi i Gjykatës Supreme të Kosovës, PML.Nr.319/2019, datë 10.12.2020.

Ndalja e parashkrimit të ndjekjes penale paraqitet atëherë kur, për shkak të disa rrethanave të parashikuara me ligj, ndjekja penale nuk mund të fillohet apo, nëse është filluar nuk mund të vazhdohet sipas ligjit. Gjatë kësaj kohe, derisa janë të pranishme ato rrethana, të cilat e pengojnë fillimin apo vazhdimin e ndjekjes penale, parashkrimi nuk rrjedh. Një gjë e tillë është parashikuar në nenin 100, paragrafi 3 të KPRK-së, sipas së cilës afati i parashkrimit nuk rrjedh për kohën gjatë së cilës ndjekja nuk mund të fillohet apo të vazhdohet sipas ligjit, përfshirë, por pa u kufizuar në rrethanat e mëposhtme:

1. Kur kryesi është jashtë Republikës së Kosovës dhe kjo shkakton vonesa në procedurë;
2. Kur kryesi kërkohet me urdhërarrest;
3. Kur pritet për një kërkesë ligjore ndërkombëtare për të marrë informacion ose prova para një vendi ose autoriteti të huaj; ose
4. Gjatë kohës sa zgjatë procedura për pranimin e fajësisë.

Kur pushojnë (mënjahen) pengesat që e kanë shkaktuar ndaljen e parashkrimit, afati i parashkrimit vazhdon të ecë. Në këto raste, për aq kohë sa ka zgjatur ndalja, për aq kohë vazhdohet edhe afati i parashkrimit. Në nenin 100, paragrafi 7. të KPRK, është parashikuar se pas çdo ndërprerje fillon të rrjedhë afati i ri i parashkrimit.

Në teorinë e së drejtës penale njihen dy lloje të pengesave, të cilat mund të shkaktojnë ndaljen e afatit të parashkrimit: **pengesat faktike** dhe **pengesat juridike**.

Pengesat faktike janë ato rrethana dhe situata reale të cilat e bëjnë të pamundshëm fillimin apo vazhdimin e ndjekjes penale. Rrethana apo situata të tilla janë, p.sh., arratisja e kryesit të veprës penale, kur nuk dihet vendbanimi i kryesit, okupimi i territorit nga ana e një shteti tjetër, tërmeti, vërshimet, zjarri dhe rrethanat e tjera të ngjashme, të cilat e bëjnë të pamundshme funksionimin e gjykatave.

Pengesat juridike ekzistojnë atëherë kur është fjala për ndonjë rrethanë apo situatë të natyrës juridike, për shkak të të cilave nuk mund të fillohet apo të vazhdohet ndjekja penale. Rrethana apo situata të tilla janë, p.sh., imuniteti i deputetit të parlamentit, sëmundja psikike e të pandehurit gjatë procedurës penale etj.

KPRK njih dy shkaqe, të cilat shpijnë në ndërprerje të parashkrimit. Së pari, parashkrimi i ndjekjes penale ndërpritet me çdo veprim procedural, i cili ndërmerret me qëllim të ndjekjes penale të veprës penale të kryer³⁷⁰. Kryerja e veprës penale të re gjatë afatit të parashkrimit është shkak i dytë që shpien në ndërprerje të afatit të parashkrimit. Vepra penale e re, për nga pesha, duhet të jetë e njëjtë ose më e rëndë se ajo që është kryer më parë³⁷¹. Me rastin e vlerësimit nëse vepra penale është e njëjtë apo më e rëndë se ajo që është kryer më parë, vendimtar është dënimi i parashikuar në ligj për atë vepër.

Ndalja dhe ndërprerja e parashkrimit mund të bëjnë që, praktikisht, parashkrimi të mos ndodh asnjëherë. Sidomos me ndërprerje, parashkrimi mund të pengohet përherë, ngase organet kompetente shtetërore mund të ndërmarrin veprime, me të cilat do të bënin të pamundshme kuptimin dhe qëllimin e parashkrimit. Për t'iu shmangur kësaj mundësie, në KPRK, ngjashëm si edhe në legjislacionet e shteteve tjera bashkëkohore është parashikuar parashkrimi absolut i ndjekjes penale.

Parashkrimi absolut i ndjekjes penale paraqitet kur kalon dyfishi i kohës që kërkohet sipas ligjit për parashkrimin relativ. Kështu, sipas nenit 100, paragrafi 8 i KPRK-së, ndjekja penale ndalohet në çdo rast kur të ketë kaluar dyfishi i kohës së afatit të parashkrimit. Kështu, p.sh., nëse për ndonjë vepër penale është parashikuar se parashkrimi shkaktohet pas tri vjetësh, atëherë parashkrimi absolut paraqitet pas skadimit të gjashtë vjetëve.

Institucioni i parashkrimit të ndjekjes penale, si rregull është përvetësuar për të gjitha veprat penale. Nga kjo rregull, bëjnë përjashtim krimi i gjenocidit, krimet e luftës, krimet kundër njerëzimit, veprat e tjera penale për të cilat sipas të drejtës ndërkombëtare nuk mund të zbatohet parashkrimi, si dhe vepra penale e vrasjes së rëndë. Një gjë e tillë është parashikuar në mënyrë shprehimore në nenin 104 të KPRK-së, në të cilin thuhet se: “Asnjë afat i parashkrimit nuk zbatohet për veprat penale të gjenocidit, krimeve të luftës, krimeve kundër njerëzimit, ose për vepra tjera penale të cilat sipas të drejtës ndërkombëtare nuk parashkruhen”. Gjithashtu, në këtë dispozitë ligjore është parashikuar se “Vepra penale e vrasjes së rëndë nuk parashkruhet”.

³⁷⁰ Neni 100, paragrafi 5 i KPRK-së.

³⁷¹ Neni 100, paragrafi 6 i KPRK-së.

3. Parashkrimi i ekzekutimit të dënimit

Parashkrimi i ekzekutimit të dënimit qëndron në atë se, pas kalimit të kohës së parashikuar me ligj, dënimi i shqiptuar nuk mund të ekzekutohet.

Afati i parashkrimit të ekzekutimit të dënimit fillon të rrjedhë nga dita kur aktgjykimi është bërë i formës së prerë, e nëse është revokuar dënimi alternativ, ai fillon nga dita kur vendimi mbi revokimin është bërë i formës së prerë³⁷².

Afatet e parashkrimit të ekzekutimit të dënimit janë të ndryshme dhe ato varen nga lloji dhe lartësia e dënimit të shqiptuar. Në nenin 101, paragrafi 1 të KPRK-së, është parashikuar se përveç nëse parashihet ndryshe me këtë Kod, dënimi i shqiptuar nuk mund të ekzekutohet pasi të kenë kaluar:

- Tridhjetë (30) vjet nga dënimi me burgim të përjetshëm;
- Njëzetë (20) vjet nga dënimi me mbi dhjetë (10) vjet burgim;
- Pesëmbëdhjetë (15) vjet nga dënimi me mbi pesë (5) vjet burgim;
- Dhjetë (10) vjet nga dënimi me mbi tri (3) vjet burgim;
- Gjashtë (6) vjet nga dënimi me mbi një (1) vit burgim dhe
- Katër (4) vjet nga dënimi me burgim deri në një (1) vit apo dënimi me gjobë.

Afatet e lartcekura e përbëjnë **parashkrimin relativ të ekzekutimit të dënimit**. Sipas kësaj dispozite ligjore, minimumi i afatit të parashkrimit relativ të ekzekutimit të dënimit është 4 (katër) vjet, kurse maksimumi 30 (tridhjetë) vjet.

Ngjashëm me parashkrimin e ndjekjes penale, edhe te parashkrimi i ekzekutimit të dënimit mund të paraqiten rrethana, të cilat shkaktojnë ndaljen dhe ndërprerjen e afatit të parashkrimit.

Ndalja dhe ndërprerja e afatit të parashkrimit të ekzekutimit të dënimit e kanë të njëjtin efekt, si edhe te parashkrimi i ndjekjes penale. Kështu, në nenin 103, paragrafi 2 të KPRK-së, është parashikuar se afati i parashkrimit nuk rrjedh gjatë kohës kur sipas ligjit ekzekutimi i dënimit nuk mund të fillohet.

³⁷² Neni 103, paragrafi 1 i KPRK-së.

Nëse dënimi zbutet me falje apo me vendim të gjykatës sipas mjetit të jashtëzakonshëm juridik, koha e fillimit të parashkrimit caktohet sipas dënimit të ri, derisa llogaritja e parashkrimit bëhet sipas dënimit fillestar³⁷³.

Afati i parashkrimit ndërpritet me çdo veprim të filluar nga organi kompetent me qëllim të ekzekutimit të dënimit³⁷⁴. Gjithashtu, parashkrimi i ekzekutimit të dënimeve ndërpritet edhe kur personi i dënuar nuk paraqitet ose nuk dorëzohet për mbajtjen e dënimit me burgim³⁷⁵.

Sipas nenit 103, paragrafi 5 të KPRK-së, pas çdo ndërprerjeje fillon të rrjedhë afati i ri i parashkrimit.

Parashkrimi absolut i ekzekutimit të dënimit paraqitet në çdo rast kur të kalojë dyfishi i kohës që kërkohet sipas ligjit për parashkrimin e ekzekutimit të dënimit, pa marrë parasysh sa ndalje dhe ndërprerje kanë ndodhur dhe pa marrë parasysh kohëzgjatjen e tyre. Në rastet kur shkaktohet parashkrimi absolut i ekzekutimit të dënimit, dënimi i shqiptuar kurrësi nuk mund të ekzekutohet.

4. Parashkrimi i ekzekutimit të dënimeve plotësuese dhe masave të trajtimit të detyrueshëm

Institucioni i parashkrimit vlen edhe për dënimet plotësuese dhe për masat e trajtimit të detyrueshëm.

Kështu, në nenin 102, paragrafi 1 të KPRK-së, është parashikuar se ndalohej ekzekutimi i dënimeve plotësuese kur të kenë kaluar 5 (pesë) vjet nga dita e plotfuqishmërisë së aktgjykimit me të cilin shqiptohet ky dënim.

Kurse, në paragrafin 2. të këtij neni, është parashikuar se ndalohej ekzekutimi i masës së trajtimit të detyrueshëm kur të kenë kaluar 3 (tre) vjet nga dita e plotfuqishmërisë së aktgjykimit me të cilin shqiptohet kjo masë.

³⁷³ Neni 103, paragrafi 3 i KPRK-së.

³⁷⁴ Neni 103, paragrafi 4 i KPRK-së.

³⁷⁵ Neni 101, paragrafi 2 i KPRK-së.

Gjithashtu, parashkrimi i ekzekutimit të dënimeve plotësuese dhe masave të trajtimit të detyrueshëm ndërpritet kur personi nuk u përmbahet urdhrave të gjykatës lidhur me dënimet plotësuese dhe masat e trajtimit të detyrueshëm³⁷⁶.

³⁷⁶ Neni 102, paragrafi 3 i KPRK-së.

KAPITULLI X

LIRIMI ME KUSHT, PASOJAT JURIDIKE TË
DËNIMIT, REHABILITIMI DHE ZBULIMI I TË
DHËNAVE NGA DOSJA PENALE

KAPITULLI X - LIRIMI ME KUSHT, PASOJAT JURIDIKE TË DËNIMIT, REHABILITIMI DHE ZBULIMI I TË DHËNAVE NGA DOSJA PENALE

1. Lirimi me kusht

1.1. Shqyrtime të përgjithshme

Lirimi me kusht nënkupton lirimin e të dënuarit para mbajtjes së tërësishme të dënimit me burgim, me kusht që personi i tillë derisa të skadojë periudha kohore e dënimit me burgim të shqiptuar, të mos kryejë ndonjë vepër penale tjetër. Nëse personi i liruar me kusht nuk kryen ndonjë vepër penale tjetër gjatë periudhës së liritimit me kusht, atëherë nuk do ta mbajë pjesën tjetër të dënimit me burgim. Periudha kohore e liritimit me kusht skadon në ditën kur personi i dënuar do të duhej ta përfundonte mbajtjen e dënimit me burgim të shqiptuar.

Lirimi me kusht është një institut juridik përmes të cilit motivohen personat e dënuar që sa më parë të përmirësohen, në mënyrë që të njëjtit të mund të lirohen nga mbajtja e mëtejme e dënimit me burgim, pasi që njëri prej kriterëve që merret për bazë me rastin e vendosjes lidhur me lirimin me kusht është edhe sjellja e personit të dënuar gjatë mbajtjes së dënimit me burgim.

Në nenin 90, paragrafi 1 të KPRK-së është parashikuar se personi i dënuar mund të lirohet me kusht në përputhje me këtë Kod dhe me Ligjin për Ekzekutimin e Sanksioneve Penale.³⁷⁷

Duhet theksuar se në lidhje me lirimin me kusht vendos **“Paneli për lirim me kusht”** i themeluar nga Këshilli Gjyqësor i Kosovës.³⁷⁸

1.2. Paneli për lirim me kusht

Siç është theksuar edhe më lart, paneli për lirim me kusht vendos në lidhje me kërkesën e personit të dënuar apo propozimin e drejtorit të institucionit

³⁷⁷ Dispozita ligjore në lidhje me lirimin me kusht gjenden edhe në Rregulloren Rregulloren nr. 12/2023 për Punën e Panelit për Lirim me Kusht, datë 28.12.2023 të miratuar nga Këshilli Gjyqësor i Kosovës.

³⁷⁸ Neni 90, paragrafi 4 i KPRK-së.

korrektues në lidhje me lirimin me kusht. Paneli për lirim me kusht caktohet nga Këshilli Gjyqësor i Kosovës dhe përbëhet prej 3 (tre) anëtarëve, me mandat 2 (dy) vjeçar dhe pa të drejtë rizgjedhjeje, si vijon:

- 1 (një) gjyqtar i Gjykatës Supreme të Kosovës, i deleguar nga Kryetari i Gjykatës Supreme të Kosovës;

- 1 (një) gjyqtar i Gjykatës së Apelit të Kosovës i deleguar nga Kryetari i Gjykatës së Apelit të Kosovës dhe

- 1 (një) zyrtar nga Ministria e Drejtësisë i emëruar nga Ministri i Drejtësisë.³⁷⁹

Gjyqtarët e propozuar për anëtarë të panelit për lirim me kusht duhet të jenë gjyqtarë me mandat të përhershëm, të cilët vijnë nga fusha penale, ndërsa zyrtari i dërguar nga Ministri i Drejtësisë duhet të jetë jurist dhe njohës i fushës penale.³⁸⁰

1.3. Inicimi dhe rrjedha e procedurës së lirit me kusht

Procedura e lirit me kusht mund të iniciohet në 2 (dy) mënyra :

1) Përmes kërkesës së personit të dënuar dhe

2) Përmes propozimit të drejtorit të institucionit korrektues.

Personi i dënuar ka të drejtë t'i paraqesë kërkesë për lirim me kusht panelit të për lirim me kusht nëpërmjet institucionit korrektues në të cilin ai është duke e mbajtur dënimin me burgim. Pas paraqitjes së kërkesës për lirim me kusht, drejtori i institucionit korrektues kërkon nga Shërbimi Sprovues i Kosovës që të vizitoj të dënuarin dhe të nënshkruaj marrëveshjen për mbikëqyrjen e tij pas lirit me kusht.³⁸¹

Siç është theksuar edhe më lart, përveç me kërkesë të personit të dënuar, procedura e lirit me kusht mund të iniciohet edhe sipas propozimit të drejtorit të institucionit korrektues.

³⁷⁹ Neni 117, paragrafi 1 i LESP-së.

³⁸⁰ Neni 117, paragrafët 2 dhe 3 të LESP-së.

³⁸¹ Neni 116, paragrafët 2 dhe 4 të LESP-së.

Pas paraqitjes së kërkesës apo propozimit për lirim me kusht, drejtori i institucionit korrektues, panelit për lirim me kusht menjëherë i dorëzon dokumentacionin e nevojshëm dhe raportin përmbledhës të hartuar nga ekipi profesionist në institucionin korrektues me anë të shkresës përcjellëse të cilën e nënshkruan drejtori i institucionit korrektues.³⁸² Ky raport i përpiluar nga ekipi profesional duhet të përmban:

- llojin e veprës penale të kryer nga personi i dënuar;
- qëndrimin e personit të dënuar ndaj veprës penale, viktimës dhe familjes së viktimës;
- ndonjë vepër penale të kryer më parë nga ai;
- rrethanat e tij familjare dhe të kaluarën shoqërore;
- gjendjen e tij fizike dhe psikologjike, duke përfshirë vlerësimin e rrezikshmërisë kurdo që konsiderohet e nevojshme nga një psikiatër, apo psikolog;
- sjelljen e tij në institucionin korrektues dhe suksesin e arritur në shmangien e faktorëve të veprës penale;
- planet e tij pas lirimit;
- përkrahja që mund t'i ofrohet pas lirimit dhe
- ndonjë rrethanë që tregon se ai nuk do të kryejë vepër të re penale.³⁸³

Të gjitha këto të dhëna që duhet të përfshihen në raportin e ekipit profesional të institucionit korrektues janë të rëndësishme për të vendosur për lirim ose jo me kusht të personit të dënuar. Nëse paneli për lirim me kusht nuk ka të dhëna të mjaftueshme, mund të kërkoj nga institucioni korrektues të dhëna shtesë.³⁸⁴

1.4 Kushtet që duhet plotësuar për lirim me kusht të personit të dënuar

Kushtet të cilat duhet plotësuar për lirim me kusht të personit të dënuar janë të parashikuara në nenin 90 të KPRK-së. Për nga përmbajtja dhe natyra e tyre, të gjitha këto kushte mund të ndahen në 2 (dy) grupe dhe atë:

³⁸² Neni 116, paragrafi 5 i LESP-së.

³⁸³ Neni 116, paragrafi 6 i LESP-së.

³⁸⁴ Neni 116, paragrafi 6 i LESP-së.

1) Grupi i parë i referohen sjelljeve të personit të dënuar gjatë mbajtjes së dënimit me burgim, ndërsa

2) Grupi i dytë i referohen pjesës së mbajtur të dënimit me burgim.

Sa i përket sjelljes së të dënuarit, në nenin 90, paragrafi 1 të KPRK-së është parashikuar se kur merret vendimi për lirim me kusht, duhet të merret parasysh sjellja e personit të dënuar gjatë mbajtjes së dënimit. Në këtë drejtim, paneli për lirim me kusht mund të vendos që personi i dënuar të lirohet me kusht nëse i njëjti gjatë mbajtjes së dënimit, me sjelljet e tij ka treguar në mënyrë të qartë se është përmirësuar dhe me arsye të bazuara mund të pritet që në të ardhmen të mos kryejë më vepra penale. Të gjitha të këto, por jo vetëm, paneli për lirim me kusht mund t'i vërtetoj në bazë të raportit të përpiluar nga ekipi profesionist i institucionit korrektues.

Sa i përket pjesës së mbajtur të dënimit me burgim, në nenin 90, paragrafët 2 dhe 3 të KPRK-së, janë parashikuar 3 (tre) variante, ku varianti i parë dhe i dytë kanë të bëjnë me dënimin me burgim, kurse varianti i tretë ka të bëjë me dënimin me burgim të përjetshëm.

Kështu, në paragrafin 2 të nenit 90 të KPRK-së, është parashikuar se personi i dënuar për veprë penale për të cilën është paraparë dënim me të paktën 5 (pesë) vjet burgim, mund të lirohet me kusht pasi të ketë mbajtur 2/3 (dy të tretat) e dënimit të shqiptuar. Kurse, për vepra penale tjera, personi i dënuar mund të lirohet me kusht pasi të ketë mbajtur gjysmën e dënimit të shqiptuar. Duke u bazuar në këtë dispozitë ligjore, rezulton se për vepra penale për të cilat është parashikuar dënimi me burgim me të paktën 5 (pesë) vjet, personi i dënuar mund të lirohet me kusht pasi të ketë mbajtur 2/3 (dy të tretat) e dënimit me burgim, kurse për vepra penale tjera, personi i dënuar mund të lirohet me kusht pasi të ketë mbajtur gjysmën e dënimit të shqiptuar. Pra, varësisht se çfarë dënimi është parashikuar për veprën penale për të cilën është shpallur fajtor personi i dënuar, ndryshon edhe kohëzgjatja e dënimit me burgim të mbajtur, si kusht për të mundur që personi i dënuar të lirohet me kusht.

Në paragrafin 3 të nenit 90 të KPRK-së është parashikuar edhe mundësia e lirimit me kusht të personit të dënuar me burgim të përjetshëm, por që duhet që i njëjti të ketë mbajtur 30 (tridhjetë) vjet të dënimit me burgim dhe se periudha minimale e mbikëqyrjes nga ana e shërbimit sprovues duhet të jetë së paku 5 (pesë) vjet. Kështu në këtë dispozitë ligjore është parashikuar se “Personi i dënuar me

burgim të përjetshëm mund të lirohet me kusht pasi të ketë mbajtur 30 (tridhjetë) vjet nga dënimi me burgim i shqiptuar. Periudha minimale e mbikëqyrjes nga ana e shërbimit provues do të jetë së paku pesë (5) vjet”.

1.5. Revokimi i lirimit me kusht

Lirimi me kusht i personit të dënuar bëhet në bazë të bindjes (supozimit) të panelit për lirim me kusht se personi i tillë është përmirësuar dhe ai nuk do të kryejë ndonjë vepër penale tjetër. Nëse ky supozim është i gabuar, përkatësisht nëse personi i dënuar derisa zgjatë lirimi me kusht kryen ndonjë vepër penale tjetër, lirimi me kusht revokohet, përkatësisht mund të revokohet.³⁸⁵ Në raste të tilla, nëse gjykata vendos që ta revokoj lirimin me kusht, atëherë personi i dënuar detyrohet që ta mbaj pjesën e mbetur të dënimit me burgim. Pra, përderisa për lirim me kusht vendoste paneli për lirim me kusht, në lidhje me revokimin e lirimit me kusht vendos gjykata.

Sipas KPRK-së, revokimi i lirimit me kusht mund të bëhet vetëm në rastet kur personi i dënuar kryen një ose më shumë vepra penale gjatë kohëzgjatjes së lirimit me kusht. Pra, sipas KPRK-së, vetëm kryerja e një ose më shumë të veprave penale është, përkatësisht mund të jetë arsye për revokimin e lirimit me kusht.

Duke u bazuar në nenin 91 të KPRK-së, revokimi i lirimit me kusht mund të jetë:

1) Detyrueshëm ose

2) Fakultativ.

Revokimi i detyrueshëm i lirimit me kusht vjen në shprehje në rastet kur personi i dënuar gjatë kohës së lirimit me kusht kryen një ose më shumë vepra penale për të cilat është shqiptuar dënimi me burgim me më tepër se 1 (një) vit. Kështu, në nenin 91, paragrafi 1 të KPRK-së është parashikuar se “Gjykata e revokon lirimin me kusht, nëse personi i dënuar gjatë lirimit me kusht kryen një apo më shumë vepra penale për të cilat është shqiptuar dënimi me burgim me më tepër se 1 (një) vit”.

Kurse, **revokimi fakultativ i lirimit me kusht** vjen në shprehje në rastet kur personi i dënuar gjatë kohës së lirimit me kusht kryen një ose më shumë vepra penale

³⁸⁵ SALIHU, ISMET-ZHITUA, HILMI-HASANI, FEJZULLAH, *Vepra e cituar*, f. 290.

për të cilat është shqiptuar dënimi me burgim deri në 1 (një) vit. Kështu, në nenin 91, paragrafi 2 të KPRK-së, është parashikuar se “Gjykata mund ta revokojë lirimin me kusht, nëse personi i dënuar gjatë lirimit me kusht kryen një apo më shumë vepra penale për të cilat është shqiptuar dënimi me burgim deri në 1 (një) vit”. Me rastin e vlerësimit se a duhet revokuar lirimin me kusht, gjykata posaçërisht merr parasysh ngjashmërinë e veprave penale të kryera, motivet për kryerjen e veprave penale dhe rrethanat e tjera të cilat tregojnë arsyeshmërinë e revokimit të lirimit me kusht.³⁸⁶

Kur gjykata e revokon lirimin me kusht, ajo e shqipton dënimin në bazë të dispozitave nga neni 76 dhe paragrafi 2 i nenit 78 të KPRK-së, duke e konsideruar dënimin e mëparshëm të shqiptuar si të përcaktuar. Pjesa e dënimit të shqiptuar më parë, të cilin personi i dënuar e ka mbajtur në bazë të dënimit të mëparshëm, do t’i llogaritet në dënimin e ri, ndërsa koha gjatë lirimit me kusht nuk llogaritet. Aktgjykimi gjyqësor duhet të cek se lrimi me kusht është revokuar dhe gjykata i dërgon kopjen e aktgjykit panelit për lirim me kusht.³⁸⁷

Dispozitat ligjore që kanë të bëjnë me revokimin e lirimit me kusht (paragrafët 1 deri 3 të nenit 91 të KPRK-së) zbatohen edhe kur personi i liruar me kusht dënohet për veprën penale të kryer para lirimit me kusht.³⁸⁸

Nëse personi i dënuar i cili është liruar me kusht dënohet me jo më shumë se 1 (një) vit burgim dhe nëse gjykata nuk e urdhëron revokimin e lirimit me kusht, lrimi me kusht vazhdohet për aq kohë sa personi i dënuar ka kaluar në mbajtjen e dënimit të tillë me burgim.³⁸⁹

1.6. Dallimi i lirimit me kusht nga disa institute tjera të drejtësisë

Është me rëndësi që të dallohet lrimi me kusht nga disa institute tjera të drejtësisë, me theks të veçantë **me dënimin me kusht, lirimin nga dënimi, lirimin e parakohshëm dhe lirimin nga akuza.**

Lrimi me kusht ka ngjashmëri me **dënimin me kusht**, pasi që me anë të këtyre dy instituteve, personi i dënuar lirohet nga mbajtja e dënimit, mirëpo midis

³⁸⁶ Neni 91, paragrafi 2 i KPRK-së.

³⁸⁷ Neni 91, paragrafi 3 i KPRK-së.

³⁸⁸ Neni 91, paragrafi 4 i KPRK-së.

³⁸⁹ Neni 91, paragrafi 5 i KPRK-së.

këtyre dy instituteve ekzistojnë edhe dallime. Këto dallime shihen në faktin se te dënimi me kusht, kryesi i veprës penale nuk dërgohet në mbajtjen e dënimit, por lehet në liri, pra lirimi nga dënimi te dënimi me kusht është i plotë. Ndërsa, te lirimi me kusht, personi i dënuar gjendet në mbajtje të dënimit dhe lëshohet në liri pasi ta mbaj një pjesë të dënimit me burgim.³⁹⁰

Lirimin me kusht ka ngjashmëri edhe me **lirimin nga dënimi**, por që dallohet për disa aspekte. Tek instituti i lirimit nga dënimi, kryesi i veprës penale shpallet fajtor me aktgjykim nga ana e gjykatës, por i njëjti lirohet nga dënimi, për arsytet e parashikuara me ligj.³⁹¹ Pra, te lirimi nga dënimi, kryesi i veprës penale nuk dënohet fare, edhe pse shpallet fajtor, ndërsa te lirimi me kusht, personi i dënuar është shpallur fajtor, është dënuar dhe e ka mbajtur një pjesë të dënimit me burgim, ndërsa lirohet nga mbajtja e pjesës tjetër të dënimit, me kusht që gjatë kësaj periudhe kohore, të mos kryej vepra penale tjera.

Lirimi i parakohshëm është një institut tjetër që mund të vjen në shprehje gjatë ekzekutimit të dënimit me burgim. Lirimi i parakohshëm konsiderohet një benificion për personin e dënuar dhe nënkupton lirimin e të dënuarit nga mbajtja e mëtejme e një pjese të dënimit me burgim. Lirimi i parakohshëm bëhet me vendim të gjykatës, në bazë të kërkesës së të dënuarit apo përfaqësuesit të tij, ose të drejtorit të institucionit, ndërsa me rastin e vendosjes, gjykata merr parasysh sjelljet e personit të dënuar gjatë mbajtjes së dënimit me burgim. Të dënuarit që zbatojnë rregullat dhe kanë një pjesëmarrje aktive në programet riedukuese dhe risocializuese, duke dhënë prova për riintegrim në shoqëri, mund të përfitojnë lirim të parakohshëm.³⁹²

Gjykata kompetente mund të lejojë lirim të parakohshëm, nëse personi i dënuar i ka mbajtur të paktën $\frac{3}{4}$ (tri të katërtat) e dënimit me burgim dhe nëse të njëjtit i kanë mbetur jo më shumë se 3 (tre), 6 (gjashtë), respektivisht 9 (nëntë) muaj të dënimit.³⁹³

Në nenin 122, paragrafi 5 të LESP-së, është parashikuar se personi i dënuar në kohëzgjatje prej:

³⁹⁰ SALIHU, ISMET, *E drejta penale*, Pjesa e përgjithshme, f. 539.

³⁹¹ Nenet 73 dhe 74 të KPRK-së.

³⁹² Neni 122, paragrafët 1-3 të LESP-së.

³⁹³ Neni 122, paragrafi 4 i LESP-së.

- deri në 5 (pesë) vjet dënim me burgim, mund të përfitojë deri në 3 (tre) muaj nga data e lirimit përfundimtar;
- prej 5 (pesë) deri në maksimum 15 (pesëmbëdhjetë) vjet burgim, mund të përfitojë 6 (gjashtë) muaj nga data e lirimit përfundimtar dhe
- mbi 15 (pesëmbëdhjetë) vjet burgim, i dënuari mund të përfitojë nga lirimi i parakohshëm 9 (nëntë) muaj nga data e lirimit përfundimtar.

Kurse, për personat e dënuar deri në 1 (një) vit burgim, lirimi i parakohshëm, lirimi mund të jetë më i shkurtër se 3 (tre) muaj, varësisht nga kohëzgjatja e dënimit.³⁹⁴

Duke u bazuar në këto që u theksuan më lart, rezulton se lirimi e kusht dallohet në disa aspekte me lirimin e parakohshëm, për faktin se periudha e lirimit të parakohshëm është më e shkurtër, se për lirimin e parakohshëm vendos gjykata dhe se për të dënuarin nuk paraqitet ndonjë detyrim shtesë gjatë kohës së lirimit të parakohshëm.

Në fund, lirimi me kusht duhet dalluar edhe nga **lirimi nga akuza**. Lirimi nga akuza është një institut i procedurës penale, përmes të cilit gjykata e liron nga akuza personin e akuzuar për vepër penale³⁹⁵, ndërsa lirimi me kusht mund të vjen të shprehje ndaj personit të dënuar me aktgjykim të formës së prerë.

2. Pasojat juridike të dënimit

Pasojat juridike të dënimit janë masa të posaçme penale-juridike të cilat e godasin kryesin e veprës penale “*ex lege*” (sipas fuqisë së ligjit). Këto janë masa jashtë sanksioneve penale dhe personin e dënuar e godasin duke ia kufizuar disa të drejta apo duke ia caktuar disa ndalesa.³⁹⁶ Këto kufizime apo ndalesa, në disa raste e godasin rëndë personin e dënuar, madje edhe më rëndë se sa dënimi i shqiptuar, pasi që përmes tyre personi mund të privohet nga disa të drejta që janë shumë të

³⁹⁴ Neni 122, paragrafi 6 i LESP-së.

³⁹⁵ Në nenin 363 të KPP-së është parashikuar se “Gjykata merr aktgjykim me të cilin i akuzuari lirohet nga akuza nëse vepra me të cilën i akuzuari akuzohet nuk përbën vepër penale; ka rrethana që përjashtojnë përgjegjësinë penale ose nuk është provuar se i akuzuari ka kryer veprën penale për të cilën akuzohet”.

³⁹⁶ SALIHU, ISMET-ZHITUA, HILMI-HASANI, FEJZULLAH, *Vepra e cituar*, f. 319.

rëndësishme në aspektin social. Në disa raste, personi i dënuar për ndonjë vepër penale mund ta humb edhe vendin e punës apo pozitën e caktuar, kurse në raste tjera i pamundësohet punësimi në vende të caktuara të punës apo në pozita të caktuara shtetërore; i pamundësohet realizimi i të drejtave të caktuara, marrja e licencave apo lejeve të caktuara, pjesëmarrjes në tendere të caktuara, etj.

Pasojat juridike të dënimit mund të parashihen vetëm me ligj³⁹⁷, e që rezulton se këto pasoja juridike nuk mund të parashihen me akte nënligjore. Ligjet të cilat parashohin pasoja juridike janë të shumta dhe të natyrave të ndryshme. Kështu:

- Në Kushtetutën e Republikës së Kosovës është parashikuar se “mandati i deputetit të Kuvendit të Republikës së Kosovës mbaron ose bëhet i pavlefshëm, përveç tjerash, edhe nëse deputeti dënohet me vendim gjyqësor të formës së prerë për vepër penale me një ose më shumë vjetë burgim”;³⁹⁸
- Në Ligjin për Armët është parashikuar konfiskimi i licencës, lejes për armë dhe armës, nëse konstatohet se personi është dënuar me aktgjykim të formës së prerë për kryerjen e veprës penale;³⁹⁹
- Në Ligjin për Prokurimin Publik është parashikuar se “Operatori ekonomik nuk ka të drejtë që të marrë pjesë në një aktivitet të prokurimit ose në ekzekutimin e ndonjë kontrate publike, nëse operatori i tillë ekonomik, ndonjë drejtues, menaxher ose drejtor i saj gjatë dhjetë viteve të kaluara është shpallur fajtor nga një gjykatë kompetente për kryerjen e një veprë penale”;⁴⁰⁰ etj.

Pasojat juridike të dënimit nuk krijohen kur kryesit i shqiptohet gjoba apo vërejtja gjyqësore.⁴⁰¹ Në versionet e gjuhës serbe dhe boshnjake të KPRK-së të publikuar në Gazetën Zyrtare të Republikës së Kosovës është parashikuar se “Pasojat juridike të dënimit nuk krijohen kur kryesit i shqiptohet gjoba, dënimi me kusht, vërejtja gjyqësore ose lirohet nga dënimi”.

³⁹⁷ Neni 93, paragrafi 1 i KPRK-së.

³⁹⁸ Neni 70, paragrafi 3, nën-paragrafi 6 i Kushtetutës së Republikës së Kosovës.

³⁹⁹ Neni 38, paragrafi 1, nën-paragrafi 1.3. të Ligjit nr.05/L-022 për Armët datë 25.07.2015.

⁴⁰⁰ Neni 65, paragrafi 3, nën-paragrafi 3.1. të Ligjit nr.04/L-042 për Prokurimin Publik në Republikën e Kosovës, datë 29.08.2011.

⁴⁰¹ Neni 93, paragrafi 2 i KPRK-së.

Duke e pasur parasysh se dënimi me gjobë nuk krijon pasoja juridike, për dallim nga dënimi me burgim që krijon pasoja juridike, me qëllim të sqarimit të situatave dhe dilemave të mundshme në praktikën gjyqësore, Gjykata Supreme e Kosovës ka nxjerr një mendim juridik⁴⁰² në lidhje me këto çështje. Kështu, Gjykata Supreme e Kosovës me këtë mendim juridik ka sqaruar se “Nëse është zëvendësuar dënimi me burgim në dënim me gjobë, duke u bazuar në nenin 44 të KPRK, atëherë konsiderohet se ndaj të pandehurit është shqiptuar vetëm dënimi me gjobë”. Gjithashtu, është sqaruar se “Në rastet kur në procedurën e ekzekutimit, dënimi me gjobë i shqiptuar me aktgjykim të formës së prerë është zëvendësuar në dënim me burgim, atëherë një gjë e tillë nuk do të ndikoj në pozitën juridike të të dënuarit, në kuptim të pasojave juridike të dënimit dhe procesit të rehabilitimit”.

Në nenin 93, paragrafi 3 të KPRK-së, është parashikuar se dënimet për disa vepra penale të caktuara mund të kenë si pasojë shuarjen apo humbjen e të drejtave të caktuara ose ndalimin e fitimit të të drejtave të caktuara.

Pasojat juridike të dënimit fillojnë në ditën kur aktgjykimi bëhet i formës së prerë.⁴⁰³

Pasojat juridike të dënimit të cilat kanë të bëjnë me ndalimin e fitimit të disa të drejtave të caktuara nuk mund të zgjasin më tepër se 10 (dhjetë) vjet nga dita kur dënimi është mbajtur, falur ose kur është bërë parashkrimi, nëse ligji nuk parasheh kohëzgjatje më të shkurtër për pasojat juridike të caktuara.⁴⁰⁴

Siç është theksuar më lart, pasojat juridike të dënimit fillojnë në ditën kur aktgjykimi të bëhet i formës së prerë, ndërsa në rastet kur dënimi shlyhet, atëherë pasojat juridike të dënimit pushojnë.⁴⁰⁵

Përndryshe edhe për pasojat juridike të dënimit vlen parimi i ndalimit të fuqisë retroaktive dhe nga kjo rezulton parimi i ndalesës që ligjet nuk mund të kenë fuqi prapavepruese. Kjo do të thotë se kryesin e veprës penale mund ta godasin vetëm ato pasoja juridike të cilat kanë qenë në fuqi në kohën e kryerjes së veprës

⁴⁰² Mendimi juridik i Gjykatës Supreme të Kosovës, Gj.A.nr.230/2022, datë 07.11.2022.

⁴⁰³ Neni 94, paragrafi 1 i KPRK-së.

⁴⁰⁴ Neni 94, paragrafi 2 i KPRK-së.

⁴⁰⁵ Neni 94, paragrafi 3 i KPRK-së.

penale. Ligji me të cilin janë ndryshuar pasojat juridike të dënimit mund të zbatohet vetëm nëse është më i favorshëm për kryesin e veprës penale.⁴⁰⁶

3. Rehabilitimi

Në nenin 95 të KPRK-së, është parashikuar se pas mbajtjes së dënimit me burgim, dënimit me kusht, faljes, amnistisë ose parashkrimit të dënimit, personi i dënuar i cili ka bërë dëmshpërblimin i gëzon dhe i fiton të gjitha të drejtat e përcaktuara me Kushtetutë dhe me ligj, përveç nëse parashihet ndryshe me këtë Kod. Gjithashtu, ky nen zbatohet për personin e dënuar i cili është liruar me kusht. Kjo është një zgjidhje e karakterit parimor dhe se nga ky parim bënë përshtim rastet kur gjykata ndaj kryesit ka shqiptuar ndonjë dënim plotësues.

Përndryshe, në të drejtën penale, rehabilitimi nënkupton kthimin e të drejtave personit të dënuar pasi që ta ketë mbajtur dënimin. Po ashtu, me rehabilitim nënkuptojmë edhe shlyerjen e dënimeve nga evidenca penale. Në raste të tilla, personit të dënuar i cili është rehabilituar konsiderohet i padënuar dhe i kthehen të gjitha të drejtat që i njeiti i ka pasur para se të jetë dënuar. Në këtë mënyrë, instituti rehabilitimit është një lloj supozimi mbi jodënueshmërinë e personit.

Në KPRK njihen 2 (dy) lloje të rehabilitimit:

a) Rehabilitimi ligjor dhe

b) Rehabilitimi gjyqësor.

Rehabilitimi ligjor paraqitet në mënyrë automatike sipas fuqisë së ligjit (*“Ex lege”*) me kalimin e kohës së caktuar, me kusht që personi i dënuar gjatë kësaj periudhe kohore të mos kryejë ndonjë vepër penale tjetër. Shlyerjen në raste të tilla e bënë Zyra Qendrore për Evidencë Penale të Kosovës që vepron në kuadër të Këshillit Gjyqësor të Kosovës. Në nenin 11, paragrafi 1 të Rregullores për Evidencë Penale të Kosovës⁴⁰⁷ është parashikuar se “Zyra Qendrore për Evidencë Penale të Kosovës është autoriteti që do të marrë vendim administrativ mbi rehabilitimin ligjor sipas KPRK-së”.

⁴⁰⁶ SALIHU, ISMET-ZHITUA, HILMI-HASANI, FEJZULLAH, *Vepra e cituar*, f. 321.

⁴⁰⁷ Rregullorja nr.01/2018 për Sistemin Qendror të Evidencës Penale të Kosovës datë 02.05.2018 të miratuar nga Këshilli Gjyqësor i Kosovës.

Në nenin 96, paragrafi 1 të KPRK-së është parashikuar se “me rehabilitimin ligjor dënimi shlyhet nga evidenca e personit të dënuar, siç parashihet në paragrafin 2. të këtij neni dhe personi i tillë nuk konsiderohet i dënuar”.

Në paragrafin 2 të nenit të lartcekur është parashikuar se dënimi shlyhet nga evidenca e personit të dënuar pas skadimit të periudhave kohore vijuese, duke vepruar sipas ligjit, nëse personi i dënuar brenda afateve vijuese nuk kryen ndonjë vepër të re penale:

- 1 (një) vit nga dita e plotfuqishmërisë së aktgjykimit në rastin e lirimit nga dënimi;⁴⁰⁸

- 1 (një) vit nga dita e skadimit të periudhës së verifikimit në rastin e dënimit me kusht;

- 1 (një) vit nga dita e mbajtjes së dënimit, parashkrimit ose përfundimit me falje ose me ndryshim në ligj në rast të dënimit me gjysmëliri;

- 3 (tre) vjet pas mbajtjes së dënimit, parashkrimit ose përfundimit me falje ose me ndryshim të ligjit në rastin e dënimit me burgim deri në 1 (një) vit ose dënimit plotësues;

- 5 (pesë) vjet nga dita e mbajtjes së dënimit, parashkrimit ose përfundimit me falje ose me ndryshim të ligjit në rastin e dënimit me burgim prej 1 (një) deri në 3 (tre) vjet;

- 8 (tetë) vjet nga dita e mbajtjes së dënimit, parashkrimit ose përfundimit me falje ose me ndryshim të ligjit në rastin e dënimit me burgim prej 3 (tre) deri në 5 (pesë) vjet;

- 10 (dhjetë) vjet nga dita e mbajtjes së dënimit, parashkrimit ose përfundimit me falje ose me ndryshim të ligjit në rastin e dënimit me burgim prej 5 (pesë) deri në 10 (dhjetë) vjet dhe

- 15 (pesëmbëdhjetë) vjet nga dita e mbajtjes së dënimit, parashkrimit ose përfundimit me falje ose me ndryshim të ligjit në rastin e dënimit me burgim prej 10 (dhjetë) deri në 15 (pesëmbëdhjetë) vjet.

⁴⁰⁸ Për dallim nga versioni në gjuhën shqipe, në versionet në gjuhën serbe dhe boshnjake të KPRK-së, është parashikuar afati 1 (një) vjeçar për rehabilitim nëse është shqiptuar vërejtja gjyqësore dhe afati 3 (tre) vjeçar nëse është shqiptuar dënimi me gjobë.

Në nenin 96, paragrafi 3 të KPRK-së, është parashikuar se dënimi me burgim mbi 15 (pesëmbëdhjetë) vjet ose me burgim të përjetshëm nuk mund të shlyhet.

Në anën tjetër, dënimi nuk mund të shlyhet gjatë kohëzgjatjes së dënimeve plotësuese dhe masave të trajtimit të detyrueshëm.⁴⁰⁹

Përveç rehabilitimit ligjor, siç është theksuar edhe më parë, në të drejtën penale ekziston edhe **rehabilitimi gjyqësor**. Përderisa rehabilitimi ligjor bëhet në bazë të fuqisë së ligjit, rehabilitimi gjyqësor bëhet në bazë të vendimit të gjykatës, siç tregon edhe vetë emërtimi i tij. Shlyerja e dënimit nga evidenca penale në bazë të vendimit të gjykatës bëhet në bazë të kërkesës së personit të dënuar dhe afati për shlyerje është më i shkurtër se sa afatet e rehabilitimit ligjor. Përndryshe, si rehabilitimi ligjor, ashtu edhe rehabilitimi gjyqësor kanë efekt të njëjtë.

Ndryshe nga rehabilitimi ligjor i cili shprehet *ipso lege* në mënyrë të automatike, rehabilitimi gjyqësor është fakutativ.⁴¹⁰

Rehabilitimi gjyqësor është parashikuar në nenin 97 të KPRK-së. Sipas kësaj dispozite ligjore, gjykata, me kërkesën e personit të dënuar, mund të vendos që dënimi t'i shlyhet nga evidenca e personit të dënuar dhe ai person konsiderohet i padënuar nëse ka kaluar gjysma e afatit përkatës të paraparë me, paragrafin 2 të nenit 96 të KPRK-së (afatet e rehabilitimit ligjor) dhe nëse personi i dënuar gjatë kësaj kohe nuk ka kryer vepër të re penale. Nga kjo shihet se rehabilitimi gjyqësor dallohet nga rehabilitimi ligjor në këto aspekte:

- Në lidhje me rehabilitimin gjyqësor vendos gjykata;
- Rehabilitimi gjyqësor është fakultativ;
- Për rehabilitim gjyqësor kërkohet kalimi i gjysmës së afateve të rehabilitimit ligjor;
- Gjatë kësaj periudhe kohore, duhet që personi i dënuar të mos kryejë ndonjë vepër penale tjetër dhe

⁴⁰⁹ Neni 96, paragrafi 4 i KPRK-së.

⁴¹⁰ Deri në muajin Nëntor 2022 nuk kemi pasur asnjë rast në Republikën e Kosovës ku është zbatuar rehabilitimi ligjor. Për këto arsye, duke e pasur për bazë se ishte grumbulluar një numër i madh i rasteve që i kishin plotësuar kushtet për shlyerje nga evidenca penale, Gjykata Supreme e Kosovës kishte nxjerr një mendim juridik përmes së cilës kishte sqaruar se Zyra Qendrore për Evidencë Penale është e autorizuar që të bëjë edhe shlyerjen në grup (bllok) të dënimeve nga evidenca penale, nëse janë plotësuar kushtet ligjore për në gjë të tillë.

- Me rastin e vendosjes për shlyerjen e dënimit të parashkruar ose përfunduar me falje ose me ndryshim të Kodit Penal, gjykata merr parasysh sjelljen e personit të dënuar pas mbajtjes së dënimit, natyrën e veprës penale dhe rrethanat e tjera të cilat mund të jenë të rëndësishme për vlerësimin e përshtatshmërisë së shlyerjes së dënimit.

4. Zbulimi i të dhënave nga dosja penale

Në nenin 98 të KPRK-së është parashikuar se çka përfshin dosja penale, si dhe mënyra se si mund të zbulohen të dhënat nga dosja penale. Kështu, sipas paragrafit 1. të nenit të lartcekur në dosje penale përfshihen të dhënat në vijim: të dhënat personale mbi kryesin e veprës penale; të dhënat mbi dënimin, vërejtjen gjyqësore, masën e trajtimit të detyrueshëm ose lirimin e kryesit nga dënimi i shqiptuar; ndryshimet në të dhënat mbi dënimet që janë futur në dosjen penale; dhe të dhënat mbi dënimet e mbajtura si dhe mbi shlyerjen e dënimeve të gabueshme.

Të dhënat nga dosja penale mund të zbulohen vetëm në lidhje me dënimet të cilat nuk janë shlyer dhe mund t'i zbulohen:

- gjykatës;
- prokurorisë;
- policisë lidhur me procedurën penale të zhvilluar kundër personit i cili më parë ka qenë i dënuar;
- organeve kompetente përgjegjëse për ekzekutimin e sanksioneve penale dhe
- organeve kompetente që marrin pjesë në procedurën e dhënies së faljes apo shlyerjen e dënimeve.⁴¹¹

Gjithashtu, të dhënat nga dosja penale, në bazë të kërkesës së arsyetuar, mund t'u zbulohen organeve publike nëse dënimet plotësuese ose masat e trajtimit të detyrueshëm janë ende në fuqi në kohën e paraqitjes së kërkesës.⁴¹²

⁴¹¹ Neni 98, paragrafi 2 i KPRK-së.

⁴¹² Neni 98, paragrafi 3 i KPRK-së.

Në rastet kur është shlyer dënimi, të dhënat lidhur me atë dënim mund t'i zbulohen vetëm gjykatës, prokurorisë dhe policisë lidhur me procedurën penale e cila zhvillohet kundër personit të cilit i është shlyer dënimi i mëparshëm.⁴¹³

Në fund, sipas nenit 98, paragrafi 5 të KPRK-së, çdo personi, me kërkesën e tij, mund t'i jepen të dhëna për dosjen e tij penale kur këto të dhëna i nevojiten, përveç nëse kjo do të rrezikonte sigurinë kombëtare apo sigurinë e përgjithshme ose do të rrezikonte parandalimin, hetimin, zbulimin dhe ndjekjen e veprave penale.

⁴¹³ Neni 98, paragrafi 4 i KPRK-së.

KAPITULLI XI

AMNISTIA DHE FALJA

KAPITULLI XI - AMNISTIA DHE FALJA

1. Shqyrtime të përgjithshme lidhur me amnistinë dhe faljen

Amnistia dhe falja janë dy institute të rëndësishme të së drejtës penale, të cilat si të tilla kanë qenë të njohura qysh nga kohët e lashta dhe gjithashtu, edhe tani njihen në të gjitha të drejtat penale bashkëkohore.

Amnistia është një institut i të drejtës penale përmes të cilit ndalet procedura penale, përkatësisht jepet lirim i plotë nga ndjekja penale apo falën në tërësi ose nga një pjesë e ekzekutimit të dënimit, dënimi i shqiptuar zëvendësohet me dënim më të butë, abrogohet dënimi me kusht, jepet rehabilitimi i parakohshëm ose abrogohet pasoja e caktuar juridike e dënimit.

Kurse, me falje personit të caktuar me emër i jepet lirimi i plotë ose i pjesërisht nga ekzekutimi i dënimit, i zëvendësohet dënimi me një dënim më të butë apo dënim me kusht ose shlyhet dënimi nga evidenca.

Amnistia dhe falja janë akte specifike të organeve shtetërore në fushën penale, përmes të cilave bëhen ndryshime në favor të të pandehurve dhe të dënuarve.

2. Amnistia

Në Republikën e Kosovës, amnistia është e drejtë ekskluzive e Kuvendit të Republikës së Kosovës dhe realizohet përmes nxjerrjes së ligjit përkatës për amnisti. Në vitin 2013, për herë të parë në Republikën e Kosovës është nxjerrë Ligji për Amnisti⁴¹⁴, përmes të cilit u është dhënë lirim i plotë nga ndjekja penale apo nga ekzekutimi i dënimit të kryesve të disa veprave penale të caktuara të cilat i kanë kryer para datës 20.06.2013. Me këtë Ligj kanë qenë të rregulluara kushtet dhe procedura me të cilën është dhënë amnisti për personat të cilën janë dënuar për një vepër penale, personat të cilët janë nën ndjekje penale për vepra penale, apo personat të cilët mund të jenë objekt i ndjekjes penale për veprat penale të kryera para datës 20.06.2013, brenda territorit që tani përbën Republikën e Kosovës.⁴¹⁵ Veprat penale

⁴¹⁴ Ligji Nr.04/L-209 për Amnistinë, datë 13.07.2013.

⁴¹⁵ Neni 1 i Ligjit për Amnisti.

për të cilat ishte parashikuar amnistia kanë qenë të përcaktuara në nenin 3 të këtij Ligji, kurse në nenin 4 të këtij Ligji kanë qenë të përcaktuara veprat penale të cilat janë përjashtuar nga amnistia, përkatësisht për të cilat nuk është lejuar amnistia. Kështu, në nenin 4 të këtij Ligji, ishte parashikuar se amnistia nga cilado vepër penale e përmendur në këtë ligj nuk do të aplikohet për:

1. veprat kundër akterëve ndërkombëtar dhe forcave ndërkombëtare të sigurisë në Kosovë. Anëtarët e forcave ndërkombëtare të sigurisë janë gjithmonë nën juridiksionin e shtetit dërgues;

2. veprat të cilat përbëjnë shkelje të rëndë të së drejtës ndërkombëtare humanitare përfshirë ato vepra penale të Kapitullit XV të Kodit Penal të Republikës së Kosovës, Kapitullit XIV të Kodit të Përkohshëm Penal të Kosovës dhe Kapitullit XVI të Kodit Penal të RSFJ 1976 dhe

3. veprat penale që kanë rezultuar me lëndim të rëndë trupor ose me vdekje.

Siç shihet, me dispozitat ligjore të Ligjit për Amnisti, kanë qenë të përcaktuara veprat penale për të cilat është parashikuar amnistia, si dhe gjithashtu, kanë qenë të përcaktuara disa vepra penale të cilat janë përjashtuar nga amnistia. Tjetër aspekt i rëndësishëm, në lidhje me veprat penale për të cilat është parashikuar amnistia, ka qenë edhe “kriteri kohë”, përkatësisht koha e kryerjes së veprës penale përkatëse, pasi që me dispozitat e Ligjit në fjalë është lejuar amnistia vetëm për veprat penale që janë kryer para datës 20.06.2013.

Me nenin 5 Ligjit për Amnistinë ishte parashikuar se “Me dhënien e amnistisë nuk preken të drejtat e personave të tretë, të cilat bazohen në dënimin apo aktgjykimin”, ndërsa tani një gjë e tillë është parashikuar në nenin 106 të KPRK-së, në të cilin është parashikuar se “Me dhënien e amnistisë dhe faljes nuk preken të drejtat të personit të tretë, të cilat bazohen në dënimin apo aktgjykimin”. Bazuar në këtë dispozitë ligjore, të gjithë personat që janë të dëmtuar me vepër penale, edhe në rastet kur jepet amnistia, ata kanë të drejtë të kërkojnë kompensimin e dëmit.

Po ashtu, me dispozitat ligjore të Ligjit për Amnisti⁴¹⁶ ishte parashikuar që Shërbimi Korrektues i Kosovës në afat prej shtatëdhjetë e dy (72) orëve pas hyrjes në fuqi të këtij ligji, duhet të njoftojë me shkrim gjykatën e cila ka gjykuar në shkallë të parë për personat e dënuar të cilët gjenden në mbajtjen e dënimit dhe që përfshihen

⁴¹⁶ Neni 6 i Ligjit për Amnisti.

me ligjin e amnistisë. Ndërsa, pas kësaj, gjykata sipas detyrës zyrtare është dashur që të nxjerr vendim për zbatimin e amnistisë në afat prej shtatë (7) ditësh nga dita e pranimit të njoftimit, kurse, për personin e dënuar i cili nuk ka filluar mbajtjen e dënimit, vendimin për zbatimin e amnistisë, gjykata duhet ta nxjerr në afat prej pesë (5) ditësh nga dita e pranimit të kërkesës.

Gjithashtu, me Ligjin për Amnisti ishte rregulluar edhe mënyra e zbatimit të amnistisë në rastet e ndjekjes penale. Kështu, sipas nenit 8 të Ligjit për Amnisti, ishte parashikuar se në rastet kur është bërë kallëzim penal, është nisur një hetim, apo është ngritur aktakuzë, prokurori kompetent merr vendim për të dhënë amnisti nga ndjekja penale, në përputhje me këtë ligj. Brenda tridhjetë (30) ditëve nga hyrja në fuqi e këtij ligji, prokurori kompetent duhet të marrë vendim sipas detyrës zyrtare në përputhje me KPP, për të hedhur poshtë kallëzimet penale ose të pushojë hetimet për veprat penale të përcaktuara në këtë ligj. Mandej, ishte parashikuar se brenda gjashtëdhjetë (60) ditësh nga hyrja në fuqi e këtij ligji, dënimet e formës së prerë do të fshihen nga evidenca penale në përputhje me ligjet relevante të aplikueshme.

Pra, siç u theksuar edhe më lart, amnistia është akt, të cilin në formë të ligjit e nxjerr organi më i lartë shtetëror - parlamenti i shtetit, kurse në rastin tonë, Kuvendi i Republikës së Kosovës. Me anë të amnistisë personat e pacaktuar me emër lirohen nga ndjekja penale, përkatësisht ndalet procedura penale, falën në tërësi ose nga një pjesë e ekzekutimit të dënimit, dënimi i shqiptuar u zëvendësohet me dënim më të butë, ju abrogohet dënimi me kusht, ju jepet rehabilitimi i parakohshëm ose ju abrogohet pasoja e caktuar juridike e dënimit.⁴¹⁷

Trajta më e gjerë e amnistisë është **“abolicioni”**, me anë të të cilit kryesi lirohet nga ndjekja penale. Përkatësisht, në rastet kur jepet abolicioni nuk mund të fillojë procedura penale, ndërsa nëse është filluar, ajo ndalet pa marrë parasysh se në çfarë faze ka arritur. Kësisoj, abolicioni mund të jepet në të gjitha fazat e procedurës penale derisa të nxirret aktgjykimi i formës së prerë.⁴¹⁸

Siç u theksua, amnistia nxirret në formë të ligjit dhe kësisoj paraqet një akt të përgjithshëm, kurse, mënyra e caktimit të personave që u dedikohet amnistia është e ndryshme. Kështu, me anë të amnistisë mund të ceken veprat penale, kryesit e të cilave lirohen nga ndjekja penale apo nga ekzekutimi i plotë apo i pjesërishtëm i

⁴¹⁷ Neni 105, paragrafi 1 i KPRK-së.

⁴¹⁸ SALIHU, ISMET, *Vepra e cituar*, f. 569.

dënimit. Më tutje, amnistia mund të jepet për kryesit e veprave penale të cilët janë dënuar me lloje dhe masa të caktuara të dënimit. Për shembull, amnistia u jepet të gjithë personave të cilët janë dënuar me burgim deri një (1) vit apo të gjithë personave të cilët janë dënuar me dhjetë (10) vjet burgim, nëse i kanë mbajtur tetë vjet. Gjithashtu, amnistia mund të jepet, duke marrë parasysh veprat penale të caktuara, siç ishte vepruar me Ligjin e Amnistisë. Me amnisti, kryesi i veprës penale mund të lirohet plotësisht apo pjesërisht nga dënimi. Lirimi i plotë nga ekzekutimi i dënimit mund të përfshijë si dënimet kryesore, ashtu edhe ato plotësuese. Lirimi i pjesërishtëm nga ekzekutimi i dënimit përfshin vetëm disa nga dënimet apo shpjen zvogëlimin e dënimit, p.sh. lirohet nga ekzekutimi i një pjese të dënimit apo lirohet nga ekzekutimi i dënimit plotësues.⁴¹⁹

Përveç këtyre formave, me amnisti dënimi i shqiptuar me aktgjykim të formës së prerë mund të zëvendësohet më dënime më të buta, p.sh. dënimi me burgim zëvendësohet me dënim me gjobë.

Dhe në fund, përmes amnistisë mund të abrogohet dënimi me kusht, të jepet rehabilitimi i parakohshëm ose të abrogohet pasoja e caktuar juridike e dënimit.⁴²⁰

3. Falja

Duke u bazuar në nenin 84 (29) të Kushtetutës së Republikës së Kosovës, falja është kompetencë e Presidentit të Republikës së Kosovës. Duhet theksuar se instituti i faljes, përveç me Kushtetutën e Republikës së Kosovës dhe me dispozitat e KPRK-së, rregullohet edhe me Ligjin për Falje⁴²¹ dhe me Rregulloren Nr. 02/2017 për kriteret dhe procedurat për faljen e personave të dënuar të Zyrës së Presidentit të Republikës së Kosovës, datë 15.11.2017, në të cilat akte juridike janë përcaktuar procedurat dhe kriteret për faljen e personave të dënuar, përbërja e komisionit për falje, si dhe aspekte tjera të rëndësishme.

Përmes faljes, Presidenti i Republikës së Kosovës, personit të caktuar me emër i jepet lirimi i plotë ose i pjesërishtëm nga ekzekutimi i dënimit, i zëvendësohet dënimi me një dënim më të butë apo në dënim me kusht ose realizohet shlyerja e

⁴¹⁹ *Idem*, f. 569-570.

⁴²⁰ Neni 105, paragrafi 1 i KPRK-së.

⁴²¹ Ligji Nr.03/L-101 për Faljen, datë 12.12.2008.

dënimet. Presidenti shpall faljen e personit të dënuar me anë të dekretit i cili publikohet në Gazetën Zyrtare të Republikës së Kosovës.⁴²²

Për nga përmbajtja dhe efektet, në përgjithësi falja është e njëjtë me amnistinë, pasi që si edhe me amnisti, ashtu edhe me falje, personi mund të lirohet nga ndjekja penale, të lirohet plotësisht apo pjesërisht nga ekzekutimi i dënimit, të zëvendësohet dënimi i shqiptuar me dënim më të butë dhe të shlyhet dënimi nga evidenca e të dënuarve. Megjithatë, duhet theksuar se falja i referohet personit konkret, me emër dhe mbiemër, kurse amnistia i referohet personave të pacaktuar.

Sipas dispozitave ligjore të Ligjit për Falje, “falja” nënkupton pushtetin e jashtëzakonshëm ekzekutiv të Presidentit për t’i falur personat e dënuar për veprë penale, duke i liruar nga dënimi i përcaktuar nga gjykata, kurse “person i dënuar” nënkupton personin e dënuar me anë të një vendimi përfundimtar nga ndonjë gjykatë e Kosovës.⁴²³

Falja është e drejtë e presidentit që ka për qëllim përdorimin e një mjeti jo të rregullt e të rrallë për t’i shpërblyer sjelljet dhe karakteret e jashtëzakonshme ose t’i adresojë shqetësimet e jashtëzakonshme humanitare. Presidenti, me falje e liron të dënuarin nga të gjitha dënimet që i janë ngarkuar me anë të një vendimi gjyqësor përfundimtar. Gjithashtu, falja e liron të dënuarin nga mbajtja e dënimit, nga masat mbrojtëse, nga gjobat dhe nga çdo dënim tjetër të përfshirë në dënimin e shqiptuar nga gjykata. Falja i ofron personit të dënuar rehabilitim të menjëhershëm, mirëpo nuk i ofron të drejtën për kompensim financiar ndaj personit të falur.⁴²⁴

Përndryshe, në nenin 4 të Ligjit për Falje është parashikuar se vetëm personi i shpallur fajtor për veprë penale dhe i dënuar me vendim përfundimtar nga ndonjë gjykatë e Kosovës gëzon të drejtën për tu falur nga Presidenti, përveç në rastet e parapara në këtë nen, kurse personat e dënuar jashtë Kosovës, që janë duke e mbajtur dënimin në Kosovë, kanë të drejtë të bëjnë kërkesë për falje. Ndërsa, personi i cili me qëllim i shmanget ekzekutimit të dënimit për veprën penale nuk ka të drejtë të kërkojë falje. Personi i dënuar, kërkesa e të cilit është refuzuar nga Presidenti nuk

⁴²² Neni 8, paragrafi 1 i Ligjit për Falje.

⁴²³ Në nenin 19, paragrafi 1, nën-paragrafi 1.6. të KPP-së është parashikuar se “Person i dënuar” konsiderohet personi i cili me aktgjykim të formës së prerë të gjykatës është shpallur fajtor për kryerjen e veprës penale.

⁴²⁴ Neni 3 i Ligjit për Falje.

ka të drejtë të kërkojë falje për veprën e njëjtë penale, përveç nëse mund të dëshmohet se janë paraqitur rrethana të reja që nga refuzimi i kërkesës së mëparshme.

Është e rëndësishme që të theksohet se jo për të gjitha veprat penale mund të falet personi i dënuar. Kështu, në dispozitën ligjore të nenit 4, paragrafi 5 të Ligjit për Falje është parashikuar se personi i dënuar në bazë të Kreut XIII apo Kreut XIV të Kodit Penal të Kosovës, për veprën penale kundër Kosovës apo qytetarëve të saj apo kundër të drejtës ndërkombëtare nuk ka të drejtë të kërkojë falje. Këto vepra penale tani në KPRK janë të sistemuara në Kapitullin XIV-të: Veprat penale kundër rendit kushtetues dhe sigurisë së Republikës së Kosovës dhe në Kapitullin XV-të: Veprat penale kundër njerëzimit dhe vlerave të mbrojtura me të drejtën ndërkombëtare. Gjithashtu, personi i dënuar nuk mund të falet për çfarëdo dënimi për të cilin Paneli për Lirim me Kusht i ka refuzuar lirimin me kusht dhe personat e dënuar për të cilët me ligj të veçantë u ndalohet falja.⁴²⁵

Rrethanat që mund të shqyrtohen gjatë dhënies së faljes përfshijnë, por nuk kufizohen vetëm në:

- pesha e krimit;
- rreziku i recidivizmit;
- pendimi i sinqertë;
- shfaqja e sjelljeve dhe
- karakterit të respektueshëm.⁴²⁶

Procedura për faljen iniciohet sipas kërkesës për falje të cilën e paraqet personi i dënuar dhe anëtarët e familjes së të tij të përcaktuar më poshtë, e cila duhet t'i drejtohet Presidentit. Kërkesa për falje paraqitet me shkrim nga personi i dënuar, kurse në emër të personit të dënuar, kërkesa mund të bëhet edhe nga bashkëshorti, bashkëshortja, fëmija, vëllai, motra ose nga ndonjë person tjetër i autorizuar nga personi i dënuar. Kërkesa duhet të përmbajë një përshkrim të shkurtër të rastit, deklarin e fakteve, rrethanat dhe arsyet në mbështetje të kërkesës për falje, ndonjë informacion tjetër që mund të konsiderohet si i nevojshëm nga personi që paraqet

⁴²⁵ Neni 5 i Rregullores (P) Nr. 02/2017 për kriteret dhe procedurat për faljen e personave të dënuar, datë 15.11.2017.

⁴²⁶ Neni 5, paragrafi 2 i Ligjit për Falje.

kërkesën dhe çdo lloj informacioni tjetër që mund të jetë i nevojshëm. Kërkesa mund të tërhiqet në çdo kohë si nga personi i dënuar, ashtu edhe nga personi që ka bërë kërkesën në emër të të dënuarit.⁴²⁷

Sikurse amnistia, edhe falja e personit të dënuar nuk ndikon tek të drejtat apo obligimet e personave tjerë të përcaktuara me të njëjtin vendim gjyqësor që është prekur nga falja.⁴²⁸

Gjitha kërkesat për falje paraprakisht shqyrtohen nga një komision, i cili emërtohet “Komisioni për shqyrtimin dhe vlerësimin e kërkesave për falje. Detyrë e këtij Komisioni është shqyrtimi dhe vlerësimi i kërkesave individuale për falje të personave të dënuar dhe përgatitja me shkrim e raportit, me rekomandime për Presidentin, për faljen e personave të dënuar.”⁴²⁹

Presidenti shqyrton raportin e Komisionit dhe vlerëson rekomandimet e dhëna, i miraton ose nuk i miraton ato, vendos për të dhënë falje tjetër nga ajo që është rekomanduar apo vendos për të mos falur. Kur rekomandimi miratohet nga Presidenti, Departamenti përgatit dekretin sipas procedurave përkatëse.⁴³⁰

⁴²⁷ Neni 6 i Ligjit për Falje.

⁴²⁸ Neni 3, paragrafi 6 i Ligjit për Falje dhe neni 6 i Rregullores (P) Nr. 02/2017 për kriteret dhe procedurat për faljen e personave të dënuar, datë 15.11.2017.

⁴²⁹ Neni 19 i Rregullores (P) Nr. 02/2017 për kriteret dhe procedurat për faljen e personave të dënuar, datë 15.11.2017.

⁴³⁰ Neni 31 i Rregullores (P) Nr. 02/2017 për kriteret dhe procedurat për faljen e personave të dënuar, datë 15.11.2017.

SHTOJCË - DOMETHËNIA E SHPREHJEVE NË KODIN PENAL TË REPUBLIKËS SË KOSOVËS

Duke e pasur parasysh se gjatë këtij teksti janë përdorur shprehje të ndryshme nga fusha e së drejtës penale, me qëllim të kuptimit sa më të lehtë dhe të drejtë të tyre, në vijim do të paraqitet domethënia e disa shprehje të tilla. Në këtë drejtim, në nenin 113 të KPRK është parashikuar se për qëllime të këtij Kodi, shprehjet e mëposhtme kanë këto kuptime:

1. Person - personi juridik dhe personin fizik;

2. Person zyrtar - nënkupton:

2.1. personi i cili në organin shtetëror kryen punët zyrtare;

2.2. personi i zgjedhur, i emëruar ose i caktuar në organin shtetëror, në organin e pushtetit lokal ose personi që përherë ose përkohësisht kryen detyrat zyrtare ose funksionet zyrtare në ato organe;

2.3. personi në institucion, ndërmarrje ose në ndonjë subjekt tjetër, të cilit i janë besuar kryerja e autorizimeve publike, që vendos për të drejtat, obligimet ose interesat e personave fizik apo juridik ose për interesin publik;

2.4. person zyrtar konsiderohet edhe personi të cilit i është besuar kryerja faktike e detyrave të caktuara zyrtare apo punëve;

2.5. person ushtarak përpos kur janë në pyetje dispozitat e Kreut XXXIII (Veprat penale kundër detyrave zyrtare) të këtij Kodi.

3. Zyrtar i huaj publik apo person i huaj zyrtar - nënkupton:

3.1. cildo person që mban detyrë legjislativë, ekzekutive, administrative apo gjyqësore në shtetin e huaj, qoftë i emëruar apo i zgjedhur;

3.2. cildo arbitër që ushtron funksione sipas ligjit kombëtar mbi arbitrimin e shtetit të huaj;

3.3. cildo person që ushtron funksion publik për shtetin e huaj, përfshirë për agjencinë publike ose ndërmarrjen publike;

3.4. cildo zyrtar, punonjës apo përfaqësues i organizatës ndërkombëtare publike dhe organeve të tyre;

3.5. cildo anëtar i asamblesë parlamentare ndërkombëtare dhe

3.6. cildo gjyqtar, prokuror apo zyrtar i gjykatës apo tribunalit ndërkombëtar juridiksioni i të cilit është i njohur nga Republika e Kosovës.

4. Person nën mbrojtje ndërkombëtare ose person i mbrojtur ndërkombëtarisht - nënkupton:

4.1. shefi i shtetit, përfshirë cilindo anëtar të organit kolektiv i cili ushtron funksionin e shefit të shtetit sipas kushtetutës së atij shteti;

4.2. Kryeministri dhe Ministri i Punëve të Jashtme, çdoherë kur ata gjenden me detyrë jashtë shtetit të tyre, si dhe anëtarët e familjeve të tyre;

4.3. çdo zyrtar i lartë ose përfaqësues i lartë i shtetit ose zyrtari i lartë apo përfaqësuesi tjetër i organizatës ndërkombëtare, i cili në kohën dhe në vendin kur ndaj tij, ndaj lokaleve zyrtare, banesës apo zyrës private ose mjetit transportues i cili ka shenja dalluese është kryer vepër penale, sipas të drejtës ndërkombëtare ka të drejtë në mbrojtje të veçantë nga sulmi ndaj jetës, lirisë dhe dinjitetit të tij.

4.4. Person nën mbrojtje ndërkombëtare përfshinë edhe anëtarët shoqëruar të familjes.

5. Person përgjegjës - personi fizik në kuadër të personit juridik, të cilit i janë besuar detyra të caktuara, ose i cili është i autorizuar për të vepruar në emër të personit juridik si dhe ekziston bazueshmëria e lartë se është i autorizuar të veprojë në emër të personit juridik.

6. Person juridik - subjekti juridik i vendit apo i huaj, i cili sipas legjislacionit të Kosovës në fuqi konsiderohet si person juridik.

7. Organizatë biznesi - person fizik apo juridik ose grup personash që merren me veprimtari ekonomike, siç përcaktohet dhe rregullohet me Ligjin për Shoqëritë Tregtare.

8. Dokument - çdo dokument apo send tjetër i përshtatshëm ose i caktuar që shërben si provë e ndonjë fakti përkatës për marrëdhëniet juridike.

9. Para - monedhë metalike dhe e letrës, e cila në bazë të ligjit është në qarkullim në Republikën e Kosovës ose në ndonjë juridiksion tjetër.

10. Shenja me vlerë - përfshin edhe shenjat e huaja me vlerë.

11. Send i luajtshëm - përfshin edhe energjinë e prodhuar apo të grumbulluar për ndriçim, ngrohje, qarkullim si dhe impulset telefonike dhe impulset tjera.

12. Grup njerëzish – tre (3) ose më shumë persona.

13. Grup kriminal i organizuar - bashkim i strukturuar, që ekziston për një kohë të caktuar, i tre apo më shumë personave për kryerjen e veprave të caktuara penale, që vepron në bashkëpunim me qëllim të kryerjes së një apo më shumë veprave të rënda penale për përfitim të drejtpërdrejtë ose të tërthortë të dobisë financiare apo dobisë tjetër pasurore.

14. Bashkim i strukturuar - bashkim i cili nuk është formuar rastësisht për kryerjen e menjëhershme të veprës penale, por nuk është e nevojshme që anëtarët e këtij bashkimi të kenë role formalisht të përcaktuara, vazhdimësi të anëtarësisë së tyre apo strukturë të ndërtuar.

15. Forcë - përfshin edhe zbatimin e hipnozës ose të mjeteve të tjera dehëse me qëllim të vënies së personit kundër dëshirës së vet në gjendje të pavetëdijshme apo të paaftësohet për rezistencë.

16. Mjet motorik - çdo mjet transportues i pajisur me motor për përdorim në transportin rrugor, ujor ose ajror.

17. KFOR - prania ndërkombëtare e sigurisë e vendosur në territorin e Republikës së Kosovës në pajtim me Rezolutën 1244 (1999) të Këshillit të Sigurimit që përbëhet nga Pakti i Organizatës së Veri Atlantikut NATO, duke përfshirë shtetet e saj anëtare, organet e saj ndihmëse, shtabet e saj ushtarake dhe elementet ose njësitet kombëtare si dhe vendet kontribuuese që nuk janë në NATO.

18. Policia - Policia e Republikës së Kosovës siç përcaktohet me ligj.

19. Dogana - Doganat e Republikës së Kosovës përgjegjëse për zbatimin e legjislacionit doganor.

20. Policia e EULEX-it – Zyrtari policor i EULEX-it siç përcaktohet me ligj.

21. Shtetas i Republikës së Kosovës - personi i cili sipas Kushtetutës dhe Ligjit për Shtetësinë konsiderohet i tillë.

22. Fëmijë - person i cili nuk i ka mbushur tetëmbëdhjetë (18) vjet.

23. I mitur - personi i cili është ndërmjet moshës katërbëdhjetë (14) dhe tetëmbëdhjetë (18) vjet.

24. Madhor - personi i cili i ka mbushur tetëmbëdhjetë (18) vjet.

25. Marrëdhënie familjare - marrëdhënie në mes të personave:

25.1. që janë të fejuar apo kanë qenë të fejuar ose janë të martuar ose kanë qenë të martuar ose që janë në bashkësi jashtëmartesore apo kanë qenë në bashkësi jashtëmartesore ose bashkëjetojnë në ekonomi të përbashkët ose kanë bashkëjetuar në ekonomi të përbashkët;

25.2. përdorin një shtëpi të përbashkët dhe janë në lidhje gjaku, martesë, adoptimi, krushqie apo janë në lidhje kujdestarie, duke përfshirë prindërit, gjyshërit, fëmijët, nipat dhe mbesat nga vajza dhe djali, vëllezërit dhe motrat, hallat dhe tezet, dajët dhe axhallarët, mbesat dhe nipërit nga vëllai dhe motra, kushërinjtë ose

25.3. janë prindër të një fëmije të përbashkët.

26. Anëtar i familjes - prindi, prindi adoptues, fëmija, fëmija i adoptuar, vëllai ose motra, bashkëshorti ose bashkëshortja, i afërmi i gjakut që jeton në të njëjtën shtëpi ose personi me të cilin kryesi jeton në bashkësi jashtëmartesore.

27. Bashkësi jashtëmartesore - marrëdhënie siç përcaktohet me Ligjin për Familje.

28. Territor i Republikës së Kosovës - sipërfaqet tokësore dhe sipërfaqet ujore brenda kufijve dhe vijës kufitare si dhe hapësirën ajrore mbi Kosovë.

29. Vijë kufitare e Republikës së Kosovës - vijë e cila ndan territorin e Republikës së Kosovës nga territoret e shteteve fqinje.

30. Kufiri shtetëror - kufiri tokësor, ujor dhe ajror përfshirë aeroportet të cilat zhvillojnë komunikacion ndërkombëtar.

31. Dëm - çdo humbje deri në pesëmijë (5.000) EUR.

32. Dëm i konsiderueshëm ose humbje e konsiderueshme - nënkupton çdo humbje prej më shumë se pesëmijë (5.000) EUR deri në pesëmbëdhjetëmijë (15.000) EUR.

33. Dëm i madh, dëm substancial ose humbje substanciale - humbje prej më shumë se pesëmbëdhjetëmijë (15.000) EURO deri në pesëdhjetëmijë (50.000) EURO.

34. Dëm në shkallë të madhe, shkatërrim në shkallë të madhe ose humbje në shkallë të madhe - çdo humbje prej më shumë se pesëdhjetëmijë (50.000) EURO.

35. Mjet i rrezikshëm - çdo send i punuar apo i përdorur për t'i shkaktuar lëndim trupor personit ose për të kanosur personin me shkaktim të lëndimit.

36. Dobi pasurore - çfarëdo pasurie e cila fitohet drejtpërdrejtë ose tërthorazi nga vepra penale. Pasuria e cila fitohet tërthorazi nga vepra penale përfshinë pasurinë në të cilën pastaj është konvertuar, transformuar apo përzier çfarëdo pasurie drejtpërdrejtë e fituar nga vepra penale, si dhe të ardhurat, kapitalin apo dobitë tjera ekonomike të fituara ose realizuara për pasurinë e tillë në çfarëdo kohe që prej kryerjes së veprës penale.

37. Vegël narkotike - çdo pajisje, produkt apo material i çfarëdo lloji i cili kryesisht ka për qëllim ose është i krijuar për përdorim në fabrikimin, përzierjen, konvertimin, fshehjen, prodhimin, përpunimin, përgatitjen, injektimin, gëlltitjen, thithjen ose futjen në ndonjë mënyrë tjetër të narkotikëve në trupin e njeriut. Kjo përfshinë, por nuk kufizohet në sende siç janë tubat e metalit, drurit, xhamit, gurit, plastikës apo qeramikës, me apo pa filter, filterë permanent, filterë të hashishit ose enë metalike me vrima; tuba të ujit; nagjile të marihuanës; letra për mbështjelljen e cigareve, ose vegla për ndarjen e kokainës.

38. Përgatitja e veprës penale - furnizimi ose aftësimi i mjeteve kryesit për kryerjen e veprës penale, heqja e pengesave për kryerjen e veprës penale, marrëveshja, planifikimi ose organizimi me persona tjerë për të kryer vepër penale ose ndonjë veprimtari tjetër që krijon kushte për kryerjen e drejtpërdrejtë të veprës penale, por që nuk përbën vet veprën penale.

39. Viktimë e ndjeshme - është viktimja e veprës penale e cila është fëmijë, person me aftësi të kufizuara fizike apo mendore, person me aftësi të zvogëluar, grua shtatzënë, i/e moshuar ose person marrëdhënia apo varësia e të cilit ndaj kryesit e bën atë veçanërisht të ndjeshëm ndaj viktimizimit të përsëritur, frikësimit të përsëritur apo hakmarrjes së përsëritur.

40. Armë - çdo send ose vegël e punuar me qëllim që nën presionin e gazrave, të cilat lirohen gjatë djegies së materieve shpërthyes, elektrike, gazrave nën presion ose energjisë tjetër potenciale, hedhë predha në formë të një plumbi të vetëm, grumbulli prej saçmash, gazi, lëngu, shigjete ose përbërësish të tjerë, që krijohet dhe përdoret për të shkaktuar lëndime trupore ose dëm fizik, qoftë edhe psikologjik, si dhe secili send tjetër, qëllimi kryesor i të cilit është kryerja e sulmit fizik ndaj integritetit fizik të njerëzve ose ndaj pasurisë. Armë po ashtu përfshinë municionin, pjesët dhe përbërësit e armëve, si dhe armët nukleare, biologjike dhe kimike. Këto në vijim janë armë:

- 40.1. armët e zjarrit;
- 40.2. armët e koleksionit;
- 40.3. armët pneumatike (ajrore);
- 40.4. armët që përdoren për shpërndarjen e gazit irritues;
- 40.5. armët shpërthyes;
- 40.6. armët me shigjeta;
- 40.7. armët e ftohta;
- 40.8. armët për sinjalizim akustik dhe të dritës;
- 40.9. armët elektroshok;
- 40.10. armët me rrymë.

Këto në vijim **nuk konsiderohen armë** për qëllime të këtij Kodi;

- 40.11. armët për qëllime industriale;
- 40.12. armët dekorative;
- 40.13. imitimi i armëve;
- 40.14. armët e zjarrit të bëra të papërdorshme (deaktivizuara) në mënyrë permanente me aplikimin e procedurave teknike që garantohen nga organi kompetent ose që njihen nga organi kompetent;
- 40.15. fuzhnjat për peshkim nën ujë.

Bibliografia

I. LIBRA DHE BOTIME TJERA

ALEXANDER, LARRY;

FERZAN KIMBERLY

KESSLER: *Crime and Culpability, A Theory of Criminal Law*, Cambridge, 2009.

BAČIĆ, FRANJO: *Kazneno pravo*, Opći dio, Peto, prerađeno i prošireno izdanje, Zagreb, 1998.

BAJGORA, ALI: *Veprat penale kundër lirisë së personit në planin krahasues*, Prishtinë, 1999.

BEGEJA, SKENDER: *Kriminalistika I dhe II*, Tiranë, 2001.

BERGMAN, PAUL;

BERGMAN-BARRET,

SARA: *The Criminal Law Handbook, Know Your Rights, Survive the System*, Fifth Edition, Berkely, 2003.

BIANKU, LEDI;

KUMBARO, ODETA: *Jurisprudenca e Gjykatës së Strasburgut*, Botimi i katërt, Strasburg, 2017.

BOHLANDER,

MICHAEL: *Principles of German Criminal Law*, Oxford and Portland, Oregon, 2009.

DABULLA, AVNI: *E drejta ndëshkimore e formuar prej mësimëve të dhënura në kursin praktik të drejtësisë*, Tiranë, 1923.

DEMOLLI, HAKI: *Terrorizmi*, Prishtinë, 2002.

DRESSLER, JOHN: *Criminal Law*, Third Edition, Santa Monica, 1996.

ELEZI, ISMET: *Zhvillimi historik i legjislacionit penal në Shqipëri*, Tiranë, 1998.

Njohuri për të drejtën zakonore mbarë shqiptare, Prishtinë, 2003.

ELEZI, ISMET;

KAÇUPI, SKËNDER;

HAXHIA, MAKSIM: *Komentar i Kodit Penal të Republikës së Shqipërisë*, Pjesa e Përgjithshme, Tiranë, 2004.

ELLIOT,

CATHERINE;

QUIN, FRANCES: *Criminal Law*, Third Edition, "Pearson Education", Harlow, 2000.

FLETCHER,

GEORGE: *Basic Concepts of Criminal Law*, Oxford University Press, New York-Oxford, 1998.

FIONDA, JULIA,

BRYANT,

MICHAEL: *Briefcase on Criminal Law*, Second Edition, Cavendish Publishing Limited, London, 2000.

GARAČIĆ, ANA: *Kazneni zakon u sudskoj praksi*, Zagreb, 2001.

GASHI, REXHEP: *Ekzekutimi i dënimit me burgim në Shqipëri*, Prishtinë, 2001.

GÖKHAN, SEZER: *A Study on Turkish Criminal Trial System*, Ankara Bar Publication, Ankara, 2010.

GRUDA,

ZEJNULLAH: *Mbrojtja ndërkombëtare e të drejtave të njeriut*, Libri I dhe II, Prishtinë, 2001.

GJEÇOVI, KRYEZIU,

SHTJEFËN: *Vepra 1-Kanuni i Lekë Dukagjinit*, Redaksia e Botimeve "Rilindja", Prishtinë, 1985.

HAJDARI, AZEM: *Krimet e luftës kundër popullsisë në Kosovë gjatë periudhës Shkurt 1998 – Qershor 1999*, Prishtinë, 2002;

- Veprat penale me natyrë korrupsioni me një vështrim të posaçëm në Kosovë*, Prishtinë, 2003.
- Kriminaliteti i të miturve në Kosovë 2000-2003*, Prishtinë, 2004.
- E drejta e procedurës penale e të miturve*, Prishtinë, 2005.
- Procedura penale, Komentar*, Prishtinë, 2009.
- HALILI, RAGIP : *Kriminologjia*, Prishtinë, 2009.
- Penologjia - Shkenca mbi ekzekutimin e sanksioneve penale*, (botim i dytë), Prishtinë, 2009.
- HALL, E. DANIEL: *Criminal Law and Procedure*, Fifth Edition, Delmar Cengage, New York, 2009.
- HALL, JEROME: *General principles of criminal law*, Second Edition, Indianapolis, 1990.
- HALLEVY,
GABRIEL: *A Modern Treatise on the Principle of Legality in Criminal Law*, Sprinder, London, 2010.
- HALPIN, ANDREW: *Definition in the Criminal Law*, Hart Publishing, Oxford, 2004.
- HERRING,
JONATHAN: *Criminal law*, Third Edition, “Palgrave Maxmillan“, Bristol, 2002.
- E drejta penale, Teori, kazuse dhe materiale*, Botim V/Volumi I, Tiranë, Tetor 2013.
- Criminal Law, The Basic*, Routledge, Abingdon, 2010
- HASANI,
FEJZULLAH: *Vrasja në gjendje të tronditjes së fortë mendore*, Prishtinë, 2019.
- HORVATIĆ,
ŽELJKO: *Novo hrvatsko kazneno pravo*, Zagreb, 1997.
- HYESANI,

AGRON;

SHKURTI, ALTIN: *Komentar i Kodit Penal Ushtarak të Republikës së Shqipërisë*, Tiranë, 2001.

HYSI, VASILIKA: *Hyrje në kriminologji dhe penologji*, Tiranë, 2002.

ISMAILI, HILMI;

SEJDIU, FATMIR: *Historia e përgjithshme e shtetit dhe e së drejtës*, Prishtinë, 2000.

KAMBOVSKI,

VLLADO: *E drejta penale*, Pjesa e përgjithshme (botim në gjuhën shqipe), Shkup, 2007.

KAPLAN, JOHN: *Criminal Law*, Third Edition, Boston, 1996.

LATIFI, VESEL: *Kriminalistika*, Prishtinë, 2001.

Taktika kriminalistike, Prishtinë, 2001.

LUARASI, ALEKS: *Kodi penal me praktikë gjyqësore*, Tiranë, 2003.

MALIQI, AGIM;

SHALA, AFRIM: *Përmbledhje me raste nga praktika gjyqësore lidhur me armët e zjarrit, Volume 1 | 2020-2024*, E drejta penale dhe praktika gjyqësore në Kosovë, Prishtinë, 2024.

MALOKU, ETRUR: *Udhëzues mbi ndryshimet në Kodin Penal të Kosovës*, Prishtinë, 2012.

MEKSI, SOKRAT;

ÇIPI, BARDHYL: *Mjekësia ligjore*, Tiranë, 2003.

MOLAN, MIKE: *Cases and materials on criminal law*, Fourth Edition, London and New York, 2008.

MUÇI, SHEFQET: *E drejta penale*, Pjesa e përgjithshme, Tiranë, 2006.

PERKINS, ROLLIN;

BOYCE, ROLAND: *Criminal law*, Third Edition, Mineola, 1982.

PETROVIQ,

BORISLLAV: *E drejta penale*, Sarajevë/Prishtinë, 2006.

PODA, ZAMIR: *Krimi i organizuar*, Tiranë, 1998.

JEAN, PRADEL;

CORSTENS, GEERT;

VERMEULEN,

GERT: *E drejta penale evropiane*, Tiranë, 2009.

ROXIN, CLAUD: *Strafprozessordnung mit Einführungsgesetz Gerichtsverfassungsgesetz, Jugendgerichtsgesetz, Straßenverkehrsgesetz*, München, 2006.

SADIKU, ISUF: *Ekzekutimi i sanksioneve penale në dritën e akteve më të reja ndërkombëtare*, Prishtinë, 2010.

SAHITI, EJUP: *E drejta e procedurës penale*, Prishtinë, 2005.

Argumentimi në procedurën penale, Prishtinë, 2006.

SAHITI, EJUP;

MURATI, REXHEP: *E drejta e procedurës penale*, Prishtinë, 2016.

SALIHU, ISMET: *Vrasjet në Krahinën Socialiste Autonome të Kosovës*, Prishtinë, 1985.

E drejta penale ndërkombëtare me komentarin e shkurtër të Ligjit për Gjykatën Speciale, Prishtinë, 2016.

Kodi Penal i Republikës së Kosovës, Prishtinë, 2016.

E drejta penale për të mitur, Prishtinë, 2005.

E drejta penale, Pjesa e përgjithshme, Prishtinë, 2015.

E drejta penale, Pjesa e posaçme, Prishtinë, 2014.

SALIHU, ISMET;

ZHITIJA, HILMI;

HASANI,

FEJZULLAH: *Kodi Penal i Republikës së Kosovës, Komentari*, Botimi I,

2014, Prishtinë.

SAMAH, JOEL:

Criminal Law, Tenth Edition, Wadsworth, Cengage Learning, 2011.

SHALA, AFRIM:

Kompetencat e gjyqtarit të procedurës paraprake sipas Kodit të Procedurës Penale të Kosovës, Revista “Justicia”, Instituti Gjyqësor i Kosovës, Prishtinë, 2009.

Ankesa kundër aktgjykimit në procedurën penale të Republikës së Kosovës, Prishtinë, 2010.

Pjesa e posaçme e së drejtës penale me raste nga praktika gjyqësore, Gjilan, 2010.

Përmbledhje e ligjëratave nga “E drejta penale I”, Gjilan, 2011.

Sistemet kryesore të caktimit të dënimit me gjobë në të Drejtën penale bashkëkohore, Revista “E drejta”, Nr.2-2011, Fakulteti Juridik i Universitetit të Prishtinës, Prishtinë, 2011, faqe 129-136.

Roli i shërbimit sprovues në shqiptimin dhe mbikëqyrjen e ekzekutimit të dënimeve alternative, Gjilan, 2011.

Veprat penale kundër mjedisit, kafshëve, bimëve dhe objekteve kulturore sipas Kodit Penal të Republikës së Kosovës, Revista “Avokatura”, nr.14, Oda e Avokatëve të Kosovës, Prishtinë, 2012, faqe 15-31.

Organizimi i sistemit gjyqësor në Republikën e Kosovës sipas Ligjit për gjykatat, Revista shkencore “Norma”, Gjilan, 2012.

Kodi i Drejtësisë për të Mitur, Moduli Trajnues, Instituti Gjyqësor i Kosovës, Prishtinë, 2012 (bashkëautor).

Veprat penale kundër të drejtave të votimit, “Opinio Juris”, Revistë shkencore juridike, Akademia e Drejtësisë, Viti I, nr.1, Prishtinë, 2015.

Disa aspekte praktike të seancës për vërtetimin e fakteve relevante lidhur me dënimin, Revista shkencore juridike “Opinio Juris”, Akademia e Drejtësisë, Viti II, nr.2, Prishtinë, 2016.

Doracaku për procedurë penale, Prishtinë, 2015, (bashkautor)
Shqyrtimi fillestar, shqyrtimi i dytë dhe shqyrtimi gjyqësor, Akademia e Drejtësisë, Prishtinë, 2018.

Modulet e trajnimit bazik për bashkëpunëtorët profesional (Penale-materiale dhe procedurale), Prishtinë, 2021, (bashkautor).

Shqyrtimi gjyqësor dhe gjykimi në mungesë, Akademia e Drejtësisë, Prishtinë, 2012.

Bashkëpunimi në kryerjen e veprës penale, Akademia e Drejtësisë, Prishtinë, 2023 (bashkautor).

Hyrje në të drejtën penale, Botimi i katërt, Prishtinë, 2023.

Përmbledhje nga praktika e Gjykatës Supreme të Kosovës në çështjet penale dhe civile, Prishtinë, 2023 (kontribues).

Vendime të përzgjedhura të Gjykatës Supreme të Kosovës, Prishtinë, 2023, (kontribues).

Mbrojtja e mjedisit përmes të drejtës penale, Tiranë, 2023.

SHALA, AFRIM;

ADEMI, BURIM;

KUQI, RAMIZ: *Drejtësia Mjedisore, Prishtinë, 2024.*

SHEGANI, ALTIN : *E drejtë penale e krahasuar, Tiranë, 2002.*

UKAJ, BAJRAM: *Dënimet në të drejtën penale të Shqipërisë, Prishtinë, 2006.*

WEIGEND,

THOMAS: *Strafgesetzbuch, Betäubungsmittelg und weitere Vorschriften, München, 2006.*

II. AKTE JURIDIKE

Kodi Penal i Republikës së Kosovës.

Ligji për Plotësimin dhe Ndryshimin e Kodit Penal të Republikës së Kosovës.

Kushtetuta e Republikës së Kosovës.

Kodi penal i Republikës së Shqipërisë, i miratuar nga Kuvendi i Republikës së Shqipërisë, me ligjin nr.7895, datë 27.01.1995.

Kodi i Drejtësisë Për të Mitur.

Kodi i Procedurës Penale.

Kodi Penal Ushtarak i Republikës së Shqipërisë, i miratuar me ligjin nr.8003, datë 28.08.1995, i cili ka hyrë në fuqi më 15.11.1995.

Ligji për Ekzekutimin e Sankcioneve Penale.

Criminal Code of Republic of Croatia, The Official Gazette of the Republic of Croatia “Narodne novine”, No.110 of October 21, 1997, entered into force on January 1, 1998.

Criminal Code of Bosnia and Herzegovina, “Official Gazette” of Bosnia and Herzegovina, 3/03, date 01.03.2003.

Kazenski Zakonik Republike Slovenije, Uradni List Republike Slovenije, Ljubljana, 2000.

Criminal Code of Republic of Macedonia, "Official Bulletin of the Republic of Macedonia", 1 November 1996.

Krivični zakonik Crne Gore, “Službeni list Republike Crne Gore”, br.70/04, 13/04.

Criminal Code of the Federal Republic of Germany (Strafgesetzbuch, StGB), as promulgated on 13 November 1998 (Federal Law Gazette I, p. 945, p. 3322).

Criminal Code of Finland, no.39/1889, amendments up to 940/2008.

Swedish Penal Code, adopted in 1962 and entered into force on 1 January 1965.

Criminal Code of the Kingdom of Norway, Act of 22 May 1902 No. 10 as subsequently amended, most recently by Act of 1 July 1994 No. 50.

Criminal Code of the Republic of Turkey, Law No.5237, passed on 26.09.2004 (Official Gazette, No.25611, dated 12.10.2004).

Criminal Code of the Republic of Hungary, Act IV of 1978 on the Criminal Code.

Konventa Evropiane për Mbrotjtjen e të Drejtave të Njeriut dhe Lirive Themelore, Këshilli i Evropës, 1950.

Deklarata e Përgjithshme për të Drejtat e Njeriut, e miratuar nga Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara, më 10.12.1948.

III. BURIME TJERA

Udhëzues për politikën ndëshkimore, Botimi 1, Gjykata Supreme e Republikës së Kosovës, Prishtinë, 2018.

Udhëzues i Përgjithshëm për Matjen e Dënimit II, Gjykata Supreme e Republikës së Kosovës, Prishtinë, 2024.

Buletini i praktikës gjyqësore, Gjykata Supreme e Kosovës, Prishtinë, 1999-2002 dhe 2006.

Buletinet e praktikës gjyqësore, Gjykata e Apelit e Kosovës.

Sistemi i drejtësisë penale në Kosovë 1999-2006, OSBE - Misioni në Kosovë, Departamenti i të drejtave të njeriut dhe sundimi i ligjit, Seksioni për monitorimin e sistemit juridik, Prishtinë.

Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini, Savjet / Vijeće Evrope i Evropska komisija, Sarajevo, 2005.

Doracaku për përgatitjen e provimit të jurisprudencës, Botimi i dytë-shtesë, Botues Instituti i Kosovës për Integritet Euro-Atlantike, Prishtinë, 2006.

Përmbledhje e ligjeve penale, Instituti i Kërkimeve Juridike dhe Shoqërore, Fakulteti Juridik, Prishtinë, 1979.

